Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	udgivet af Chr. Molbech
Titel | Title:	Athene : et Månedsskrift=et Maanedsskrift
Bindbetegnelse | Volume Statement:	1813; Vol. 1; Jul-Dec
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : Gyldendal, 1813-1817

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

60,-44.-8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130020878038

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Athene.

Et Maanedsskrift.

Forste Bind.

Julii — December 1813.

Kjøbenhavn.

Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag,
trykt hos P. D. Kiøpping.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Istedetfor
Fortale.
Suskriptionsplan.

Under Bestyrelse af nogle af Fædrenelandets meest agtede Lærde, udkommer fra Julii d. A. paa Undertegnedes Forlag et Maanedsskrift af blandet Indhold, som saaer Plan og Indretning i det Væsentlige tilfælles med det, i Aaret 1808 efter en 23 aarig Tilværelse ophørte Maanedsskrift Minerva. Ved den ommeldte Bestyrelse, som har overdraget Hr. Professor Nyerup Redactionen, er Publikum sikkret i Henseende til

Valget af de Stykker, som faae Plads i dette Tidsskrift. Hvert Hefte bliver 4 a 6 Ark stort, alt i Forhold til Forraadet af interessante Bidrag, og Prisen for Arket 6 Rbß. S. V. Om flere end de første Hefter skal udkomme, vil beroe paa, deels om Nationens classiske Forfattere nu ville offre saa rundelig paa Athenes Alter, som fordum paa Minervas, og deels om Forlæggeren kan see sig skadesløs.

Kjøbenhavn den 29 Juni 1813.

Den Gyldendalske Boghandling.

Indhold
af
Første Bind.

Julii.

Side.

Holbergs udødelige Fortjenester af sine Landsmænds Oplysning, af Landsdommer Baden 1.
Betragtninger over Ohlenslägers Stærkodder, af Candidat Petersen 22.
Af et Brev fra Lieutenant Wormskiold, dateret Gothaab i Grønland, den 6te September 1812 77.
Fortsættelsen af Da jeg var lille, af Justitsraad Baggesen 86.
Frierbrevet, af Samme 91.

August.

Om den kongelige botaniske Haves nuværende Forfatning, og de Udvidelser og Forbedringer den har erholdt i den sildigere Tid, samt om en udkommende Fortegnelser over dens Planter, af J. W. Horneman, Professor 101.
Tvende Breve af Holberg, meddeelte af Professor Nyerup 132.
Extrakt af Poul Resens Journal paa hans Reise til Finmarken 1706, meddeelt af Samme 136.
Omrids af Tidens Krønike. 1812. af Bibliothecksecretair Chr. Molbech 147.

September.

Om Holbergs haarde Dom over Nordens Oldsager og gamle Historiers Studium, ved Finn Magnusen 187.
Om hebraiske Navne, som findes blandt Negerne paa Guldkysten, af Biskop Münter 198.
Et Tillæg til Holbergs Levnetshistorie, af Professor Rahbek 208.

Side
Omrids af Tidens Krønike. 1812. Fortsættelse, af Bibliothekssecretair Chr. Molbech 218.

October.

Anskuelser af Italienernes poetiske Litteratur, ved Dr. Phil. og Adjunct S. Meisling 259.
Om Evalds Liv og Værker, af Professor Ohlenschläger . 285.
Omrids af Tidens Krønike. 1811. Slutning, af Bibliothekssecretair Chr. Molbech . 311.

November.

Evalds Levnet, af Professor Ohlenschläger . . 355.
Excerpter af gamle danske Bøger i det kongelige Bibliothek, af Professor Nyerup . 400-42.
a). Dansk Tungemaal angaaende - 401.
b). Diætetik og Sundhedspolitie - 406.
c). Oeconomie - - 415.
d). Naturvidenskaberne - 418.
e). Overtro - - 422.
f). Moral og Asketik . 428.
g). Kong Christian d. IVdes Opdragelse 432.
h). Tyge Brahe om de høie Papirpriser 440.

December.

Efterretning om det i England Aar 1804 oprettede Bibelselskab, med nogle Bemærkninger over Religion og Religiositet hos Englænderne, ved Bibliothekssecretair Chr. Molbech 443.
Indbydelse til at levere Bidrag til en Samling af Folkesange, ved O. D. Lütken . 489.

Fortsættelse
af
Subscribenterne paa dette Maanedskrift.
(see September-Heftet).

Hans Majestæt Kongen.
Hans Høihed Prinds Christian Frederik.

Hr. Aagaard, Student.
Frue Barner, Kammerjunkerinde.
Hr. Carlsen til Gammel-Kiøgegaard.
— Collstrop, (L.), Capitain og Grosserer.
— Fischer, (P. E.), Præst.
— Frisch, Candid. juris.
— Hansen, Byefoged i Vordingborg.
— Hegelund, Boghandler.
— Holten.

Hr. v. Lønborg, (Fr.), Lieutenant.
— Melchior, Dr. Philosophiæ.
— v. Michaelsen, Oberstlieutenant.
Hans Excellence Hr. Geheime-Conferentsraad og Stiftamtmand Moltke.
Hans Høiærværdighed Hr. Münter, Biskop over Siellands Stift (C. D.)
Hr. Møller til Møllerup, Capitain.
— Møller, (Erik), Jernkræmmer.
— Petersen, (F. C.), Candid. Theolog.
— Ryberg, Etatsraad, (R. D.)
— Sadolin, (R.), Boghandler.
— Schmith, Kammerraad.
— Türck, Student.
— Withusen, Rector i Slagelse.

Paa de Subscribenter som endnu maatte tilkomme, skal Fortegnelse blive meddeelt i Martii Heftet 1814.

Holbergs udødelige Fortjeneſter af ſine Landsmænds Oplysning.

Af de mange ſkjæve, vrange, og forargelige Domme, Præſten Grundtvig, i ſin famoſe Kronike, har affagt over nogle deels henſovede deels endnu levende, ſom Lærde og Videnſkabsmænd udmærkede, Landsmænd, kan dog ingen Dom mere indignere enhver Danſk og Norſk, end den, Heroſtraten har fældet over Holberg. Undre ſig kunde man derfor, at Hr. Molbech, i ſit Brev til Hr. Grundtvig, kunde overſee den Holberg eller rettere hele Nationen tilføjede utilgivelige Fornærmelſe. Holberg trænger endelig ikke til Nogens Forſvar; Hans mange og mangeſlags komiſke — ſatyriſke — hiſtoriſke — og filoſofiſke Skrifter, vil gjøre ham til ſine i ſeneſte Tider efterlevende Landsmænds Yndling, den de altid ville være ſtolte af at kunne nævne med Hæder og Taknemmelighed;

thi, som Suhm siger med Sandhed, skylder intet Land sin Lærde og Skribent mere, end Danmark skylder sin Holberg. Suhm har og i en lille skjon Karaktistik af Holberg, der først prydede Minerva og siden er indført i 4de Deel af Forfatterens samlede Skrifter, sat denne sin Ungdoms Velynder det værdigste Minde ved at opregne de mangfoldige og mangehaande Værker, hvorved Holberg afhjalp vor Mangel i den almindelige — og i Fædrenelandets — Historie, i det komiske og i det satyriske Fag; skjænkede os saa mange nyttige og fornøjelige Bøger; opvakte Læselyst hos hver Mand til Bøger i Modersmaalet, da alt Godt tilforn skulde siges paa Latin; antændte og udbredte en Skrive- og Tænkelyst hos os, som tiltrak sig endog Fremmedes Opmærksomhed paa vor Literatur, allerhelst en stor Deel af denne berømte Forfatters Skrifter oversattes paa tydsk, svensk, hollandsk, engelsk, fransk, ja selv italiensk. Holberg, siger Suhm, gav og derfor sit Folk og dets Tænkemaade samme Stød, som Cicero gav sine Landsmænd, i det de begge opvakte dem til at skrive, tænke, og filosofere i deres eget Sprog.

Det er ved dette Stød — at jeg skal beholde det suhmske Udtryk — paa Dannerfolkets Tænkemaade, jeg vil dvæle, og vise Holbergs store Fortjenester af Oplysningens Udbredelse, hvori han selv stod saa langt over sine samtidige Landsmænd, endog Videnskabsmænd og Lærde, at jeg tør sige, Danner- og Norfolket skulle uden Holberg have staaet et heelt Sekel tilbage i Oplysning. Denne Holbergs her i

Danmark saa tidlige Oplysning, og den Djervhed hvormed han torde udbrede den, bliver især paafaldende, naar man tænker sig Tiden, hvori Holberg levede og skrev; men hans Fortjenester blive derfor og desto større, naar man betænker de Farer, han i saadanne Tider udsatte sig for.

Holbergs virksomste Levnetsperiode, som Skribent, indfaldt under de to sidste Aartiender af Kong Frederik den 4des Regjering, og siden under Sonnens Kong Christian den 6tes hele Regjering, ved hvis Udgang Holberg allerede var over de 60 Aar gammel. Dette hele Tidsløb er ingenlunde det belejligste for en Skribent, som Holberg, hvis Skrifters Tendents mindre gik ud paa at skulle udkramme sin Forfatters Lærdom, end i det borgelige Liv at fremme den Oplysning, til hvis Udbredelse Holberg følte sig saa kaldet, som hans egen Oplysning lod ham indsee, hvor overmaade meget hans endog videnskabelige Landsmænd stode heri tilbage for andre Europas, selve de katholske Landes, Lærde. Man erindre sig vor danske Gejstliges Forfølgelse, ikke allene mod hinanden indbyrdes, endnu i den første halve Deel af det attende Aarhundrede, naar en Enkelt mellem dem ikke troede, som Bispen, eller summus Theologus, eller den i Yndest staaende Hofpræst, vilde, der skulle troes, men og disse Zeloters Forfølgelser mod Mænd uden for Kirken, der torde debitere Sandheder kontrasterende med hines egennyttige Tro. Saaledes forfulgtes den, siden som dansk Jurist udødelig

fortjente Andreas Højer først for sin Afhandling om de forbudne Grader i Ægteskab, og siden for sin lille paa tydsk skrevne danske Historie, hvis nogle frie Yttringer man ej kunde taale at læse paa Prent. Og skulde det gjøre mig ondt, her at maae aflægge den Bekjendelse, at selve Holberg af personlig Hensyn deeltog i begge disse Forfølgelser, dersom jeg behøvede at befatte mig med Mennesket Holberg, for at vise Skribenten Holberg, og dersom ikke den, som dog ej vil skille i Tanken Mennesket fra Skribenten, kunde om mange flere vore udmærkede Lærde og Videnskabsmænd desværre forelægges ligesaa store, ja stundum større Svagheder. Men Holberg blev og straffet herfor i de Forfølgelser, han selv maatte af hine Zeloter udstaae for sin Peder Paars, og i den Ringeagt den, formedelst sin Forbindelse med Universitetspatronerne og andre vore Stormænd paa Kiøbenhavns Professorer virkende Hans Gram, vidste at sætte Holberg i hos mange sine Colleger, fordi han, en gejstlig Mand, (thi derfor ansaaes den Tid endnu en Professor), skrev Comedier, som af den Tids Theologer endnu betragtedes for kontrabande Varer. Thi, som Holberg et Sted i sine Skrifter siger, man kunde den Tid være en slet Kristen og dog en god Theolog, naar kun Enhver troede som hans Sognepræst. Holberg holdt op at skrive Comedier, da Frederik den 4de var død, og nu, ligefra Kongeborgen til Hytten alfor meget

Tom Gøgleri og en slaviſk Tro paa dem, der

forkynd-

Noget, de kalde Guds Ord, brammede med Navnet af Dyd.

Men Holberg blev dog ved at gavne med sine Skrifter, og ved de i samme jevnlig forekommende frie Yttringer at lægge en Sæd, der indtil vore Dage har baaret velgjørende Frugter, og vil vedblive at bære dem endnu langt efter vor Tid. Beviserne herfor af alle hans Skrifter, behøver jeg ikke at komme frem med her, da jeg med Vished bør antage, at ingen Holbergs og min Landsmand, som gjør Fordring paa Kultur, jo af de holbergske Skrifter har læst Alt, hvad han har kunnet overkomme, og derfor og selv maae kunne overbevise sig om min Bemærknings Rigtighed.

Saaledes, hvormange skjønne, skjønt stundum bidende, Sandheder indeholder ikke Holbergs maaskee Mesterværk Niels Klim? Hvilke vigtige og brugelige Regler gives her ikke de borgelige Regieringer? — Hvo har læst Holbergs Kirkehistorie, uden at beundre den Klogskab og Varsomhed, og dog alligevel Djervhed, hvormed Forfatteren har tordet angribe Præstetantet i en Tid, som Christian den 6tes Regieringsdage, i hvilke denne Historie skreves. For nogle Aar siden, har jeg, ved at gjennemgaae og fra flere Sider betragte den i Munterhed, Lune, Opfindelse og Gejst selv en Vulcan's Aandsprodukter, efter Sagkyndiges Dom, overgaaende Peder Paars, vist, at dette Digt kan afbenyttes i højere Hensigter end til Læsning for Tidkort. Denne Gang vil jeg fornemmelig holde mig til Holbergs moralske Tanker, og hans Epistler over historiske, politiske, metafysiske, mo-

ralske, filosofiske, og skjemtsomme Materier, og af disse hans to Værker vise, hvilken udmærket, sin Tid langt overgaaende, magelss oplyst Mand Holberg var, baade som Lærd, som Videnskabsmand, og som Statsborger. Disse to Værker synes og fornemmelig at være skrevne for uden Omsvøb at undervise og oplyse sine Landsmænd i og om Sandheder, der tildeels vel forekomme i Forfatterens foregaaende Skrifter, men ikke altid saa tydelig, at de kunne nydes eller fattes af den mindre oplyste Læser. Her forekomme derfor snart religiøse, snart blot videnskabelige Sandheder, men stundum og Sandheder selve den højeste Statsembedsmand med Nytte kunde læse og bruge i sin ophøjede Stilling; og alle disse Sandheder vare tilforn vist ikke læste paa Prent i Modersmaalet, alle røbe de Holberg som sjelden oplyst Lærd, mange af dem maae man endog forundre sig over, han i saadanne Tider har tordet komme frem med.

Hvo, til Bevis, maa ikke studse ved følgende Beskrivelse: "Den alamodiske Devotion, som kaldes "pietas vulgaris, er deres som udi deres egne og udi "Almuens Tanker ere retskaffne Kristne, efterdi de iagt"tage nogle udvortes Devotionsakter, som flyde heller "af Sædvaner end af indvortes Drift, og grunde "sig heller paa de udvortes Lemmers, end paa Hjertets "Bevægelse. Beskrivelse paa en gudfrygtig Mand efter "den almindelige Lærdom er denne: En gudfrygtig "Mand er den, som paa visse Timer om Dagen "ligger paa Knæ, og med oprakte Hænder til Himmelen "beder, eller bevæger sine Læber; som, naar han

"hører Klokken ringe, erindrer sig udi en Hast, at han "er en Kristen, og følger Strømmen med dem, som "gaae til Kirke. Ydermere, en gudfrygtig Mand er "den, som yder rigtigen sin Tiende og sit Offer, som "med Iver og Hidsighed forfølger Kjættere eller Vild-"farende, som blindt underskriver den Troes Bekjen-"delse, som Forfædrene have underskrevet. Ende-"lig, en gudfrygtig Mand er den, som med foldede "Hænder udi Præstens Overværelse, som lægger ham "Haanden paa Hovedet og tilsiger ham Syndernes "Forladelse, dør og hensover. Om saadan Mands "Salighed tvivler Ingen; Alle raabe, at han levede "helligen og døde helligen, og paa det at ikke mindste "Tvivl skal være om hans Salighed, gjøres ham "en prægtig Ligprædiken eller Berømmelsesvers, "hvorudi hans Salighed omstændeligen beskrives saa-"ledes, at han udi hvide Klæder med Palmer i Hænderne "staaer for Guds Trone og akkompagnerer Englene "udi himmelske Lovsange. Saaledes kan efter den "almindelige Hypothese et Menneske med liden Møje "og med visse udvortes Bevægelser, hvorudi Sindet "haver ingen Deel, erholde Salighed," der saa ganske passer sig med hvad vi af vore Fædre have hørt om Kristian den 6tes Dage, og dog skreves og udgaves just i disse Dage Holbergs moralske Tanker, hvori Side 603 denne Beskrivelse findes. Det er og i disse moralske Tanker Holberg saa djervt tør tale mod Børns bagvendte Oplærelse i Religionens Mysterier, før Børn have nogen dannet Fornuft. Man raaber, siger Holberg, til Børnene — tro — tro,

førend man viser dem hvad som bør troes og ikke troes. Børn, vil Holberg, skulle to Gange konfirmeres, først som fornuftige Mennesker, siden som Kristne. Overalt synes det, som Holberg just i disse sine moralske Tanker og siden i sine Epistler har vildet for sine Landsmænd blotte Theologernes uoplyste Ortodoxie, og vise, at de med den just skadede Religionen. Derfor opholder han sig og saa tit ved deres Livord Tro, og viser Skaden dette Ord fører med sig. "Jeg troer, siger Holberg l. c. 8, maae være det "samme som Jeg veed, thi Tro uden Kundskab, og "Tro uden at vide er et Ord, som ingen Betydelse "haver, og som derfor kunde udkradses af vore Glo-"sebøger." Nu det bidende, men maaskee sande og, især til Holbergs Tid, meget passende Forslag til en theologia eclectica, som ogsaa gisres i de moralske Tanker S. 56, og vist maa have oprørt Theologer som Bluhme og Konsorter saameget, at jeg ikke begriber, hvorledes Holberg gik frie for deres følelige Forfølgelser, men slap med, som han selv klager over, at de kaldte hans moralske Tanker hedensk Filosofi samt egne og urimelige Meninger. Sandelig jeg kan ikke forklare mig denne Gaade anderledes, end at Danmarks gode Genius — selve Forsynet — har vaaget over en Holberg, som Udseet til i Oplysning at rykke Dans og Nors Folk frem til en Grad, de ellers ikke kunde naaet til før efter Seklers Forløb. Forbande eller beklage maa derfor hver tænkende Dansk og Norsk den sin Landsmand, der tør haane Holberg, hvis Navn aldrig bør udtales af nogen

dansk og norsk Mund, uden med Ærbødighed, og hvis Fødselsdag burde være en Festdag for Tvillingfolket. Naar man erindrer sig Allarmen, ikke allene vore Geistlige, men og nogle andre vore Lærde, gjorde for et Par Decennier siden mod den da udkomne Nysa, maa man undre sig over det Forsvar Holberg giver saadanne allegortske Forklaringer, som nyttige til at stoppe Munden paa Religionens Fiender. Man læse og Holbergs Tanker om Theologernes evige Helvedsstraffe; hans Undskyldninger for Selvmord; hans Forsvar for Maskerader som en i sig selv uskyldig Fornøjelse; hans Forslag til nyttige theologiske Skrifter, der skulde vise Aabenbaringens Overeensstemmelse med den sunde Fornuft, og, saa ofte et vanskeligt Sted i Bibelen forekom, heller vige fra Bogstaven og de almindelig antagne Meninger, end raabe paa saadanne utilfredsstillende Grunde, som Fornuftens Ufuldkommenhed og Guds urandsagelige Veie, hvorved alle Religioner kunne authoriseres, og et Skjold gives for visse Mænds Dovenhed, der ikke gide brudt deres Hoveder med at sammenligne et Skriftsted med et andet, for deraf at udlede de grundigste Meninger. Som læg Mand i Theologien, vover jeg ikke at bedømme enten dette Forslag eller andre Holbergs theologiske Yttringer, jeg anfører dem kun, for at vise, hvilken for sin Tid sjelden oplyst Mand Holberg var endog som Theolog, og hvor djærv han tillige var til offentlig at torde komme frem med sin Oplysning i Tider hertil saa farlige, som hine vare, da de samme Yttringer,

endog i meget ſildigere Tider, have paadraget deres Forfægtere Ubehageligheder.

Men ogſaa i andre Videnſkaber lagde Holberg ſin udmærkede Oplysning for Dagen, viſte Manglerne ved deres Dyrkelſe her hjemme, og gjorde Forſlag til deres Fremme, ſom mange Decennier efter ere gjorte af J. Baden, Sporon, R. Fleiſcher og Flere, oftest uden at bemærke at allerede Holberg havde indſeet Manglerne, og tildeels gjort de ſamme Forſlag til deres Hævelſe. Saaledes har Holberg allerede djervt viſt den ſtore Skade, det kjøbenhavnſke Univerſitet lider af, at dets Lærere blande ſig i ſaamange heterogene Ting. Driſtigt, men ſandt, kalder han derfor de kongelige Kollegier Univerſitetets Kirkegaarde. Hvad han i ſin 159 Epiſtel anfører om Univerſitets Examinernes Ufuldkommenhed, og den mere praktiſke Indretning, de burde have, maae Enhver billige, ſom og hvad han et andet Sted anfører mod at Profeſſorene ſelv examinere og atteſtere deres egne Diſciple, hvilket Studenterne ere, da de paa Profeſſorernes Kollegier ſkulde forberede ſig til de befalede Embedsexaminer. Nu, hvor rigtigt, hvad han i et andet Brev, nemlig det 431, ſiger om Sprogſtudiet, ſaaledes: "Jeg for min "Part haver ønſket, at, da man for nogle Aar ſiden "foretog ſig, at ſætte vort Univerſitet udi Activitet, "og at drive paa viſſe Studeringer, ſom vare forſømte, "man havde bemøyet ſig lit mindre med at forfremme "det hebraiſke, og lit mere det græſke Sprog. Det "hebraiſke Sprog er vel for gejſtlige Perſoner, men

"det græske baade for verdslige og gejstlige Personer, "efterdi septuaginta interpretes, det nye Testa- "mente, og Patres ere skrevne paa Græsk; og for "verdslige, efterdi af græske Bøger læres Konster og "Videnskaber, hvorom lidt eller intet findes udi "gamle latinske Skrifter" Overalt gjorde Holberg meget af det græske Sprog, paastaaer og derfor et andet Sted i sine Skrifter, at Ingen vel kan passere for en lærd Mand uden Kundskab i dette Sprog. At og Holberg selv heri var mere end almindelig kyndig, viser hans Oversættelse af Herodian, den første gode danske Oversættelse af en græsk Klassiker. Foruden selve Oversættelsen har Holberg og den Fortjeneste at han i Fortalen har vist, hvorledes en gammel Klassiker bør oversættes. Hans Hovedregler herfor ere to: at Oversætteren er kyndig i begge Sprogene; at Originalen troligen følges, men dog saa, at ikke derved det Sprog, hvori oversættes, fordærves og gjøres ukiendeligt. — Holberg var og den første, der hos os indsaae, og offentlig yttrede sig med, hvor nyttigt det kunde være, om Agerdyrkningen behandledes videnskabelig. I sine moralske Tanker udtrykker han sig herom, S. 57, saaledes: "Hvis Agerdyrknings Kundskab blev til et akademisk "Studium, vilde i mine Tanker de 9 Musæ ingen "Fortrydelse bære derover. Thi Akademier ere stif- "tede, for at excolere de Studeringer, hvorved Kir- "ke, Stat og borgerlige Societeter opbygges. Det "kommer ikke an paa, hvo der haver studeret meest, "men hvo der haver studeret bedst. Og, naar saa,

"er, kan jeg ikke see, at man jo med ligesaa stor "Fojc kan give en Magister- eller Doktorhat til en "Agermand som til en Grammatikus, med mindre "man vil sige, at det er mere magtpaaliggende at "rangere Ord og Gloser, end at forbedre et Stykke "Land, eller mere magtpaaliggende, at rense en gam- "mel Poet fra Copiistfejl, end at rense en Ager og "gjøre den frugtbar." Sandelig! hvo kan læse dette, uden at troe sig hensat i J. Ch. Fabricius's Dage. At en saa oplyst Mand, som Holberg, var en Ven af Trykkefrihed og en Hader af Censuren, er begri- beligt. "Det er ikke at beskrive, hvad Uheld det "Ord Imprimatur, som sættes foran paa Bøger, "foraarsager," siger han i et af sine Breve. Men endnu djervere siger han i sine moralske Tanker, Pag. 527. "De publique Censurer, som ere ind- "førte udi adskillige Lande, foraarsage og, at en Ting "ikke skrives, som den er, men hvorledes en Stat "vil have, at den skal være; og naar saaledes er, "kan en Historie ikke rekommenderes uden af Stilen, "efterdi Sandhed, som er Sjælen deraf, desidereres. "Man seer derfor ogsaa, at de censurerede Historier "ere ikke uden Lovsange eller tørre og magre Dagre- "gistre, og det Stempel af Imprimatur, som sættes "paa Bogen, kan forsikkre Læseren om, at han der- "udi intet andet vil finde." Denne Holbergs fri- modige Yttring i et Land, hvor der var Censur, gjelder, efter min Overbevisning, overalt, hvor Trykkefri- heden ej er saa indskrænket som i Engelland, og er det derfor, at jeg ikke gjør stort af Historien om de

ældigere Tider, hvori baade Skribenten selv har levet og de Mænd, hvis Handlinger han omtaler. Man lægger Holberg til Last de Udfald, han i flere sine Skrifter gjør paa det nordiske Oldstudium. Saaledes siger han S. 525 i sine moralske Tanker: "at "studere nordiske Antiquiteter, er ikke andet, end at "rage udi Møddinger, og et Arbejde, som man til "Straf for Forseelse burde dømme visse Folk til, "hvis der ikke fandtes saa mange, der frivilligen ap"plicerede sig derpaa som paa et nyttigt Hovedstu"dium," og paa et andet Sted: "at han ikke kunde "gjøre den gamle nordiske Historie til sit Hovedstu"dium, uden han ved en Højesterets Dom blev tvun"gen dertil." Uden at miskjende et fornuftigt Oldstudium, hvorpaa jeg selv har anvendt ikke faae af mine Levedage, og uden at nægte, at Holberg maaskee har overdrevet sin Dom, saa tør jeg dog paastaae, at Holberg heri ej allene kan forsvares, men endog heri har vist sig som den samme oplyste Mand, han er i andre sine videnskabelige Domme. Rudbeks Sværmerie var til Holbergs Tid langtifra ikke uddød. Endnu ansaaes det, at kunne finde og læse et gammelt forstøvet Pergamentsbrev, af mangen dansk Stormand for større Fortjeneste hos en Embedskandidat, end de grundigste Kundskaber i det Fag, Kandidaten havde bestemt sig til. Ja! denne Smag for al Gammelhed gik stundom saavidt, at Stormanden, uden alt andet Hensyn, ofte foretrak den, som blot til Navnet kunde regne sig til en i vor gamle Historie bekjendt Slægt eller Mand. Jeg

har saaledes om en den Tids Stormand ladet mig fortælle, at førend han rigtig kunde amalgamere sig med en ham til Bibliothekar anbefalet Student, hvis Navn var Rafn, maatte han først med Vished vide, om Studenten skrev sig med f eller v. Man kan ikke drage slige Anekdoter i Tvivl, naar af egen Levetids Erfaring bemærkes, hvorledes det, som hører til Tidernes Kjephest, oftest alt for meget overdrives. Hvad ville vore Efterkommere sige, om de faae at læse, at en vor Tids Biisp eller Provst har havt saa store Tanker om de seminaristisk oplærte Skoleholdere, skjøndt oftest oprindelig Bønderkarle eller Haandværkskarle, at videnskabelige Studentere, som enhver lærd Skole vilde ønske at tælle mellem sine Lærere, have maattet staae tilbage for hine Seminarister, hvis Forretter de ikke kunne have naaet uden høiere Bevilling. Ja! hvad vil de samme Efterkommere dømme, om de skulle faae at læse, at dog selv denne seminaristiske Undervisning skal være kunne naaet paa nogle Ugers, eller høit Maaneders, Gjenveje. Pligt er det for hvem dertil føler Kald, Evne og Mod, at oplyse sin Samtid om saadanne Daarligheder, og advare sine Samtidige om, at ikke Alt forholder sig saaledes, som der gaaer Ord af, og at ikke Alt, hvad der glimrer, er Guld. Men saa gjorde Holberg, og advarede derfor kun mod Oldsagers overdrevne Studium, hvor man — at jeg skal betjene mig af en Vens Udladelser om et for ikke længe siden udkommet antiquarisk Skrift — maa gaae og famle som i et ægyptisk Mørke, ved Haanden af en

Ledsager, som snart viser mig en lysende Prik hist og snart en her, og endvidere fortæller mig om Muligheden af flere lysende Punkter, uden at Taagen paa mindste Maade fortyndes eller forsvinder. At saadant et Studium nytter til intet, uden at vise sin Forfatters Belæsenhed, men snarere skader, ved at fremmes paa nyttigere Videnskabers Bekostning, det var Holbergs Mening, hvori han, som i mere til Landsmænds Oplysning sigtende, efterfulgtes af den værdige, men, ach! meget fortidlig bortdøde Jens Skjelderup, Snedorf. Skulle man synes, jeg har opholdt mig forlænge ved at forsvare Holbergs Angreb paa Oldstudiet, da er dette ikke skeet for Holbergs Skyld; thi, som tilforn sagt, Holberg trænger ikke heller i denne Deel til noget Forsvar; men en Holbergs Dom over et overdrevet Studium synes vel at fortjene Gjenerindring i Tider som vore, da Oldstudiet igjen synes at ville fortrænge grundig historisk Kundskab, fordi hint mere føder Indbildningskraften, og vore Tiders Mennesker synes hellere at ville forærme end belæres og oplyses.

Jeg gaaer nu til Holberg som Skribent i Materier det borgerlige Livs Forhold nærmere angaaende, hvorom vi hos denne Forfatter finde ikke mindre oplyste og djerve Yttringer. At de staaende Hære ere Statsfinansernes Grav, især i de smaa Stater, det viste Schmettau i vor Trykkefriheds gyldne Periode, og maatte herfor høre meget ilde af nogle sine Samtidige. Men mange Aar iforvejen har vi havt paa Dansk en Beskrivelse over denne Lan-

deplages fordærvelige Virkninger — dog uden Hensyn til nogen vis Stat — i Holbergs 39 Epistel. Overalt roser Holberg paa flere Steder i sine Skrifter, at han selv om de den oplyste Krigsmand nærmest vedkommende Kundskaber besad en ikke almindelig Læsning. Saaledes, hvad den philosophiske Historiker Heeren i Afhandlingen om de ældre og nyere Tiders Feltherrer har sagt med Hensyn til de Gamles Skyderedskaber, at de overlode et langt større Spillerum til den mekaniske Opfindelseskraft, er allerede nogle og tredsindstyve Aar iforveien bemærket og med historiske Beviser oplyst af vor Holberg i sit 230 Brev. Holbergs oplyste Indsigter i andre verdslige Ting ere ikke mindre paafaldende, som naar man læser, hvad han hist og her skriver om vore Domstole og deres Besættelse af flere eller færre, af unge eller gamle Dommere, naar han, ved at tale om Højesteret, ikke utydelig peger paa de flere Brøst, denne højst vigtige Domstol da ikke var fri for, især ved Vanskeligheden i at kunne til denne Ret faae det fornødne Antal af duelige Dommere. Det Seminarium, han i 159 Brev omtaler til denne Ret, tør vel endog siden have givet Vedkommende Idee om Kjøbenhavns Hof- og Stadsret som et saadant Seminarium, thi som saadant omtaler Stampe den i sine Erklæringers 6 Deel No. 89, men som bekjendt, skyldes Hof- og Stadsrettens Organisation fornemmelig denne af vor praktiske Lovkyndighed udødelig fortiente Mand. Dog, jeg underskriver ikke alle Holbergs Yttringer om vor Datids

Retspleje; af en Holbergs Samtidige, nu afdøde Conferentsraad og Højesterets Assessor Anchersen, der havde været Holbergs Sagfører, har jeg desuden i mine unge Dage ladet mig fortælle, hvorledes Holberg var meget vred paa Højesteret, fordi Retten havde været ham imod i en Sag, han havde anlagt mod sin Forvalter, der i Holbergs Tjeneste var blevet en rig Mand, hvilket Holberg paastod, han ikke var blevet uden ved at snyde ham, men dog herfor ikke kunde fremføre de juridiske Beviser, som det gamle Ordsprog: Tyven har en stor Ret, hjemler. Vist er det alligevel, at disse Holbergs djerve Yttringer om Retsplejen vakte Opmærksomhed, der ikke glemtes ved de Forbedringer, denne Statsforvaltningens vigtige Deel siden har undergaaet, især kan man ikke andet end bifalde, hvad Holberg anfører, baade i sine moralske Tanker og sine Epistler, om de til hans Tid og længe efter, ja ligetil Christian Colbjørnsen blev Generalprokurør, brugelige selvvalgte Dommere, eller saakaldte Commissairer, hvis Skadelighed for Retfærdighedes Fremme Holberg saa djervt som offentlig lægger for Dagen, uagtet de vare, til hans Tid især, saa gjængse, at han, ved saaledes at tale imod dem, vist maa have stødt mangen Stormand, der fandt sin Regning ved denne synderlige, i andre Lande ubekiendte, Jurisdiktions Vedblivelse. Men sligt afholdt ikke Holberg, naar han vidste, at det var nyttig Sandheds Udbredelse han ved sin djerve Tale fremmede. Dette har han vist ved saamange

Yttringer i snart alle sine Skrifter, men især ved sin vidunderlig drøstige, i stærk og høj Farve, som han selv udtrykker sig, udkastet Skildring af en Hofmand, der begynder Side 564 i hans moralske Tanker, en Skildring, som selv i Dag ingen tænkende Prinds skal fortryde at læse. Nu hvad Holberg har skrevet om den i hans Tid grasserende Qvægsyge; om Skovenes Aftagelse og deres Fredning; og flere hans Bemærkninger i verdslige Anliggender, fortjene alle megen Opmærksomhed, den de maaskee ikke altid strax nød, men, som jeg af samtidige Vidner veed, læstes de flere Aar efter ikke uden Opmærksomhed af vor store Bernstorff, som overalt gjerne læste Holberg, paa hvem især Jens Skjellerup Snedorf havde giort denne store Minister opmærksom. Overalt, saameget end Holberg hang i sine Bøger og Papirer, saa magesløs flittig Skribent Holberg end var, og saa svageligt Helbred han end bar paa, saa var Holberg dog ikke den Lærde, der i sit Studeerkammer glemte Verden. Nei, Holberg forstod saa godt at inddele sin Tid, at han endog kunde befatte sig med verdslige Anliggender saa meget, at han i dem havde fuldt saa godt Løb, som Forretningsmanden der ene lever for dem. Derfor blev og Holberg en rig Mand selv. Derfor var han og en for Universitetet nyttig Kvæstor. Derfor besad han og om de verdslige Embedsmænd i Provindserne og deres Fremgangsmaade en noje Kundskab, der nokſom røber sig i flere hans satyriske Skrifter. Vil man læse en bitter men lærerig Skildring paa nogle af disse Embedsmænds Opkomst,

hvoraf vel end i Dag kan findes Kopier, da læse man det 43 Epigram i anden Bog, med Forfatterens Forklaring herover Side 313 i de moralske Tanker. Dog ogsaa paa et andet Sted i sidstanførte Skrift findes et Forsvar for den fortrykte og miskjendte Embedsmand, der vel fortiente Eftertanke af de høje Vedkommende i Collegierne, der domme om en underordnet Embedsmand efter hans Foresattes eller nogle Stormænds Relationer. Forsvaret lyder som saa: "jeg haver kjendt en Embedsmand, der paa alle "store Steder var afmalet med den hæsligste Farve, "men udi det Distrikt, hvor han boede, var inderligen "elsket af den hele Almue, og anseet som en dydig og "duelig Mand. Da jeg forundrede mig derover, "og spurgte om Aarsag dertil, svarede han: "Bøn- "der og fattige Folk, som ere mig bevaagne, føre "ingen Correspondence eller Brevvexling med de store "Steder, hvorudover mit Navn og Rygte kommer "ikke udenfor Amtet eller Herredet. Nogle fornemme "Mænd derimod, mod hvilke jeg beskytter Almuen, "og som derudover blive mig ugunstige, correspon- "dere allene med Hovedstaden, saa at det er ingen "Under, at jeg der passerer for en ond Mand". "Jeg haver lagt denne brave og retsindige Mands "Ord paa Hjertet, og mærket, at mange andre, "som have fulgt hans Fodspor, have havt samme "Skjebne; ligesom jeg haver mærket, at Folk, der "have været detesterede og forhadte af den hele Al- "mue udi det Distrikt, hvor de have opholdet sig,

//have udi Hovedstaden været ansete som Lysets Engle.
//Det er derfor en ufejlbar Regel, at, hvo der vil
//erhverve sig Navn og Berømmelse i Verden, maae
//arbejde paa, at hans Dyder og Gjerninger flyde
//gjennem visse Kanaler, der lede dem til rette Steder,
//hvor Frugter deraf høstes. Thi een eneste anselig
//Mands Venskab virker ofte meer end en talrig Al-
//mues. Det er her ikke anderledes end udi Skak-
//spil, hvor en Springer eller et Kastel er af større
//importance og Styrke, end alle Bønder i Spillet.
//Man seer og Verdens Børn at tage dette nøje udi
//Agt, og at de befinde sig ikke ilde derved. Naar
//jeg haver Borgemester og Raad til Venner, sagde
//en vis Byfoged, saa blæser jeg af det hele Borger-
//skab; og tog han derudi ikke fejl: thi, saasom
//Borgemester og Raad allene corresponderede med
//de høje Kollegier, saa vidste ingen at sige andet end
//alt godt med ham. Herpaa grunder sig det be-
//kjendte Munkeordsprog: fac officium taliter
//qualiter, et sta bene cum domino Priore. —
//Vil man erkyndige sig om en Mands Forhold,
//maa man begive sig paa det Sted hvor han boer,
//og indhente en tilforladelig Beretning, ikke hos
//Stedets Øvrighed, men hos hans Medborgere,
//blandt hvilke han har levet i sit Naturel og uden
//Maske. — Men denne Regel tages lidt eller in-
//tet udi Agt, hvorudover man seer Folk uden Sky
//at bedrive Misgjerninger og øve Udyder blandt
//menige Mand, saasom de ere forvissede om, at
//ingen Hinder kan gjøres udi deres Forfremmelse,

"naar de ikkun erhverve deres Venskab, der corre-
"spondere med højere Øvrighed, og allene ere au-
"thoriserede til at give Skudsmaal." — Hvad der og saa beviser, hvilken indsigtsfuld oplyst Forretnings-mand Holberg var, og med Tidens fornuftige Ind-deling meget bidrog til, at denne flittige Skribent dog kunde afgive sig med mange det borgerlige Livs Forretninger, var Gaven og Færdigheden, han besad til at fatte sig kort, hvilket vi Praktikere saa sjelden kunne og ville, holdende endog for, at jo vidtløftigere og omstændeligere, jo rigtigere; en Maxime, der rigtig nok gavner Prokuratorerne, thi jo flere Ord, jo mere Materie til at strides om. Holberg anfører og selv, at hans i 6 Linier skrevne Fæstebrev stod ligesaa godt sin Prøve, som en Forvalters paa et heelt Ark, thi han forstod i sine praktiske Forret-ninger at forbinde Tydelighed med Korthed. Det sidste Bevis jeg vil give paa Holbergs Oplysning, er Forslaget han allerførst giorde til de mange Hellig-dages Indskrænkelse, et Forslag som først realisere-des under det Struensseiske Ministerium, dog ikke i den Vidde, som Holberg havde foreslaaet, thi som han viser Tabet i det borgerlige Liv af de mange Helligdage, og af vore religiose Festdage eller Svire-dage, saa vilde han og, at de 3 aarlige store Høj-tiders Helligdage skulde indskrænkes til een Dag.

Saaledes har jeg da for vor Holbergs udøde-lige Fortjenester af sine Landsmænds Oplysning fore-lagt nogle af de — som jeg troer — mest paafaldende Beviser, ingenlunde alle, thi dertil behøvedes et Verk

langt over disse faae Blades Rum. Men det Anførte tør være tilstrækkeligt for baade at overbevise sig om disse den Forevigedes store Fortjenester, og indsee den grove, hele Nationen tilføjede, Fornærmelse Præsten Grundtvig har, ved sin forargelige Dom over Holberg, gjort sig skyldig i. Denne Hr. Grundtvigs Forbrydelse er saa meget utilgiveligere, da han som Folkelærer var pligtig, at gjøre sin Skoleungdom bekjendt med en Nationens hensovet Mand, der som Holberg saa kraftig har talt mod sin Samtids herskende Katekismusvæv, og overalt til Ungdommens nu fornuftigere Belærelse har givet et vigtigt Stød.

Gustav Ludvig Baden.

Betragtninger over Ohlenschlägers Stærkodder

af

F. C. Petersen,
Cand. Theol.

Den Mening, at udmærkede Kunstværker først efter rum Tids Forløb kunne bedømmes paa en med Kritikens Fordringer overeensstemmende Maade, synes at vinde ikke liden Sandsynlighed, naar vi kaste vort Blik hen paa de Bedømmelser, som disse Vær-

kers nærmeste Samtid plejer at frembringe. Kunstværket ligger denne for nær, det staaer i saa forskiellige, ofte ufordeelagtige Berøringer og Forhold til den, at de mange Udskejelser fra Billighedens og Sandhedens Vej ikke synderlig sætte os i Forundring. Det er desuden indlysende, at disse Værkers noiagtige Forhold til Fortidens, og fornemmelig deres Virkning paa Fremtidens Kunst, ingenlunde kan bestemmes, før disse Virkninger og Forhold tilfulde have udviklet sig. Vi indsee da altsaa, at denne saa særdeles vigtige Deel af Kunstkritiken maae henstilles til den efterfølgende Tids Indsigt og Erfaring. Men paa den anden Side ere Kunstens Værker, og navnligen de dramatiske, som lyer nærmest vedkomme os, mere end Verdensbegivenhederne, end Menneskenes Skjebner, og Videnskabernes Frembringelser skikkede til at betragtes afsondrede i og for sig, uden Hensyn til noget foregaaende og efterfølgende. De maae, endog af Samtidige, kunne vælges til Gjenstand for Konsttheorien; og hvor saadanne Forsøg mislykkes, kunne vi med Vished antage at Aarsagen ikke bør søges i Sagens egen Natur, som om den virkelig var umuelig, men ene og allene i Udøverens forsætlige eller uforsætlige Vildfarelse, og Udygtighed til med Held at udføre det paatagne Arbejde.

Digteren Ohlenschläger har allerede forhen skrevet flere historiske Dramer; og det er en for den indsigtsfulde Læser interessant og lærerig Gjenstand, hvormed vi dog ikke her ville sysselsætte os, at følge denne Digters Kunstudvikling igjennem hans forskjel-

lige Værker. Vi kunne ikke anstille en vidtomfattende Undersøgelse om det historiske Drama, og den digteriske Behandling af de Begivenheder, som Digteren af Historien vælger til Grundlag for sit Værk. Men da Meningerne, ogsaa om denne Gjenstand, endnu ere høist modsatte og forskjellige, være det mig tilladt, naar jeg først har forud skikket nogle almindelige Bemærkninger, at fremsætte min Overbevisning, især da den uden al Nyhedssyge og Partiaand simpelthen søger den Sandhed, som ikke grunder sig paa vilkaarlige Regler og Læresætninger, men udspringer af en fordomsfri Betragtning af Kunsten i Almindelighed, og de udmærkede Kunstneres Værker.

Konsttheorie forholder sig til den evig virksomme, evig skabende Konst, som Historiens Videnskab til de de menneskelige Bedrifter og Verdens-Begivenhederne. Ligesom Menneskeslægten, der var til, levede, og handlede, længe før Historiens Musa optegnede dens Bedrifter, paa et vist Trin af Aandsudvikling vender Blikket tilbage til de forbigangne Tider, for at undersøge og efterforske sin og Tingenes første Oprindelse og Fremvext, saaledes føle vi os i Konsttheorien fremskyndede af en naturlig Kraft, til at overskue, samle, ordne, med Indsigt og Philosofie at forbinde Alt, hvad de forskjellige Tidsaldre i Kunstens Rige have frembragt. Denne Bestræbelse er en væsentlig Følge, og vigtig Bestanddeel af Menneskehedens ædlere Uddannelse. I det vor Aand begejstret for det Sande, det Gode, og det Skjønne,

henvender sin Tanke og Forskning paa Konstens fortrinligste Værker, stræber den at danne sig tydelige Kunstideer; den trænger med sit Blik ind i Konstens hellige Værksteder, og efterforsker dens Grundelse, Aarsag, Natur og Virkning. Saaledes danner sig Fornuften almindelige Ideer, som atter anvendte paa Konstværkerne, frembringe Konstheorie og Konstkritik, en Videnskab, der som alt hvad der er Ædelt og Skjønt, uden endelig Grændse og Maal, søger Fuldendelsen, og saaledes kan uddannes og udvides i det Uendelige. Vi bortsjernes ved denne Idee saavel fra den tomme, blot formelle Abstraktion, som fra den ideeløse, aandsfortærende Empirie, Extremer, som for det hellige Kløverblad: Livet, Konsten, og Videnskaben, ere lige farlige og fordærvelige. Ligesaalidet som Historien sætter Grændser for den menneskelige Daad, ligesaalidet sætter Theorien Grændser for Aandens Virksomhed og dens Frembringelser. Men som Historien ofte har vigtig Indflydelse paa de store Verdenscharakterers Dannelse, saaledes kan ogsaa Konstheorier have tilbagevirkende Kraft paa Geniet, der dog stedse maae betragtes som deres oprindelige Lovgiver.

Vi vende tilbage til det historiske Drama. At Tragoedieskriveren helst vælger sit Emne i den historiske Fortid, fremlyser af Konsthistorien, og er for ikke længe siden paa en aldeles fyldestgjørende Maade for os bleven forklaret *). Endog hvor Digteren ikke

*). Dahlmanns Betragtninger over Ohlenschlægers dramatiske Værker. Side 39.

modtager sit Stof af Historien, men selv opfinder og skaber det, lader han dog ej sin Handling foregaae i en ubestemt Tidsalder; men sætter den gjerne tilbage i Fortiden paa det Sted, og i den Tid hvortil denne Gjenstand nærmest henleder ham. Men naar Digteren nu af Historien vælger Stoffet til sit Konstværk — er hans Virksomhed da saaledes indskrænket, at al hans Bestræbelse ene bør gaae ud paa samvittighedsfuld at bevare, efter Omstændighederne at ordne, og i Poesiens Dragt at indklæde, hvad Krøniken har overleveret ham? Eller tør vi ikke med fuldkommen Ret antage, at den Digter, som opofrer historiske Biting og Tilfældigheder, hvor Konstens højere Fordringer udkræve det, langt værdigere og ædlere opfylder sin Bestemmelse, i det han med Phantasie og Fornuft af den historiske, ej altid fuldstændigt udviklede og paalidelige Masse skaber og ordner et selvstændigt, over den blotte Virkeligheds indskrænkede Grændser opløftet Heelt? Ja, vi kunne vel med Vished paastaae, at Digteren just paa denne Vej er istand til at fremstille et i ideal Betydning tro og levende Billede af den Tid, hvorfra han hentede Stoffet til sit Værk. Vor første Fordring er altsaa den, at Digteren frembringer et Konstværk, som i og for sig selv betragtet, skjænker den fordomsfri, og ved de store Mesteres Værker dannede Konstsands en ren, opløftende og beroligende Nydelse. Dernæst at han, ligelangt fra arbitraire Forandringer og slavisk Vedhængenhed ved Stoffet, vækker i vort Gemyt en levende og sand Idee om hin Tid, i

hvilken hans Værk vil henſætte os. En Idee, ſom ingenlunde udſpringer af den blotte Afbildning af det Nationale, og det Særegne, hvorved enkelt Tid og Sted have udmærket ſig. Dette kunne vi vel betragte ſom den Grund, hvorpaa Digteren maler, men det blotte Lærred, med den blege Grundfarve og flygtige Omrids, er ſaare utilſtrækkeligt til at give os et klart Begreb om det fuldendte Maleries Skjønhed. I det højeſte ahne vi, hvilken Nydelſe vi tør haabe, hvis en geniefuld og erfaren Konſtner lægger Haand paa Værkets Fuldførelſe. Som diſſe Omrids til det fuldendte Malerie, ſaaledes forholder ſig det hiſtoriſke Stof til det poetiſke Konſtværk. Tuſinde have f. Ex. læſt om Götz v. Berlichingen og Torquato Taſſo, uden dog at ahne, til hvilke Meſterværker en Digter i vor Tid ſkulde omſkabe de Fortællinger, ſom Hiſtorien om diſſe Mænd har optegnet. Ved en højere menneſkelig Stræben idealiſerer Digteren det indſkrænket Hiſtoriſke, og derved hæver han det over den lavere Sphære, i hvilken den for ſig affondrede hiſtoriſke Bedrift ifølge ſin Natur nødvendigen befinder ſig.

Vi nægte dog ikke, at der gives Konſtværker, f. Ex. det nysnævnte Götz v. Berlichingen, ſom endog i ſtrængere Betydning kunne kaldes hiſtoriſke; i det de ſynes at give os en hiſtoriſk tro Copie af en Tidsalders, eller en Helts, og hans Omgivningers reelle Exiſtents, ſaaledes, ſom den af Fabelen eller Hiſtorien er os overantvordet. Men for det første ville vi ved en nøjere Eftertanke ſnart indſee, at endog blot Bort-

fiernelsen af alt, hvad der er Konstværket uvedkommende, at den høiere konstmæssige Forbindelse af de historiske Elementer, og den poetiske Form umærkeligen hæver os til en ganske anden Sphære, end den, hvori vi maaskee selv ved første Øiekast troe at befinde os. Dernæst skeer det undertiden, at Gjenstanden, som Digteren valgte sig, ligger Poesien og vor Phantasie saa nær, at Digteren ligesom blot behøver at laane den Kunstens Farveskiær, for at frembringe de skjønneste Virkninger. Af denne Beskaffenhed ere især de fabelagtige, men allerede i deres Udspring poetiske Sagn fra den fierneste Oldtids uvisse og vidunderlige Morgendæmring. Gangne i Arv fra Slægt til Slægt ved Tradition og Digtekunst aabne de sig, allerede af denne Aarsag, langt lettere end de fleste andre Gjenstande, Vejen til at røre og bevæge de menneskelige Gemytter.

Disse Tilfælde modsige altsaa ingenlunde, hvad jeg har sagt om Forholdet imellem det historiske Drama og det historiske Stof. Ja vi kunne med Vished sige, at denne idnelle menneskelige Stræben, der ikke kan finde Sted uden en høiere Harmonie i Sjelens Evner, og deres Udvikling, har mere eller mindre, og paa forskjellige Maader, været alle store Konstnere egen. Dog hvad der ikke lidet bidrager til at vække Manges Mistroe til den, er fornemmelig hine Meninger om den historiske Dramatikers indskrænkede Frihed og Virksomhed; Meninger, som vi kun under saadanne Betingelser, hvor denne Stræben tager en falsk Retning, og forvilder sig paa Afveje, kunne skjænke vort

Bifald. Hvor derimod denne Stræben, paa en efter de særegne Omstændigheder, og ved Digterens Plan overeensstemmende Maade, forbinder sig med det Individuelle, som har været et enkelt Folk, en særskilt Tid, eller et vist Sted egent, der ophæves og forstyrres ingenlunde det charakteristiske Individuelle. Men da det indtil en vis Grad sammensmeltes, og ligesom luttres ved det almindelig Menneskelige, som er hele Slægtens Ejendom, synes det letteligen for den flygtige Betragtning at være mindre Charakteristiskt, fordi det er bleven mindre eensidigt Paafaldende og Asstikkende. De skarpe, fast blændende Modsætninger af Lys og Skygge (vi bruge atter en Lignelse af Malerkonsten), gaae hos den store, ved Dannelse fuldendte Maler over til Farvernes skjønneste Harmonie. Der have været Tider, da selv de største Genier ikke kunde opnaae denne Harmonie. Det vilde rsbe liden Indsigt og Smag, derfor at nedsætte og ringeagte deres Værker; men ligesaa indsigtsløst og smagløst vilde det dog vel ogsaa være, hvis nogen nu, da Resultaterne af saa mange Aarhundredes Erfaring, Indsigt og Dannelse ligge aabne for os, opmuntrende os til Afbenyttelse og videre Fremskridt, hvis nogen nu fordomsfuld vilde indskrænke vor lovmæssige Frihed inden de, ofte snevre Grændser, som Nødvendigheden foreskrev hine forbigangne Tider. Den udvortes Sands lader sig langt lettere overbevise om saadanne Sandheder, hvor disse ere af den Natur, at de kunne henstilles til dens Dom. Den indvortes Sands derimod er

langt mere udsat for Vildfarelse; og kun alt for ofte er den ledsaget af Vildfarelsens Vaabendragere: Stivsind og Haardnakkenhed i at forfægte de engang antagne Meninger. Ærligen at arbejde imod denne Ensidighed i den menneskelige Aands Virksomhed, er en høj og hellig Pligt for Konst og Videnskab. Vi Dødelige kunne vel ingensinde opnaae, at komme i fuldstændig Besiddelse af den evige, guddommelige Sandhed og Visdom. Men vi kunne dog ikke destomindre med samme Vished erkjende, at vi bør søge den, og at vi kunne nærme os til den. Ingen skulde skamme sig ved sine ædlere Evners fleersidige Udvikling, og deres Anvendelse i Livet, i Konster, i Videnskaber. Vi indsee, og trøste os ved den skjønne Overbevisning, at den ædlere, højere Menneskelighed, som de bedre til alle Tider stræbte at tilegne sig, men som den christelige Religion først varigen har grundfæstet, og stedse videre udbreder, er Nutidens skjønneste Ejendom og Prydelse; ved hvilken den, med Hensyn til dens mere end forhen udstrakte Almindelighed, hæver sig over alle forbigangne Tidsaldre. Denne højere Menneskelighed, som udstrækker sin stille, men velgjørende Kraft, saavel til alle Livets Forhold, som til aandelig Virksomhed, strider ingenlunde med Religionen, men fornemmelig udsprungen af Christendommen, og sluttende sig andagtsfuld og kjærlig til denne, hæver ogsaa den vor Aand over Tidens Ulykker; den styrker os ved det Haab, at Menneskeslægten tilsidst skal besejre disse

og atter see en ny og lykkeligere Tid fremblomstre paa Jorden.

Men skal Poesien være udelukket fra denne Stræben? eller skal den ikke paa sin Vej, ved sine Midler, og overensstemmende med sit Øjemed benytte sig af, og udvide alt, hvad Stort og Skjønt den forefinder? Ingen aandelig Konst eller Videnskab ligger den hele Menneskehed saa nær, og virker saa umiddelbart paa den, som Poesien. Den var Menneskehedens første, og den vedblev at være dens kjæreste og skjønneste Lærerinde og Ledsagerinde igjennem alle Tidsaldere. Hvor naturligt! Tankens dristige Flugt stræber højt op over Menneskelivets naturlige Grændser, med sit forskende Blik vil den gjennemskue selv de dunkleste Regioner; den menneskelige Aand i Almindelighed deler sin Virksomhed i de mangfoldigste Retninger, snart hævende sit over, snart nedstigende under dens egen oprindelige Standpunkt — men Poesien fandt, og finder stedse sit sande Hjem, og ligesom sin urokkelige Middelpunkt i det Menneskelige. Fast grundet paa denne, os alle lige fælleds Grundvold, aabner den sig uden afsondret og eensidig Retning for Alt, hvad der er Ædelt, Stort og Skjønt. Religionens dybeste Lærdomme, Tankens dristigste Gisninger, Menneskelivets største og vigtigste, som dets mindste og ubetydeligste Yttringer finde alle i Poesien et lige højeligt og skjønt Organ, igjennem hvilket de med dybtindtrængende Toner tiltale, hæve og forædle Menneskeslægten.

Disse Bemærkninger synes mig passende som Indledning til Betragtninger over en Digter, hvis Genie, efter at det i Aladdin havde gjennemlevet sin paradisiske Tid, i sine paafølgende Værker med stigende Konstmodenhed har udviklet en overordentlig Konstfylde. Det er rimeligt, at mange gjøre den Indvending imod det Konstværk, som her er Gjenstanden for vor Undersøgelse, at Stærkodder i Særdeleshed er en af de historiske Charakterer, som Digteren med Held kunde have benyttet til at give os et kolossalsk og tro Billede af den legemlige Kraft og Styrke i sin blot legemlige Virksomhed; hvilken jevnligen ansees som Nordens charakteristiske Særkjende *). Jeg indrømmer gjerne, at Digteren heelt vel kunde have benyttet dette Æmne til at udkaste et Billede i strængere Styl, hvor vi med Skræk og Forundring havde skuet de vilde, ubændige Kræfters Gjæring og Kamp; som i og for sig dog altid viser en uglædelig og hensigtsløs Kraftyttring uden Maal og Øjemed. Dette føler ogsaa enhver stor Konstner; og hvor han ikke i selve Værkets Anlæg og Aand søger Lægedom imod det bittre Indtryk, et saadant Syn forvolder — der maa han dog tilsidst udenfra kalde Skjebnen eller Forsynet til Hjelp, for at berolige os, hvis vi ikke med Gysen skulle vende os bort fra det frygtelige Skuespil. Mit Svar fremlyser iøvrigt af det, som jeg allerede ovenfor i

*). See Dahlmanns ovenanførte Afhandling Side 12.

Almindelighed om denne Sag har afhandlet. Hvad nu Stærkodder nærmere angaaer, da ere Heltekraft og Styrke, hvorom enhver let kan overbevise sig, ikke blevne fortrængte, og de have ingenlunde maattet vige for fremmede Indblandinger. Men uden at opgive deres ejendommelige Væsen have de forenet sig med Indsigt og Menneskelighed; de ere blevne idealiserede; og saaledes er en Skjønhed og Harmonie frembragt, der udbreder sig igjennem det hele Værk, og sikrer det en uforgjengelig Rang blandt Konstens ypperste Frembringelser. En saadan ideel Forbindelse, hvilken vi ikke nøje nok kunne adskille fra den blotte Sammenblanding, ligger desuden som en væsentlig og naturlig Fordring i selve Værkets og Hovedcharakterens Plan og Øjemed. En Helt, blot udrustet med legemlig Styrke, vilde kun lidet have skikket sig til at frelse Dannemark fra de Ulykker og Farer, som truede Riget med Forstyrrelse og Undergang. Hertil udkrævedes ikke blot Djærvhed og Styrke, men Klogskab og Besindighed. Og hos hvilken Helt kunne vi snarere vente at finde disse Egenskaber forenede, end hos den gamle Stærkodder, som udrustet med navnkundig Tapperhed og Styrke i en lang Række af Aar havde tumlet sig i Verden, som indviklet i den Tids store Begivenheder, og prøvet i sit Livs mangehaande Tilskikkelser havde havt Lejlighed nok til at erhverve sig større Indsigt og aandelig Klogt, end vi kunne forudsætte hos de fleste af hans Samtidige. Det er en særde-

les lykkelig, og af Digteren heldig anvendt Idee, at Stærkodders Forbindelse med Attila strax i Begyndelsen skildres os med saa livelige Farver. Vor Opmærksomhed vækkes derved stærkere; vi see i ham ikke blot en inden sit eget Fødelands Grændser vigtig og berømt Mand, men en Helt, hvis Navn var navnkundig selv hos fremmede Folkeslag, og en vældig Bundsforvandt af en af Historiens største Helte. For tredive Aar siden havde den vilde lidenskabelige Yngling dræbt Danmarks Konge Olaf, han havde dræbt ham for Guld — en Omstændighed, som maaskee kun alt for loseligen er berørt —; og fra den Dag viste sig den Myrdedes gyselige Billede hver Fuldmaane for den angrende Helt, som, ængstet af sin Samvittighed og dette Syn, drog mod Syden, for der at finde sin Død i de navnkundige Krige, hvilke dengang satte Nationerne i Bevægelse. En gammel Folketroe, som vi nærmere skulle omtale ved Slutningen af disse Betragtninger, lærte: at han kun ved Heltedød var istand til at udslette sin Synd, udløse Olaf af Niffelheim, og forsone Gudernes strænge Vrede. Med dyb Længsel efter denne Forsoning havde Stærkodder udsat sig for de største Farer. Han havde vundet Beundring og Ros; men ikke fundet, hvad han med Længsel søgte. Allerede en Olding vender han med utilfredsstillede Ønsker tilbage til sit Hjem; og vidtberømt, djærv og forstandig, betræder den prøvede Helt atter sit Fædrelands Kyster, just paa en Tid, da Dannemark, rystet i sine Grundvolde, syntes sin Under-

gang nær. Rigets Konge var den godmodige, men svage, charakterløse Ingild. Hans Dronning var den rænkefulde, herskesyge og hevngjerrige Svarteham. De gamle djærve Kjæmper vare uden Indflydelse. Svage Uslinge stode Thronen nærmest. Fremmede Fyrster foraarsagede ødelæggende Partiaand. Mange af Landets tappre Sønner havde forladt deres Hjem, og udøvede deres Bedrifter i fremmede Lande, uden Gavn for Fødelandet. Vi indsee let, at Nordens Oldtidskraft paa denne Maade ikke var bleven forædlet, men Svaghed og Blødagtighed havde fordærvet og svækket den. Under en saadan Tingenes Stilling kommer Stærkodder tilbage, og Digteren viser os i denne efter ham benævnede Tragoedie, hvorledes han frelser Dannemark, og hvorledes endelig hans Forsoning, da Orden Rolighed og Kraft er bragt tilbage, ved Skjæbnens synderlige Styrelse vorder fuldbragt.

Stykkets Handling begynder faa Øieblikke før Stærkodders Tilbagekomst. De første Personer vi møde, ere Helga, Kong Ingilds Søster, og Ejgil, Kong Ejstens foregivne Søn fra Norge. Indfrossen med sit Skib i Isefjorden fattede han Kjærlighed til den skjønne Helga, som naturligviis foretrak ham for den svage foragtelige Fenge, hvem Ingild havde besluttet at give sin Søster til Ægte. Denne Kongens Beslutning lagde sig som en sørgelig Hindring i Vejen for de Elskendes Ønsker, og allerede af denne Scene kunne vi danne os et Begreb om Rigets

kraftløse Styrelse. Dagen til Brylluppet var bestemt; og Helga, i det hun med et Kys besegler den hellige, eviafaste Pagt, trøstes dog ikke ved nogen Udsigt til Opfyldelse af sit og Ejgils Ønske. Ejgil derimod stoler endnu paa Lykkens Gunst, som aldrig hidindtil havde forladt ham, og han holder fast ved Haabet midt i sin haabløse Tilstand. Med Glæde føle vi, at intet er skjønnere, end naar Digteren fremstiller et Menneske, han være Elsker, Helt, eller hvad han vil, som i Begivenhedernes Løb er bestemt til at opnaae en sjelden Lykke, og som allerede før denne Lykkens Sol oprinder over ham, midt under de ugunstigste Omstændigheder og ublideste Udsigter, dog er begejstret af frejdigt og urokkeligt Mod. Thi da vi i Konstværket, anderledes end i Verdenslivet, kunne overskue hans hele Skjebne, og ledsage ham indtil Maalet, hæves vi ligesom over vort eget Livs uvisse Indviklinger; og Poesien er, ogsaa i denne Henseende, uden at yttre en saadan Hensigt, vort Livs huldе Trøsterinde. Stærkodder kommer hjem. Vi røres strax ved Synet af den gamle Helt, som, i det han forladende sit Skib betræder Fædrenelandets Jordbund, knæler og udbryder i en Bøn, fuld af Erindringer og længselsfulde Ønsker. En Synder er han vel, men svarligen har han bødet for sin Synd; og ved et daadfuldt Liv har Helten, som strax ved sin Indtrædelse vækker vor Ærbødighed og Ærefrygt, hævet sig til den højeste Helterang. En Charakteer og Stilling mere skikket til Tragoedien, kunne vi neppe forestille os. Selv det, at Olafs

Mord staaer saa langt tilbage i Tiden, er en for Dramet særdeles lykkelig Omstændighed. Thi ofte er en stor og skrækkelig Daad af den Beskaffenhed, at Digteren ikke kan fremstille den som nærværende i sit Værk. Den vilde virke for voldsomt paa Gemyttet, og forstyrre det høje og ædle Indtryk, som det tragiske Kunstværk skal frembringe *). Men bortfjernet fra den Tid, i hvilken den fremstillede Handling bevæger sig, staaer den udenfor de nærværende Bedrifters egentlige Skueplads, i den fjerne Baggrunds mattere Belysning, som f. Ex. Iphigenias Offring i Æschylos Agamemnon; og ved konstrigtig Behandling giver den Værket en indvortes Dybhed, som yder Digteren store Fordele, og virker betydningsfuldt paa vort Sind. Dog gjelder denne Nødvendighed af den gyselige Daads Bortfjernelse fra det Nærværende kun om de Tilfælde, hvor den foretages med koldt Overlæg, og rolig Beregning af en eller anden Fordeel, som f. Ex. Stærkodder, naar han for Guld myrder sin Drot. Gandske anderledes forholder det sig med de Tilfælde, hvor en saadan Bedrift udspringer af Skjebnens og Tilfældets labyrinthiske Forviklinger, og Lidenskabernes ubetvingelige Kamp, som frembringer de meest tragiske Forhold i Bedrifternes Løb og Udvikling.

*). Digteren selv har yttret denne Synsmaade i sin sindrige Prolog til dette Sørgespil; see Foersoms poetiske Lommebog for 1813, S. 97.

Medens Helten, træt af Rejsen, slumrer, bevogtet af Hasting og sit øvrige Følge, træder Gudlaug, Thors Præst, ind i Hledrelund til Gudens Offersteen. Da han af Hasting erfarer, at den slumrende Helt er Stærkodder, forfærdes Offerpræsten. Tanken om Stærkodders længst bedrevne Udaad, en Tanke, som hos Gudlaug ej formildes ved Betragtning af Heltens senere Liv, oprører hans Sind, og han geraader i en heftig Strid med den trettenaarige Hasting, som i Stærkodders Helteskole synes at have opnaaet en for hans Tid og Alder ualmindelig Udvikling. Allerede her møder os et sørgeligt Exempel paa den Uro, som overalt forfølger Stærkodder; selv i Slummeren nyder han ingen Ro. Forfærdet farer han op af Søvne; atter havde Olafs Skikkelse vist sig for ham i Badet; han havde seet sig selv sønderskjære den kongelige Hals. Og da nu Gudlaug, i hvis bittre Strænghed dyb Harme og Misfornøjelse over den voxende Fordærvelse udtaler sig, minder ham om, at Synet, som nys havde vist sig for ham, var ingen Drøm, men en sand Bedrift, søger Stærkodder først at undskylde sin vilde Ungdoms Fejltrin, men da Gudlaug farer fort i sin uformildede Harme, hæves atter Stærkodder ved Selvfølelsen af sine Bedrifter og sande Værd. Alt have vi skuet dybt i Heltens Indre, men dog kun, saa at sige, seet ham i sit Forhold til sig selv, og af Hastings Ord have vi dannet os et Begreb om hans Bedrifter i Udlandet. Nu derimod, da Gudlaug med sorte Farver afmaler Ingilds Svag-

hed og Rigets sørgelige Forfatning, vaagner Heltens Kraft og Kjærlighed til Fædrenelandet i sin fulde Storhed; langt fra at nedslaaes, see vi ham fra dette Øieblik at gaae sit Maal: Dannemarks og sin egen Frelse, imøde.

"Er Ingild sjunken end med samt sin Slægt,
Jeg bringer alt igjen i Ligevægt."

Den Sædernes Fordærvelse, som især viser sig i Hoffets Omgivelser, yttrer sig atter i Fengo, hvis forskruede Indledning — en for Skuespilleren vanskelig Opgave — maaskee kunde forekomme En og Anden lidt besynderlig. Men man forglemme da heller ikke, at den i Overensstemmelse med Fengos Charakteer skal være saadan. En simpel og saare naturlig Omstændighed, som dog ofte besynderligt nok overses i Kunstværkernes Bedømmelse; f. Ex. i vor Digters Hakon Jarl, hvor Mange have dadlet Karker for hans Mangel paa Charakteer! Fengo er af de Væsener, som sædvanligen fremavles i en Tidsalder, hvor Oldtids-Kraften mærkeligt a tager, og en ny Tingenes Betragtning, en nye Handle- og Levemaade begynder at yttre sig. I Almindelighed er det i en saadan Tidsalder netop de Svagere, som begjærligen gribe efter de nye Vejrlys, og frembringe synderlige Forhold og Modsætninger i Livet. Thi uden Kraft til enten at opretholde eller forædle det Gamle, troe de sig berettigede til ved en vis Klogt, og snilde Ord, at forvende Alt, og de ind-

bilde sig i denne forgængelige Stræben at være Menneskeslægtens Velgjørere. Men Stærkodder, hvis Længsel efter Forsoning overalt yttrer sig, seer dybere end den kortsynede Fengo; og den ligesaa indsigtsfulde som tappre Helt udtaler den evige Sandhed, hvilken Staterne aldrig ustraffet overse: Indretning uden Kraft er Børneleeg *). Vi beundre den Snildhed, hvormed han prøver Fengo. Selv vil han see, om den almene Røst, som kaldte ham en Nidding, siger Sandhed. Han opfordrer ham til en Kamp, som paa dette Sted dog ikke kan have andet Øjemed, end at sætte Fengos Mod paa Prøve. Thi neppe er det Stærkods alvorlige Hensigt nu at døe forFengos Sværd, da han nys har begyndt at lægge Haand paa sit store Værk: Danmarks Redning. **). Fengo afslaaer Kampen, og Stærkodder lader ham, lænkebunden i hans egne kostelige Klæder, kaste som Fange i Rummet af sit Skib. — Glædeligere i alle Henseender er den strax paafølgende Prøvelse af Helgas Uskyldighed. Den er charakteristisk for hin Tid, og for Stærkodder selv. Ikke før han fuldkomment har overbeviist sig om Helgas Uskyld, tillader han sin elskede Fosterdatter at omfavne sig. Men da nu ogsaa hun bekræfter, hvad Gudlaug havde vidnet, og aabenbarer ham sin og Eigilds Kjerlighed, see vi ham endnu mere at begeistres for sin Beslut-

*). Τέχνη δ' ἄνευ ἀλκῆς 'σθὲν ὠφελεῖ. Thucyd. II, 87

**). Sammenlign Side 41. og 99.

ning, at kalde den bortvegne Kraft tilbage, og ved sit eget Blod at løse Olafs Skygge af Niffelheim.

Efterat vi saaledes have gjort deels umiddelbart deels middelbart Bekjendtskab saavel med Hovedcharakteren, som med de fleste Stykkets vigtigste Personer, henflyttes vi til en Bondehytte, hvor Svanhvide, Hastings Moder, henlever et stille og tungsindig Liv, i Sorg over sin Mand og Søn, hvilke efter da brugelig Skik havde forladt deres Hjem, for i fremmede Lande at finde Bedrifter og Ros. Hos hende har Ejgil, da Hoflivet blev ham ntaaleligt, søgt sin Tilflugt; og nu, som før, see vi ham fuld af Mod, og Tillid til sin Lykke, hvis Gunstbevisninger han her i Ensomhed med Glæde gjenkalder i sin Erindring. Men just som han, for at trøste Svanhvide, udbryder:

"Tidt kommer Lykken, naar den ventes mindst."

rækker Hasting Hovedet ind af Døren, og spørger, om ikke Vitjolfs Enke, Herfeqvinden Svanhvide, boer her? En Hændelse! siger man. Ja vel: men en af de sjeldne skjønne Hændelser, som begejstre og styrke Livet, og som Digteren, der ved sindrig Forbindelse bringer det tilsyneladende Tilfældige i en høiere Sammenhæng, ikke bør lade ubrugte og ubenyttede. Hvor naturligt, at Ejgil paa en forunderlig Maade røres ved denne pludselige Opfyldelse af Svanhvides Ønsker:

"I Guder! hvad skal Eigil sige hertil?
Opfylder en lykkalig Hendelse
Saasnart hans Ønsker som Svanhvides?"

Hasting og hans Moder bortfierne sig for at hilse paa hinanden i Eenrum, og Stærkodder, som søger efter Eigil, træder ind i Svanhvides Bolig. Men hvergang Eigil nærmer sig, for at omfavne ham, farer Stærkodder forfærdet tilbage ved den overraskende Lighed, han opdager imellem Eigil og Kong Olaf, hvis Skygge overalt:

I Fjeldets Kløft, paa Havets Sølverflade,
I Syden under Laurens muntre Løv,
I Ruslands Snee, i Danmarks Græs, i Selskab,
Ved Drikkeklang, i Eensomhed"

forfølger og ængster ham. Hans Gemyt sættes ved Synet af Eigil og denne Lighed i saa voldsom Bevægelse, at han, for at fatte sig igjen, maa bortvise Eigil fra sig; og hans Indre gjennembølges alt her af Ahnelser om det Rygtes Usandhed, som havde sagt, at Olafs Dronning var død tilligemed sit Barn.

Vi befinde os i næstfølgende Scene paa Kongsgaarden, hvor Angantyr, og hans Broder Bolver først komme os imøde. De ere Kong Halfdans Sønner, og efter Faderens Død havde den Førstefødte, Angantyr, været i Skaane, for at tage det skaanske Rige i Besiddelse; hvorfra han just nu atter er kommen tilbage til Sjelland, hvor han ophol-

der sig med sine otte Brødre. Udrustet med sjeldne Evner, har Angantyr ikke været saa lykkelig at finde Fred med sig selv og Verden. Som en Kastebold omtumles han af Lidenskaberne, og tilsidst falder han som et sørgeligt Offer for den Kamp, som fortærer hans Indre. En Lidenskab griber ham efter den anden, han er ikke istand til at sætte nogen af dem en Dæmning, og saaledes yttre sig Had, Kjærlighed, Herskesyge og Ærgjerrighed voldsomt og konvulsivisk i hans hele Væsen. Han er optændt af Kjærlighed til Helga, men vild, ubændig, som han er, vil han tiltrodse sig hendes Gjenkjærlighed. Han hader Ingild, fordi han sidder paa en Throne, som Angantyr selv brænder af Lyst efter at eje, og fordi han har givet sit Samtykke til Helgas Forbindelse med en Anden. Den snedige Thusnelda, Svarteham kaldet, som alt længe, men forgjæves, havde elsket Angantyr, lover ham nu endelig Danmarks Krone, for at opflamme ham til Gjenkjærlighed. Thi Svarteham hader Ingild. Paa Grund af en Sejervinding, som Frode havde tilvundet sig over hendes Fader Sverting, var hun bleven tvungen til at ægte Ingild, Frodes Søn. Denne svage Konge var overhovedet ikke skabt for hende; og hun agter ikke den Mand, som vedbliver at elske hende, endskjøndt hendes Fader, den nysnævnte Saxernes Konge Sverting, havde indebrændt sin Overvinder Frode, medens han holdt Vøn i Aukathors Tempel paa Thorsager. Hun brænder nu af heftig Kjærlighed til Angantyr, og anseer intet Offer for helligt

og stort, naar hun kun tør haabe at vinde hans Kjærlighed. Men — som den snilde Svartehamlet har bemærket — Angantyr elsker hende ikke igjen. Først efter at Helga med højmodig Standhaftighed har afvist hans Bønner og Trudsler, see vi den nys heftig elskende, nu hadende Angantyr, at hykle Kjærlighed for den elskovssyge Thusnelda. Thi Lyst til at sidde paa den danske Throne, og grusomt at tage Hevn over Helga, Ingild, Eigil, og Stærkodder, ere de Drivfjedre, som fra nu af styre hans Idræt. Han har paa sin nys tilbagelagte Reise henvendt sig til en gammel Seidmand paa Fyresvold, for hos ham at erkyndige sig om de Midler, ved hvilke han lettest kunde udføre og opnaae sine Planer og Hensigter. Som oftest indeholde de os levnede Udsagn af Oldtidens Orakler kun simple Ord, men saadanne, i hvilke der sædvanligen ligger en Dobbeltsands, som ofte først i Dødens Øieblik aabenbarer sig for det kortsynede, eller lidenskabeligt handlende Menneske. Saaledes ogsaa her; Sandsigeren havde svaret ham: "Med Halfdans Sværd du tvinge skal din Fiende!" Angantyr geraader altsaa i Fortvivlelse, da han erfarer, at hans Brødre i hans Fraværelse havde begravet dette Sværd, fæstet ved Askekrukken i Halfdans Gravhøj. Thi Angantyr, som med blind og lidenskabelig Overtro fæster sin hele Tillid til Halfdans Sværd, brænder af vild Begjærlighed efter, at komme i Besiddelse deraf; og kun for seent opdager han i sine sidste Øieblikke Vildfarelsen, og Orakelsvarets sande Betyd-

ning. Det maa her være nok forelobigen at gjøre opmærksom paa den sjeldne Konst, der i disse Scener, som i det hele Værk, vækker os til Deeltagelse og Beundring; en Konst, som jeg her maae indskrænke mig til kun svagt at antyde. Thi den livfulde, virksomme Skjønhed, som lever og aander i Konstens fuldkommere Værker, kan den rolige Betragter dog ingenlunde ved simple Ord saaledes gjenfode, at han skulde kunne sætte Virkningen af sin Beskrivelse ved Siden af Konstværket selv.

Kong Ingild, som vi hidindtil ikke have seet, kommer os nu imøde i en Skov, omgivet af Jægere, Musik og Drikkehorn. Han har fældet et Dyr, som han uden Ahnelse om Svartehams List og Planer, festligen til hendes Ære lader bringe tilbage til Kongeborgen. Denne Konge, hvis Charakteer i høj Grad er rørende, minder os tildeels — dog uden al Efterligning — om den mere romantisk-ridderlige Kong Karl i Schillers Jungfrau von Orleans. Ingild viser et aabent, godmodigt, i mange Henseender elskværdigt, men tillige et i høj Grad uselvstændigt og svagt Gemyt. Som en kjælen Plante fra Syd staaer han i Nordens kolde Jordbund, bøjende sig kraftløs hid og did for de barske Vinde. Ingen kunde mere end han være uskikket til at beherske et Land, hvor Oldtidens uformildede Kraft endnu tildeels havde sit Sæde; paa en Tid, da Menneskene endnu ubekjendte med de senere Tidsalderes stille borgerlige Syssler, søgte Daad og krigerske Bedrifter. Ingild selv indseer, at han er fremmed for

sin Tid, og føler selv, at han i sit Indre gjemmer Frø, „som anden Tid, og anden Sol til Frugter havde modnet." Med elskelig Længsel drømmer den fredsalige Konge sig hen i den af Skjaldene besjungne Tid:

„Da Kongen styred' Hyrderne
I Fredens Hytter med en Stav af Valbirk."

Den christelige Religion, som i Syden udbredte Læren om Kjærlighed og Blidhed, havde dybt rørt Ingilds Sind, og ladet ham føle, at der havde været Tid og Sted for ham.

Før vi atter begive os tilbage til Kongeborgen, dvæle vi endnu nogle Øieblikke i den Skov, som Ingild nys forlod. Helga havde i den omtalte Samtale med Angantyr, da denne med Trudsler og Bønner vilde tiltrodse sig hendes Kjærlighed, tilraabt ham:

"Den gamle Kjæmpe kommen er tilbage,
Og han gjør atter Danmark frank og frie ꝛc.

Nu har Agantyr bragt i Erfaring, at Stærkodder virkelig er kommen tilbage. Han er af den Mening, at Stærkodders Liv er en Straf fra Valhal, som vil have Olaf; og han troer, at Heltens Kraft, der ligesom ved Trolddom trodser Døden, kun ved Trolddoms Hjelp kan betvinges, hvor naturligt da, at han holder Spaadommen om Halfdans Sværd for et Vink af Skjebnen, der gunstig anviser ham det Middel, ved hvilket han skulde kunne betvinge Stærkodders unaturlige Heltekraft, og endelig naae

Maalet for al sin Stræben. Men Bolver tilligemed de øvrige Brødre havde, efter Skik og Brug, begravet Halfdans Sværd i Gravhøjen. Den almindelige Folketro lærte, at Dødens Søn fortæres af bitter Qval, hvergang Askekruggen rystes, og naar denhellige Ro, som i Graven omgiver den Dødes *) Levninger, forstyrres. Angantyr drister sig altsaa ikke til, som Hervor, at bryde ind i Heltegraven, før han med Vished har overtydet sig om Troværdigheden af Sandsigerens Udsigende. Her i denne Skov boer en Olding, berømt for sin Visdom og dybe Indsigt i Fremtiden. Ogsaa af ham vil Angantyr fordre Oplysning om de Midler, ved hvilke han kan virke til sin Fremtids Lykke. Men da nu ogsaa denne, som hiin, svarer: "Med Halfdans Sværd Du tvinge skalst din Fiende!" sætte Lidenskaberne, som i denne Samtale staae i en skjøn Modsætning til Oldingens ærværdige Sindsro, hans Sjel i voldsom Bevægelse. Han frygter, ja ahner næsten en skjult og billedlig Betydning; men Spaamandens tre Gange gjentagne og ligelydende Svar forjager endelig al Tvivl, og Angantyr iler bort for at lægge Haand paa sit dristige Værk.

*). Formodentlig er det en Trykfejl, naar det Side 76 læses:

"At Askens Ro i Lerets blege Gjemme
Er heel nødvendig til den Dræbtes Ro.

Sammenlign Side 111.

Alt er paa Kongsgaarden, efter indført Skik, forberedet til med Musik, Vaabendands, og festligt Maaltid at modtage den fra Jagten tilbagevendende Konge. Stærkodder, som overalt vil see med egne Øine, har indført sig en Kulsvierdragt, og træder med en Sæk Kul paa Nakken dristig ind i Kongesalen til Svartehams. Tilligemed saa meget andet Godt var ogsaa den nordiske Gjæstfrihed bleven fortrængt fra Hledrekongens Bolig; men Stærkodder havde Hofbetjenterne dog ikke kundet holde tilbage. Som han her, saaledes i Livet træder den sande Kraft og Sandhed ukjendt, uden Bram, men kjæk og uforfærdet frem blandt de Svage; og ved sin simple djærve Adfærd forvirrer den selv de Klogtiges Hjerner. Ingild kommer tilbage; under Maaltidet, da Vaabendandsen er endt, bliver han opmærksom paa Stærkodder, som nederst paa Bænken intet modtager af det, som Opvarterne byde ham. Kongen gaaer ham imøde, og da Stærkodder taler, gjenkjender ham strax af hans Stemme, Arret paa hans Bryst, hans Hænder; og glædedrukken vil han omfavne og kysse sin længe savnede Fosterfader. Men fuld af Harme afviser Stærkodder ham; og det gjør paa Skuepladsen en herlig Virkning, naar Stærkodder afkaster Kulsvierdragten, og vi atter see den velbekjendte Helt staae for os i sin sande Skikkelse. Ingild kan ej begribe sin Brøde. Han troer at have opfyldt sine Pligter som Konge, naar han mild, munter, og fredsalig tænker med Ømhed paa sit Folk, naar Landet nyder Ro, og ikke vaander sig

under det kongelige Scepter. Men Stærkodder viser ham med straffende og strænge Ord, at Privatmandens Dyder ikke vare Kongens Dyder, og paaminder ham, at det for denne er ingenlunde nok ikke at bedrive Ondt. Uvante til slig Tale og Adfærd, indbildte Ingild og Thusnelda sig, at Stærkods Vrede især er foraarsaget ved den ugejstfrie Modtagelse, som mødte ham ved hans Indtrædelse i Kongesalen. Altsaa prøver Thusnelda først at forsone ham ved en prægtig Gave; men da Stærkodder med dybt saarende bittre Ord, som endog for et Øjeblik vække Ingilds Uvillie *), afslaaer denne Foræring, vil Svarteham formilde ham med Strengeleeg. Den stolte, og ellers snilde Dronning ahner endnu ikke, hvor farlig denne Olding om føje Tid skal vorde hende. Hun betragter ham som en vranten Gubbe, hvem man paa Børneviis kan lokke og formilde ved Foræringer og Leeg. Et treffende og skjønt Billede af den sande Storheds Miskjendelse, og menneskelig Hovmods Blindhed! hvad denne i sit Løb anseer for Ringe og Ubetydeligt, er ofte det blinde Skjær, hvorpaa den stolte Snekke støder an, og lider Skibbrud. Stærkodder foragter ingenlunde Kunsten; heller ikke er slig Foragt nødvendigen forbunden med Heltestyrken; ja han siger endog, at Styrkens Malurt blandet med Snillets Malt er Livets Drik; og med Selvfølelse giver han sig det Vidnesbyrd:

*). Side 91:

"Ha Stærkod! altfor dristig er din Tunge."

"Ved Thor i Thrudvang! Stærkod føler meer
For ædel Konst end I jert Liv har følt."

Men dybt foragter han den daarlige Forfængelighed, som uden Sands og Følelse for ægte Konst, med en fordærvet Konstsmags Flitterguld vil blinde det sunde Syn, og smiggrende for sig selv vil besmykke sin egen Svaghed. Hvert Konstgreb overbeviser ham stedse tydeligere om den vidtudbredte Fordærvelse. Han berøver Ingild den ene Trøst efter den anden; viser ham, hvor uværdigt Helga behandles, og skildrer ham det Foragtelige i hans Kjærlighed til Thusnelda, Datter af hans Blodfiende Sverting. Og da han endelig vender sig til Thusnelda, som har søgt ved hyklersk Smiger at berolige Ingild, og som ikke føler sig istand til at modstaae Stærkods uforsagte Kjækhed, undviger Dronningen ham vel i dette Øieblik, men byder Helten skjælve for Fremtiden. En Trudsel, som langt fra at nedslaae hans Mod, endog begejstrer ham til at udbryde i de herlige Ord:

"Hist staaer min Fremtid
I Evighedens Blaa! Hvad nu jeg handler,
Er Daad, som bringer mig Forløsningstimen
Alt mere nær."

Midt i denne Ulykke holder Ingild dog endog stedse fast ved sin Tro paa Svarteham. Men Stærkod berøver ham endog denne sidste, usikkre Tilflugt, han viser ogsaa hendes Had, Falskhed og Utroskab med Ord, som sønderknuse Ingilds Hjerte. Kun Følelsen af hans Villies Reenhed styrker ham endnu no-

get; han kalder Baldur til Vidne om sin Uskyldighed, som han udtaler i saa rørende og skjønne Ord (S. 97), at selv Stærkodder formildes, og erklærer ham for uskyldig. Endog i Ingilds Svaghed seer den nu roligere Helt en højere Straf for den Udaad, ved hvilken han havde hjulpen Ingilds Fader paa den danske Throne. Selv deri finder han en ny Opmuntring til at redde Dannemark; og endelig at skaffe sig og Olafs Skygge Ro hos Odin. Han opfordrer altsaa den dertil villige Ingild (hvis Overgang til denne Beslutning dog maaskee vel flygtigt er foranstaltet), at give Helga til Ejgil, og at lade denne arve Riget. Men i samme Øjeblik træder Angantyr ind, ledsaget af sine otte Brødre, og da Stærkod afslaaer hans Begjæring om Helga, æsker Angantyr ham og Ejgil til Kamp med sig og alle sine Brødre. Vi beundre her den Heltero, og fast ironiske Munterhed, med hvilken Stærkodder modtager denne Udfordring paa sine og den fraværende Ejgils Vegne. Dog — den, som det synes ringe, Omstændighed, at ingen foruden Helga havde været tilstede, som kunde bringe Ejgil dette Budskab, og stævne ham til Halfdans Grav, sætter det hele Foretagende paa Spil. Thi Thusnelda, som mere stoler paa sin List, end paa Angantyrs Heftighed, afbenytter denne Omstændighed, og lader Helga indeslutte, for Ejgil vorder underrettet. Hun smigrer sig med det Haab, at Kampen derved skal udsættes, Stærkodder muligen sværge Ejgil Døden,

og Krigshæren imidlertid forsamle sig ved Ringsted. Den Snedige aflægger saaledes sin Maske, og gaaer aabenlyst i Kamp, for at hævne sig, og vinde Angantyr.

Angantyr, som ikke ved noget jordiskt Redskab troede sig istand til at kunne udføre sine Planer, som desuden ved det tvetydige Orakelsvar var bleven opflammet af Lyst til at eje Halfdans i Jorden nedlagde Sværd, trænger ind i sin Faders Gravsted; og her lader Digteren ham udtale sig, sine Lidenskaber, sin Attraa, sin Frygt, sin Gysen, og sin vilde Higen i et lyrisk-dramatisk Udbrud, som uden Tvivl kan henregnes til det Skjønneste, Poesien i denne Art har at opvise. Den omtalte Folketro ængster Angantyr, just da han vil udføre sit dristige Forehavende. Voldsomt neddæmper han dog sin Uro, griber med skjælvende Haand det ved Askekrukken fæstede Sværd; men i Forvirringen nedriver han Krukken, og Faderens spildte Aske overstøver den forstenede Helt. Hin Lidenskabernes vilde Flod, som før strømmede mægtig ud af ham imod hans Fiender, vender nu pludseligt sit Løb, og strømmer med fordoblet Kraft indad imod hans eget Indre. Sandsigernes Udsagn faaer en uventet og modsat Betydning; den Fiende, han ved Halfdans Sværd skulde bevinge, er ikke Stærkodder eller Egil, men han selv; og denne frygtelige Vending i hans Phantasie og Tankegang tiltaler os i dybe betydningsfulde Toner. Han synker i den bundløse Afgrund, som allerede længe udhulede sig under hans Trin; og

falder endelig i Halfdans Sværd, saa dybt bevæget af Spaadommens Dobbeltsands, at ene denne Tanke endog i det sidste Øieblik udelukkende beherster hans Sind. Saaledes ender Angantyr sit vulkaniske Liv.

Fjerde Handling aabner sig med en høitidelig Mindefest over Angantyr; hvor vi igjennem Thusnelda, og hendes Følge, paa en for vor Digter og den nyere Kunst ejendommelig Maade, ligesom høre Toner af den græske Tragoedies Chor. Med en Egegviist krandser Thusnelda Askekrukken, og iler derpaa bort, for i Forening med Bolver (den eneste af Angantyrs Brødre, som undgik Stærkods Sværd) at hevne Sverting, Angantyr, og Olafs Mord. Alle Forhold spænde sig; og den rygende Krater bebuder et rædsomt Udbrud. Under en saadan Tingenes Forfatning see vi den ulykkelige Kong Ingild, forladt endog af sin Hustrue, som selv har grebet Sværdet, og væbnet hans Mænd imod ham. Men i høi Grad skjønt og rørende er det, at just i et saadant Øieblik staaer den djerve Vingulf, som tilforn knurrede over Kongens Adfærd, opmuntrende og trøstende ved hans Side. Dog saasnart Ingild befinder sig igjen allene, overvældes hans Hjerte med bittre Følelser ved Tanken af det ugudelige Ægteskab, han havde indgaaet med Svertings Datter, og dets ulykkelige Følger. Allerede tilforn havde Stærkodder med strænge Ord blottet hans Svaghed; og Svartehams Gjerninger havde nyligen kun alt for klart lagt Sandheden af disse Ord for Dagen. Vi see den blide Konges Sind sørgeligt at nedtynges,

med dyb Længsel søger han efter at forlade en Skueplads, hvor han intet seer tilbage, uden at gaae om til Spot for Børn og gamle Qvinder. Det Sværd, han aldrig havde draget imod Andre, ønsker han nu at vende imod sit eget Bryst. Men ogsaa i denne Beslutning vakler han, han kræver sig ligesom selv til Regnskab, og midt i Følelsen af sin Uskyldighed og sine Længsler drager han virkelig sit Sværd, for at bane sig Vejen til sin Moders, til Naturens Skjød, som han ej troer at kunne finde her i Livet, og som ene Døden synes at aabne ham. Altsaa behøves der atter en Indvirkning udenfra, for at standse Ingild i dette Forehavende. Og Digteren har med skjøn og rigtig Sands ikke anseet det for at være under Konstens Værdighed at anvende et ringe og udvortes uanseeligt Middel til denne sin Hensigts Opfyldelse. Han følger heri de betydningsfulde Vink, som Forsynet giver saavel Konstneren som Mennesket, i det den viser, hvorledes det Ringe og Uanseelige ofte træder stille virkende ind i Begivenhedernes Række, og frembringer enten i Øjeblikket eller i Fremtiden betydelige Virkninger. For at tilbageholde Ingild fra sit Forsæt, kunne vi altsaa ikke tænke os et mere passende, og med Handlingens naturlige Gang mere overeensstemmende Middel, end det Digteren har valgt, at lade en gammel, sin Herre hengiven Gartner just i det afgjørende Øjeblik med Blomster og Frugter træde ind til den fortvivlede Konge. Forfærdet ved Synet af det blottede Sværd, og Ingilds ængstlige Miner, kalder han

ham tilbage fra den sørgelige Beslutning. Han raader ham at forlade en Throne, hvortil han ikke skabtes, at bytte Kronen med en Blomsterkrands, og søge Tilflugt i Naturens Skjød. Ogsaa Stærkodder havde givet Ingild dette Raad, og begejstret ved de blide Udsigter, som aabne sig for hans Sjel, see vi ham med sin ærlige Tjener forlade den ham nu forhadte Kongeborg. Det synes som Navnene Ingildshvile og Ro have virket ufordeelagtigt paa Rogles Omdømme om denne Scene. Dog burde man erindre, at Ro var et i Oldtiden brugeligt Navn, og det er indlysende, at Digteren ved disse talende Navne har villet levendegjøre og forstærke den poetiske Idee. Jeg tilstaaer iøvrigt, at ethvert andet Navn vel er ligesaa tjenligt, hvor Handlingen og Personen, som her, besidder selvstændigt Liv og Charakter. Det turde maaskee overhovedet i de fleste Tilfælde være misligt i Tragoedien at bruge allegoriske Benævnelser for Personer, som ikke ere historiske, men af Digteren selv opfundne. Imidlertid kan Enhver let overbevise sig om, at Digteren, uden at henfalde til konsiløs Allegorie, ved denne Scene har skabt sig en naturlig, og for det Hele høist gavnlig Hvile- og Overgangspunkt.

Angantyr er falden for sin egen, hans Brødre for Stærkodders Haand, Thusnelda er gangen i Kamp, Ingild har forladt sin Throne, og Ejgil har atter fundet sin Helga. Begejstret vandrer han med hende i Hledre-Lundens Skygger og denne Begejstring — et Solglimt i Begivenhedernes Nat —

udbryder i en Lovsang over den sjeldne Lykke, der i Virkeligheden lod ham finde Opfyldelse selv af sine skjønneste Drømme. Men Helga foruroliges stedse af Frygt for Stærkodders Vrede over Ejgils Udeblivelse fra Kampen. Og virkelig styrter i samme Øjeblik den med Sagens Sammenhæng ubekjendte Helt frem imod Ejgil. Heftig oprørt ved Kampen med Angantyrs Brødre, ved Ejgils Udeblivelse, og i denne Gjæring et sandt Udtryk af Nordens vilde Kraft, taber Stærkodder for et Øjeblik al sin Besindighed. Men Ejgil tvinger Visins Banemand i Knæ, og hvis Helga ikke med Ejgils Skjold kjækt havde afbødet det dødelige Hug, var Stærkodder falden for Ejgils Sværd. Hans Sind er saa oprørt, at han i dette Øjeblik endog forglemmer, at hans Død dog endnu ikke var ønskelig, før han havde fuldført den for Landet velgjørende Plan, til hvis Udførelse saa vigtige Skridt alt ere gjorte. Men Heltekraftens naturlige Godmodighed og Forsonlighed vender snart tilbage i Begges Hjerter. Stærkodder havde i sin Ungdom sværet aldrig at lade sine Saar forbinde af en Qvinde. Medens altsaa Ejgil forbinder det Saar, Stærkodder havde faaet i Kampen med Angantyrs Brødre, dvæler den gamle Helt veemodig ved Tanken om, hvor haardt Mennesket, selv i den sildigste Alder, maae bøde for, hvad han i sin hidsige uerfarne Ungdom, da han dog var et aldeles forskjelligt Væsen, har syndet. Først nu — efter stærke Yttringer af vild Kraft og dyb Veemod — er Stærkodder saa rolig, at han kan spørge: "hvi

komst du ej til Kampen, Ejgil?" og selv i Virkningen af Svartehams Ränker seer Stærkodder nu en højere Tilskikkelse af Skjebnen, som vilde bevare Ejgils Liv til Fremtidens Haab.

Stærkodder, som ved det kongelige Middagsmaal ingen havde seet af de gamle Kjæmper, sættes ikke lidet i Forundring, da Vingulf, ledsaget af Helte, i hvilke Stærkodder gjenkjender sine Ungdomsvenner, iler til Kamp, for at forsvare Ingild. Han synes at see dem komme frem

"Som Løver og som Panterdyr i Skoven,
Naar Fuglen har afsiunget paa sin Qviste".

Et skjønt Træk af Oldtidens Helteaand, som begejstrede selv Qvindens Mod og Arm til at følge sin Elsker og Ven i Kamp, er Helgas Beslutning at væbne sig, og ledsage Ejgil og Stærkod i Striden. Da Ejgil i dette Øjeblik favner sin Helga, og kalder Freja til Vidne om sin Elskov, smelter Stærkodders Hjerte. Den gamle, vidterfarne, i Brøde, Modgang og Bedrifter højtprøvede Helt føler i dette Øjeblik, hvor helligt Palladium imod Syndens Fristelser Kjærligheden er. Men ak! selv havde han aldrig elsket, og rørende er hans hjertelige Udbrud:

"Ja Kjærlighed!
Du est den søde Kilde, som sig blander
I Ynglingslidenskabens bittre Hav,
Og mildner Saltets Bitterhed. En Vaar
Kold, stormfuld, uden Blomst, og uden
Frugt
Er Ungdom uden Elskov"

Ligesom det ogsaa er skjønt, naar Helga, der nys med Ejgils Skjold frelsede Stærkods Liv, nu trøster dennes urolige Sind ved at henvise det til de høje Glæder, som i Valhalla ventede ham.

Imidlertid har Midnatten nærmet sig, Fuldmaanen hæver sig over Skovens Toppe, og Stærkodder med Ejgil, (Helga har forladt dem, for at ruste sig,) staae nu allene for hinanden just paa det samme Sted, hvor for tredive Vintre siden Olafs Skygge førstegang lod sig tilsyne for Stærkodder. Synet af Fuldmaanen forfærder ham; Ejgilds venlige Trøst er ikke istand til at forjage hans Skræk; og hvo gyser vel ikke ved at see den store Helt, endnu i sin høje Alderdom, saa skrækkelig at lide for den længst bedrevne Misgjerning? Allerede førstegang, da Stærkodder ved lys Dag saae Ejgil, havde han skjelvet for ham. Hvormeget mere da nu under den for Stærkodder saa frygtelige Fuldmaane i den højtidelige Midnatsstund. Og da han vender sig hen imod Ejgil, troer han virkelig at skue Olaf selv; thi han seer Ejgil, hans Billede, paa samme Sted, saa høj som Olaf, med samme Blik, i samme Heltestilling. Men just i dette Øjeblik forsvinder da ogsaa den blege Dødningsskygge, førstegang, fra den Fuldmaane, som for tredive Aar siden saae Olaf blode for Stærkodders Haand. Den forsvinder, som om den vilde sige:

"Den Døde viger for den Levende."

Stærkodder gribes her af en hellig Overbevisning,

at Ejgil, hvis Syn nyligen gjennemjog ham med Gysen og Angst, men tillige pludseligt befriede ham fra den forfølgende Skygge, maa være Olafs Søn; og glad smigrer han sig med det Haab, at lønne Sønnen, hvad hans Synd forbrød mod Faderen. Ja gjerne vil han falde for Ejgilds Haand, hvis Oplysning skulde komme, medens han endnu er i Live; kun beder han Ejgil ej at hade sig. Endelig fatter Stærkodder sig igjen af sin Forvirring, og iler bort for med Ejgil og Helga at gaae i Kamp for Ingilds Krone. — Denne Overbevisning om Ejgilds Herkomst, før endnu den mørke Gaade ved nogen udvortes Oplysning har begyndt at løse sig, maatte forekomme os heel besynderlig, hvis vi ikke betænkte, hvor let den i sit Inderste oprørte Phantasie henriver Menneskет til de dristigste Formodninger og Gisninger, hvilke i saadanne Øjeblikke synes at have uomstødelig Vished. Heller ikke er det sjeldent, at det lykkes Phantasien at skue dybt ind i Hemmeligheder, som endnu skjulte for Forstanden først senere vorde opklarede. Desuden har den umiddelbart forangaaende højst pathetiske Scene sat baade Stærkodder og Læseren eller Tilskueren i den Sindsstemning, hvor hin i Ejgil seer Olafs Søn, og disse deeltagende med ham i denne Ahnelse, gjerne følge Digteren i den sindrige Udvikling af dette Forhold. Under saadanne Omstændigheder er det altsaa uden Tvivl naturligt og rigtigt, at denne Tanke med fuld Overbevisning bemestrer sig Stærkodders Sind; ja vi billige end-

og, at denne Formodning, som allerede har yttret sig tilforn, fra nu af bliver fastere, og vinder ikke lidet i Sandsynlighed. Men naar Stærkodder ogsaa i følgende Akt (Side 178), da Vingulf gjør Indsigelse imod Ejgils Kongevalg, under ganske andre Omstændigheder yttrer denne sin Ahnelse ikke blot som Formodning, men som den fuldstændigste tydeligste Overbevisning, i det han siger:

"Han (Ejgil) har til Kronen mere Ret end Ingild.
Nu staaer du mod ham, kjendte du hans Byrd,
Din Vrede vilde vende sig til Glæde ꝛc. ꝛc."

da kunne vi ikke billige denne Overbevisning, som den her er fremsat. Thi vi ville enten, som hist, ved Phantasien opvækkes, og henrives til Ahnelse, eller ved tydelige Beviser komme til Indsigt og Kundskab om Sagens sande Beskaffenhed.

Vi befinde os i sidste Handlings Begyndelse paa Ingildshvile. Derinde slumrer Kongen, som har talt vildt paa Vejen did, og vi røres inderligt ved Gartnerens simple men skjønne Ord og hjertelige Ønsker for den ulykkelige Konge. Ingild selv, ifort en Vadmels Kofte, træder frem for vort Blik. Al Erindring om hans forrige Stand synes ganske at være udslettet af hans Hjerte. Hledrekongen Ingild, hans Dronning Svartenham, Helga og Ejgil have i hans Sind pludselig adskilt sig fra hans Personlighed. Ikke blot de andre, men ogsaa sig selv betragter han som fremmede, sig uvedkommende Personer; ja den kongelige danske Krone, som han, da

han vaagnede, til sin Skræk har fundet ved sin Seng, vil han bringe tilbage til Hledreborg. Efter vundet Slag nærmer sig den danske Krigshær, og drager forbi en Haugedør i Baggrunden. En saaret, forsanilende Kriger underretter dem om den Sejer, som Hæren, fornemmelig ved Stærkods Tapperhed og Visdom, havde tilkjæmpet sig. Men end ikke nu ved Fortællingen om alle disse Personer, og deres velbekjendte Navne, ikke ved Beretningen om en Sejer, der var vundet til Forsvar for den Krone, som nys prydede hans egen Tinding, vinder Ingild sin Bevidsthed tilbage; og dog yttrer han sig, som uvedkommende Person betragtet, ganske forstandigt og klogt om de omtalte Begivenheder. Det samme er Tilfældet i den næstpaafølgende Scene, hvor en Herold fra Norge, som bringer Oplysning om Ejgils Herkomst, spørger om Vej til Hledre. Især i denne Samtale yttrer Ingild sig saa omstændelig om Sagernes Stilling og Beskaffenhed, at vi fast, som Ro i Begyndelsen, kunne fristes til at spørge: "Er det hans Skjemt? Er det Afsindighed?" Udtrykkeligt siger han, og bekræfter det for Herolden, at ikke Ingild, men Ejgil, den nylig valgte Konge, er tilstede i Hæren. Han tilføjer, at Ejgil samme Dag skal ægte Ingilds Søster Helga, og arve Riget; han ligesom forsætligen paaskynder Heroldens Bortgang til Hledre, og selv ledsaget af Ro, begiver han sig did, for at bringe den kongelige Krone tilbage. Sammenligne vi denne Scene med det umiddelbart Forangaaende, da kunne vi ikke tilkjende Ingild

klar Bevidsthed, sammenligne vi den med hans senere Tale, hvor han for det forsamlede Folk giver Egil sin Krone tilbage, da kunne vi ikke fradømme ham denne Bevidsthed. Hverken Overgangen til, eller Yttringen af den stille Vanvid er tydeligt og bestemt nok lagt os for Øjne. Ingenlunde dadler jeg den digteriske Overgang fra en stille og blid, men svag og kraftlos Charakter til en større eller mindre Grad af Vanvid og Sindssvaghed, naar Ulykker for byrdefulde for den svage Skulder nedtynge en saadan Charakter. Jeg veed ogsaa, at stundom kan denne Stemning i Gemyttet tage en saadan Retning, at den Sindssvage, endog uden al personlig Selvbevidsthed, er istand til ved sine vidunderlige Udsagn at sætte os i højeste Forundring og dybt bevæge vor Phantasie og Følelse. Jeg anseer det altsaa ingenlunde for tilladeligt i Almindelighed at fremføre Tvivl imod en saadan Charakteer, i en saadan Sindsforfatning; og dog jeg tilstaaer, at dette er den Deel af nærværende Kunstværk, som mindst synes mig at fyldestgjøre vore Fordringer og Forventning. Naturligvis tilfredsstilles vi meest, naar Digteren i slige Situationer har Leilighed, i selve Handlingen at vise os hiin Overgang Skridt for Skridt, som den opstaaer, og videre udvikler sig. Men hvor Konstværkets nødvendige Oeconomie ikke tillader en saadan, ikke engang en flygtig Udvikling, der ønske vi dog ikke destomindre at skue Yttringen af denne Sindsforfatning saa bestemt og klar, at ingen Tvivl hverken om det Hele, og

dets Hjemed, eller om de enkelte Dele kan opstaae. Jo kortere en saadan Fremstilling er, og af nødvendige Aarsager maa være, desto tydeligere og bestemtere fordre vi dens Omrids. Det Utilfredsstillende, vi undertiden finde selv i de ypperligste Konstværker, maa altsaa ofte, og saavidt jeg seer, ogsaa her ingenlunde søges i den fremstillede Gjenstand selv, som rører os ved sin Dybhed og Skjønhed, f. Ex. hvor Ingild, i sin bevidstløse Tilstand (Side 154), med Begejstring sammenligner sig med Hledrekongen Ingild; men Aarsagen ligger da snarere i Mangel af fuldstændig Klarhed i Behandlingen: en Fordring, der for Charakteerudviklingen er ligesaa nødvendig som for Compositionen i det Hele.

Atter see vi Thusnelda, iført den samme sorte Dragt, hvori hun tilforn viste Angantyrs Støv den sidste Ære, dengang hun endnu begejstredes af det skrækkelige Haab om Hævn over de Mennesker, som Skjebnen havde nærmest forenet med hende. Men hvor forandrede ere nu alle Omstændigheder! Det sidste Glimt af Haab, der hævede og trøstede hendes Sjel er udslukt; Angantyr er tabt; kun i Helsboliger, ikke i Valhalle — thi Valhalles Guder ere hendes og Angantyrs Fiender — kan hun vente atter at gjenfinde sin Helt. Den Hær, til hvilken hun slog sin sidste Lid og Fortrøstning, er aldeles overvunden. Hendes jordiske Liv og Fortrøstning er aldeles overvunden. Hendes jordiske Uhr er udløben, Fjeren er brusten, og over Jorden hos Guderne og de gode Mennesker har hun intet at haabe.

Sin Tilflugt søger hun under Jorden hos Hel; selv i Døden trodser hun Guderne, og med gyselig Begejstring styrter hun sig i den sorte Hule, Indgangen til Hels Bolig, som Angantyrs Vejviser, Sejdmanden havde betegnet hende; i den Hule, hvis visne Omkreds og Dødsdampe Vandreren ad lange Omveje søgte at undgaae.

Alle Hindringer for Ejgils Lykke ere nu bortryddede paa Vejen til Danmarks Throne, og Helgas Besiddelse ham aaben, kun Spørgsmaalet om hans Herkomst hviler endnu i Mørke. Ved Stærkodders Hjelp staaer Ejgil saaledes nær ved sin Lykkes Maal, men Stærkodder selv, som havde været det store Drivhjul i Maskinens Gang, og hvis Daad vi indsaae med dyb Deeltagelse og Haab om lykkeligt Udfald, synes endnu ikke at vorde kommer sit Ønske nærmere. Hans egen Skjæbne træder ligesom tilbage for de Begivenheder, som først til Dannemarks Frelse maatte opfyldes, før Stærkodder ved Heltedød kunde løskjøbe Olaf af Niffelheim, og forsone Thors strænge hidindtil uformildelige Vrede. Han havde indladt sig i en høist ulige Kamp med Angantyrs Brødre, udsat sig for Døden ved Ejgils Helteværd, deltaget i det nys holdte Slag, hvor han drifligen havde mødt de største Farer — men alt forgjæves! Ogsaa i Dannemark, som hidtil i Udlandet, syntes intet Vaaben, og ingen Arm at kunne fælde den angerfulde Helt. Nedslaaet af sørgmodige Betragtninger — thi efterat Bedrifterne, som angik Ejgil

Helga og Dannemark vare fuldforte, vender Tanken med fordoblet Styrke tilbage til ham selv — nærmer Stærkod sig atter det Sted, hvor han efter sin Hjemkomst nød den første Hvile, og atter staaer Aukathors Præst, den barske Gudlaug, ved Offersteenen, tiltaler ham som dengang, og udstøder sine grumme Forbandelser, erklærende: at han kun, naar Stærkodder dør Heltedød, kan agte ham og signe ham med Gudens Hammer. Men nu, som før, vækker Præstens uformildelige Strænghed Stærkods med veemodige Tanker blandede Selvfølelse. Med Forbandelsens Gift paa sine Læber bortiler den forbittrede Gudlaug; og intet menneskeligt Hjerte kan modstaae den Virkning, som Stærkodders ny Beslutning gjør paa vort Sind. Den urolige, angerfulde Helt vil paa sine gamle Dage, da Forsoningen ogsaa i Dannemark synes at nægtes ham, atter gaae ud i den vide Verden, og søge Døden i Gothernes og Vandalernes Krigerværme. Ejgil og Helga, som er urolig over Ingilds Skjebne, nærme sig, ledsagede af et stort Følge af Folket, hvoriblant Gudlaug. Endnu vil dog Stærkodder, før den vrede Skjebne atter driver ham ud i Verden, see de Elskende forenede, og Dannemarks Krone paa Eigils Hoved. Men Vingulf gjør høj Indsigelse paa Ingilds Vegne, og medens Stærkodder, dog uden at kunne bevise det, betyder ham denne Indsigelses Ugyldighed, træder Ingild, ledsaget af Herolderne og Ro, ind til det forsamlede Folk. Med ædel Resig-

nation, med Følelse af sin uretmæssige Kongemagt, men tillige af sin Uskyldighed — thi her er han sig tydelig bevidst — giver han Kronen tilbage, sætter den paa den retmæssige Ejers Hoved, og vender igjen tilbage med sin hengivne Ro til Ingildshvile. Handlingen iler nu til sit Maal. Herolden forkynder, hvad Kong Ejsten paa sin Sotteseng har aabenbaret, at Ejgil, hvis rette Navn er Frode, var Olafs Søn, som Ejsten, efter Forældrenes Død, havde opdraget som sit eget Barn. Korspilene paa Ejgils højre Arm, og den paafaldende Lighed imellem Olaf og ham, bekræfte Sandheden af dette Budskab. Ejgil staaer nu for Helgas Fosterfader og sin egen Velgjører, som Dannemarks Arvekonge: men ak! tillige som den myrdede Kong Olafs Søn, hvem hellig Blodhevn højt opfordrede at tage Hevn paa Liv og Død over Faderens Banemand. Vi røres ved dette underlige Sammenstød, denne Forvikling, i hvis labyrinthiske Garn Menneskene ved en gaadefuld Skjebne saa ofte indvikles, og hvis Knude oftere voldsomt maa overhugges, end det lykkes ved Konst at løse den. Gjerne følger Stærkod Ejgils Udfordring, med det Ønske: "Gid Livet være dig forundt, og Døden mig!" Ejgil er ung, paa ham hviler Dannemarks Haab: Stærkod er en Olding, som intet har tilbage at ønske uden en lykkelig og forsonende Død. Men selv i dette for Stærkodder afgjørende Øjeblik træder Gudlaug imellem ham og Ejgil, som Stærkods Fiende. Han vil holde Ejgil tilbage fra denne Kamp; thi han frygter, at Dan-

nemark atter skal skilles ved Ejgil, paa hvem dets Haab berode; han vil, at Stærkodder igjen skal jages hjelpløs ud i Verden, for endnu mere at lide for sin Brøde, og for endelig tilsidst at synke ned til Helheims Seraf. Men Ejgil følger Pligtens højere Bud: han kan ikke grusomt hade og forfølge Helgas, sin egen, og Dannemarks Velgjører, men heller ikke kan han lade sin Fader uhevnet og uden Forløsning af Niffelheim. Heltene gaae til Kamp; medens Helga græder hellige Taarer, og en højtidelig Musik tolker hendes Bøn, og de Kjæmpendes Strid, indbæres et tildækket Lig. Helga standser og skjælver. Endelig blotter hun det; vi see Stærkodders Lig, og den unge Dannerdronning styrter dybt bevæget ned for sin Velgjører, og med sine Taarer væder hun Heltens Haand. Gudlaug forfærdes: nu indseer han, at Guderne ikke ere saa grumme som han. Naar Mennesket, henrevet af Lidenskaber, afsiger Straffedomme uden Grændse og Maal, da vorder en anden Dom afsagt for den usynlige Domstol, hvis advarende og trøstende Beslutning seent eller tidlig aabenbarer sig i Begivenhedernes Løb. Tungt falde Forbandelserne tilbage paa Gudlaug; han beslutter at bytte sin Hammer med et Sværd og gaae i Kamp, for som Stærkodder at udsone sig med sit Blod *). Hasting lukker, som Stærkod

*) Stærkods Ord Side 185:

"Saa lære Thor Stærkodder at tilgive Synd' mangle Tydelighed, og man fatter ikke let ved

havde befalet (Side 10), hans Øine; ogsaa han vil fra nu af følge sin Herres Fjed, og atter gaae til Longobarderne. Nu træder Frode, den nys kaarede Konge, frem iblandt sit Folk; han hædrer Stærkods Minde, og Aukthor paa sin Gyllenkarm forkynder med et højtideligt Tordenskrald, at:

"Saalænge Himlen spændte blaa sin Telt,
Blev ej fra Jorden sendt ham slig en Helt."

Frodes og Folkets Ærefrygt hæver Stærkodder til Halvgudernes Rang; med Tillid Kraft og Mod skal han styrke sit Folk, og paa Kampens og Farens Dag skal han udstrække sit Skjold over Dannemark.

Saaledes ender dette skjønne Konstværk, som dybt bevæger det menneskelige Hjerte ved Tragoediens luttrede Skræk og Medlidenhed: et Konstværk, som igjennem en vigtig Række af deels forbigangne, deels nærværende Begivenheder henleder os til den Trøst og Beroligelse, som vi føle, naar vi ved en stor Handlings endelige Maal ikke blot med Klarhed kunne

første Øjekast deres Mening. Side 91 er det indlysende at følgende Vers:

"Hvi kaster du dit blode Øje vredt
Paa mig, som omgaaes med din Faders Morder?

mangle grammatisk Nøjagtighed, og i Grunden angive en ganske falsk Mening. Muligen kunde nogle enkelte flere Bemærkninger af denne Art anføres, f. Ex. Side 64: "Lad mig!" dog troer jeg neppe, at selv den flittigste Efterjoger vilde finde nogen rigelig Høst.

skue tilbage paa det Skeete, men ogsaa med Trøst lunne vende vort Blik hen imod Fremtid og Evighed. Det er Tragoediens Triumph, at Heltenes Liv ikke er Betingelsen for denne Trøst og dette rolige Fremsyn i Tiden. Selv i Trængsel og Død sejrer Sjelens indre ubetvingelige Guddomskraft; og saaledes virker denne Konst velgjørende paa den levende og handlende Slægt ved sin stille undervisende, oplivende og trøstende Kraft.

Handlingen i nærværende Kunstværk er af største Vigtighed, og uden for stor udvortes Omfang aabner den os en vid Udsigt over en stor Række af vigtige Begivenheder; i det Digteren sindrigt har bragt det Nærværende i Forbindelse med Dannemarks og Heltens forbigangne Skjebne, og de fremmede Landes Daad og Bedrifter. Den begynder, som den bør, i et vigtigt Øieblik, og dens Udvikling fortsættes, indtil den afsluttet, og afrundet i sig selv ophører med Dannemarks Frelse og Stærkodders Forsoning ved den længe attraaede, og forgjeves søgte Heltedød. Det er desuden en Bemærkning, som lettelig tilbyder sig for Enhver, at Handlingen, udmærkende sig ved Klarhed og Orden, Skjønhedens væsentlige Betingelser, skrider sit Maal med rolige sikkre Skridt imøde.

Jeg haaber ikke at trænge til Undskyldning, fordi jeg længere, end sædvanligen plejer at skee, har dvælet ved dette Kunstværk. Saa umiddelbart, som muligt, har jeg søgt at lade denne Udvikling udspringe af Kunstværket selv, og overalt har jeg forbundet

den med de Betragtninger, som Livet og Kunsten passende syntes at tilbyde mig Nogle Bemærkninger, som væsentligen høre hid, staae endnu tilbage.

Tragoedien er i en vis Betydning plastisk. Det episke Digt udbreder og udvider sig uden bestemt og afmaalt Grændse, Tragoedien derimod har saavel i det Hele som de enkelte Dele sit strænge Maal, hvilket Digteren stadigt maa have for Øje, og som han ikke tør overskride. Alt hvad der ligger indenfor denne Grændse, skaber og afrunder sig i bestemte, individuelle Former, hver for sig selvstændig, men dog indtil en vis Grad ubegribelig, hvis vi ikke betragte den i sin Forbindelse og Henvisning til det Hele og Hovedpersonen. Altsaa frembyder sig Tragoedien for vor Konstbetragtning, som en plastisk Kunstgruppe; men den indbefatter større Mangfoldighed, er mere indholdsrig, og vækker formedelst sin Bevægelighed en langt meer omfattende Deeltagelse end Plastiken selv, som, omgrændset af Øieblikket, maa indskrænke sig til at vise et enkelt Moment af den fremstillede Gjenstand. Det indsees let, at en saadan Sammenligning ligger aldeles udenfor den philosophisk-æsthetiske Udvikling; det fremskridende bevægelige Konstværk har intet enkelt Øieblik, hvoraf den fremlyser, og kun ved en højere Idee vorder den levende i vor Sjel. Naturligvis er denne, for den flygtige Betragtning mere tilbagetrædende Deel af Konstudviklingen vanskelig ved Ordforklaring at fremstille og tydeliggjøre, hvis den ikke selv frivilligt tilbyder sig. Det

er i saadanne Tilfælde, at en Lignelse, taget af noget almindelig Bekjendt, undertiden er istand til at bringe os Sandheden nærmere, end vidthentede Demonstrationer. Vi kalde da Stærkodder en Laokoonsgruppe, saaledes som vi kunne forestille os den poetisk fremstillet i et dramatisk Konstværk. Stærkodder lider og kjæmper ikke blot for sig, men ogsaa for Andre, til deres Frelse og Vel. Men i denne Lidelse og Kamp staaer han for os som en ubetvungen og uovervindelig Heros, hvis kraftige og heltemæssige Udvortes henviser os til et ligesaa kraftfuldt og heltemodigt Indvortes. Han er den Middelpunkt, hvorom alle de øvrige Charakterer, deels medvirkende, deels modstridende bevæge sig. Jo kunstmæssigere disse Kræfter i deres gjensidige Paavirkninger ere fordeelte og ordnede, desto fuldkomnere er den indre Organisation, desto højere Deeltagelse, et saadant Kunstværk tor love sig. Helga, det skjønneste Udtryk af nordisk Qvindelighed, slutter sig kjærligt til Ejgil, og blid, heltemodig, og elskværdig styrker og begejstrer hun den graahærdede Olding i de vigtigste og farligste Øjeblikke. Ejgil, som fuld af Mod og Begejstring støtter sig til den gamle Heros, modtager af ham sit Livs Lykke, og bringer ham ved en højere Styrelse Forsoningen imøde. Ingild see vi ligesom i Gruppens Baggrund hensunken i Drømme og Phantasier, og som en Drøm forsvinder han tilsidst for vort Syn. Svarteham og Angantyr staae paa den modsatte Side, som disses frygtelige Modstandere. Qvindens List har forenet sig med

Ynglingens Lidenskabenlighed, der som et frygteligt Naturoptrin truer alt i en vid Omgivning med Undergang og Forstyrrelse. Gudlaug, uden at tage Partie, staaer for os som et barsk og truende Billede af den strænge Nemesis; — og i Hasting see vi Nordens bevægelige Ungdomskraft, som drog til Syden, og med sit sunde ufordærvede Mod styrkede de i Svaghed nedsunkne Folkeslag.

Vi gaae dernæst over til den udvortes Form; en Gjenstand, som det her vilde være utilgiveligt med Tavshed at forbigaae. Jeg tilstaaer da, at ingen Tragoedie er mig bekjendt, hvis Form udmærker sig ved saa stor Rigdom og afvexlende Mangfoldighed foreenet med saa megen naturlig Skjønhed. Grækernes Værker bevise intet imod denne Mening. Det er bekjendt, at de i Tragoedien, udenfor Chorsangene, efter en ufravigelig Vedtægt brugte det jambiske Trimeter; en Kunstform, paa hvis overordentlige Skjønhed vi ikke kunne sætte for høj Pris, men som var Grækernes Nationaldannelse og Konstudvikling saa særegen, at den i Grunden ikke kan sammenlignes med de nyere Kunstformer, og som af Nutidens Digtere hellere paa en ejendommelig Maade bør benyttes, end slaviskt efterlignes. Vor Digter har da ved kunstferaren Afbenyttelse og sindrigt Valg af Poesiens forskjellige Former, opnaaet en Skjønhed og Mangfoldighed, som ikke lidet vil bidrage til at forplante hans Navn til de efterfølgende Slægter. Den femfodede Jambe er ikke fortrængt af sin naturlige Plads, som den ikke

uden Grund har tilvundet sig i det moderne Drama. Men den afvexler med sine Søstre, hvor dybere Kunstfølelse tillod eller opfordrede Digteren at indføre disse i sit Værk. Trimetret hæver os ved sin stærke, malmfulde Klang, hvor strængere Alvor er tilstede i de Talendes Sind. De lyriske Versemaal, og Rimets Velklang toner os imøde, hvor Kjærlighed, Begejstring, blidere Følelser, eller voldsomme underlige Tanker bevæge Gemytterne; og Dithyrambens dristige Flugt kunne vi ej forestille os mere levende, end i Thusneldas sidste Scene, før hun styrter sig i den sorte Hule. Jeg maa her indskrænke mig til blot at nævne disse Skjønheder, som kun den modnere Digtekunst i saadan Qvad kan opnaae. Kunstformerne formere sig saavel i Almindelighed, som i den enkelte Kunstners Værker jevnsides med Kunsten selv; og det er Kunsttheoriens Pligt, hvor udmærkede Mønstre frembyde sig, at vække Opmærksomhed for denne Gjenstand. Det er saa meget mere Pligt, da virkelig Sands for Skjønheder af denne Art synes at være kun alt for sjeldne. Dog tilstaaer jeg, at denne Mangel, hverken hos de Frembringende eller de Nydende, er saa almindelig i det poetiske, som i det prosaiske Foredrag. Thi den poetiske Formestionhed ligger den almindelige Menneskesands langt nærmere, og overbeviser os paa en langt meer umiddelbar sandselig Maade. Men deres Synsmaade, som tro, at Prosa er Prosa, og den Enes omtrent ligesaa god som den Andens, er ligesaa forvirrende og grundfalsk, som den Mening, at

Vers ere Vers, og at de, naar de nogenledes rigtigt ere afmaalte og tilstudsede, alle omtrent ere lige skjønne. Den prosaiske Stil, ligesaavel som enhver anden ædlere Aandsyttring, fordrer naturlige Anlæg, Studium, og øvet Dannelse. Ogsaa den har sine beundringsværdige, men hos de Nyere kun faa, Mestere at opvise. Den udvikler sig i Almindelighed kun sjeldent og langsomt, men fortjener vor særdeles Opmærksomhed; thi ogsaa den har tillokkende Ynde, og kan modtage mangesidig, charakteristisk-individuel Uddannelse.

Vi have seet, at vor Digter har benyttet sig af en gammel Folketro, ifølge hvilken Stærkodder ikke kunde udsone sin Brøde, og Olafs Skygge ikke løses af Niffelhejm, for Stærkodder døde Heltedød. Hvis Guderne nægtede ham denne, hvis han døde af Sot, da skulde han selv være fordømt til Helhejm, og Olaf ved intet Middel kunne befries. Denne Forsoning opnaaes virkelig, dog saaledes, at Stærkodder maa falde for Eigil, som fremskyndet af sønlig Pligt tager Blodhævn over sin Faders Mord. En Hævn, som vilde virke for sørgeligt paa vort Gemyt, hvis den ikke var forberedet, og, saa at sige, unskyldiggjort ved Stærkods Længsel, ved de alt forhen vakte Formodninger om Eigils Herkomst, og den tidt omtalte Folketro. Hvad nu denne Tro angaaer, kunne vi vel i Almindelighed antage, at al Folketro, anvendt i Poesien, egentlig er Gjenstand for vor Phantasie; og altsaa kan af Digteren benyttes uden Hensyn til dens Over-

eensstemmelse med Forstanden. Naar Hamlet seer sin Faders Aand, seer Læseren og Tilskueren den ogsaa; og Ingen falder paa at gjøre det Spørgsmaal, om et saadant Syn ogsaa er muligt. — Men, siger man, en saadan Tro maa da tillige være af den Beskaffenhed, at den ikke strider imod, og saarer den almindelige Menneskefølelse, saaledes som vi til alle Tider og paa alle Steder kunne tænke og forestille os den; i hvilket Tilfælde man vel antager som Regel, at Digterne ikke bør benytte sig af en saadan, endog til en vis Tid gjeldende Overbevisning. Dog — Begreberne om, hvad der saarer Følelsen og den menneskelige Fornuft, ere naturligvis høist forskjellige, efter de forskjellige Tilbøjeligheder og Retninger i den menneskelige Aand og dens Dannelse. Der ere Folkemeninger, som endog, naar vi, som vi bør, ganske hensætte os i Konstværkets Tid og Omgivelser, dog udslukke vor Phantasie, og støder vor Følelse tilbage; f. Ex. naar Apollo og Minerva i Æschylos's Eumenider anføre Qvindekjønnets foragtelige Tilstand hos Grækerne som en Forsvarsgrund for Oreste's Modermord; hvilket jeg i et andet Skrift nærmere skal omhandle og oplyse. Jeg tilstaaer endog, at Digteren i Afbenyttelsen af en nærværende, i hans Tid gjeldende, Folkemening maa være høist forsigtig. Den staaer i altfor nært og umiddelbart Forhold til den samtidige Menneskeslægt. Den sætter ikke blot Phantasien i Bevægelse, men, hvis den strider imod vor moralske Følelse og de gjeldende Fornuftideer, saares Følel,

sen, Forstanden opfordres til at undersøge og dømme; Poesiens Selvstændighed tilintetgjøres, og dens rene Virkninger forstyrres tilsidst ganske. Ligger derimod denne Folketro, som her i Stærkodder, saa vidt adskilt fra vor Tid, at den ikke staaer i nogen Berøring med vort Liv, vore Sæder, vor Tro, og vore Meninger, da er der intet saadant at befrygte, og Aarsagen, hvorfor vi i Fremstillelse af denne Art følge Digteren uden Anstød, fremhyser i og for sig af det, som jeg allerede ovenfor har sagt om den gyselige Daads Bortfjernelse fra det Øieblik, i hvilket vi ved Konstværket hensættes. Thi Folketroen er i disse Tilfælde en Gjenstand kun for vor Phantasie, som, uden at billige eller forkaste, modtager den af Digteren, som den er, og som den af ham overleveres os. Den bortfjerner Forstandens uvedkommende Indgreb, og ved Digterens konstfulde Behandling sættes hele vor Sjel Følelse og Phantasie udmærkelig i en til Kunstværkets Øiemed passende harmonisk og digterisk Virksomhed.

Af et Brev fra Lieutenant Wormskiold, dateret Gothaab i Grønland den 6te September 1812.

Desværre beklager Jeg, at den korte Tid fra min Ankomst her til Landet, indtil Skibet blev klareret, med hvilket, som den sidste Post der i Aar gaaer herfra, Jeg har en Deel at expedere, saavelsom Forberedelserne til at observere en igaar ind truffen Solformørkelse ikke hidtil have tilladt mig at foretage nogen Reise til Steder, som love et rigere Udbytte, end den temmelig nøgne Landtunge, hvorpaa Colonien Gothaab ligger, og hvortil Vi ankom den 16de August efter en ret behagelig, skjønt lidt langvarig Overreise. — Imidlertid har jeg dog allerede fundet en temmelig Mængde af de sjeldnere grønlandske Planter, endog saadanne, som jeg først ventede at finde, naar jeg kom længere i Fjordene, hvortil der efter Alles Sigende grændse Dale, der have en langt rigere og langt forskiellige Vegetation. En virkelig Fjeldreise har jeg ej heller kunnet foretage mig, da Landet paa denne Halvøe kun bestaaer af halvhøie Klipper og nogle faa side Enge. — De maae derfor tage til Takke, — indtil jeg næste Aar kan levere noget bedre, — med et flygtigt Blik paa Vegetationen om Gothaab af en lille Mils Distance, og nogle derved foranledigede Bemærkninger.

Det er en almindelig Fordom, som Ubekiendtskab med Sagen og alt for megen Tillid til Ukyndiges Beretninger har frembragt, at Grøn-

land er et Land hvor blot Mos kan grøe frodigt, og hvor de phanerogame Planter ere indskrænkede til de faae Steder hvor Grønlændernes Hytter have staaet eller de Pletter, som Fuglene have gjødet, samt at dets haarde Climats evige Jis og Snee forbyder saavel Vexterne at trives som Frøerne at modnes. Denne Fordom er formodentlig ogsaa Aarsag til at Mange tvivle paa, at de gamle Nordmænd have drevet Agerbruget her, og derimod anseе Landet for en Ødørken, hvor blot Vindesyge eller Nødvendighed kan formaae Menneskene til at føre et usselt Liv med de Fødemidler, som Havet og et farefuldt Arbejde yder dem. Denne overdrevne Forestilling er sandelig et Sidestykke til den som opvaktes ved de første Beskrivelser over Patagonernes Størrelse og Madagaskarernes uanseelige Vext. — Unægteligt er det, at Landet har fra Søesiden af, ligesaavelsom Norges Kyst, ved sine høje Fjelde og ved de skarpe og spidse Toppe, som ofte kunne sees i en Snees Miles Afstand, et skrækfomt Udseende for den Fladlands Beboer, som for første Gang seer Fjelde, hvilke han ved et sædvanligt Øjebedrag troer nærmere end de ere, og ved en sædvanlig Slutningsmaade derfor anseer for at være nogen Steen; at de med Fjordene hele Sommeren igjennem udsættende, og fra Isblinkerne inde i Landet losrevne Isfjelde ofte medføre kold Luft, og vel ogsaa i enkelte Aar kunne sinke Planterne i deres Vext; at den til Selskab og Vellevnet vante Europæer, dersom han ikke har lært at foretage sig andet end de ofte faae ham paaliggende Forretnin-

ger, undertiden mere end halve Aar maa ene imellem Grønlændere hentære et yderst kjedsommeligt Liv; at den dovne og knap paa den næste Dag sandsende Grønlænder, der sjelden samler sig en Smule Forraad til Vinteren, ofte lider Mangel, naar Vinterens Kulde og Jis forbyde ham at ploje sin vaade Ager, hvor han kun behøver at høste. — Men det er derimod ogsaa sandt, at Fjeldene her ikke ere, i det mindste paa denne Aarets Tid, saa bedækkede med Snee, som man skulde formode, efter den store Jisbræ at dømme, som skal strække sig midt igjennem Landet, men som dog kun har været at see i en liden Strækning fra Soen af, og slet ikke her fra Stedet, skjøndt man kan see flere Mile ind i Fjorden. Fjeldspidsernes Stejlhed forhindrer ogsaa Sneen i at ligge fast der, hvor den evige Frost ellers maatte holde den i usmeltet Tilstand; det ikke fierne Hav, formaaer vel og, uagtet dets Jis højere oppe, at formilde Climatet, men hvorom alting er, maa jeg dog tilstaae, at jeg paa endog temmelig stejle Fjelde i Norge, f. Ex. paa Tydalsfjeldet, saae mere Snee i August Maaned, end jeg paa samme Tid har seet paa disse Fjelde. Hjortetakken f. Ex. der kun ligger 2 Mile herfra, og som efter Ginges Maaling skal have en Højde af 660 Fod over Havet, har paa Toppen kun Snee i Klofterne, og lavere nede kun paa Nordsiden i enkelte Pletter. Ogsaa kan jeg bekræfte, at den største Deel af Fjeldplanterne og af de lavere stationerede Vexter stode meget frodige, og de fleste med fuldmodent Frø

allerede i Midten af August; f. Ex. saxifraga rivularis og cæspitosa, empetrum nigrum og adskillige Arter af juncus, eriophorum og vaccinium. At Planterne her staae temmelig spredte og indskrænkede til enkelte Pletter, bør mindre ansees som en Følge af et haardt Clima, end af de her paa denne Landtunge i meget destruerede Stykker fremstaaende Klippers Beskaffenhed, hvor Muldjorden endnu ikke er bleven fremavlet i den Mængde, at den har kunnet danne et tilstrækkeligt og lige tykt Jordlag. Hvor Mulden ikke er tyk nok til at forhindre Roden fra at naae Steenen, der gaaer den tilfældigviis hensaaede Engplante snart ud eller faaer et sygeligt Udseende, men hvor derimod Jordbunden er dyb nok, der trives Vexten saa fuldkomment som i noget andet Land, ja jeg har fundet Vexter her, som Danmark har tilfælleds med Grønland, der ikke eftergave, men snarere i Størrelse overgik deres danske Slægtninge, f. Ex. Angelica archangelica af mere end Fods højde, og Alchemilla vulgaris af mere end $\frac{1}{2}$ Alens Længde.

Efter det lidet jeg hidtil har seet, og de forholdsviis ikke faae Grønland eiendommelig tilhørende Planter, som jeg hidtil har fundet, synes Landets Flora vel at have megen Lighed med Laplands, dog med en betydelig Modification, der vel torde blive større end man efter de europæiske Polarlandes ringe Forskjellighed kunde formode. — De Vexter jeg hidtil har seet paa denne liden Strækning ere følgende:

Empetrum nigrum, den almindeligſte af alle, overklæder med ſine fremliggende Grene den blotte Steen og hjelper Mosſerne, i at give Mulden den førſte Lye. Dens Bær, ſom frembringes i Overflodighed, hente Grønlænderne ofte over en Miil borte, naar de have plyndret de nærmeſte.

Erica cærulea ſees mindre hyppig.

Feſtuca vivipara og Poa alpina ſyntes at fryde ſig ved Jordbunden, men vare ſaavelſom flere Græsarter indſkrænkede til ſmaa Pletter.

Sibbaldia procumbens voxede frodigt og indtog temmelig ſtore Strækninger paa Klipper, ſom vendte mod Soen; tvertimod dens Forhold i Lapland efter Wahlenberg.

Rodiola roſea og Polygonum viviparum ere meget hyppige, Roden af dem begge ſpiſe Grønlænderne med Begjerlighed.

Koenigia islandica voxer allevegne i Nærheden af Grønlænderhuſe og Kolonierne, undertiden indtil 3 Tommers Længde og temmelig grenet.

Montia fontana er her meget ſjeldnere, og findes i Nærheden af den foregaaende.

Potentilla retuſa er temmelig almindelig paa høje Steder. Den har ikke megen Lighed med Tegningen i Flora danica. Roden er krybende, Kronbladene omvendt hjerteformige fjerne, Frugtbunden beſat med Uld og Frøene med tætte Haar. Den hører altſaa ikke til Slægten Potentilla, ligeſom og dens Bæger og Habitus har mere Overeenſtemmelſe

med Slægten Comarum, skjønt den aldrig findes ved Sumper, men paa Høje med Jord bedækkede Steder og i Klipperister.

Angelica Archangelica spise Grønlænderne med Graadighed. Den voxer meest paa side Steder, hvor smaa Elve ved Udløbet danne et Slags flade Øer, hvor nogle Pilearter prædominere, og hvor tillige findes den for nævnte store Alchemilla vulgaris, samt Campanula rotundifolia var: uniflora, alle i stor Mængde.

Betula nana voxer kun paa temmelig høje Steder.

Thymus Serpyllum er det bedste Thee-Surrogat som jeg kjender, den bruges meget af Europæerne i den sydlige Deel af Grønland, og foretrækkes af de fleste, som jeg har kjendt her, for den chinesiske, hvorpaa der dog ikke er Mangel. Man bruger den tørret med Stængel, Blade og Blomst. Den har en stærk krydret og noget citronagtig Smag. Jeg har siden min Ankomst hertil ikke smagt anden Thee, og vilde meget ønske, at den, især i disse Tider, vilde behage mine Landsmænd i Danmark ligesaa godt som os her i Landet.

Vaccinium Myrtillus. Dens Bær hente Grønlænderne inde i Landet. Saavel den som uliginosum faae her fuldkommen modne Bær.

Rumex Digynus er hyppig paa fugtige beskyggede Steder; Europæerne spise den som andre Syrer, Grønlænderne spise den raae og indsyltet i Tran.

Rubus Chamæmorus har jeg seet Løvet af tæt ved Colonien; inde i Landet findes den undertiden med modne Bær, dog sjelden.

Ledum — om palustre eller latifolium tør jeg ikke afgjøre, da jeg fandt den afblomstret. Bladenes Form er en Mellemting af begge, saa jeg fristes til at være af Wahlenbergs Mening, at de ikke ere forskjellige Arter.

Saxifraga rivularis, foruden den almindelige findes her ogsaa en Afart med kortstilkede Blade og Blomster.

Epilobium latifolium. Denne dejlige Plante er her ikke sjelden; skjønt mindre af Vext overgaaer den dog i Skjønhed Epil: angustifolium. Dens Blade ere tykke, kjødede, af en blaagrøn Farve som falder i det rødgule, tæt besatte med et meget fiint Lod, og have i Farven en Slags Lighed med Bladene paa Rhodiola. Dens Kroner ere færre, men større og mere mørkfarvede end paa E: — angustif: En anden Epilobium sees her ogsaa temmelig hyppig, der i Habitus er temmelig lig E: angustif, der vel turde være mere end en Varietet, som jeg indtil videre har kaldet E intermedium: foliis late lanceolatis elongato - acuminatis margine remote glanduloso-denticulatis, polline Anthevarum flavo. Paa et Exemplar af denne, som groede ud af en Klipperift, talte jeg 54 Blomster og Blomsterknoppe paa een Klase. Dens Blade benytte Grønlænderne, ligesom Grannens, som Tobak.

Cochlearia: af den kan jeg kun med Bestemthed sige, at have fundet en Art, nemlig l:officinalis, som er den, der her bruges istedet for Kaal til en meget velsmagende Suppe, som dog ikke alle finde sig vel efter. Da jeg har fundet adskillige Exemplarer som dannede Overgange til C:anglica og grönlandica, er jeg for Øieblikket uvis, om de ikke alle udgjøre een Art. Foruden de nævnte Planter ere Cerastium alpinum, Alchemilla alpina, Agalea procumbens, Diapensia lapponica, Eriophorum vaginatum, Juncus trifidus, biglumis, spicatus og fl., Saxifraga stellaris og cespitosa, Salix herbacea og mange andre, Stellaria cerastoides, Taraxacum officinale, og endeel Arter af Slægterne Carex og Scirpus temmelig almindelige. Lidt sjeldnere ere Cornus svevica, Lychnis alpina, Phleum alpinum, Silene acaulis, Ranunculus pygmæus Wahlenb., Stellaria glauca uliginosa og biflora. Vermica alpina, Plantago maritima og Epilobium alpinum, ogsaa troer jeg at have seet Bladene af Helleborus trifoliatus, men var ej istand til at finde Blomst eller Frøe deraf. Iblandt en Mængde Mosarer findes her Androa, Conostemum og Splachnum urceolatum. Af Lichener ere især tartareus, rangiferinus globiferus, pascalis, hypnorum, geographicus coccineus og islandicus meget almindelige. Lich. tartareus findes sjelden paa den bare Steen, men overtrækker Løvmoser og Græs. Af Svampe findes her Agaricus niveus, integer, lacteus, hypno-

tum, samt Merubus lobatus Pers. foruden mange flere, som jeg ikke har havt Tid til at bestemme. Xylonia er meget almindelig paa Bladene af de forskjellige Pilearter. Tangarterne ere her meget talrige: foruden en Mængde endnu ikke bestemte har jeg fundet Fucus sacharinus, esculentus, nodosus, vesiculosus, aculeatus, plumosus, ciliatus, laceratus, laciniatus.

Af denne liden Fortegnelse, hvis Ubetydelighed er en Følge af den korte Tid, jeg har været her, af Aarstiden og det i flere Henseender indskrænkede Local, hvor Planterne ere samlede, der i Almindelighed ansees for at være et af de mindre frugtbare Steder, der hverken har betydelige Fjelde eller Elve, som danne opfyllet Land, vil man, som jeg haaber finde Bekræftelse paa min Formodning, at Grønlands saakaldte fattige Flora, naar den blev saa godt undersøgt som Lapplands, neppe vilde give denne noget efter, enten i Antal af Vexter eller i ejendommelig Forskjellighed, hvilket jeg især slutter af, at de for Grønland særegne Planter Potentilla retusa, Epilobium latifolium og intermedium forekomme i stor Mængde, hvilket og skal være Tilfældet med Pedicularis grönlandica i Julianehaabs Distrikt.

Foruden ovennævnte Planter har jeg endnu seet endeel andre, især af Slægterne Stellaria, Carex og Salix, som mit korte Ophold og den sildige Aarstid ikke har tilladt mig at bestemme, men som jeg haaber i næste Aar at give Dem udførligere Efterretning om.

Fortsættelsen af da jeg var lille.

(Til Etatsraad og Notarius Publicus G. H. Olsen).

Anderskov, den 15de Februar 1813.

Der var en Tid, da jeg var meget lille,
Da jeg i Sloikjol paa en Kaalstok reed,
Mens ofte løbsk foran mig løb en Trille
Til Skræk for Kiøkkenhavens Ærtebed —
Da Danmarks Bredde var mig fierne Kyster,
Og Halskovs Lygte *) var mig Jordens Pol;
Og jeg "Kom fremmed" legte med min Søster
I samme Værelse fra Stol til Stol —
Da vi gik samme Vej, paa Gaasestien,
Bag efter Gjæslingerne Par og Par;
Og tog os vel i Agt for Elling Lien, **)
Og Randen af det sænkte Bryggerkar —
Da jeg til heldig Fangst var tidt paa Nippen,
Med Faldehæt, paa Sommerfuglejagt;
Og ofte fik en Smule Salt paa Tippen
Af mangen deilig Spurv og Svale lagt —
Da mig min fromme Moder lærte stave

*). Fyret paa Pynten udenfor Corsør.

**). Handelen dengang paa Norge har udentvivl bragt denne Benævnelse paa den Deel af Fæstningsgravene, Ellingerne pladsfredes i, min Fødebye.

Guds Ord med en beundret Pegepind;
Og, trods min Andagt, jeg blev reent af Lave
Naar i det samme Kringlemoer kom ind —
Da mig i Verden intet syntes være
Saa skjønt, og lysteligt at skue til,
Som paa sin Qvist en gylden Sommerpære,
Og Snittets Guld paa Brokmands Huuspo-
stil —
Da Synden vel, og Døden noget kyeste
Mig i min Uskylds ellers trygge Ro;
Men Djævelen, for hvis Gevalt jeg gyeste,
Forstyrrede den meer, end begge to.
Der var en Tid — jeg mig i Dag den minder —
Jeg var, blandt Blomsterne paa Livets Eng,
Naar jeg mig husker om, og ret besinder,
En meget ung og meget lille Dreng.

"Naar" — sporger Du, min Olsen! der kun
kjender,
(Skjøndt maaskee meer end mangen gammel Ven)
Imens jeg surr fra Huus til Hove render,
Gjengangeren af salig Baggesen —
Der, skjøndt af ingen Baand Du seer mig broget,
Og kun mit eget Kors mig bære seer,
Som Mand, og Ridder selv, af Dannesproget,
Mig hilser fremfor mangen Povl og Peer —
Du, som kun et Par Gange hos de Store,
Hos Dig lidt meer, og aldrig hos de Smaa,

Med Miner, som vel neppe kunde more,
Mit høje Livs velbaarne Gjenfærd saae
Justitsraadsat og taus, professorstille,
Med Doctorskoe og Provstestrømper paa,
Og med et taaget Blik, skjøndt uden Brille,
Sortklædt og sørgeligt fra Top til Taa —
Naar var den Tid da jeg var glad og lille?
(Thi Du vil sikkert ikke spørge: "hvor?"
Du veed, hvor min parnassiske Pernille,
Riimbrevenes og Emmas Moder, boer)
"Naar var den Tid, da Baggesen var liden?"
Den var, saavidt jeg husker, veed og troer:
Aar Syttenhundred og Halvfierds, og siden —
Den var Aar Attenhundred — og i fjor —
Den var i Gaar — den er — og, paa min Ære!
Særdeles mellem Engle ved Dit Bord,
Den være kan endnu naar det skal være;
Thi jeg er aldrig bleven meget stor.
Jeg er, min Ven! bestandig meget lille;
Jeg er bestandig Barn, og meget ung;
Og hvis og stundom mine Taarer trille,
Naar Livets Byrde falder mig for tung,
De falde dog, som Skyens Draabepille
Blandt Solens, under Hiets Bue ned,
Og verle Kummerens og Glædens Smile,
Som Barnets Graad, med en Slags Munterhed.

Jeg leger end "Kom fremmed" her paa Jorden
Med hver en lille paradisisk Lyst —
Jeg trykker end hver Engel i vort Norden,
Som om det var min Søster, til mit Bryst—
Jeg gaaer endnu med lette Sving af Hatten
I mangen Eng paa Sommerfuglejagt —
Og lurer ofte paa en Spurv, som Katten
Paa Musen, med lidt Salt, og megen Agt —
Jeg venter uophørlig end paa Dratten
Af Sommerpæren, og paa Svalens Fangst —
Og er endnu, som før, især om Natten,
Naar det er mørkt, for Spøgelser lidt angst;
Kun med den Forskjel: at de søde Glutter
Mig ere nu, hvad Sommerfugle var —
Og at mig nu er blevne store Putter,
Hvad paa min Gaasestie gik Par og Par —
At nu er knibske Muser og Chariter
For Saltet i min Stræben, i min Aands,
Hvad dengang var, paa Plankeværk og Gitter,
Ustandselige Stierte for min Haands —
At nu er lutter Sole hvad deroppe
Jeg kun som lyse Prikker tindre saae —
Og nu en vild og uregjerlig Hoppe
Den grønne Kaalstok, der gik tidt i Staae —
At nu mig er et Levebrød med Ære,
Her i mit Hiem, i Fredens trygge Læe,
Hvad da mig var den gule Sommerpære,
Der hang mig alt for høyt i Livets Træe —
At nu mig er en let uskyldig Vævlen

For Evigheden, for engang at faae
Parnassets Poge til at holde Kavlen,
Og mig, som lille Barn, at lade staae,
Hvad dengang var mig en uskyldig Spillen
Med Spindekonens Æbles vævre Snurr,
Med Toppens Springedands, og Tridsens Trillen,
Og Rumlepottens lyserlige Knur —
At nu, hvad dengang var mig Jule-Kage,
Er det: at være glad og veltilfreds,
Som Du, ved Siden af en elsket Mage,
Min Olsen! i en hjemlig Englekreds.
Paa denne Forskjel nær — som er fast ingen,
Naar man begynder Livet at forstaae,
Og seer en Smule mere dybt i Tingen —
Er jeg det samme lille Barn, som saa.
Riis faaer jeg og endnu — og Bussemanden
Er: Frygt for Ormen i mit Kikajen; *).
Og, hvad mig dengang Synden, Døden, Fanden,
Gjeld — Kieler-Omslag — og Apollyon.

Baggesen.

*). Et Græskar, i hvis Skygge Propheten Jonas undsog sig Dagens Heede.

Frierbrevet.

Til Frøken Adelaide Brun.

Kiøbenhavn, d. 15 Marts 1813.

Du med Uskylds reene Melodier
I dit lille kjælne spæde Bryst;
Du, hvis Flugt og Svæven, naar Du tier,
Tryller Øjet med en Himmels Lyst!

Skiønne hovedlyse, hjertevarme,
Vingefavre Fugl fra Paradiis!
Sig! hvordan forvildte Du Dig arme
Ned til Støvets Ørk og Livets Jis?

Hvordan kunde Du det Ly forlade,
Hvor i Aftenduftе Du dig svang
Mellem Lysets Rosenlundes Blade,
Mens omkring Dig Søsterengle sang —

Hvor Din Uskylds søde Drømme spilled
Med sig selv i Salighedens Favn —
Og dig ingen Veemodstaarer trilled —
End ej vakt til Idealets Savn?

Greb en Hvirvel dig paa hine Toppe,
Hvor du først slog dine Vinger ud?
Ak! saa stormer det og selv deroppe,
Mellem Straaler, nærmere ved Gud?

Sommerfugle flagre, glimre, brænde
For i Venskabs Leeg at fange dig —
Nenne De? — som ganske Dig miskjende,
Ved at troe Din Flagren deres lig!

Mandfolk er det! Flygtning fra dit Eden,
Vogt dig vel, de Falskes Hegn at troe!
Kun i Elskovs Helligdom herneden
Kan du flagre frit, og rolig boe —

Hvor det lyse Hoveds Idealer
Og det varme Hjertes favne sig
I en Længselklang, som toner, maler,
Og hensvæver, din Erindrings lig —

Kun i denne Lund, hvor Skjønhed bygger,
Hvelvet om af Evighedens Eeg,
Kan i Lilieduft og Rosenskygger
Du gientage her din fordums Leeg.

Sporger Du: hvor den paa Jorden findes?
Fløj saa gierne did fra Sværmen her!
"Over Skyer højt dens Tempel tindes —
"Og den er, du Engel, hvor jeg er!"

Hvem er jeg da vel? — Os begge fatter
Sværmen ei, din Uskyld flagrer i;
O! men elsk mig trygt, Du Himlens Datter!
Jeg er din Veninde — Poesie.

Baggesen.

Elleskovs Mysterier.

eller

De ni Ellebreve. *)

(Til Frue Conferentsraadinde Brun, fød Münter).

Med en Afskrift af alle følgende.

Kiøbenhavn den 1ste Maj 1813.

"Hvilken Najas tør sin Skaale gyde
"Med i Helikoniaders Elv?
"Hvilket Blomst tør Engens Hyrde byde
"Blomsterbreddens Dronning, Flora selv?
"Hvilken Sang tør Dalens Digter stamme
"Alpebardernes Egeria?
"Hvilken Tone har min Cithars Gamme
"Værdig Harpens Polyhymnia?
"Ingen! — Bækken standser, Rosen blegner,
"Skalden tier, lyttende til Dig —
"Med for Alteret i din Lund jeg segner:
Hvad jeg byder, selv du skjænkte mig."

Saa for atten Aar, jeg mig kan minde
Bæved tvivlsom alt mit Digtermod

*). En Cyclus af Riimbreve, som vil findes i den af Forfatteren anmeldte nye Samling.

Nogen Gave værdig min Veninde
Mellem mine Sangforsøg at finde —
Og jeg gav den søde Sangerinde
Syngespillet Erik Eiegod.

O! men, Hulde! hvad skal denne Sinde
Musen byde dig af nye Forsøg,
Danmarks Sprog en værdig Krands at binde
Af sit Lunes Alvor, eller Spøg?
Hvad er af det sidste jeg har levet
I de sieldne Livets Kummers Blun,
Drømt, og digtet, sunget eller skrevet
Værdigt Musen Frederikke Brun? —
Atten Aar er Digtren ældre blevet,
Ingen Roser, som i Sangens Vaar
Danmarks Piger fletted om hans Lokker,
Ak! men Vinterliliernes Flokker
Krandse hyppig alt hans brune Haar;
Og af Roserne fra hine Dage,
Meer, end alle Laurbærkroners Bram,
Dyrebare Kiærlighed og ham,
Ere nu kun Tornene tilbage.

Ligemeget! Torne selv, hvis Stik,
Medens vore Fingrespidser bløde,
Minde om de duftende, de røde,
Nectarfulde, friske, kielne, søde

Salighedens Smiil og Himlens Blik,
Vi paa Livets første Bane nøde,
Hvergang Længsel imod Længsel gik —
Og hvert Nyn, som qvalt paa Munden døde,
I et Suk sin søgte Mage fik —
Hver Gang Læbe Læbe kom imøde
Med Uskyldighedens Trylledrik,
Og i Elskovs Rosenmorgenrøde
Jeg til hende heldet, hun til mig,
Tvende Duggens klare Perler lig,
Aand i Aand vi begge sammenfløde —
Disse Rosers Torne saare sødt
Trods hvert Sting af dyb veemodig Smerte
Hvert et evig ungt uskyldigt Hjerte,
Som for Livets Liv er ikke dødt.
Altsaa trods det gamle Sprog af Tode, *).
Trods min Alder og min Stand,
Som i denne Pakke tør formode
Klagesang og Læredigt og Ode,
(Hvad man af en sat alvorlig Mand,
Som en Prøve paa hans sidste Mode,
Rimelig i Riim end vente kan)
Trods vor Verdens Stemning nuomstunder,
Trods den Cours jeg selv og sukker under,
Evig unge Sangerske! velan!

*). Hvorlænge vil Forfatteren af Ungdomsarbeiderne vedblive at være ung?

Sender jeg dem denne lille Pakke
Fuld af overgivne Ungdomsskierts
I lidt meer end læselige Vers —
Tag med, hvad jeg arme har, til Takke!
For imidlertid at vie Dem ind
I mit Lunes egentlige Mening
Med mit Givtermaal og nye Forening,
Kort: med hele Pakkens Sands og Sind,
Maa jeg Dem i Korthed først berette
Fristelsen til dette Rimerie,
Det historisk grundede deri,
Skjemtens ramme Alvor, nemlig dette:

For omtrent halvandet Aar,
(O! det er mig, som det var i Gaar)
Kom jeg, ene, som jeg gaaer og staaer,
Med mit lille Hul i Hagen,
Med bemeldte Lilier i mit Haar,
Og en Støvle paa, samt Magen —
I en ludslidt Frak (hvormed jeg gaaer
Endnu hjemme hele Formiddagen,
Endskiønt Fløjlet er af Kragen)
Med et Hjerte, som i Brystet slaaer
End for alt, hvorefter i dets Vaar
Det var snagen —
Og med ott' og fyrretyve Aar,
Ak! paa Bagen —

Paa min Reise gjennem Odins Be,
Til et Slot, paa Bredden af en Søe,
Rundt omkrandst af Aftenrødens Lue
Af Naturens grønne Herlighed,
I fortryllende Beliggenhed
Næsten som Sophieholm at skue:
"Hør, Farlille! med Forlov!"
Spørger jeg en Bonde ved sin Plov
Midt paa Marken,
"Hvad mon Gaarden hedder der bag Parken?"
Elleskov! —
"Elleskov? til Punkt og Prikke
Navnet paa en Herregaard,
Hvor en riig og fornem Ven, jeg ikke
Havde seet i atten Aar,
Boede med sin nye Frederikke!
Pludseligen Lyst jeg faar,
Ham i Slottet mellem hine Bøge
At besøge,
Og — jeg gaar.

Ved min Indgang kom imøde mig
Slottets Herre — Slottets Frue —
Herrens Datter — Fruens Søn —
Første, som hver anden af mit Kiøn,
Anden, som Frue Venus Aphrodite,
Tredde, som den yndigste Charite.
Athene. Julii 1813. G

Fierde som Cupido, skion,
Mod'ren mig med milde Lader
Bod velkommen — Sønnen sprang —
Datt'ren smilte — medens begges Fader
Kiærlig mig om Halsen hang.
Ingen Skye vor Himmel dækked —
Elleskovens Ekko klang —
Ellemosens Frøer qvækked —
Ellenattergalen sang.
Dette Gienskyn fulgte glade Dage,
Trods vor Østenvinds Natur,
Der os kaldte Vinteren tilbage
Midt i Vaaren inden Slottets Muur —
Til Sophienholm jeg her fandt Mage.
Leved flot i Sang og Viin og Kage,
Og i alt, hvad, som De veed, kan smage
Got en stakkels Troubadour.
Datteren, som Rimet kalder Lotte,
Da den Yndiges Beskedenhed
Hvis jeg hendes Navn Dem vilde blotte,
Sikkerlig min Muse blev lidt vred —
Datteren især var, maa De vide,
Ret en Lilievand i Skjønheds Vaar:
Slank i Vext, med lysebrune Haar,
Hals og Skuldre liliehvide,
Næsten gapske som Adelaide,
Himmel! og kun atten Aar.
Paa min sidste Reise denne finde,

Hvor, Oreſtes lig, jeg halv i Blinde
Jagedes omkring, min Skiebnes Rov,
Kom jeg nok eengang til Elleſkov —
Tanken ſpidſet paa at vinde
Det, hvortil mit Givtermaal derinde
Gav mig egentligen Lov:
Nemlig de bekiendte Rettigheder,
Gratiers og Muſers Ægteſkab
Elſkeren i Vers tilſteder,
Uden allermindſte Tab
For den blot proſaiſke Tilbeder —
Diſſe hver reel Gemal, ſom ſaa,
Hver Forpagter af de ſtore, raa
Givtermaalets Brutto-Herligheder.
Næſten alt for fine, lette, ſmaa
Frie fortryllende Fortroligheder —
Ak, ſom, ſelv blandt Digterne, kun faa
Vide ret at ſkiønne paa:
Sande Smuler af de Saligheder,
Der fra Kjerlighedens Himmel-Bord
Falde ned paa dette Gulv af Jord —
Og ſom Elſkovs Engel der nedſpreder,
Kaldende paa mig og paa mit Kiøns
Kyklihaner blandt vor Herres Høns,
Nipperne til Fryd, mens andre rutte:
"Putte! Putte! Putte! Putte! Putte!

Meer at sige har jeg ei behov
Til Forklaring for en Læserinde,
Der, som attisk yndig Digterinde
Høit ophøiet over al min Lov,
Musa selv! — det kolde Nords Musarion —
Ak! og Moder til min Sangs Psycharion —
Selv om Gratiernes Juleleg,
Alle Pieridernes Mysterier,
Og deslige himmelske Materier,
Udentvivl ved meer end jeg.

Baggesen.

Om den kongelige botaniske Haves nærværende Forfatning, og de Udvidelser og Forbedringer den har erholdt i den sildigere Tid, samt om en udkommende Fortegnelse over dens Planter.

af

J. W. Horneman, Professor.

At samle fra egne Marker og fierne Zoner, i et lidet Rum, de vegetabiliske Frembringelser, som pryde Jorden og gavne dens Beboere, at ordne disse, snart i beslægtede Hobe, snart i vilkaarlige Rækker, og derved forkorte Vejen til Kundskab om deres indbyrdes Forhold og udvortes Forskjellighed, kort sagt: at indrette botaniske Haver, var en Idee, som, uagtet den maaskee mere har udbredt Plantekundskab end forøget dens Masse,

og uden tvivl mere har bidraget til at blande Arterne, end til at adskille dem, dog fortjente den Modtagelse den erholdt; thi derved lettedes Oversigten af en for Øjet alt for vid Mark, og derved kunde man med faae Skridt gjennemvandre Floras vidtløftige Rige.

Denne Idee, oprunden i Italien og udvidet i Frankrige, i Begyndelsen af det 17de Seculum, kom til Norden, og Dannemark havde den Ære, førend dets Naboerige, at see en botanisk Have inden dets Grændser.

Det vilde blive for vidtløftigt, i denne Afhandling at undersøge Havens Opkomst og beskrive dens Fremme, om det end ikke var vanskeligt at finde paalidelige Materialier dertil. Jeg vil derfor kun undersøge, hvad Jeg har for mig og beskrive hvad jeg kjender, i Haab om, at Botanikens Yndere ikke ville kjedes ved at see Beviser for, at Hovedmidlet til Botanikens Fremme staaer hos os næsten i omvendt Forhold til Tidernes Gunst.

Men endogsaa Grændserne af denne partielle Beskrivelse maa jeg indskrænke, thi den botaniske Have har siden Aaret 1801, da jeg først blev nøjere bekjendt med den, især ved kongelig Gavmildhed, Fremmedes Understøttelse og Gartner Holbølls Dueligbed, tiltaget saa meget i Udvidelse og Benytrelse af Localet, Mængde af Planter, og disses frodigere Vext, at en detailleret Beskrivelse vilde medtage mere Tid end mine Forretninger unde mig, og Læ-

sernes Taalmodighed kunde tillade. Jeg maa derfor indskrænke mig til en Udsigt over det vigtigste.

1). Localets Udvidelse og Benyttelse.

Den tiltagende Mængde af Planter, som især var en Følge af en alt længe indrettet Bytning med de bedste botaniske Haver i Europa, og af den Meddelelse med fiernere Lande, som Danmarks geographiske Beliggenhed tilbød saa heldig en Lejlighed til, gjorde det allerede i Aaret 1805 nødvendigt at man maatte søge at finde Plads for det Nye. Da Grændserne til den Tid ikke kunde udvides, var man nødt til for en Tid lang at opofre Skjønheden for Hensigtsmæssighed og at udrydde adskillige Træer, som en botanisk Have kunde undvære. Herved vandtes betydelig Plads, og end mere ved Udrydningen af de mangfoldige Buxbomhækker, der indsluttede Plantebederne og bestemte til at værne for Vexterne qvalte dem, endvidere ved Indskrænkningen af de talrige og brede Gange, og især ved at benytte det Qvarteer af Haven, hvor de officinelle Planter bleve dyrkede, da man kun behøvede at have Planterne paa et Sted, og de Studerende som ønskede blot at kjende de officinelle Planter, burde kjende disse i deres Forhold til Systemet og til andre Slægter og Arter. Ved denne Forandring vandt man i den øverste Deel af Haven, Plads til flere hundrede Buske og Træer, og i de systematiske Qvarterer

for mere end 1800 perennerende, bienne, og annuelle Planter.

Ligesom Haven saaledes fik et betydeligt Tilvæxt i Locale, ved indvortes Benyttelse, fik den i Aaret 1811 en virkelig Udvidelse, da Hans Majestæt Kongen allernaadigst skjænkede den et tilgrændsende Stykke Jord fra Gammel-Holm af 2600 □ Alen, og lod endogsaa anvise 5000 Rdlr., for at lade dette indhegne og gjøre bequem til Dyrkning. Denne allernaadigste Gave, hvis Værdie først ret vil skjønnes, naar de forehavende Indretninger paa denne Plads ere tilendebragte *), gjør adskillige Planters Dyrkning muelig, som formedelst Localet hidtil savnedes.

Ved disse Udvidelser vandt Haven imidlertid kun Plads for de Planter, som taale at staae i frie Land, men ligesom deres Antal formeredes, i samme Forhold tiltog ogsaa Mængden af de mere kjelne, hvis Locale ikke er frie Land men Væxthusene, og gjorde dets Udvidelse eller Forøgelse nødvendig.

Men ogsaa heri kom Hans Majestæt Havens Trang til Hjelp, i det Allerhøistsamme, paa Direktionens Forestilling, skjænkede allerede i Aaret 1803, 3000 Rd. til Opførelse af et stort varmt Væxthus.

Dette blev strax opført efter de nyeste Principer og især givet en anden Stilling imod Solen, end

*). F. Ex. En ny Dam for Ferskvandsplanter, en Kanal med rindende Vand for Planter, som findes ved Breden af Bække, Indretning for Alpeplanter, og en Pileplantage.

de gamle Væxthuse, da alle disse deels for Symmetriens Skyld, deels for at benytte nogle Bygninger, som stode paa den Plads hvor Havens Hovedbygninger beliggende, have en slet Beliggenhed imod Solen, hvis Straaler om Sommeren ikke kan naae dem førend Kl. 11. *). Dette Væxthuus, hvis Længde er 71½ Breden og Højden 10½ Fod, er inddeelt i 3 Afdelinger og rummer henimod 2000 Planter. Men denne Forsøgelse uagtet og uagtet man ved adskillige Indretninger ved de gamle Væxthuse vandt betydelig Plads for Planterne, er disses Mængde nu atter saa stærk tiltaget at de neppe kunne rummes, og at altsaa Opførelsen af et nyt Væxthuus snart bliver en Nødvendighed.

2. Om Antallet af Planterne.

Da Linné i Aaret 1748 udgav sin Hortus upsalienſis, forundrede man sig over den Mængde

*) Ved saaledes at give Bygningen en rigtigere Stilling mod Solen, skiønt Localet forbød at give den den rigtigste, vandt man om Sommeren 5 og om Vinteren 2 Timers Solvarme paa en skyfri Dag. Thi det nye Væxthuus beskinnes om Sommeren fra Kl. 4 om Morgenen til 3 om Eftermiddagen, og om Vinteren fra Kl. 9 om Morgenen til Klokken 1½ om Eftermiddagen, da Solen derimod kun opvarmer de ældre Væxthuse om Sommeren fra Kl. 11 — 5 og om Vinteren fra 1 — 2.

især exotiske Planter, som der fandtes, og som ogsaa i Sammenligning med de Haver der til den Tid vare beskrevne var betydeligt, nemlig 1400 Arter. Sammenligner man Linnes Have med Nutidens rigeste Haver, og det Antal af Planter der cultiveres i disse, er denne nu derimod meget ubetydelig, thi jeg er vis paa at der nu er henved 10000 Plantearter i Omløb i de botaniske Haver, hvilket er et større Antal end Linné havde samlet i de første Udgaver af sit Systæma Naturæ. Dette betydelige Antal skyldes vel fornemmelig den mere udbredte Smag for Botanik og botanisk Havedyrkning, og de Rejsendes Joer, som have beriget Planteelskerne med Frø af mangfoldige forhen udyrkede Arter; men en stor Deel af hine Planter nedstamme sikkerlig fra Haverne selv, især fra saadanne, hvor Væxterne dyrkes i systematisk Orden, da ved de nærbeslægtede Arters Naboeskab lettelig frembringes Mellemsorter, der begjerligen optages af Botanikere, som ville vinde sig et Navn ved nye Arters Beskrivelse, og af Gartnere, som ville formere Cataloget over deres Haver *).

*). Man troer sædvanlig at Culturen kan afgjøre en Plantes Artmæssighed; Men Culturen er et Vidne, som man altid bør mistroe, da det er vel vovet at antage at den just skulde hæve de Aarsager, som have bevirket en Afarts Frembringelse, og den er i dette Tilfælde aldeles uden Virkning, da de hybride Arter have en Aarsag som Cultur ve kan favorisere, men ikke hæve.

Hvad forresten Antallet paa Planterne i den herværende Have angaaer, da er det som ved enhver betydelig Have meget vanskeligt at angive med Nøjagtighed, thi imedens man bestemmer Planterne forøges eller formindskes Antallet ved nogles Spiren og andres Død.

Jeg troer imidlertid ikke at forfejle Sandheden naar jeg antager, at den botaniske Have nu har omtrent 7500 Arter, da den derimod i Aaret 1801 ikke ejede over 5000 virkelig forskjellige Arter; hvorefter dens Forøgelse i dette Tidsrum er omtrent 2500 Arter.

Af denne Mængde ere kun faae indkjøbte, nemlig henved 100 amerikanske Buske, og en Deel capske Froesorter fra England, Resten er enten skjænket af Rejsende og andre Havens Velyndere, eller tilbyttet deels mod Froesorter og levende Planter fra de fortrinligste Haver i Europa f. Ex. i Paris, Gorinka, Cambridge, Wien, Madrid, Berlin, Turin, Göttingen, St. Sebastian, Montpellier Coimbra, Pest, Halle, Hernhausen, og Erfurt, deels mod tørrede Planter f. Ex. en temmelig complet og sielden Samling af schweitser Alpeplanter fra Botanikeren Schleicher i Bex.

Denne Bytning som er vigtig for Botanikens Fremme og som det var at ønske blev efterlignet i

*). Altsaa paa omtrent 3 Tønder Land flere phanerogame Planter end der findes vildvoxende i hele Europa.

andre videnskabelige Grene, har man ogsaa søgt at udstrække til fiernere Egne og derved erholdt Correspondentere i Tanger*), Calcutta**),

*) Fra den udmærkede Botaniker Consul Schousboe har Haven, især førend Krigen i Spanien lagde Hindringer i Vejen, faaet meget sjeldne og ikke faae nye Sorter, f. Ex. Cheiranth. parviflor., Chrysanth. cavinat., Cichorium divaricat., Euphorbia globosa og purpurascens; Festuca Alopec.; Galium campestre, Leucoyum trichophyll., Lotus odorat. Narcissus vividiflor., Plantago stricta, Salvia intereup.

**) Ved Dokt. Roxburg, den værdige Efterfølger af vor König, og Udgiver af det betydelige Værk: Plants of the Coast of Coromandel, staaer Haven i en meget fordeelagtig Forbindelse, og har ikke allene flere Gange modtaget fra ham fortreffelige Frøesamlinger, men endog en betydelig Samling af levende Planter. Fra vor Dokt. Wallich, der siden 1806 har som Læge opholdt sig i dette af Naturen saa rigelig udstyrede Land, og som med gode botaniske Kundskaber og Iver for Botaniken forener Indsigter i det orientalske Sprog, og har havt det Held under Krigen, da hans bestemte Funktioner som dansk Læge ophørte, at kunne gjøre adskillige interessante Rejser, deels ind i Landet, deels til Isle de France, har vel Haven endnu intet erholdt, fordi den standsede Skibsfart hindrede det, men jeg har Efterretninger om, at han har gjort betydelige Samlinger baade for Havens Herbarier og for dens Samling af levende Planter.

Cap *), og Nordamerika **), men desværre er denne Communication standset formedelst Krigen, og just paa en Tid, da den lovede os det herligste Udbytte. Men det fortjener nærmere at oplyses, hvem vi skylde Forbindelsen med disse Steder, og hvad vi have modtaget derfra.

*) Paa Afrikas sydligste Pynt, som endnu sander det gamle Ordsprog om denne Verdens deels nordligere Egne: "semper aliqvid novi ex Africa (thi intet exotisk Land er saa meget besøgt af Botanikere som Cap, og dog have ingen fra Oldenland til Lichtenstein forladt det, uden at finde endogsaa meget Nyt) paa dette Forbjerg boer en dansk Mand, Apotheker Pohlman, som interesserer sig meget for Plantelæren, og som har meddeelt Haven betydelige Samlinger af capske Løgplanter.

**) Ved det kongelige Rentekammers Godhed og General-Consul Petersens Tjenstvillighed har Haven erholdt deels Frøarter, deels levende Planter af Nordamerikas talrige Egesorter, samt af andre Træ- og Buskarter. Den nyelig begyndte Byttning med Professorerne Barton og Hossack i Philadelphia og Nyeyork, vil nu formodentlig blive standset formedelst den imellem England og Nordamerika udbrudte Krig. Jeg bør og her erindre Gartnersvend Øster, som efter at have opholdt sig nogen Tid i den botaniske Have, søgte sin Lykke i Nordamerika, og som ikke glemte sit Løfte at sende os Plantefrøe, iblandt hvilket der fandtes endog nye Arter, f. Ex. Carex longibracteata.

I den sildigere Tid er Havens Samling af nordiske Planter meget tiltaget; thi deels har jeg selv hjembragt en betydelig Mængde fra Norges Alper i Aaret 1807, deels have de Hrr. Smith *), Rathke, Deinboll og Wulf **), taknemme-

*) Neppe har nogen siden Gunnerus, Oeder og Wahl mere beriget den norske Flora, end denne haabefulde unge Botaniker. Foruden den Rejse han i 1807 foretog sig med mig, har han siden flere Gange gjort meget interessante Excursioner til Norges høiere Fjeldegne, og især i den sidste Sommer i Selskab med Hr. Schow med Held, uagtet mangfoldige Vanskeligheder, gjennemvandret de vigtigste Field-, Snee- og Isregioner i Bergens og Christiansands Stift. Ved det derfra hjembragte botaniske Bytte har han viist, at Norge er i Rigdom paa Planter af den lavere Vegetation, især Musci frondosi og Lichener, maaskee endog rigere end Sverrig. Resultaterne af hans Rejser, som formodentlig ville blive offentliggjorte af det kongelige Selskab for Norges Vel. vise, at Norge gjemmer af denne Familie meget Nyt, og de vil især meddele os meget interessante Sidestykker til Wahlenbergs v. Buchs og Esmarks Barometer-Bestemmelser af Bjergenes Højder.

**) Hr. Chirurg. Wulf har hjembragt en Deel sjeldne Froesorter fra Norge, hvor han især har gjort sig Umage for at undersøge dette Landes talrige Arter af Salices. Blandt de af ham hidbragte findes den smukke S. acutifolia Wild, hvis Fødested hidtil var ubekjendt.

lig søgt ved interessante Sendinger at gjengjelde Haven de Kundskaber, som de havde hentet der. — Med Grønland, dette Terra incognita blant Polarlandene, hvormed Danmark for 40 Aar siden havde, hvad Botaniken angaaer, mere Forbindelse end i de sildigere Tider, aabnes nu en meget interessant Forbindelse, ved Hjelp af Hr. Lieutenant Wormskiold, der ikke har sparet Omkostninger for at gjøre en Rejse frugtbringende, som hans Iver og Kundskaber fuldkommen qvalificerede ham til, en Rejse, om hvis lykkelige Begyndelse foregaaende Hefte har leveret nærmere Efterretning.

Ved at erholde disse og flere nordiske Alpevegetabilier, ved Modtagelse af sjeldne Planter fra Schweitz, Savoyen, Pyrenæerne, de carpatiske Bjerge, og selv fra Caucasus er Havens Samling af Alpeplanter bleven saa betydelig, at meget faa, ja maaskee ingen botanisk Have i denne Henseende kan ligne sig dermed. De sjeldneste blandt disse ere unægtelig de caukasische, og disse skyldes især Hr. Fischer, Botaniker hos Grev Rasomovsky i Gorinka, som har erholdt dem fra den berømte Botaniker Marchal Bieberstein, Forfatter til en Flora over denne Egn. Forend Hr. Fischer blev antaget af hin Naturvidenskabernes berømte Mæcen, stod Haven i en interessant Forbindelse med den duelige Botaniker Redowsky, som paa Rejsen fra den chinesiske Grændse blev et Offer for sin botaniske Iver.

Ogsaa af Sydsøeplanter, disse ved et eget Physiognomie saa sande Prydelser i en botanisk Have,

ejer Haven nu en ikke ubetydelig Samling, hvilken den tildeels skylder Undergartner Liebkes Iver for Haven, som under sit Ophold i Engelland og Frankerige forskaffede os en Mængde deraf.

For at give nogle Exempler paa Havens Tilvæxt i den sildigere Tid, vil jeg blot anføre, hvad den før ejede og hvad den nu ejer af nogle betydelige Slægter.

Af Slægten Erica havde den før 1801, 12 Arter, nu derimod 69. Af Stapelia forhen 3, nu 46. Af Mesembryanthemum forhen 26, nu 78. Af Salix forhen 18, nu over 100.

At der i saa betydelig en Samling, der er hidbragt fra saa forskjellige Climater og saa interessante Egne, maae findes meget Sjeldent og endeel Nyt, begriber den let, som veed, at man ikke er kommet videre i at kjende de Planter vor Klode indeholder, end at Humbolt og Bonpland kunde finde flere Tusende nye Arter, og at man, hvilket Erfaring her i Haven har lært, blot behøver at udsprede ostindisk Jord paa varme Misbænke, for blandt det deraf spirende Frøe at finde nye Plantearter. Af de alphabetiske Cataloger over Havens Planter, som jeg har udgivet, og hvori de nye Arter findes anførte med Characterer, sees at ikke mindre end 76 Arter (hvoriblandt endogsaa tvende nye Slægter) ere af mig beskrevne her i Haven; foruden disse ejer den endnu mere end 50, som ville blive indførte i den raisonnerede Catalog over Havens Planter, som er under Trykken.

Den ovenmeldte Forbindelse med de vigtigste europæiske botaniske Haver og endeel Steder udenfor Europa, giver den en aarlig Udsæd, foruden Havens egne Frøe, der beløber sig i Aar til mere end 2000 forskjellige Arter. — Af de over disse holdte Journaler, har jeg uddraget følgende Tabel, hvoraf man kan see, hvilke Haver der udmærke sig, deels i Henseende til den Mængde af Frøesorter de kunne afgive, deels i Henseende til Frøets Godhed, deels i Henseende til Rigtigheden af Bestemmelsen *).

*) Til Gjengjeld for de paa denne Maade erholdte Frøesorter udsendes fra Haven en betydelig Mængde Frøe. Antallet paa disse udgjorde i Aaret 1811, 10909 Arter. Da Udsæden af fremmede Frøesorter sjelden er større end 3000 No., saa følger deraf, at vi bortsende mere end 3 dobbelt saa mange som vi modtage.

Hvorfra	Udsaaede	opgaaede	bestemte rigtig	bestemt urigtig	som ikke have blomstret	Forholdet af de opgaaede og ikke opgaaede	Forholdet af de rigtige mod de urigtige
Dr. Roxburg i Calcutta	75	16	0	1	15	1—4	0—1
Prof. Decandolle i Montpellier	477	375	61	111	03	$3\frac{1}{2}$—1	1—2
Dr. Otto fra Vestindien	32	26	3	⊕	23	4—1	3—0
Botaniker Schleicher i Bex	265	138	50	30	58	1—1	5—3
Prof. Fischer i Gorinka	157	96	20	11	65	2—3	2—1
Prof. Sprengel i Halle	135	100	33	15	52	2—1	2—1
Dr. Roth i Vegesack	69	47	19	7	21	2—1	3—1
Prof. Wildenow i Berlin	284	234	124	28	77	5—1	$4\frac{1}{2}$—1
Prof. Bernhardi i Erfurt	134	89	21	1	45	2—1	1—1
Gartner Schott i Wien	167	121	27	32	62	3—2	9—11
Prof. Thouin i Paris	594	342	22	86	234	$1\frac{1}{3}$—1	1—4
Prof. Schrader i Göttingen	136	108	47	10	51	4—1	5—1
Prof. v. Marum i Harlem	13	7	4	2	1	1—1	2—1
Prof. Kitaibel i Pest	254	193	39	71	83	3—1	2—1
Demonstr. Ledebour i Greifswald	71	48	5	22	21	2—1	1—4
	2863	1940	480	447	1011	34—20	$41\frac{1}{2}$—33

Af denne Tabel som omtrent er overeenstemmende med Resultaterne af hvert Aars Udsæd, sees at Forholdet af de opgaaende Planter mod de som ikke spire, er omtrent som 2—1, og at de som ved Bestemmelsen bleve befundne rigtige, forholde sig til dem som havde urigtige Navne, som omtrent 4—3. Sædvanlig levere de sydligste Haver det bedste Frø, da derimod de nordlige Botanikere i Almindelighed give de bedste Bestemmelser, hvilket af denne Tabel sees i den betydelige Overvægt, som de rigtige have blandt de Frøe, som staae under Rubriken Schrader og Willdenow.

Da Tabellen ikke nævner Professor Balbis i Turin, fordi Haven i Aaret 1810 intet erholdt fra ham, bør jeg her anføre ham som en meget vigtig og paalidelig Correspondent; da han ikke allene har beriget Haven med en Mængde meget sjeldne, men og rigtig bestemte Vækter. Forresten er jeg langt fra at ville paastaae, at de urigtige Bestemmelser altid ere en Følge af Ukyndighed hos Læreren ved den vedkommende Stiftelse. Hvor Frøeindsamlingen ikke foretages af paalidelige og kyndige Folk, hvor der ikke efter Indsamlingen iagttages den største Orden ved Opbevaringen af Frøene, og hvor Læreren ikke hvert Aar efterseer Planterne paa deres Voxested i Haven, kan Fejltagelser meget let finde Sted. At de sydlige Lande havde færre og fattigere botaniske Indretninger, end de nordlige; og at altsaa physisk Varme frembringer videnskabelig Kulde, synes nu at være mindre sandt end forhen, da Italien f. Ex. i

den sildigere Tid fremviser mange og meget gode botaniske Haver, baade hos Private og ved offentlige Stiftelser.

I Henseende til den climatiske Inddeling har Haven omtrent 3000 Planter, som staae i frie Land og altsaa ere dyrkelige i vor Himmelegn, omtrent 100, som kunne staae ude fra Frosten ophører til den igien indfinder sig, og om Vinteren bevares i de kolde Vexthuse, 1500 som taale frie Luft saalænge Temperaturen ikke er under 3° og som den øvrige Tid af Aaret staae i det saa kaldte Capske Huus, 200 som fordre samme Temperatur, som Aloeslægten, og derfor have Plads i Aloehuset, hvilke ikke udføres i frie Luft førend Temperaturen er 6°, og endelig over 1000, som høre til de saakaldte varme Huse, det er at sige saadanne, som fordre i det mindste 8° Varme.

Da anstillede Prøver havde lært, at endog Planter fra de varmeste Climater kunde i den mildeste Tid af Aaret taale den frie Luft, og da denne har en mærkelig Indflydelse paa Vegetabiliernes frodigere Vext og er det bedste og maaskee eneste Middel til at udrydde de Insekter, som ofte dræbe de i Vexthuuse indsluttede Planter, benyttede man denne Observation med Begjerlighed, og lod disse Planter nyde den frie Lufts Indflydelse paa et dertil indrettet Sted fra Midten af Julii til Midten af September. Derved har man ikke alleene opnaaet, at de varme Planter i Almindelighed trives bedre, men og at adskillige Arter, som forhen ikke havde ansat Blomst,

f. Ex. Justicia, Adhatode, nu blomstre til Fuldkommenhed.

Forresten behøver jeg vel neppe at bemærke, at det ligger i Sagens Natur, at et Clima saa nordligt saa skyefuldt og saa raadt som vort, ikke er passende for de varme Planter, og at vi ikke kunde bringe dem til den Fuldkommenhed, som Haverne i mildere Egne *). Forresten er ikke allene Mangel

*) F. Ex. i Wien, hvor man desuden sparer saa lidet paa Planternes Pleje, at man endog giver enhver Plante en frie Plads, da vore derimod staae i Potter, Musa, Strelitzia og Urania undtagen. Adskillige af de varmere Climaters Planter trives vel meget godt hos os, men nogle, især sydamerikanske, annuelle Vexter have en saa sildig Blomstringstid, at de sjelden bære modent Frø; f. Ex. Anthemis globosa, Bidens bipinnata, Boebera chrysanthemoides, Dysodia Porophyllum, Galinsoga triloba, Gronovia scandens, Helenium qvadridentatum, Helianthus tubæformis, Heterosperma bipinnata, Kleinia Porophyllum, Lagasa mollis, Lopezia hirsuta, Pectis prostrata Pteronia Porophyllum, Schkuvia abrotanoides, Sida deltoides og jatrophoides, Stevia pedata, Tagetes minuta og tenuifolia, Wedelia ovalifolia, Zinnia elegans; desuden, af perennerende, Slægterne Georgina og Polymnia, og af andre Climaters Planter: Acarna cancellata, de fleste Arter af Andryala og Arctolis, Bidens frondosa, Cnicus Acarna, de fleste Arter af Conyza, adskil-

paa Solvarme Aarsagen til at nogle Planter trives mindre godt hos os, men og den Omstændighed at man maa give de Huse hvori disse Planter dyrkes, saa stor en Overflade, som muligt, til at opfange Solstraalerne, og at de altsaa byde en ligesaa stor Overflade mod den kolde Luft om Natten, og desto snarere afkjøles, hvorved det gjøres nødvendigt at formere den kunstige Varme, som altid, i Sammenligning med den naturlige, er mindre tjenlig for Planterne *).

Jeg maa ved denne Leilighed bemærke, at en uheldig Erfaring har lært os, at det ikke er ligegyldigt, hvilket Brændselmaterial man anvender til Husenes Opvarming. I disse Tider, da Oeconomien i flere Henseender har været en dura necessitas,

lige af Dolichos, den største Deel af Slægten Rothia, alle Arter af Vernonia og Zoegia leptaurea. Det bør imidlertid bemærkes, at naar Sommeren er varm, opnaae de varme annuelle snarere Fuldkommenhed i frie Land, end i Potte. Alle mere tempererede eller koldere Climaters Planter trives meget godt hos os, naar man iagttager, at anvende den rigtige Jordblanding og Dyrkningsmaade, og især, naar man ikke sparer paa at gjøre de Indretninger, som ethvert Climat fordrer i Henseende til Husene om Vinteren og Expositionen om Sommeren.

*) Noget af Kuldens Virkning kunde forebygges ved dobbelte Vinduer, som man bruger i Engelland, eller ved Dæktæpper under Lugerne, som Brug er i Holland, men begge Dele ere meget kostbare.

have vi ogsaa maattet bruge Surrogater for Steenkul, og først anvende Brænde, men da dettes Pris steg betydeligt, tage til Takke med Torv. Men ved denne Forandring have vi mistet adskillige Planter, ikke fordi Varmen blev utilstrækelig, men fordi Torven frembringer en Oes, der giver en fugtig Varme, hvilken Væxterne ikke kunne fordrage. At imidlertid Hollænderne bruge dette Brændselmaterial til Opvarming af deres Drivhuse, og at disse ret godt forstaae at drive Planter, er mig ikke ubekjendt, men Huusene og Kanalerne ere der ogsaa bygte derefter. I vore Huuse derimod, som ere ret passende til Brug af Steenkul og Træ, ere Kanalerne for lange (nemlig 143 Fod) til at bruge Torv, da Røgen for hurtig afkjøles og afsætter Fugtighed.

3). Om Planternes Inddeling.

Det er ved en botanisk Haves Indretning et vigtigt Spørgsmaal, hvorledes Planterne bør inddeles, om i en bestemt systematisk Orden, som Brug er i de fleste Haver, eller om efter Størrelse, Voxested og Udseende, hvilken Orden er fulgt i den Kewerhave, og tildeels i den berlinske. For begge Methoder tale flere Grunde, og Bestemmelsen af Haven bør her afgjøre Sagen. — Var Havens Bestemmelse allene ved skjønne Grupperinger at frembyde for Øjet et behageligt Syn, eller at give Planterne for saavidt mueligt samme Stilling og samme Jordbund,

som i deres naturlige Tilstand, for at kjende hver Art som Art, og overbevise sig om dens Artmæssighed, da vilde den sidste Inddeling være den fortrinligste, thi sætter Gartneren alle Arter i een Jordbund, fremkomme lettelig Culturafarter, og sættes beslægtede Arter sammen, avles hybride Arter, hvilket er Aarsagen til at man ofte fra botaniske Haver erholder Planter, som ere saa ukjendelige at der hører Øvelse og Kundskab til at finde de Familietræk, som røbe deres Herkomst. — Er derimod Haven mere end en Lysthave, og dens Bestemmelse den, ikke blot at udbrede Kundskab om enkelte Arter isolerte for sig, men især om deres Forhold til andre Arter, ikke blot at gjøre dem, som søge Underretning, bekjendte med de officinelle, oeconomiske eller techniske Planter, men tillige at vise det Heeles Overeensstemmelse og Arternes Forening til Slægter, og disses til Ordener og Klasser, kort sagt, at fremme virkelig botanisk Kundskab, da bliver hiin Bestemmelse underordnet, og den første Methode den rigtige, og en saadan Anordning maa man følge i en Have som vor, der ikke er stor nok til at rumme begge Inddeelingsmaader, og hvis Hovedformaal ikke er Medicinens, Oeconomiens eller Technologiens, men Botanikens Fremme.

Er dette afgjort, saa er er endnu det Spørgsmaal tilbage: hvilket System bør man følge enten et saakaldet naturligt eller artificielt System og dette er maaskee vanskeligere at besvare end det foregaaende.

Det er vist, at Classifikationen efter naturlige Familier har det Fortrin, at man derved bedre bliver gjort opmærksom paa Planternes indbyrdes Forhold, og at man ved dennes Hjelp bedre overskuer det Heles Sammenhæng; men denne Overskuen forudsætter dog Kundskab til det enkelte, og kan denne lettere erholdes ved det System, som grunder sig paa vilkaarlige Dele, bør dette foretrækkes ved en Indretning, som er bestemt til at fremme botaniske Kundskaber fra de første Grunde af.

Et saadant System er det linneiske Sexuel-System, og da dette fremfor noget andet letter Vejen til Kundskab om Art og Slægt, især hos Begyndere, blev det i Aaret 1805 indført her *) i Haven, hvor Planterne forhen vare ordnede efter det Royenske System, forbedret af Conferentsraad Rottbøll, et System der henhører til de saakaldte naturlige, men som ligesaa lidet som alle de øvrige af samme Benævnelse er naturligt.

*) Allene med den Afvigelse, at de annuelle og biennе bleve adskilte fra de perennerende, hvilket var nødvendigt, deels for bedre at kunne faae Plads til de nye tilkomne, deels for aarlig at kunne skifte Plads, hvilket er nødvendigt baade for at Planten ikke skal vantrives, og for Frøeindsamlingens Skyld; thi naar o staae nærved q af samme Slægt, blandes deres Frø i Jorden, og kunne ikke adskilles førend Planterne blive store.

Denne Inddeling har kun Sted i det saakaldte systematiske Qvarteer. I den øvrige Deel af Haven, som deels er anvendt til Arboretum og Fruticetum eller til Prøveqvarteer, dyrkes Planterne ikke i nogen bestemt Orden, thi i hint kan den systematiske Inddeling ikke finde Sted, da man ved Træer og Buske især maa tage Hensyn til Størrelse, og ved dette behøves den ikke *).

Ligeledes kan den systematiske Inddeling ikke finde Sted ved Potteplanterne, da disse maa ordnes efter Climaterne, og Væxthusene ikke ere af det Om-

*) Prøveqvarteret er bestemt til Udsaaening af de Frøesorter man faaer tilsendt, og om hvis rigtige Benævnelse man ikke er fuldkommen overbeviist. At udsaae disse paa deres bestemte Plads i det systematiske Qvarteer gaaer ikke an, da de Navne under hvilke Planterne dyrkes i Haverne, sædvanlig ere saa upaalidelige (hvilket den anførte Tabel viser), at man kan være temmelig vis paa, at henimod Halvparten deraf have urigtige Benævnelser. Man oppebier altsaa deres Blomstringstid, og naar de da ere bestemte, indflyttes de i Systemet. Denne Fremgangsmaade er en uundgaaelig Nødvendighed, naar Haven ikke skal blive et Chaos, og Forsømmelse heri er egentlig Grunden til, at mange Haver udbrede mere Forvirring end Oplysning i Botaniken; men denne Plantebestemmelse er tillige een af Lærerens vigtigste, mest sommeligste og mindst paaskjønnede Forretninger.

fang, at man kunde undlade at tage Planternes Størrelse, og mere eller mindre Trang til Exposition imod Solen, i Betragtning, endskjønt en systematisk Inddeling ikke var umuelig *).

Ved alle Vexter i den botaniske Have, det være sig fritstaaende eller Potteplanter, er anbragt et Nummer, som henviser til Plantens Navn i den Reichartske Udgave af det linneiske System. Denne Henvisning har den Ubeqvemmelighed, at da mangfoldige Planter ere blevne bekjendte siden dette Skrift udkom (nemlig i Aaret 1779), maae disse tilskrives, og dernæst, at denne Catalog ikke er portativ, da den bestaaer af 4 Dele. I Betragtning heraf, og tillige fordi det Reichartske Skrift er ukorrekt, forkostbart for de Studerende og fornærvrende Tid ikke at erholde paa Bogladerne, besluttede jeg selv at udgive en Fortegnelse over Havens Planter, som var stor nok, for at de Studerende derefter kunde undersøge

*) Naar Potteplanterne om Sommeren staae ude, vilde denne dog fordre megen Plads og ved Flytningen foraarsage megen Tidspilde. Denne Anordning har v. Marum fulgt i sin botaniske Have i Harlem. I den Pariser Have, hvor de fritstaaende Planter ere ordnede efter Jussieus Plantefamilier, bliver, naar en Forelæsning over en Familie er endt, Potteplanterne hensatte hos de beslægtede fritstaaende, for at de Studerende med eet kunne overse det Hele, hvilket er meget nyttigt, men fordrer et større Antal af Haandlangere, end vi kunne anvende.

dem, men ikke større, end at den var portativ, og ikke kostbarere, end at den uden at genere, kunde anskaffes af ubemidlede Botanikens Dyrkere. — Dette Arbejde er begyndt at iværksættes, og har i flere Hensender Overensstemmelse med den afsden afdøde Professor Wildenow i Aaret 1809 udgivne Enumeratio plantarum horti botanici berolinensis, men er i visse Dele mindre udførlig, i andre derimod mere fuldstændig. Jeg har f. Ex. anseet det unødvendigt, at anføre Plantesynonymer som staae i bekjendte Systemer, men kun henvist til disse, da Bogen derved vilde have blevet større og kostbarere; derimod har jeg anført foran hver Klasse en Sciagraphie, hvilken mangler i Willdenows Skrift, men som er aldeles uundværlig i en Bog, der ikke blot skal være en Catalog over Havens Planter, men tillige en Ledetraad ved Planternes Undersøgelse. I Henseende til de brugte specifique Differencer, da har jeg fulgt de Forfattere, som jeg ved Erfaring har fundet at have givet de bedste, hvorved jeg har havt megen Nytte af de Vahlske Manuskripter; men desuagtet har jeg selv dannet Characterer for mangfoldige Planter, især fordi ny tilkomne Arter gjorde det fornødent at finde andre Mærker til deres Bestemmelse. Ved hver af disse Characterer er ved et Bogstav den Forfatter betegnet, som jeg har laant den af, og findes intet Mærke derved, betyder dette, at jeg selv har characteriseret den, i hvilket Tilfælde, ifald det ikke er en ny Art, den Forfatters Navn er tilsat strax efter Artnavnet, som først har bekjendt-

gjort Planten. Desuden er tilføjet Plantens Voxested og Fædreneland, dens Varighed *), Stedet hvor den bør dyrkes, og Aaret da den blev indført i Haven, ifald dette er skeet efter 1794; thi om de Planter som vare her i Haven, førend denne Tid, kan jeg i saa Henseende intet bestemme.

Ved de ny Arter er tilføjet en udførlig Beskrivelse, og ved nogle faa tvivlsomme har jeg tilføjet kritiske Bemærkninger om deres Lighed med andre, om ny Synonymer, som man ikke før er bleven opmærksom paa, eller urigtige, som forhen ikke vare udslettede.

Naar Havens Planter blive nummererede efter dette Skrift, troer jeg, at det vil blive en nyttig Haandbog for de Studerende, som frequentere Haven, og for Enhver, som interesserer sig for denne

*) I Henseende til Planternes Varighed skylder jeg, hvilket anføres med Taknemmelighed, Hr. Holbøl mange Berigtigelser, hvilket var mig meget vigtigt, da man i denne Henseende ikke kan stole meget paa Angivelsen i botaniske Skrifter. Ved Samme og ved Hr. Gyllembourg er jeg ogsaa bleven gjort opmærksom paa adskillige Varieteter af Cerealia, hvoraf Haven besidder en talrig Samling. Den Nytte som Haven kunde stifte ved Udbredelsen af disse, bliver imidlertid meget indskrænket ved Lokalets snevre Grændser; thi naturligviis kunne kun Forsøgene anstilles i det Smaa, og Resultaterne af slige bør med megen Varsomhed antages som udførlige i det Store.

Indretning, en autentisk Fortegnelse over dens Rigdomme; ja jeg smigrer mig endog med, at det ikke vil være uvelkomment for fremmede Botanikere, da det, ikke at tale om mange Bemærkninger, som skyldes vor uforglemmelige Vahl, indeholder et ikke ubetydeligt Antal af nye Planter.

Skriftet vil blive omtrent 56 Ark, og udkommer i tvende Dele, hvilke dog, naar man ønsker at gjøre det mere portativt, kunne indbindes i et.

Ved at udgive dette, fandt jeg snart, at Omkostningerne derved overstege mine Evner, og at Havens maadelige oeconomiske Forfatning ikke kunde bestride dem. — Jeg indgav derfor en allerunderdanigst Ansøgning til Hans Majestæt Kongen om at Skriftet maatte trykkes paa offentlig Bekostning, og at Indtægten, som indkom ved Salget af Bogen, maatte anvendes til Bogsamlingens Forøgelse; hvortil jeg snart erholdt allernaadigst Bifald.

5). Om Havens Bibliothek, Manuskripter og Herbarier.

Hvo som kjender lidet til Botanikens uhyre Omfang, og til den betydelige Mængde Skrifter den har frembragt, hvo som ved at undersøge Planter har fundet hvor ofte det er nødvendigt at have Tilflugt til iconographiske Værker, og veed hvor kostbare disse ere, vil lettelig kunne indsee, at da Havens Indtægter gaae tilbage med Pengenes Værd, kan Bibliothekets Forøgelse ikke gaae frem med Littera-

furens Flugt. Imidlertid er dette saa meget mere beklageligt, som Basis for dette Bibliothek er saare god og meget fuldstændigt i Hensende til de ældre Værker. Den grunder sig deels paa de Værker, som bleve indkjøbte i Deres Tid, deels paa O. F. Müllers Bogsamling, deels paa den botaniske Deel af det Wahlske Bibliothek, som Hs Majestæt allernaadigst skjænkede til Haven, og hvorved det blev forøget med omtrent 800 Voll: hvoraf nogle meget kostbare og sjeldne, som det forhen ikke ejede *). Siden den Tid har man maattet indskrænke sig til de allernødvendigste Skrifter, og saadanne som kunne erholdes for en nogenlunde taalelig Priis **).

*) F. Ex. Acta Petropolitana, Lamarcks Illustrationes, l'Herritiers og Cavanillos Værker, Roxburgs Plant. coromand., Curtis botan. Magaz., Sowerbys engl. botan., det da udkomne af Redoutes liliacees, Ventenats jardin de la Malmaison, sammes Hortus celsian., Massons Stapeliæ, Hotmans Værker; den ny Udgave af Duhamels arbres et arbust, saavidt samme var udkommet; Smiths Værker, Pallas Astrag., Decandolles Plant. basses, Desfontainf. flora atlantic, Hortus regius paris, som faa Bibliotheker besidde o. m. fl.

**) Lidt større Indtægt for Bibliotheket kan ventes ved Salget af Catalogen over Havens Planter, især dersom Formuende som kjøbe den, ville tage Hensyn paa Anvendelsen af det Indkomne.

Et kostbart men tillige unnværligt Værk, som Haven i den sildigere Tid er bleven beriget med Horts Gramina austriaca 4 Voll imp. fol. med 400 illum. Kobberplader, skyldes Hans Majestæts Gavmildhed, da Højstsamme for 2 Aar siden efter min allerunderdanigste Ansøgning behagede allernaadigst at skjænke Haven det.

En endnu større kongelig Gave var de Vahlske Manuscripter og Herbarium; iblandt de første udgjør allene hans Plantebeskrivelser, det er at sige Manuscriptet til hans Enum. plantar: hvoraf 2 Dele ere udkomne, 60 Voll. Herbariet er et af de største i Europa, og indeholder over 20000 bestemte Specier, foruden en betydelig Mængde ubestemte.

5). Om den botaniske Haves Indtægt og den Nytte den stifter.

Jeg sammører disse tvende heterogene Artikler, fordi den, som kjender de første som maadelige, let kunde fristes til at antage den sidste som ubetydelig, og fordi jeg trøster mig til at kunne bevise at disse ikke staaer i saadant Forhold til hverandre, uden derfor at ville nære den farlige Tanke at Armod er den bedste Vejviser til Fuldkommenhed.

Den botaniske Have er ikke allene en kongelig Have, men og en Universitets-Have, og dog vil man af følgende Liste paa dens Indtægter see at de næsten alle skyldes kongelig Gavmildhed og at det kjøbenhavnske Universitet intet bidrager dertil, undtagen

Halvparten af Professorens Løn, som udgior den Sum 200 Rdlr. aarlig.

Indtægterne ere:

Legat. Erasm. Bartholini	46 Rd.	3 Mk.	5 ß. *)
Legat. Christiani septim.	231 —	—	—
Af Postkassen .	1250 —	—	—
Af samme Kasse til Reparation og Lønninger . .	920 —	—	—
Summa	2447 Rd.	3 Mk.	5 ß.

Da Gartnerens, Svendenes, og det Halve af Professorens Løn bestrides af denne Sum, og da den er mindre end den mangen Privat Mand endog i forrige Tider anvendte paa sin Have, er det naturligt, at den i Tider som disse maatte komme i betydelig Underbalance, for at blive hvad den var, om man end ikke tænkte paa at bringe den videre. Dens Forfatning skulde man altsaa troe, er i denne Henseende ikke den bedste; thi en bestandig Strid imellem Stræben efter Fuldkommenhed og den al Fuldkommenhed dræbende Engstelighed, hvormed man maa betragte enhver Forbedring, der har Udgifter i Følge, maatte jo alt have slappet al Energie i Havens Forvaltning, og den Sandhed, som Erfaring saa ofte har lært, uden at gjøre de Lærende klogere, den nemlig: at der ere Indskrænkninger, som dræbe al Virksomhed, og Besparelser, som i Tiden blive kostbarere end sorgløs Yppighed, maa forlængst være

*) Capitalen er 1200 Rdlr. i Kroner.

bleven stadfæstet ved sørgelige Beviser — men Haabet opholdte og opholder den, og dette Haab grunder sig derpaa at H. Majestæt Kongen, der saa ofte har aabnet en rund og mild Haand imod Videnskaberne, og ved hvis Naade denne Stiftelse saa ofte er bleven understottet, ikke vil lade en Bygning falde pludselig sammen, der med faa Midler og uden Bram, men dog med Raskhed blev til det den er: udmærket blandt sine lige.

Jeg haaber dette saa meget mere, som det ikke kan være bleven ubemærket, at den botaniske Have i flere Henseender har stiftet Nytte; ikke blot fordi den har opfyldt sin nærmeste Bestemmelse, at frembyde for de Studerende af alle Klasser en ubekostelig Vejledning til at erhverve sig botaniske Kundskaber, og fordi den har bidraget til at udvide Videnskaben ved ny Arters Bekjendtgjørelse og tvivlsomme Arters Undersøgelse, men ogsaa, fordi den ved Hjelp af den Communication den har havt med fremmede Steder, har været i Stand til at uddele mange nyttige Vegetabilier, og fordi den har bidraget til at udbrede en forbedret Smag i den Deel af Havekonsten, som forskjønner det Hele, i Blomsterdyrkningen nemlig. Jeg appellerer i denne Henseende til dem, som have lagt Mærke til Havedyrkningens Fremgang hos os. Disse maa have opdaget, at vore Blomsterhaver nu bramme med langt flere Skjønheder af Planteriget end forhen, at vore Handelsgartnere have skjønnere og sjeldnere Sager at afhænde, og at man endog paa det kjøbenhavnske Coventgarden, Ama-

gertorv, finder Pragtplanter *) tilfals, som Humbolt for faa Aar siden opdagede i Sydamerika — hvilket alt ere Virkninger som skyldes den botaniske Have.

*) F. Ex. Lobelia fulgens.

To Breve
fra Holberg til Gram.
efter Autographum.

Det Mærkeligste ved disse tvende Breve er den venskabelige og forbindtlige Tone, hvori de ere forfattede. Man seer her et ganske andet Forhold imellem disse tvende Heroer i vor Litteratur, end man ellers er bleven vant til at tænke sig det, især siden man om den imellem dem herskende Jalousie læste Stykket i Luxdorfiana S. 264 — 68. Den gode Fod, hvorpaa De i disse Breve sees at staae med hinanden, er en Omstændighed, som forresten lader sig forklare, ved at kaste Øjnene paa Brevenes Datum, hvoraf det ene er ældre og det andet yngere, end de for Gram saa anstødelige holbergske Skrifter, Peder Paars og Comoedierne.

Brevet No. 1.

Udskrift:

A Monsieur Mons. Johannes Gram, Professeur de la langue grecqve.

à

Copenhague.

fr. Hamb:

Velædle Hr. Professor

Oprigtige gode Ven!

Det gjør mig ondt, jeg ikke fik Tale med Eder, førend jeg rejste. Saasnart Vinden blæste god, maatte jeg fort uden at tage Afsked med Nogen. Gjør mig den Tjeneste naar I taler med Bispen, at lægge min Undskyldning, fordi jeg ikke tog Afsked med ham. I næstkommende Uge rejser jeg til Frankrig, og agter at forblive der indtil Vacantse *). Jeg skrev Justitsraad Reitzer til med sorrige Post samt Seckman og Bockenhoffer **). Jeg tvivler ikke paa, I jo seer paa mit Bedste i min Fraværelse og continuerer at have den Godhed for mig, som tilforn. Om I vil være saa god at skrive mig til, kan Brevet gaae under Bockenhoffers Couvert.

*). Nemlig ved Kjøbenhavns Universitet, hvorved han da nylig var bleven ansat som Professor extra-ordinarius.

**). Formodentling en Søn af den 1697 afdøde bekjendte Bogtrykker Bockenhoffer.

Jeg forbliver stedse næst flittig Hilsen til Alle, som jeg haver Kundskab til, besynderlig Justitsraad Reitzers Huus *).

votre tres humble et tres obeisant serviteur

Amsterdam
den 21de Maj 1714.

L. Holberg.

P. S. Jeg vil bede, I vil have den Godhed for mig at befordre indlagte Breve, besynderlig det Brev til Baron Rantzov **), som ligger ved Doctor Hans's ***). Der er fire Breve tilsammen, men de passere paa Posthuset for et enkelt. I er saa god at skrive Opskrift derpaa efter egen Fantasie.

*). Gram var at ansee som en Eleve af Reitzer, og udentvivl var Reitzers Bibliothek, hvorved Gram var som et Slags Amanuensis, den fælleds Foreningspunkt for disse tvende lærdomsgridske jævnaldrende Videnskabsdyrkere. Om dette anselige reitzerske Bibliotheks Indlemmelse i det kongelige er givet Underretning i Minerva for 1786.

**). Upaatvivlelig den Baron Rantzov, som siden blev Greve, Statholder i Norge, og Stiftamtmand i Fyen. Som de smukke Videnskabers og den holbergske Muses store Velynder, kjender man ham blandt andet af den danske Digtekonsts Historie, IV. 233 og 87.

***). Formodentlig menes her Doctor og Professor Theologiæ Hans Bartholin.

Det 2det Brev.

Magnifice Rector!

Jeg haver faaet tilbage mit Skrift *) med Deres gode og venlige Betænkning, hvorfor ydmygst takkes. Hvad Methoden angaaer, da har jeg derved havt tvende Ting for Øine; 1) at evitere de Fejl, som findes hos de fleste Compendia, hvilke efterdi de udi faae Blade befatte Alting, blive til Vocabularia, saa at det er umuligt for den studerende Ungdom at komme noget deraf ihu, og endskjøndt de komme det ihu er det til liden Nytte, efterdi de lære fast Intet uden Navne og Aarstal. I den Henseende har jeg i min Ungdom ikke kunnet persvadere mig til at læse noget Compendium uden Puffendorfs Introduction, item Bossuets, og nogle andre engelske, som indskrænke deres Historier, ligesom jeg har gjort i mit Værk, for des omstændeligere at tale om fornødne Ting, og at give nogen Idee om Historiens Herlighed, item inspirere Ungdom saavelsom Andre Kjærlighed til dens Læsning. I den Henseende har jeg anseet de tydske Compendia som desperate Værk, efterdi derudi ingen Materie er, som kan hæfte ved Ihukommelsen, ej heller som kan opvække nogen Lyst til at læse.

Den anden Ting jeg haver havt for Øine, for at sublevere memoriam, er at reducere Historien til et Corpus, nemlig de 4 Monarchiers Historie; hvorover jeg ikke har kunnet indføre uden de

*). Synopsis Historiæ universalis.

Riger, som ere udspirede af samme Monarchiers Ruine; thi den Invention at faae Historien at sammenhænge i en Kjæde, er det som har plaget mig meest. Men det som jeg meest kan sige for at tilvejebringe mit Værk nogen Approbation, er dette: at, som her holdes tvende Examina i Historien, en mindre og en anden større, saa har jeg udi Fortalen givet tilkjende, at Skolediscipler kunde allene tilholdes at lære seriem Imperatorum, og Regum, hvilket jeg med større Stil vil distingvere fra det andet, som er mere curieux og som kan reserveres til dem, som andengang examineres, hvilke bør vide mere end de første; saa at man herudover kan slaae to Fluer med en Smække, og faae en Skole- og Akademiebog tillige. Og er dette mit fornemmeste Dessein herved, hvilket jeg haaber magnificus Rector selv vil finde Behag og Smag udi. Skulde Magnificus Rector finde disse mine Raisons gode og gyldige, skulde det være mig en stor Fornøjelse; thi at underkaste Skriftet for manges Censur, er noget som jeg uden at skjælve ikke kan tænke paa; thi der er en Mand allene, som uden at læse noget deraf, vilde sige efter sin Sædvane det duede ikke *). og jeg vilde saaledes ikke allene have den Chagrin, at see mit Arbeide frugtesløs, men endog komme under Folks Critique, at jeg havde paataget mig noget, som jeg ikke kunde præstere. Hvad

*). Det er vel tilladt her at giætte paa Hojer?

Magnificus Rector ellers har corrigeret udi Stilen og Dispositionen, takker jeg for, og skal jeg videre selv saavelsom ved Andre nøje gjennemløbe Skriftet paa nye.

Mine Kræfter tillade mig ikke at skrive meer. Hvis det behager Gud at hjælpe mig nogenledes til Restitution igjen, skal jeg tage mig den Frihed, videre mundtligen at conferere derom. Forbliver imidlertid Magnifici Rectoris

oprigtige Ven og ydmyge
Tiener

Kbhvn. d. 20de Jan.
1733.

L. Holberg.

Extrakt
af
Poul Resens Journal
paa hans Reise til Finmarken 1706.

Denne Journal, som Hr. Conferentsraad og Ridder Kall ejer, er upaatvivlelig Resens egenhændige Optægnelser. Men til Uheld er det kun et Fragment, Journalen begynder nemlig den 10de Febr. ved Forfatterens Afreise fra Kiøbenhavn, og ender den 10de Maj ved Rødøen i Helgoland.

Add. 184, fol.

Nogle Blade ved Slutningen ere borte. Denne Poul Resen, der tilsidst døde som Krigskommissair i Bergen, var en Præsteson fra Norge. Anledningen til denne hans Reise sees af Hammonds Missionshistorie Side 15, hvor der berettes, at Kongen i Foraaret 1706 udsendte en duelig Student, Poul Resen, til Finmarken og Lapland, for at undersøge Tilstanden og Beskaffenheden overalt, særdeles at udsee Steder, bequemme til Kirkers og Skolers Opbyggelse, og i Almindelighed selv øjensynlig at iagttage Alt, hvad der hørte til at opnaae Hans Majestæts velsignede Hensigter, saa Efterretningen kunde blive paalidelig. Dette udrettede Resen med Flid og Forstand. Hans allerunderdanigste udførlige Beretning blev nedsendt næste Aar 1707 i Foraaret, til Kongens saa store allernaadigste Behag, at der strax bleve Befalinger udstædede til Biskop Krog i Trondhjem og Amtmand Loriche i Finmarken af 10de Novbr. 1707.

Den 10de Februar fik Resen sin Instrux hos Doktor Peter, (kongelig Confessionarius Peter Jespersen, der var barnfødt i Nordlandene:) Af Instruxen har han blot in margine af Journalen afskrevet den 5te Post, saaledes lydende:

Han haver at gjøre Forslag, enten det skulde være bedre og tienligere at udsende nogle Præster og ordinerede Personer, som kunde underviise de Van-

kundige i deres Christendom, eller og at indrette nogle Skoler dertil, og paa hvad Maade det bequemmeligst kunde skee.

Den 14de Martii rejste jeg fra Verdalsøren. Var i Stiklestad-Kirke hvor Hr. Anders, Præst i Verdalsøre, prædikede. Der var Oberst Lemfort, Major Reichwein, Capitain Wenzel, og Fogden Hr. Jens Mogensen.

Der blev talt af smukke Folk, om et Fattighuus at oprette i hvert Sogn eller Herred i Norge, hvor de Fattige af Menigheden opholdes formedelst en Forstander dertil ordineret, og imidlertid de som nogenledes ere friske holdes til noget Slags Arbeide, som efter Tiden og Stedets Leilighed, kunde være til Landets Tieneste; at Adskilligt, som hos os kunde forarbejdes, kunde haves hos os selv, f. Ex. grov Vadmel, Strømper, Sko o. s. v. og ikke Penge derfor udføres af Landet; og de Fattige med deres Børn, som dog gemeenlig aldrig ere saa elendige, at de jo noget kan gjøre, kunde holdes fra en ledig og ilde Optugtelse, og fra Tyverie, som saadanne gemeenlig opdrages til.

Den 18de Martii. Mikkel Dunn i Overhalden fortalte mig, at der blev for nogen Tid af nogle Jemter, som vare fattige og rømte fra Sverrig, optaget et Jernarbeide i Soenums Mose i Overhalden, hvoraf de fik importeret ved deres ringe Arbeide som bestod kun af tre Personer, godt Jern, og saameget som

pro tempore kunde forsyne Overhalden. Jeg spurgde, hvorfor der ikke blev continueret dermed. Resp. Fordi Folk nu ere fattige, og har intet at æde imidlertid, da dog 30 a 40 stærke Mennesker gaae nudi Overhalden og betle, og kan ingensteds faae Arbeide, og maae dog leve og underholdes af Bygden, og dersom de til sligt Arbeide paa Menighedens Underholdning bleve emplojerede, da var det en stor Profit for Landet, som ellers maae hente alt deres eget Jern fra Levanger.

Samme Dag (den 28de Martii) var jeg hos Isach Moum. Han lod sig mærke med at Maren Grande, (Præsteenken i Overhalds Præstegield, som boede paa Præstegaarden Grande) det Aar havde været meget streng i at exqvere sin Offerskjeppe, dog nu efter Loven; men særdeles med Udfarkøer, som hun presser de Fattige med, som ikke har uden 1 Ko at efterlade deres Børn, og gemeenlig Graffæstelse Rigsdaler aparte, og vil de endelig til deres Fornødenhed have Koen igjen da maae de betale den med $2\frac{1}{2}$ Rdlr.

Her klages af Alle over Sorenskriver Rasmus, Mos, hvor streng han er i sine Skifteforretninger. Hvor han kommer, endskjøndt der ere to Arvingerr som begge ere Fuldmyndige og ingen Gjeld, der tager han saameget som han behager, og paabyde, Almuen hver Gang Skyds til sig og Lehnsmanden og gjør først Udlæg af Boen til sig, til Præsten Udfarsko, og til Lehnsmanden; endskjøndt der ikke er mere til andre Creditorer. Og det meste er, at han saagodt som altid giver ubillige Domme, som

de Fattige ikke formaae at protestere paa, og gemeenligen opsætter en Sag i 3 a 4 Aar o. s. v.

Den 20de var jeg ude paa Ranumbs Fette *), og gjorde der Overslag, hvor mange Penge her et Aar udgaae af Overhaldens Kald for Tobak og Brændeviin alene, efter den Beretning jeg fik om hvor meget et Aar indføres, scil: 30 Vog Tobak og 30 Anker Brændeviin i det mindste. Tobakken udgjør in alles 360 Rd. Et Anker Brændeviin koster i Trondhiem 3 Rd., sælges her et lidet Glas for 2 Skill. og 1 Potte for 1 Mk; gjør ialt omtrent 300 Rdlr.

Dersom Kongen saadant afskaffede, kunde han have saa meget mere i Skat og Bøigden uden Ruin; thi ved Brændeviin og Tobak bortsættes deres Avling til Unytte, Gudstjeneste foragtes, deres Arbejde forsømmes, deres Korn opdrikkes og fortæres førend det voxer paa Ageren, og tages saa af Creditoren i halv Værd; Slagsmaal og Trætter foraarsages o. s. v., og alle saadanne Penge, som af Landet udgaae, har dog Kongen ikke mere af end den bare Told.

Den 21de Martii kom jeg til Vejemb til mine Forældre, hvor jeg fandt dem udi en meget fattig og slet Tilstand **).

*) Det samme Ord som Fid o: Fiskerleie.

**) Af andre Steder i Journalen sees at Faderen var Præst; maaskee Capellan til Grong, Annexet til Overhaldens Præstegjeld.

Den 24de Martii leiede jeg Niels Find, som skulde følge mig ad Fjeldet, og Morten og Inger Finder, og maatte give Niels 1 Rd., hver af de andre 3 Mk. og desuden 4 Alen Tobak hver. Kjøbte 2 Par Skier a 1 Rd., Mad til Rejsen for 3 Mk; 4 Kander Øl for 1 Mk; et halv Anker Brændeviin for 2 Slettedaler, et lidet Tinstob at skjænke Finderne Brændeviin af, for 12 ß., et Par Findstøvler for 1 Sletdaler, et Par Findhansker for 1 Mrk. Fra øverste Gaard Aasmulen berettedes mig, jeg havde ved 18 a 20 Mile over Fjeldene til Harkjølsuet, hvor Fjenderne nu boede, derfor maatte jeg have mange med som skulde hjelpe at bære.

Den 25de Martii maatte jeg lade min Dreng gaae hjem igjen, fordi han ikke kunde løbe paa Skier, og gav ham 1 Sletdaler at kiøbe Vildt for, og 1 Rd. at holde sin Kost for. I hans Sted maatte jeg atter leje Jonas Aasmulen, som jeg skulde holde Kost og desforuden 2 Mk. for hver Uge han er med mig.

Den 27de avancerede vi i stor Snetø og formedelst Elvenes Tilløb og tunge Føre, ikke over en Miil imod Jermvanden, hvor vi tillykke mødte Niels Olsen Find, som kom kjørendes med 6 Rensdyr og 5 Kjerisser, og det til vor Lykke; thi ellers havde vi alle visselig død, saasom han berettede os at der var endda ved 18 Mile til nærmeste Finder, og saadant Føre, at han havde været nu 3 Uger paa Vejen did ned med 4 Børn, af hvilke de 2 nu skulde døbes, hvoraf det ene nu var 6 Aar gam-

melk. — Jeg maatte da resolvere at reise tilbage igjen. Paa Hjemveien vare vi elendigt stødte for Vand; thi vort Øl havde vi gjort klart med, og saasom vi ikke kunde finde Skov at hugge og gjøre Ild op at tøe Sne med til Vand at drikke, saa maatte vi søge Vand hvor vi kunde; thi Isen paa Vandet var for tyk at hugge igiennem og vel 2 Favne tyk. Derfor da vi kom til en Dal hvor Finderne vidste at der løb en Bæk, der grov vi over 2 Favne ned i Sneen, og maatte to af os holde i Fødderne paa den 3die, medens han laae og grov, og fandt Vand og Snee sammen, og rakte os op; hvor det Vand da smagte os saa vel, at jeg drak Faders og Moders og Kjæreste Skaal.

Den 21de April. Geert Lange paa Torgjet fortalte mig om Mag. Rasmus's Proposition om en Stabelstad i Findmarken, hvilket ham syntes umuligt. 1). Fordi der er ingensteds saadan Havn i hele Landet. 2) Til saadan Stad hørte mange Folk og Familier, og at om man havde en Catalog paa alt det Qvæg, som er i ganske Findmarken, da skulde der neppe blive en Kløv til hver Person.

Vi kom per Discurs at tale om Monopolier, hvor skadelig de ere; scil: at de som samme forhverve (F. Ex. at brygge Skibsøl til Handlende i Bergen) de baade ilde forsyne dem dermed, de kjøbe og forpagte op til den Ende Malt og Korn over hele Landet, og er dog ikkun een Familie, hvoraf dog 8, 10, 12 ja flere Familier kunde leve og maintenere, og Kongen mere Revenue tilkomme.

Niels Nielsen Lehnsmand paa Toste i Brønvens Gjeld havde jeg en Discurs med, angaaende Nordlands Handlende. Hans Mening er, at Trondhjems Borgere meget svække Landet formedelst deres Prangen. Ex. gr. De ligge her Vinteren over paa Fiskeværene med Brændeviin, Tobak o. s. v. og derved ikke alleneste forlede Bønderne selv til at ruinere sig, men endogsaa deres Tjenere.

Det har jeg observeret raadeligst, at Kongen tager al Kirkernes Midler, og ved en Overforvalter holder dem vedlige.

Paa Hamnes (i Vefsen Præstegjeld under Helgelands Provstie) klagede Bønderne sig meget over de mange Huusmænd og Strandsiddere der ere i Vefsen. Thi naar en Dreng bliver noget stor, saa strax vil han gifte sig, og sætter sig saa ned i et Huus, og naar saa svage Aaringer slaae paa, at de intet kan faae at fortiene, saa sidde de og æde Landet op, eller gaae og tigge med mange Børn, som jeg selv og befandt; thi der er snart ligesaa mange Huusmænd som Gaardmænd. Herpaa maatte raades Bod enten ved Udskrivning eller ved Emploiering til øde Pladsers Oprydning i Fjeldet.

Omrids af Tidens Krønike.

1812.

Vi leve i en Tidsalder, da intet Menneske, der regner mere til Livet end Næring og Søvn, kan med døsig Ligegyldighed lade Dagene glide forbi, uden Opmærksomhed paa Begivenheder, ved hvis voldsomme Stød ofte Kongeborgen og Hytten maa skiælve. Ved et eneste Blik udenfor os selv og vor nærmeste Kreds — hvor forunderlige og forbausende ere de Syner der møde os, saavidt Øiet rækker i den hele, af europæisk Cultur omfattede Verden! En Slægt, opvoxen i Blod og under Ruiner, fortrolig med de frygteligste Rædsler, som Jorden kiender, men næsten ukiendt med Fred og Fredens Velsignelser, hvilke de fleste Mennesker kun mindes som en skiøn Ungdomsdrøm. Ældgamle Throner omstyrtede; mægtige Riger adspiltede og tilintetgiorte; vældige Kongeslægter forjagede fra deres Fædrenearv og omvankende i fremmede Lande som trængende, huusvilde Flygtlinge; medens Krigens Fosterssønner, snilde og kraftfulde Hærførere, have indtaget de Fyrsteseder, som hine ikke havde Styrke til at forsvare. Store, frugtbare Landstrækninger, forvandlede til Ørkener; rige, prægtige Hovedstæder til Steenhobe. Krigstog, der mere ligne Folkevandringer fra Syd imod Nord, fra Vesten mod Østen, og umaadelige Anstrengelser, for at udføre og modvirke colossalske Planer, hvis Udfald tidt nogle Timers Værk, et eneste Slag, afgiorde. Statsbaand, der havde et Aartusindes

Varighed, opløste ved et Pennestrøg; politiske Forhold imellem Nationer, med Aarhundreders Hævd, omstyrtede i en Haandevending. Religion og Videnskaber, kæmpende imod Tidens Aand, og efter Øiesynet sielden seirende. Uhyre Omvæltninger i Tro og Meninger; urolig Giæring i Culturen; overalt Uvished, Forvandling, Omstyrtning, Ødelæggelse — og ingensteds Sikkerhed, Varighed, Fasthed eller nogen paalidelig Grundvold for Klogskabs eller Magtens Beregninger. Saavidt er det kommet, at næsten intet Folk mere kan eie og værge en egen Tilværelse; da Alt ligesom er opløst i een uhyre, til det yderste anspændt Kamp imellem to Kræfter, hvis stridige Strøm vælter sig over Riger og Lande, og fører dem i hvirvlende Fart med sig til Seier eller Undergang.

Saaledes leve vi i en Tid, der, naar Menneskeslægten betragtes som Individ, ei kan kaldes en rolig Sundhedstid, men er at anse som en voldsom Feberkrisis, i hvilken alle Safter ere i den heftigste Giæring, alle Livskræfter spændte i en unaturlig Kamp, Nerverne rystede af skrækkelige Krampetræk og Aandedraget undertrykt af en kvælende Pestluft. For Mangen kunde denne Krisis synes lig en Dødskamp, hvori det Gode og Ædle i Livet var bragt sin Undergang nær. Mere trøstende er Forvisningen om, at ingen blind Hændelse raader for Begivenhedernes Fødsel; men at en overjordisk Magt virker stadigen til et evigt Maal i Historien, som i Naturen. Den første lærer os, at de store Verdens-

begivenheder ikke blot Alle have et underfuldt, nødvendigt Sammenhæng; men at de ogsaa ofte gienem et langt Tidsrum have været forberedte, og at deres Virkninger aldrig har været chaotisk Uorden, men altid, seent eller tidligen, ligesom en ny Skabelse. I Menneskeslægtens Liv er ingen Stilstand; men Alt er i uophørlig Fremskriden og Bevægelse; thi uden denne maatte det aandelige, som det physiske Liv snart opløses og undergaae. Ikke altid skeer denne Bevægelse med lige Styrke og Hurtighed; men som Livet har sine Vendepunkter, saaledes har det ogsaa Giæringer, der forberede disse, Giæringer, i hvilke ligesom en indvortes brusende Storm oprører alle Livssafterne, for at de kunne renses og fornyes, Kræfterne vækkes af Dorskhed og Dosighed til ny Spænding, og en friskere Luft, et mere varigt Havblik følge paa Uveiret.

Endnu varer den Gjæring, ved hvilken den hele europæiske Verden i 24 Aar har været frygtelgen bevæget, og endnu er ikke Stormen forbi, der har rystet dens dybeste Grundvolde, rokket og omstyrtet næsten enhver Forfatning, ældre end vort Aarhundredes Begyndelse. Bastillens Erobring og Moskwas Brand! — hvilke to Vendepunkter i dette lange Tidsrum, udfyldt af uhørte Tildragelser, rædsomme Blodscener, uhyre Begivenheder og Omvæltninger, hvis Lige den nyere Historie ikke har at fremvise. Halvandet Aarhundrede maae vi gaae tilbage i Tiden, for at møde et lige langt Tidsløb, i hvilket Freden var banlyst af vor

Verdensdeel — og hvilket Blik i Menneskeslægtens Charakteer, hvilken Lære for de kommende Tider giver ikke den Erfaring, at det var Tro og Meninger, der først tændte begge disse Krigsluer, som have blusset med en varigere, vildere og mere fordærvelig Lue, end nogen anden Krig i den nyere Tid. Dog ligesom Tiderne have omskiftet deres Skikkelse, saaledes har ogsaa den Krig, under hvilken Europa endnu vaander sig, antaget en Form, heel forskiellig fra den, under hvilken man i tredive Aar kæmpede for Protestanternes Religionsfrihed. Færre vare de Stridskræfter, man dengang lagde paa Vægtskaalen, og mindre almindelig var Kampen. Det er nu, som dengang, to stridige Systemer, der have opbudet al tænkelig Kraft, for gienstridigen at sønderknuse hinanden; men Kræfterne have i vor Tid i langt større Masser været bevægede, og den colossalske Eenhed, som en stor og omfattende Aand har givet Kampen paa sin Side, har været en Klippe, hvorpaa hidtil de største Anstrengelser af den fiendtlige Magt har maattet strande. Endnu er Kampen ikke til Ende; Kræfterne paa begge Sider endnu ikke udtømte; Seieren ikke afgiort for noget af de modstridende Systemer. Fremtiden tør Ingen beregne; Ingen tør endnu sine den Tid, da efter den lange, rædselfulde Storm et varigt Havblik skal oprinde, en ny Tingenes Skikkelse danne sig til blivende Fasthed af den bestandig ødelæggende Omskiftning, den chaotiske Urolighed og trykkende Uvished hvori alle Stater befinde sig.

Imidlertid, medens de Mægtige opbyde Alt for at fortsætte en Strid, der allerede har fortæret mange Staters bedste Kræfter, og bragt nogle paa Randen af Undergang, sukke de udpinte Nationer under Tidens uhørte Trykning; og begierligen griber enhver Menneskehedens Ven det svageste Glimt af Haab om en Fred, der i det mindste kunde give de Lidende nogen Lise, og de udmattede Kræfter en kort Hvile.

Historien fortæller de udrundne Begivenheder i deres Orden og Sammenhæng. Men ikke blot Fremtiden er skiult for os; ogsaa den forløbne Tid, som ligger os nærmest, kunne vi ofte ikkun betragte giennem et Slør, der endnu tilhyller mangen Gienstand, som først Eftertiden vil see i dens fulde Lys, og bedømme efter dens sande og egentlige Natur. Meget vide vi endnu kun som en uforklarlig Gaade; meget see vi kun som afrevne Brudstykker; meget, som vi troe at vide og kiende, kunne vi dog ikke fortælle med den fulde Visshed, der kunde giøre det til historiske Kiendsgierninger. Kun den som har levet midt i Begivenhederne, kan fortælle sin Tids Historie, eller en Deel af den. Andre kunne i det høieste samle enkelte Begivenheder, og opregne dem efter Tidsfølgen. En saadan Tidens Krønike er dog lærerig nok, fordi den samler under eet Overblik, hvad man mindre klart indseer, naar enhver Begivenhed høres eller læses afbrudt og stykkevis. Det kan i det mindste for den Samtidige være en Gientagelse, og for den, som ønsker sig nøiere Kundskab,

en Ledetraad. — Heel kort og sammentrængt maa den Tidskrønike være, som dette Maanedskrift efterhaanden vil meddele dets Læsere; og de fornuftige blandt disse ville indsee, hvor varligen man er nødt til at gaae frem, i at optegne Begivenheder, der ligge os saa nær, og hvis Følger vi endnu fornemme. Et Tilbageskyn paa det forløbne Aar, som maaskee tør kaldes det mærkeligste i det hele, lange, af en saa godt som uafbrudt Krig udfyldt Tidsrum, hvilket vi have gjennemlevet, vil begynde denne korte Krønike.

Ingen anede i Begyndelsen af Aaret de store Begivenheder, som det mod Slutningen medførte. Krigen paa Fastlandet var indskrænket til den spanske Halvø, hvor de franske Vaaben syntes at være bestandigen seierrige; Valencia maatte d. 9de Jan. overgive sig til Marskalk Suchet, og med den General Blakes hele Krigshær; Cadix var endnu Sædet for den spanske Junta, eller Insurgenternes Regiering; Portugal forsvarede den engelske Krigshær under Lord Wellington; Alicante og Carthagena vare endnu i Englændernes Magt; og paa enkelte Punkter i Landet og ved Kysterne maatte franske Troppecorps jævnligen kæmpe mod adspredte Hobe af Insurgenternes Krigsfolk, der tidt overvundne, ligesaa tidt viste sig paa Ny med lige Styrke, og et aldrig svækket Mod.

Med urokkelig Fasthed vedblev Keiser Napoleon Udførelsen af sin store Plan, at bekæmpe England i dets Handel, at udelukke det fra alt Samkvem med det europæiske Fastland, og ved saaledes at indskrænke det til sig selv, og til de faa Øer i Middelhavet og Sostæder paa den spanske Halvø, hvis Havne endnu stode aabne for det engelske Flag, at undergrave dette Lands indvortes Kraft og svække dets udelukkende Herredømme paa Havene. Med lige Eftertryk og tiltagende Udvidelse forfulgtes denne Plan i Aaret 1812; og Englands Stilling, allene mod hele Fastlandet, uden at vige et Haarsbred fra det System, hvortil dets Cabinet i flere Aar har bekiendt sig, og hvilket ogsaa Prindsregenten fuldkommen har hyldet, syntes i Aarets Begyndelse ved indvortes Uroligheder, ved truende Varsler om en ny Fiende i de nordamerikanske Fristater, ved det franske Vaabenheld i Spanien, ved tiltagende Strenghed i Fastlandets Spærring, at blive mere og mere mislig og farlig. Dette Lands Forhold til Fastlandets Magter vare i Begyndelsen af Aaret uforandrede, som i Aaret 1811. I Krig med Rusland, Preussen, Danmark og Sverrige, var Østersøen lukket for dets Handel. Men Danmark var af disse Magter den eneste, der meente det virkeligt med Krigen. Store engelske Handelsflaader, der blot for de danske Kanonbaade maatte convoieres med mange Krigsskibe, vedbleve giennem det store Bælt og Øresund at søge Østersøen, og vendte ikke forgieves tilbage. I Sverrige læste man Krigsbønner fra Prædikestо-

lene, og førte de engelske Handelsvare fra Gothenborg over Land til Ystad. Englænderne havde i dette Aar, ligesom 1811, paa den blekingske Ø Hanø Oplagssted og Handelscomptoirer, og en uforstyrret Station for deres Krigsskibe. Saaledes førte Sverrige sin Krig. Dets Handel og Finantser befandt sig ikke ilde derved. Gothenborg tiltog med Kæmpeskridt i Velstand og Rigdom. Dog var Jernaffætningen betydelig formindsket, og store Oplag af dette Metal i Stokholm og andre Søstæder ventede paa en friere Skibsfart.

Imidlertid viste sig snart den franske Kejsers Opmærksomhed paa Østersøens Kyster, og et Foretagende, som giorde Opsyn i Norden, tilkiendegav hvor lidt Forholdet imellem Frankrige og Sverrige kunde betragtes som venskabeligt. En fransk Hær (nogle angive dens Styrke for 6000, Andre for 15 til 20,000 Mand; det første formodentlige rigtigere) brød den 28de Januar, under General Friands Befaling, ind i svensk Pommern. Den svenske Besætning af 2 tydske Regimenter paa 2400 Mand giorde ingen Modstand, hvilket siden af Regieringen lagdes Commandanten i Stralsund, Oberste Peyron, til Last. Omtrent 14 Dage efter Stralsunds Besætning ankom General Engelbrecht til Rügen med endeel Forselsskibe og fordrede Udleveringen af de svenske Tropper. Dette afsloges; over Isen gik de Franske over til Rügen, og besatte alle Havne. Den 6te Marts afvæbnedes

de svenske Tropper; men først i Julii Maaned erklæredes de for Krigsfanger, og bortførtes til Frankrige. Uagtet dette Skridt udgik hverken fra fransk eller svensk Side nogen Krigserklæring; den franske Charge d'Affaires Hr. Cabre blev endnu i Stockholm indtil den 27de Decbr.; men svenske Skibe opbragtes af franske Kapere, og et Par af disse bleve tagne af svenske Krigsskibe.

Samtidige med Pommerns Besættelse vare Troppebevægelser i Tydskland. Adskillige af Rhinforbundets Contingenter brød op i Januar og Februar Maaned, og drog mod Nordtydskland. Disse krigerske Bevægelser i Tydskland bleve snart i den Grad alvorlige, at man kunde ane, de sigtede mod en Magt af stor Betydenhed. I Frankrige selv blev Krigshæren i Aarets Begyndelse sat paa en frygtelig Fod. Conscriptionen for 1812 paa 120,000 Mand var udtaget. Herpaa fulgte d. 13de Marts Oprettelsen af en Nationalgarde i 3 Afdelinger; den første bestaaende af de for Aarene 1806 til 1812 Conscriberede fra 20—26 Aar, som ikke ere blevne indkaldte til den active Armee; den anden af alle vaabendygtige Mænd fra 26 til 40 Aar, der ikke høre til første Afdeling; den tredie (l'arriere-ban) af alle vaabendygtige Mænd fra 40 til 60 Aar; et Foretagende, som man kan sige overgaaer Alt hvad den franske Regiering hidtil har udført, for at gjøre Frankrig til den frygteligste Militairstat i Europa. Ved at opstille denne væbnede Borgermagt, som Rigets Besætning, som den Styrke, der er mere end

tilstrækkelig til at værne dets Kyster, Grændser og Fæstninger, blev den hele staaende Krigshær sat i Stand til at kunne drage ud af Landet; og de Franskes Keiser kunde raade over en bevægelig Krigsmagt, saa stærk, som den ikke var seet i nogen foregaaende Krig. Et hundrede Cohorter af Nationalgardens første Afdeling sattes strax til Krigsministerens Raadighed; og den franske Krigsmagt erholdt allene derved en overordentlig Forstærkning af 100,000 Mand. — Et Forsvarsforbund imellem Frankrige og Preussen sluttedes den 24de Februar, hvori blandt andet Fornyelsen af Utrechter-Fredens Bestemmelser i Henseende til Soretten erkiendtes; herpaa fulgte et lignende med Østerrige den 14de Marts, hvorved begge Magter garanterede deres Staters Integritet, forbandt sig til en gienſidig Bistand af 24,000 Mand Infanteri, 6000 Mand Cavalleri, med 60 Kanoner, og begge garanterede den ottomanniske Ports europæiske Staters Integritet. Saaledes styrkede Napoleon sig til en Kamp, hvis Formaal man snart ikke længere kunde være tvivlraadig om; men hvis Udbrud dog forhaledes længere, end man ventede det.

Hele Foraaret igiennem vedvarede Troppernes Tog fra Frankrige og Forbundsstaterne mod de preussiske og polske Grændser. En betydelig Styrke blev draget fra Spanien og Italien, uden at dog disse Lande blottedes. Hovedfæstningen Magdeburg blev erklæret i Beleiringstilstand, og dens Forstæder sløifede; Arbeidet ved den saxiske Fæstning

Torgau paaskyndtes med Iver; Berlin fik en fransk Besætning. Efterhaanden samledes den franske Magt ved Oder og Weichsel i en Styrke, der var, om ikke magelos, dog neppe overgaaet i nogen foregaaende Krig. Franske Beretninger angive selv disse Krigshæres Styrke til henved 500,000 Mand; og Beretningen er neppe meget overdreven, naar man til i det mindste et Par hundrede tusinde Mand udsøgte franske Tropper, lægger 40,000 Italienere, 30,000 Bairere, 20,000 Saxer, 15,000 Würtembergere, 40,000 Mand westphalske og andre Rhinforbundets Tropper, og 40,000 Polakker, hvilke sluttede sig til hine. Man lagde Mærke til, at en usædvanlig Mængde ikke blot af Krigstros, (endog Veirmøller, og bevægelige Træhytter) men ogsaa af alle Slags Haandværksfolk, lige indtil Urtegaardsmænd, førtes med den franske Armee. Med disse talrige Krigshobe fulgte det franske Riges ypperste Hærførere. Kongen af Westphalen havde alt den 5te April forladt sin Hovedstad, og var den 13de kommen til Kalisch i Storhertugdømmet Warschau, for indtil videre at føre Overbefalingen over de samlede Tropper. Siden saae man efterhaanden Vicekongen af Italien, Fyrsten af Neufchatel, Prindsen af Eckmühl, Hertugen af Reggio (der allerede den 28de Marts var i Berlin) Belluno, Treviso, Danzig, Elchingen, Istrien, Tarent, Vicenza, Abrantes, og flere franske Marskaller og Generaler begive sig til Armeen. Selv Kongen af Neapel forlod sit Rige, og giorde den lange Reise fra den yderste Deel af Italien til Weich-

selen, for at anføre det franske Rytteri. (Han ankom heel uventet og incognito til Berlin den 18de Mai). Imidlertid dannedes et preussisk Hielpe-Corps ved Kurlands Grændser, for under Hertugen af Tarents Befaling at udgiøre den store Armees venstre Fløi, og et østerrigsk Corps samledes i Gallizien under Fyrsten af Schwarzenberg, for at slutte sig til den høire Fløi. Men endnu syntes disse Troppehære som store uorganiske Masser, der langsomt udviklede sig; endnu ventede man paa Napoleons Ankomst, for at give dem Liv, og for at see det frygteligt bebudede Skuespil aabne sig.

Imidlertid havde man heller ikke i Rusland været uvirksom. Allerede længe, men dog fornemmelig fra Aarets Begyndelse, havde man i dette Rige giort store Forberedelser til en Krig, hvis Udbrud man ventede, og som formodentlig ogsaa, om ikke en stor Deel af den franske Magt havde været sysselsat i Spanien, og af den russiske i Tyrkiet, var brudt løs endnu førend det skete. At man dog i Rusland havde været senere og mindre fast i at indlede og udføre en Forsvarsplan, end hine til at iværksætte Angrebet, viste siden Krigens første Begivenheder. Foruden Donau-Armeen, der endnu stod imod Tyrkerne, opstilledes to store Hovedarmeer, under Navn af den første og anden vestlige Armee, imellem Floderne Niemen og Düna; den første af disse under Befaling af Krigsministeren General Barclay de Tolly, den anden anført af Fyrst Bagration. Desuden samledes 3 Reservearmeer;

den første sammensat af 6 Infanterie- og 3 Cavalleriedivisioner og 12 Compagnier Artillerie, den anden af 5 Infanterie- og 3 Cavalleriedivisioner og 10 Artillerikompagnier; den 3die Reserve-Observationsarmee, commanderet af General Tormasov udgjorde 3 Infanterie- og 2 Cavalleriedivisioner og 10 Compagnier Artillerie. I det hele russiske Rige foretoges en stærk Udskrivning af Rekruter; fra Europas yderste Grændser, og fra de fierne asiatiske Landskaber ilede russiske Krigsfolk til Polen; en stor Mængde Vaaben uddeeltes til Indbyggerne i Grændselandene mod Preussen og Storhertugdømmet Warschau. Ikke uden Grund stolede man paa en almindelig Iver for at medvirke til Landets Værn mod den angribende Fiende; thi alle Stænder vare i Rusland liveligt besiælede af een Stemning: Fædrelandets Forsvar og Rigets ukrænkede Selvstændighed. Om den russiske Krigsmagts Styrke savner man paalidelige Efterretninger; og medens nogle angav de russiske Tropper paa den vestlige Side af Riget til 713,000 Mand og paa den sydøstlige Side til henved 187,000 Mand *), nedsatte Andre deres hele Antal til 500,000 Mand; og atter Andre forsikkrede, at om Rusland ikke vilde blotte dets østlige og sydlige Grændser, kunde det ikke modsætte den franske Krigsmagt meget over et Par hundrede tusinde Mand.

*). Efter den keiserlige østerrigske Major v. Wildens Beregninger, i det af ham i Wien udgivne Nye militære Tidsskrift.

Keiser Alexander havde allerede den 21de April forladt sin Hovedstad for at bereise sit Riges vestlige Grændser, og var den 26de kommen til Vilna, hvor fra den Tid det russiske Hovedqvarteer blev. Det russiske Cabinet havde under denne Tingenes Stilling ikke forsømt at sikkre sig fra en Side, hvorfra et Angreb paa de russiske Stater, imedens Rigets hele Krigsmagt fegtede ved de vestlige og sydlige Grændser, kunde blive farligt nok. Midlet, som det brugte for at sikkre sig fredeligt Forhold til et Naborige, der for 4 Aar siden ved de russiske Vaaben var skilt ved næsten en Tredieeel af dets Lande, var saa besynderligt, at man ikke veed, om man paa den ene Side skal undres mere over den hidtil ukiendte Fremgangsmaade i Politiken, at give Anviisning paa en anden Souverains Lande, for at tilfredsstille en Tredie, hvis Rige man tilforn vældigt har beklippet; eller paa den anden Side, over den kortsynede Enfoldighed, der lod sig noie med et Luftslot, som man byggede for den af Løfter om et Kongerige, der først voldeligen skulde erobres, inden det kunde bortskienkes.

Allerede den 24de Marts var i St. Petersborg undertegnet en Tractat imellem Rusland og Sverrige, som dog ikke blev offentlig bekiendtgiort, og først mere end et Aar efter er bleven det i Anledning af Subsidietractaten imellem Storbrittanien og Sverrige. Ved dette Forbrag forpligte begge contraherende Parter sig at giøre en Diversion mod Frankrige og dets Allierede med en forenet Styrke af

25—30,000 Svenske og 15—20,000 Russer *) paa et passende Punkt af Tydsklands Kyster. For at Kongen af Sverrige med des større Sikkerhed kan giøre denne Diversion, forbinder Keiseren af Rusland sig, enten ved Underhandling eller militair Samvirkning at forene Kongeriget Norge med Sverrige, og garantere Hans svenske Majestæt dette Riges fredelige Besiddelse. For at undgaae Fiendtlighed med Danmark, vilde man foreslaae Kongen af Danmark, fredeligen at finde sig i denne Handel om hans Kongerige Norge, imod Løfter om en fuldkommen Skadesløsholdelse for dette Rige ved et Land, der grændser nærmere til hans tydske Stater. I Tilfælde at Kongen af Danmark afslaaer et saa rimeligt Tilbud, og negter at afstaae for bestandig til Hans svenske Majestæt sine Rettigheder til Norge, forbinde de tvende contraherende Parter sig til at anfee Danmark som deres Fiende. Inden Norge er erhvervet for Sverrige, enten ved fredelig Afstaaelse eller ved Vold, skal Hans svenske Majestæts Forpligtelse, at virke med sine Tropper i Tydskland, ikke gaae i Opfyldelse; men saasnart dette Formaal er opnaaet, skulde Kongen af Sverrige føre sine Tropper over til Tydskland. Endelig skal Hans brittiske Majestæt indbydes at tiltræde og garantere de i denne Tractat indeholdte

*) Efter en senere Convention undertegnet i Åbo den 30te August 1812 skulde den russiske Hielpemagt foreges til 35,000 Mand.

Betingelser. — Man kan behøve at erindres om, at det samme Cabinet, der sluttede denne Tractat med Sverrige om det danske Monarkies Deling, da det i Aaret 1807 forkyndte England Krig, tillige offentlig erklærede for hele Europa: at Keiseren af Rusland aldrig indgik Fred med Storbrittanien, forinden den engelske Regiering havde tilbagegivet Danmark dets ranede Flaade og erstattet dets Tab.

Imedens uhyre Udrustninger paa begge Sider bebudede en frygtelig Kamp imellem Europas to colossalske Magter, syntes det som Underhandlingernes Vei endnu ikke var spærret; men det viste sig ogsaa her, at naar Krigsrustninger imellem to Magter ere drevne til saadan Yderlighed, er det som helst Sværdet, og ikke Pennen, der ender det spændte Forhold. Den franske Minister for de udenlandske Anliggender, Hertugen af Bassano, tilsendte under 25de April den russiske Rigscantsler Grev Romanzov en Note, hvori Forholdet imellem Frankrige og Rusland fra Tilsitfredens Slutning og fra Forandringen i det russiske Cabinets System i Aaret 1810 udvikledes, og hvori Hertugen, efterat have beraabt sig paa de i halvandet Aar fra Keiser Napoleons Side gientagne Tilbud om Underhandlinger, atter bringer de stridige Punkter i Erindring hvis mindelige Afgiørelse endnu kunde forebygge Krigens Udbrud. Han fremsatte som Gienstand for Underhandling 1., Existentsen af Hertugdømmet Warschau, som betinget i Tilsitfreden, og som Frankriges Interesse fordrede; hvorhos dog H. M. de Franskes

Keiser vilde forbinde sig til ikke at understøtte noget Forehavende, som havde Polens Gienoprettelse til Formaal. 2., Hertugdømmet Oldenborgs Forening med det franske Rige, som Krigen med England havde giort nødvendig; i hvilket Anliggende Keiseren vilde antage Ruslands Indblanding, skiønt det dertil var uberettiget, og tilbyde Hertugen af Oldenborg en Skadesløsholdelse. 3., Den russiske Lovgivning over Handelen med engelske Vare, i hvilken Henseende Keiseren var villig at indgaae Forlig paa en Maade, hvorved Ruslands Fornødenheder kunde forenes med Fastlandssystemets Grundsætninger, og som laae i Tilsitfredens Grundsætninger. Endelig 4., Foranstaltningerne ved den russiske Handels-Ukase af December 1810, der forstyrrede alle Handelsforbindelserne imellem Frankrige og Rusland, ved at aabne de russiske Havne for Skibe, der føre engelsk Eiendom. I denne Henseende vilde H. M. Keiseren indvilge i at slutte et Handelsforbund, grundet i Tilsittractatens Indhold, og som tillige kunde forene Ruslands Fornødenheder med Fastlandssystemets Grundsætninger. Det hedder tilsidst i denne Note (hvori Hertugen af Bassano underretter den russiske Canzler om det Fredsforslag, der fra fransk Side var giort England) "I Slutningen af Novbr. forrige Aar troede H. M. Keiseren endelig at turde haabe, at ogsaa Deres Cabinet vilde dele dette Ønske. De, Hr. Greve! tilkiendegav, at Hr. von Nesselrode var bestemt til at gaae til Paris med Instructioner.

Fire Maaneder vare forløbne, da H. M. erfarede at denne Sendelse ikke vilde skee. Han lod strax Grev Czernikev kalde, og gav ham et Brev til Keiser Alexander, som paa ny havde Underhandlinger til Formaal. Hr. v. Czernikev er den 10de Novbr. ankommen til Petersborg, og dette Brev er endnu ubesvaret. — Kan det endnu længere dølges, at Rusland undviger enhver Tilnærmelse? I 18 Maaneder har det giort sig til en fast Regel, at lægge Haanden paa Sværdet, saasnart Forslag til Udsoning giordes det." — I en Note af 30de April erklærede den russiske Gesandt i Paris, Fyrsten Kurakin, at Preussens Vedligeholdelse og dets Uafhængighed af enhver politisk Forbindelse, der kunde være stilet mod Rusland, er unndgaaelig nødvendig for H. M. Keiseren af Ruslands Interesse; og at den første Grundvold for alle Underhandlinger imellem Rusland og Frankrige maatte være de preussiske Staters og Fæstningers fuldkomne Rømning; dernæst Formindskningen af Danzigs Besætning paa den Fod, som den var den 1ste Januar 1811, Svensk-Pommerns Rømning, og en Overeenskomst med Kongen af Sverrige, der kunde være tilfredsstillende saavel for den svenske som den franske Krone. Herpaa fulgte Hertugen af Bassanos Erklæring (dat. Thorn d. 12te Jun.) at H. M. Keiseren af Frankrige maatte anse det russiske Hofs Fordring til ham, at romme Preussen inden nogen Underhandling kunde begynde, som en bestemt Vægring af at underhandle. Fyrsten af Kurakin erholdt sine Passer, efter tre

Gange at have fordret dem: og da den franske Gesandt i Petersborg, Grev Lauriston forgieves, efter Keiser Napoleons Befaling, forlangte at kunne begive sig til Vilna, for at conferere med Keiser Alexander og hans Cantsler, forlod ogsaa han i Midten af Junii Petersborg, efterat have afgivet den Erklæring, at Keiser Napoleon ansaae Fyrst Kurakins Begiering om Pas for at tilkiendegive et Fredsbrud fra Ruslands Side, og fra dette Øieblik af betragtede sig i Krigsstand mod denne Magt.

Paa samme Tid, som Tilbud om Underhandlinger fra det franske Hof giordes det russiske, fornyedes ogsaa Fredsforslag til det engelske Hof. I en Note fra Hertugen af Bassano til Lord Castlereagh (17de April.) foreslog han som Grundbetingelser for en Udsoning 1., Spaniens Integritet garanteres; Frankrige fraſiger sig alle Lande paa hiin Side af Pyrenæerne; det nærværende Dynastie skal erklæres for uafhængigt og Spanien regieres af en Nationalconstitution af Cortes. 2., Portugals Uafhængighed og Integritet garanteres ligeledes, og Huset Braganza regierer i dette Rige. 3., Kongeriget Neapel vedbliver at være Kongen af Neapel og Kongeriget Sicilien det nærværende sicilianske Huus garanteret. 4., Ifølge disse Forudbetingelser skal Spanien, Portugal og Sicilien forlades af de franske og engelske Land- og Søtropper. 5., De øvrige Stridsposter underhandlespaa de Grundbetingelser, at enhver Magt beholder, hvad den anden ikke kan fratage den ved Krigen. — Herpaa svaredes af Lord Castlereagh:

at førend H. K. H. Prindsregenten kunde autorisere ham til nogen Erklæring over de tilsendte Grundbetingelser for en Fred, maatte han af Hertugen forlange en nøiere Bestemmelse af Meningen i de Udtryk: "det nærværende Dynastie i Spanien, og de spanske Cortes. Hvis, som det er at befrygte, Meningen af dette Forslag er, at der ved den kongelige Autoritet og sammes af Cortes oprettede Regiering skal forstaaes den franske Keisers Broder og de af ham organiserede Cortes, og ikke den retmæssige Souverain Ferdinand VII., og den overordentlige Forsamling af Cortes, som i hans Navn og med hans Autoritet beklæder Regieringen i Spanien: saa er han befalet at erklære Hertugen, at H. K. Høiheds Forpligtelser ikke tillade ham at antage Fredsforslag, grundede paa saadanne Betingelser. — Fra det franske Hof skete ingen videre Meddelelse eller Forklaring; og ethvert Glimt af fredelig Nærmelse var forsvundet.

Keiser Napoleon forlod Paris den 9de Mai, ledsaget af sin Gemalinde, og indtraf i Dresden den 17de med et Følge af 222 Personer. Hid kom ogsaa Keiseren af Østerrige med Keiserinden, Kongen af Preussen, (den 26de Mai, i Følge en egenhændig Indbydelsesskrivelse fra Keiser Napoleon) Kongen af Westphalen, Storhertugen af Würtzburg og flere tydske Fyrster. Napoleons Opholdstid i Dresden, fra den 17de til den 29de Mai, udmærkedes ved en Række af glimrende Festligheder. Om de vigtige Underhandlinger, her have fundet Sted, blev

intet bekiendt. Efterat Greven af Narbonne, afsendt den 9de Mai fra Berlin til det russiske Hovedquarteer, var kommen tilbage til Dresden den 28de Mai med et Svar fra Keiser Alexander, forlod Keiser Napoleon denne Stad den 29de, begav sig til Danzig, hvorfra han afreiste den 11te Junii, og holdt den 14de Jun. en stor Mønstring paa Sletten ved Friedland over en Armee paa 100,000 Mand. Fra sit Hovedquarteer i Wilkowisky, beliggende 3 Mile fra Niemen, sydost for Gumbinnen, udstedte Keiseren den Proclamation til den store Armee, hvorved Krigen erklæredes. Han tiltaler deri Soldaterne saaledes: "Den anden polske Krig er begyndt. Den første endtes ved Slagene ved Friedland og Tilsit. I Tilsit svor Rusland evigt Forbund med Frankrige og Krig med England. Det bryder nu sin Ed. Det negter at give nogen Forklaring over sin besynderlige Fremgangsmaade, forinden de franske Ørne ere gangne tilbage over Rhinstrømmen, og derved have udsat vore Bundsforvandte for sammes Egenraadighed. — Det sætter os imellem Vanære og Krig. Valget kan ikke være tvivlsomt. Lader os altsaa marschere frem; lader os gaae over Niemen og føre Krigen paa dets egen Grund. Den anden polske Krig vil blive hædrende for de franske Vaaben, ligesom den første var det; men den Fred vi skulle slutte, vil indeholde sin Garantie, og sætte Grændser for den uheldige Indflydelse, som Rusland i 50 Aar har havt paa Europas Anliggender."

Saaledes var Lodden kastet. Den længe forberedte Kamp skulde nu begynde. Roligen havde Rusland seet de uhyre Skarer af Krigere, der fra alle Egne af det franske Monarkie, fra den spanske Halvø, fra Italien, Illyrien, Tydskland, Helvetien, Holland og Preussen, flokkede sig i vældige Hobe imellem Weichselen og Niemen. Rustet til Forsvar, lod det sine Armeer samles langs med de vestlige Grændser, men ingensteds overtræde dem. I det Indre af Landet opbødes alle Kræfter, der vare mulige at sætte i Bevægelse, for at forstærke den sammentrukne Forsvarsmagt; store Magaziner bag Niemen og Düna forsynede de samlede Hære med Underholdning, og syntes beregnede paa en alvorlig og standhaftig Modstand. Endnu stod en betydelig Deel af de bedste russiske Tropper ved Donau mod Tyrkerne; men Alexander indsaae Nødvendigheden af ikke at forøge den truende Fare. Ivrigere end tilforn vare Fredsforhandlingerne med den ottomanniske Port drevne i dette Foraar; i et afgjørende Tidspunkt undertegnedes Freden imellem Rusland og Tyrkerne i Bucharest den 28de Mai, og ratificeredes den 14de Junii. En Deel af Frugterne af en langvarig, for Russerne i det Hele heldig Krig gik derved tabt. Pruthfloden, fra dens Indløb i Moldau til dens Forening med Donau, og denne Flods venstre Bred til Kilia og Mundingen blev Grændsen imellem det russiske og tyrkiske Rige. Donaugrændsen og den største Deel af de erobrede og allerede med det russiske Rige forenede Landskaber

Moldau og Wallachiet, maatte opoffres for at slippe en Fiende, der nu var farligere end nogensinde, og hvis Samvirkning havde været Keiser Napoleon saa vigtig, at han i Begyndelsen af April Maaned havde ladet oprette en direct Post imellem Paris og Constantinopel, som hidtil aldrig havde fundet Sted. Rusland, som dog forgjeves søgte at bevæge Porten til et offensivt Forbund, kunde nu trække sin Donauarmee, der for største Delen bestod af veløvede Kiernetropper, og anførtes af en af dets ypperste og kæ[illegible]keste Hærførere, tilbage giennem Polen. Men ind[illegible]n dette skete, var allerede meget forfaldet imellem de fegtende Hovedmagter i Rusland.

Den franske Armee gik i forskiellige Afdelinger og paa forskiellige Punkter over Niemen og Memel fra den 23de til den 25de Junii. Hertugen af Tarent (Macdonald), under hvis Befaling det preussiske Hielpecorps under General Grawert stod, gik den 24de ved Tilsit over Memel, og drog nord efter mod Fyrsten af Witgenstein, der skulde dække Curland og Riga. Den store Armees høire Fløi, anført af Kongen af Westphalen, understøttet af General Regnier og det østerrigske Hielpecorps paa 35,000 Mand under Fyrsten af Schwarzenberg, vendte sig imod Novogrodek og mod den russiske venstre Fløi under Fyrst Bagration. Keiser Napoleon selv passerede Niemen Natten imellem den 23de og 24de Junii og tog sit første Hovedqvarteer i et Kloster ved Kowno, hvor Floden Wilia falder i Niemen. De russiske lette Tropper paa den høire Side af Niemen

trak sig allevegne tilbage. Det syntes, som der manglede Orden og Sammenhæng i den russiske Forsvarsplan, eller som den endnu ikke var rigtig organiseret. Langt fra at de franske Armeer paa mindste Maade hindredes i deres Overgang over Niemen, opgav endog Russerne strax alle deres Positioner ved denne Flods høire Bredder, og trak sig paa alle Punkter tilbage. Efter franske Beretninger var den russiske Armees Stilling ved Felttogets Aabning saaledes: det 1ste Corps, anført af Fyrst Wittgenstein, var siden den 23de Junii i Krydanoui. Det andet Corps anført af Gen. Baggehufwud, var i Kovno. Det 3die Corps under Gen. Schomaolow havde Novtroki inde. Det 4de Corps under General Tutschoff, stod fra Novtroki til Lida. Den keiserlige Garde var i Wilna. Det 6te Corps, anført af General Doctorow, havde hørt til Prinds Bagrations Armee og kom midt i Junii fra Volhynien til Lida, for at forstærke den store russiske Armee. Det 5te Corps, anført af Fyrst Bagration, var den 30de Junii i Wolkowisky. (Disse Troppers Antal, foruden Garden, angaves i franske Beretninger til 133,000 Mand). Desuden stod endnu et Corps, commanderet af Gen. Markow, dybest i Volhynien.

Keiser Napoleon lod den 28de hele Armeen sætte sig i Bevægelse for at nærme sig Wilna. Man ventede et Slag, da Russerne i denne Stad havde store Magasiner at forsvare. Kongen af Neapel satte sig i Bevægelse med Avantgarden og Cavalleriet,

understøttet af Prindsen af Eckmühl, som commanderede det første Corps. Men Russerne veg tilbage over Floden Wilia, afbrændte Træbroerne ved Wilna, og satte Ild paa deres uhyre Magaziner af flere Millioners Værdi. Allerede om Middagen den 28de var Napoleon i Wilna, Hovedstaden i Litthauen og det hele russiske Polen, som Alexander med sit Hof nylig havde forladt. Overgangen over Wilia og Hertugen af Reggios (Oudinot) hurtige Marsch mod Janow og Chatoui, tvang Witgensteins Corps at trække sig til Venstre mod Wilkomir, og saaledes at rømme hele Samogitien, og Baggehuswud at gaae til Dünaburg. Disse Corpser vare saaledes afskaarne fra Wilna, Hovedarmeens Centralpunkt, og maatte drage sig tilbage til Düna, for at kunne forene sig paa høire Side af denne Flod imellem Dünaburg og Drissa. De Franskes uventet hurtige Fremrykken havde bragt synlig Forvirring blandt de russiske Hære. General Doctorows Corps, to Gange afskaaret paa dets Tilbagetog mod Düna, naaede først denne Flod ved flere Dages Frem- og Tilbagemarscher, og med Opoffrelse af den største Deel af dets Bagage. Prinds Bagration, paa den venstre Fløi, som ved Efterretningen om de Franskes Overgang over Niemen satte sig i Bevægelse til Wilna, og forenede sig med Kosakkerne under Hetmann Platow, der stode over for Grodno, saae sig ligeledes afskaaret fra Hovedarmeen, forsøgte, uden at det lykkedes ham, igien at forene sig med samme, og drog først over Minsk for at vende sig mod Düna; men da Prindsen af

Eckmühl forekom ham, forandrede han sin Marsch og trak sig giennem Sumpene ved Beresina mod Dnieper. Saaledes vare de franske Forposter 10 Dage efter Felttogets Aabning allerede ved Düna. Man saae Napoleons Krigsplan at udvikle sig: at splitte den russiske Magt til to Sider, og imellem Floderne Düna og Dnieper med sin Armees Centrum at trænge ind i Hiertet af Rusland imod Moskwa, imedens den venstre Fløi forcerede Düna og den høire giennem Podolien og Volhynien (Schwartzenberg var den 2den Julii gaaet over Bug ved Mogielnitzo) trængte Russerne tilbage over Dnieper. I mindre end 14 Dage var næsten hele Lithauen og Samogitien med 4 Millioner Mennesker erobret, uden noget Slag, og uden betydeligt Tab paa fransk Side. Store Krigsforraad vare deels ødelagte af Russerne, deels faldne i de Franskes Hænder. Napoleons hurtige Fremskridt befordredes ikke blot ved Russernes Tilbagetog, men ogsaa ved den Villighed til at reise sig imod Rusland og afkaste det russiske Herredømme, som han mødte overalt i de forrige polske Provindser.

Vel havde han forudseet dette, og beregnet, hvormeget hans militaire Operationer maatte vinde, og hans Armeers Fremskridt lettes ham, naar han drog igiennem Polen, ikke som dets Erobrer, men som dets Befrier; og han havde derefter taget sine Forholdsregler. Allerede under Keiserens Ophold i Dresden havde han udnævnt Erkebispen af Mecheln til sin overordentlige Ambassadeur i Warschau. Den

26de Junii aabnedes med al Høitidelighed en Rigsdag i Warschau, og Generalfeltmarskalk Fyrst Adam Czartorinskys Udnævnelse til Rigsdagsmarskalk blev forkyndt. I et Rigsdagsmøde den 28de Junii, netop i samme Time da Napoleon rykkede ind i Wilna, blev Kongeriget Polen, med alle de i Ruslands Besiddelse værende polske Provindser, proclameret som selvstændig Stat; og Hertugdømmet Warschau erklæredes at have ophørt at være til, under dets hidtilværende Benævnelse. Rigsdagen underskrev en Confoederations-Act, og udstedte en Declaration, hvori alle Polakker, som befinde sig i russisk Tieneste, opfordres til at forlade samme og træde i det nye polske Kongeriges Tieneste; som og en Adresse til Kongen af Saxen, hvori han anmodes om at stadfæste Rigsdagens Beslutning, hvorved Polen igien ophøies til et Kongerige og tiltræder Rhinforbundet. Kongen samtykkede i et mundtligt Svar til de Deputerede. Proclamationer udstedtes saavel til den polske Armee som til den hele Nation, med Opfordring til at tiltræde Confoederationen. En Deputation sendtes ogsaa til Keiser Napoleon i Wilna, og Keiseren bifaldt i sit Svar til denne Confoederationsacten og Rigsdagens Foretagender.

Den russiske Armee, som var trængt tilbage over Düna, forsvarede i nogen Tid sin Stilling paa høire Side af denne Flod. Fyrst Wittgenstein havde ved sit Tilbagetog til Riga ladet General Lewis tilbage for at dække Toget. Han blev angrebet af de

preussiske Generaler Grawert og Kleist ved Eckau i Nærheden af Mitau, hvor det første Gang kom til Træfning imellem Preusser og Russer. Uagtet Russernes Overlegenhed (de vare 10,000 Mand, Preusserne kun henved 6000 Mand stærke) endtes Træfningen dermed, at de første trak sig tilbage efter et Tab af 300 Mand. Russerne rømte nu ogsaa Curland. Libau blev forladt af dem den 20de Julii og Dagen efter besat af Preusserne. Hertugen af Tarent gik med Bairerne og Polakkerne over Düna ved Fridrichstadt, og rykkede paa høire Side, Preusserne efter Fegtningen ved Eckau paa venstre Side imod Riga, hvis Forstæder Russerne afbrændte.

Paa den høire Dünabred vare Dünaburg, en Fæstning, paa hvis Værker man i 5 Aar med stor Anstrengelse og Bekostning havde arbeidet, og en forskandset Leir ved Drissa, som bestod af 12 med Stormpæle forsynede Forskandsninger, der vare forenede ved en bedækket Vei, den russiske Armees Støttepunkter; og den holdt sig i denne Stilling indtil Midten af Julii Maaned. En Afdeling gik endog over Düna og angreb uformodentlig den franske General Sebastiani, som med Tab maatte trække sig tilbage; dog maatte ikke blot dette Corps snart igien vige tilbage over Düna, men Russerne bleve endog nødte til at forlade deres faste Stilling paa høire Side af Düna, af Frygt for at see deres venstre Fløi omgaaet af den talrigt fremtrængende franske Hær. Kongen af Neapel gik den 20de Julii med Cavalleriet over Düna, uden at Russerne kunde hin-

dre hans Overgang. De maatte forlade deres forskandsede Leir ved Drissa, og ødelægge eller opbrænde de store Magasiner, som de der havde anlagt. Keiser Alexander gik med sit Hovedquarteer over Polozk til Witepsk, hvor han var den 19de Julii. Bagration fortsatte sit Tilbagetog, og Russerne havde nu forladt det hele Land imellem Düna og Dnieper, og Sletten paa den anden Side af Düna. Deres Hovedstyrke drog tilbage imod Moskwa.

Den franske Armee trængte, endnu næsten uhindret, bestandig videre frem. Over Polotzk marscherede den mod Witepsk. Prindsen af Eckmühl indtog Mohilow den 20de Junii, efter et æreful dt Forsvar af denne Stads Besætning. Han blev angreben her den 23de af Fyrst Bagration; Fegtningen varede næsten hele Dagen; paa begge Sider stred man med megen Tapperhed; først sildig paa Aftenen bleve Russerne fortrængte af deres Stillinger. Bagration trak sig, efter et betydeligt Tab (efter franske Bulletins 3000 Døde og Saarede og 1100 Fanger, hvorimod de Franskes Tab kun angives til 700 Mand) tilbage til Buckow, hvor han, uden at forfølges eller hindres gik over Dnieper og marscherede mod Smolensk, og iværksatte virkelig efter nogle Dage sin Forening med den russiske Hovedstyrke ved Smolensk. To Divisioner af Bagrations Corps, under General Kamenskoi, bleve i Følge franske Efterretninger afskaarne, eller maaskee snarere detascherede. Disse vendte sig mod Volhynien, forenede sig med General Tormasows Corps, og angreb

den 27de Julii den sachsiske General Klengel, som med sin Brigade, der udgiorde det 7de franske Corps's Avantgarde, skulde forsvare Stillingen ved Kobeyn. Han blev omringet, og maatte efter 6 Timers Modstand give sig til Fange med den største Deel af sit Corps. For silde kom General Regnier ham til Hielp, der siden efter forenede sig med Fyrst Schwarzenberg for at modstaae Tormassow, som fra denne Kant trængte frem imod Hertugdømmet Warschau. Keiser Napoleon gav den 2den August Fyrsten af Schwarzenberg Overcommando over det 7de Armeecorps under General Regnier, og befalede, at man skyndsomt skulde rykke frem til Volhynien, for at angribe Tormassow og Kamenskoi. Den 8de passerede Schwarzenberg med sit Armeecorps Floden Jasiolda, og den 12te August bleve Russerne angrebne i deres Stilling ved Horodezka, som de efter et haardnakkent Forsvar og (i Følge østerrigske Beretninger) med et Tab af 3000 Døde og Saarede maatte forlade.

Imidlertid stødte den franske Hovedarmee, som marscherede mod Witepsk, paa den russiske Avantgarde i Egnen ved Ostrovo, som ligger paa den venstre Bred af Düna, fire Miil fra Witepsk. Her kom det til Slag, som fornyedes 3 Dage efter hverandre, den 25de, 26de og 27de Julii. Uagtet den russiske Armees Tapperhed, og uagtet endnu den tredie Dags Aften Russerne viste sig i Sletten ved Witepsk med en slagfærdig Hær af 15,000 Mand Ryteri og 60,000 Mand Fodfolk, var dog den franske

Armee, commanderet under Napoleons Øine af Kongen af Neapel og Vicekongen af Italien, gaaet af med Fordelen i alle tre Fegtninger; og den 28de ved Dagbrækningen, da man ventede et nyt og afgiørende Slag, var den russiske Hær paa alle Punkter i fuldt Tilbagetog mod Smolensk. Franske Beretninger angive Russernes Tab paa disse 3 Dage til 5000 Faldne og Saarede, 1500 Fangne, og 10 Kanoner; deres eget kun til 1100 Dræbte og Saarede. Keiser Napoleon drog den 28de ind i Witepsk. Fyrsten af Witgenstein, som, forstærket ved et Corps under Fyrst Repnin, var bleven tilbage paa høire Side af Düna for at dække Petersborg, truede vel den fremrykkende franske Armee i Flanken; og en Deel af dette Corps gik den 1ste August over Drissa, for at angribe Hertugen af Reggio, som havde taget en Stilling bag denne Flod. Men Angrebet faldt uheldigt ud for Russerne. Da Halvdelen af det angribende Corps, 15,000 Mand, vare komne over Floden, demaskerede de Franske et Batterie paa 40 Kanoner, der fyrede med Kartetsker. Russerne bleve kastede over Floden med et betydeligt Tab af Dræbte, Druknede og Fangne. (Efter franske Beretninger over 6000 Mand). Dünaburg blev indtaget den 30te Julii af Hertugen af Tarent, hvis Corps ogsaa havde indsluttet Riga.

Den franske Hovedarmee, som i forskiellige Afdelinger trængte videre frem, efter adskillige enkelte Smaafegtninger, og efterat Kongen af Neapel, understøttet af Hertugen af Elchingen (Ney), den 12te

August ved Krasnoy havde slaaet en russisk Division, som mistede 8 Kanoner og 1500 Fangne, forenede sig den 15de og 16de August for Smolensk, som var besat af en ansеelig russisk Magt. Den 16de om Morgenen besattes Høiene ved denne Stad, og samme Dag havde den franske Armee indtaget sin Stilling. Hertugen af Elchingen stod paa venstre Fløi og støttede sig til Dnieper; Prindsen af Eckmühl anførte Centrum og Fyrst Poniatowsky den høire Fløi. Garden var Reserve for Centrum; Vicekongen af Italien anførte den høire Fløis Reserve, og Kongen af Neapel Cavalleriet, der havde sin Plads paa den yderste Punkt af høire Fløi. Smolensk, befæstet med en svær Muur, 25 Fod høi, forsynet med Taarne, ansaaes af Russerne for en meget fast Stad og Moskwas Formuur. De russiske Generaler havde faaet gientagne Befalinger at levere et Slag for at redde Staden. Den var besat med 30,000 Mand, og den øvrige Deel af den russiske Armee indtog meget fordeelagtige Stillinger paa den høire Side af Dnieper, lige overfor Staden, med hvilken Armeen havde Samfærsel ved tre Broer. De russiske Hærførere lode deres Krigsmagt beholde denne Stilling, befæstede Smolensk, og syntes at ville oppebie et Angreb. Dette befalede Napoleon den 17de ved Middagstid, og nu begyndte et saare alvorligt og og heftigt Slag. Begge Krigshære vare omtrent lige stærke, noget over 100,000 Mand. Poniatowsky fik Befaling at indtage en af Forstæderne, for at afbryde Broerne og afskære Forbindelsen imellem

Staden og den høire Dnieperbred; imedens Eckmühl fik Befaling at angribe to andre Forstæder, og General Friant med Garden at fuldende Stormen paa Smolensk, i at støtte sin høire Fløi til Poniatowskys og den venstre til Eckmühls Corps. Kl. 2 om Eftermiddagen var Russernes Cavallerie fordrevet, og den Skandse indtaget, som laae den øverste Bro nærmest. Her opførte de Franske et Batterie paa 60 Kanoner og beskød med Kartetsker Russernes Armee paa høire Side af Floden, der snart maatte forlade sin Stilling. Mod dette oprettede Russerne to Batterier paa 20 Kanoner i et Kloster i Staden; en heftig Kanonade begyndte Kl. 3; Russerne forsvarede enhver Stilling med den yderste Haardnakkenhed og holdt sig i Forstæderne til Kl. 5. Om Aftenen Kl. 6 oprettede de Franske 3 Batterier af tolvpundige Kanoner imod Murene og begyndte at skyde Taarnene i Brand med Haubitzer. Kanonaden imod Murene, de Franskes stormende Angreb, og Russernes urokkelige Modstand varede til langt ud paa Natten. Imidlertid blev Staden skudt i Brand; store Forraadshuse af Colonialvare gave Luerne rigelig Næring; i den stille Sommernat gav Branden i Smolensk, ledsaget af Batteriernes uophørlige Torden, et Syn, liigt en Vulkans frygtelige Udbrud. Man tænkte dengang ikke paa, at dette rædsomme Skuespil skulde være Forbud for et endnu større og frygteligere. Efter Kl. 1 forlod Russerne Staden, og trak sig tilbage over Dnieper. Kl. 2 var Staden forladt, og de stormende franske Grenaderer fandt

ingen Modstand. Efter franske Beretninger kostede denne Dag Russerne imod 12000 Døde og Saarede, 2000 for det meste saarede Fanger, og 200 Kanoner og Morterere, som fandtes i Smolensk; hvorimod deres eget Tab kun angives til henved 4000 Døde og Saarede, hvoriblandt en falden og to saarede Generaler. Saaledes endte sig det første Slag, den franske Armee leverede indenfor Ruslands gamle Landemærke.

Samme Dag og Dagen tilforn (den 16de og 17de) giorde General Witgenstein, forstærket ved Besætningen i Dünaburg, levende Angreb i Ryggen paa den franske Armee ved Polotzk, hvor det 2det og 6te Armeecorps stod under Hertugen af Reggios Befaling. Det sidste bestod af Bairerne, under General Gouvion St. Cyr. Hertugen af Reggio blev i denne Træfning haardt saaret i Skulderen af en Stykkugle, og maatte overgive Befalingen til General Gouvion St. Cyr. Ogsaa den franske General Verdier blev saaret. Russerne bleve vel trængte tilbage, men uden at forfølges, og de Franske angive selv deres Tab til 1000 Mand; Bairerne deres til over 1200 Mand Døde og Saarede, og 700 savnede. General St. Cyr giorde følgende Dag (den 19de) et heldigt Angreb, understøttet af Bairerne under General Wrede, paa den russiske Linie; og efter franske Beretninger mistede Russerne 20 Kanoner og 1000 Mand Fangne, efter baierske Beretninger kunde Russernes Tab den 17de og 18de anslaaes til henved 9000 Mand. Baiern mistede i

Slaget den 18de sin tappre og dueligr Hærfører Grev Wrede, der faldt for en Kartetskugle; og faa Dage efter døde ogsaa den saarede General Deroi. Russerne trak sig kun 2 Miil tilbage fra Valpladsen, paa Veien mod Nevel, og forsvarede saaledes en Stilling, der kunde været farlig for den franske Armee, om den havde været mindre heldig ved Smolensk.

Den franske Hovedmagt rykkede den 19de August over Dnieper for at forfølge den russiske Armee, der iilsomt trak sig tilbage imod Moskwa. Ved Valentina, paa høire Side af Dnieper, kom det samme Dag atter til en heftig Træfning imellem den russiske Arrieregarde, hvoriblandt vare to Divisioner, der endnu ikke havde været i Slag, og den forfølgende franske Armee under Hertugen af Elchingen. Efter nogle Timers Modstand bleve Russerne ogsaa her fordrevne af deres meget faste Stilling, og paaskyndte efter denne Træfning endnu mere deres Tilbagetog. Franske Beretninger angive deres eget Tab ved Valentina til 3200 Mand Døde og Kvæstede (hvoriblandt General Gudin, der faldt i Begyndelsen af Slaget); Russernes til det tredobbelte.

Imedens dette forefaldt ved Armeen havde Keiser Alexander i Slutningen af Julii Maaned forladt sine Krigshære og begivet sig til Petersborg. Der lod han den 6te August bekiendtgiøre den med England sluttede Fredspagt; og allerede den 20de Julii havde han i Weliki Lukiu undertegnet et Fredsforbund med det spanske Regentskab. I de sidste Dage af August begav Keiseren sig til Åbo i Finland,

og i hans Følge var Rigscantsleren Grev Romanzow, Overmarskalken Grev Tolstoy, Krigsministeren Aracktcheiff, den fra Sverrige anden Gang forviste, og i russisk Tieneste som General ansatte Baron Armfelt, og andre af Rigets høie Herrer. Kronprindsen af Sverrige kom til Åbo den 27de August, ledsaget af General Adlercreutz, Hofcantsleren Baron Wetterstedt, den russiske Minister i Stockholm General Suchtelen og den engelske Charge d'Affaires Thornton, for at holde en Sammenkomst med Keiseren. Han blev modtaget med al mulig Hæder, og den svenske Kronprinds blev i Finlands Hovedstad, som den russiske Keisers Giæst, indtil den 31de. Her stadfæstedes nøiere det Forbund, hvorved Kongeriget Norge blev anviist Sverrige som Skadeserstatning for Finland; og hvad Under, at Rusland fandt sig vel i at forsikkre sig Finland for en saadan Priis, og at Sverriges Kronprinds ved Udsigten til den dobbelte Krone, hvis Besiddelse han nu meente at være heel vis paa, da Rusland og England garanterede den, bestyrkedes i sine Forsætter, at oprette Sverriges Tab paa det danske Riges Bekostning.

Kort efter Slaget ved Smolensk var General Kutusow, hidtil øverste Anfører for Donauarmeen, ankommen til den store russiske Krigshær, og havde modtaget den øverste Befaling over samme. Efterhaanden ankom ogsaa de Armeecorps, der hidtil havde fegtet mod Tyrkerne, til det Indre af Landet, for at forstærke den mod Napoleon kæmpende Krigsmagt. Alt som de russiske Hære trak sig dy-

bere ind i Riget, nærmede den sig sine Kilder til Forstærkning og Underholdning, imedens de franske Armeer mere og mere fiernede sig fra deres, ved at trænge dybere ind i et Land, hvor hidtil ingen betydelige Hindringer havde standset dem, men hvor herefter ethvert Fremskridt giordes dem vanskeligere. Sikkert laae det i Kutusows og de øvrige russiske Hærføreres Plan, fra Smolensk at vende sig imod Moskwa, ikke blot for at dække denne Rigets anden Hovedstad, men og for under et Vinterfelttog at have de frugtbareste og rigeste Provindser i Ryggen til at drage Underholdning af, hvilket ei havde været Tilfældet, om Hovedarmeen havde vendt sig Nord paa mod Petersborg. Desuden var det en almindelig Forholdsregel under Russernes Tilbagetog, at ødelægge saameget af det Land, de forlod, som muligt — en militair Operation, hvortil især Kosakker ere særdeles vel skikkede. Ikke blot Broer opbrændtes og Landeveie fordærvedes; men Stæder tændte man i Brand, ja ødelagde Landet, hvor man drog frem i en Strækning af monge Mile, og lod Indbyggerne tildeels følge efter Armeen. „Russerne behandle deres eget Land — mældte de franske Krigsberetninger — ligesom de vilde behandle et fiendtligt." I Smolensk satte Russerne selv Ild paa den Forstad, hvor de rigeste Handelsbygninger og Forraadshuse fandtes. Ogsaa Wiazma, en Stad, som blomstrede ved Handel og Fabriker, fandt de Franske ved deres Indtog i Luer, der alt havde fortæret Byens skiønneste Quarterer og rigeste Magasiner.

En saadan Maade at forsvare et Land paa, vare de Franske hidtil ukiendte med; de erfarede alt som de drog dybere ind i Rusland, at de her ikke blot havde at kæmpe med Krigshære, men med Nationen; og de fandt sig, til megen Hinder for deres Fremrykken, skuffede i den Forventning, i det mindste i Stæderne at finde rige Forraad og vel forsynede Magasiner, hvortil deres Trang blev større, jo længere de rykkede frem.

Det var i Kutusows Plan, ikke at indlade sig i noget Slag, inden han havde trukket de Forstærkninger til sig, der ventedes fra Moskwa og Kaluga. Den russiske Armee vedblev at trække sig tilbage til Wiazma og Ghjat, hvor en Flod af samme Navn falder i Volga; dog ansaae de russiske Generaler denne Stilling ikke for fast nok til der at modtage et Angreb, og Armeen drog videre tilbage til Mosaisk, som ligger 14 Mile fra Moskwa. Napoleons Hovedquarteer var den 30de August i Wiazma; den 2den og 3die September holdt Armeen Rastdag i Egnene ved Ghjat; den 4de brød Napoleon atter op, og den 5te om Eftermiddagen fik man den russiske Hær i Syne, som ved Mosaisk havde taget en fast Stilling. Dens høire Fløi var bag en Landsby støttet til Floden Moskwa; den venstre til Høiene ved Kologhas Bred. I nogen Afstand fra den venstre Fløi havde Russerne befæstet en Høi imellem to Skove, og besat den med 10,000 Mand

Denne Stilling lod Napoleon samme Eftermiddag angribe af Kongen af Neapel og Poniatowsky, og efter gientagne Storme blev Forskandsningerne indtagne, og Russerne trak sig om Aftenen tilbage til Hovedlinien, efter et ærefuldt Forsvar og betydeligt Tab. Den 6te gik hen med Recognoscering, ubetydelige Skærmydsler og Forberedelser til det store Slag, der skulde afgiøre Moskwas, og maaskee Krigens Skiebne. To uhyre Krigshære, begge 120 til 130,000 Mand stærke, stode her lige over for hinanden, og udgiorde Kiernen af Ruslands og Frankriges Magt. Den russiske Armee havde en stærk og sammentrængt Stilling. Dens venstre Fløi var støttet til en stor Skov, og understøttet af en Høi, der havde en med 25 Kanoner besat Skandse. To andre forskandsede Høie, i en Afstand af 100 Skridt, beskyttede den russiske Linie, indtil en stor Landsby, som var nedrevet, for at kunne besætte Rygningen af nogle Høider med Kanoner og Infanterie, og dertil støtte Centrum. Den høire russiske Fløi udstrakte sig bag Kologha paa den anden Side af Landsbyen Borodino, og støttede sig til to forskandsede med Batterier forsynede Høie.

Dette var den fordeelagtige Stilling, hvori Russerne skulde angribes. Om Natten havde man opført 2 Batterier, hvert paa 60 Kanoner, for at beskyde den; og paa begge Sider fyredes med mere end 1000 Ildsvælg. Den 7de September om Morgenen Kl. 2 var Napoleon til Hest i de Franskes

Linier, og lod oplæse følgende Armeebefaling for den hele Hær: „Soldater! Det Slag, I saalænge have ønsket er forhaanden. Af Eder er Seieren afhængig. Vi behøve den. Den vil forskaffe os Overflod, gode Vinterquarterer, og sætte os i Stand til, snart at vende tilbage til vort Fædreland. Forholder Eder som ved Austerlitz, ved Friedland, ved Witepsk, ved Smolensk, for at man engang kan sige om Eder: han var med i hiint store Slag under Moskwas Mure!" Ogsaa den russiske Hovedanfører, General Kutusow, holdt selv en Tale til hele Hæren, hvori han opmuntrede dem til ved deres Tapperhed at redde Rigets gamle, hellige Hovedstad, og tilintetgiøre dets Fiender. Den blev modtaget af Tropperne med almindelig Begeistring. Klokken 4 satte den franske høire Fløi sig i Bevægelse mod den russiske venstre; Kl. 6 begyndte Ilden fra Batterierne, og Kl. 7, da Hertugen af Elchingen, beskyttet af et Batteri paa 60 Kanoner, kastede sig ind paa Russernes Centrum, var Kampen almindelig. Klokken 8 vare de russiske Stillinger indtagne og meget af deres Skyt erobret; men Russernes Tapperhed lod dermed ikke de Franske have Slaget vundet. Atter bleve de tabte Stillinger stormede og tagne, for atter at tabes. De Franske maatte beundre det ubøielige Mod, hvormed Russerne i at storme Batterierne gik i Døden, der fra flere hundrede Kanoner tordnede dem i Møde, og den haardnakkede

Tapperhed, hvormed de til det yderste holdt deres Linier sammen. Kampen varede til henimod Aftenen. Uhyre var Tabet paa begge Sider; thi aldrig var endnu i denne Krig fegtet med saamegen Forbittrelse og saamegen Standhaftighed. Paa Valpladsen taltes efter franske Beretninger 12 til 13,000 Mand Russer og 8 til 9000 Heste. Deres eget Tab ansætte de i Alt til 10,000 Mand. Paa begge Sider faldt og saaredes endeel af de første Hærførere. Sex franske Generaler vare blandt de faldne.

Ved Sammenligning af begge Partiers Fortællinger om dette store og mærkværdige Slag kan det ikke med Bestemthed afgiøres, hvo af begge der som Seierherre blev Mester af Valpladsen. Franske Beretninger forsikkre, at Slaget var afgiort Kl. 2 om Eftermiddagen, og at den russiske Armee efter den Tid kæmpede for dens Redning og Tilbagetog, ikke mere for Seieren. Efter dem mistede Russerne 60 Kanoner og 5000 Fanger, og de tilskrive Russernes store Tab af Faldne og Saarede den Haardnakkenhed, hvormed de søgte at tilbagetage deres Forskandsninger, og i flere Timer uophørlig udsatte sig for de franske Batteriers heftigste Ild. Russerne tilskreve sig ikke blot Seieren i Slaget ved Mosaisk; men Kutusow erholdt endog i den Anledning udmærkede Beviser paa Keiserens Naade. Efter deres Krigsberetninger trak den franske Armee sig to Miil tilbage fra Valpladsen, og i Følge dem har General Kutusow, der vilde undgaae at giøre Krigens Skiebne

afhængig af et Slag, ikke fundet det raadeligt videre at forfølge de Fordele, han ved Mosaisk og Borodino havde tilfegtet sig, og at indlade sig i en ny, afgiørende Kamp, inden han havde trukket alle de Forstærkninger, han ventede, til sig. Han vilde derfor ikke modsætte sig de Franskes Indmarsch i Moskwa, da denne Stad, ved de forudtagne Forholdsregler, ikke vilde yde den fiendtlige Armee den Hielp, hvortil den trængte.

Men Russerne havde ikke vundet Slaget ved Mosaisk, og maatte derfor opgive Moskwas Forsvar. Den russiske Armee trak sig tilbage, overlod Hovedstaden til sin Skiebne, og drog mod Osten paa Veien til Wlodimir. Den franske Hær rykkede efter paa tre Veie, fra Mosaisk, Svenigrod og Kaluga. Den 12te brød Hovedquarteret op fra Mosaisk. Syv Dage efter Slaget, den 14de September om Middagen, rykkede den franske Krigshær uden Modstand, som fortiente at nævnes, ind i Moskwa. Paa de russiske Czarers gamle Slot Kreml, der ligger midt i Staden, som et Castel, omringet af høie Mure, tog Napoleon sit Hovedquarteer. — Felttogets Maal syntes at være opnaaet. Ruslands gamle Hovedstad, hvis Navn Folket aldrig nævner uden hellig Ærefrygt, var falden. Rædsel betog hele Rusland ved denne Tidende, og den bragte Skrækken lige til Petersborg. I Moskwa kunde nu den franske Krigshær udhvile sig efter saa store Anstrengelser; i en rig Hovedstad,

Middelpunktet for det hele østlige Keiserdømme, og i de frugtbare Provindser, der omgive den, vilde Armeen finde rigelig Underholdning for den tilstundende Vinter. Herfra vilde Seierherren kunne foreskrive Freden, hvilken de Fleste ansaae for afgiort ved Moskwas Skiebne. Saaledes dømte menneskelig Klogskab efter det, som den ansaae for Fremtidens rimeligste Beregning. En høiere Magt vilde, at disse Begivenheder skulde faae et andet Udfald, og saa skete det.

(fortsættes.)

Chr. Molbech.

Om Holbergs haarde Dom over Nordens Oldsager og gamle Historiens Studium.

(I Anledning af Landsdommer Dr: Badens i Julii hefte indrykte Afhandling)

ved

Finn Magnusen.

Ingen kan være mere overbeviist om Holbergs udødelige Fortjenester af sine Landsmænds Oplysning end jeg, som tillige bærer fortjent Høiagtelse for deres lærde Forsvarer, men desuagtet mener jeg at Holberg har affagt en altfor haard Dom over de nordiske Oldsagers Studium, drevet paa en fornuftig Maade. Grunden til denne hans Bedømmelse har vel først og fremmest ligget i hans naturlige Modbydelighed for de tørre og ofte kjedsomme Undersøgelser, som denne Videnskabs Dyrkere, for at komme til grundig Kundskab om vort gamle Sprog og Historie, maa nødes

til at gjøre, og dernæst, som Hr. Dr. Baden har anmærket, i det Sværmeri og Latterligheder, hvortil overdrevent og dog ufuldkomment Grubleric i dette Fag før og i Holbergs Dage forførte visse endog lærde Folk. Rudbecks Atlantika og Ramus's Outis, Skrifter, som vidne om en uhyre Læsning, og indeholde mange brugbare Bemærkninger, vrimle dog aabenbare af urimelige historiske Sætninger, samt ligesaa skjeve Forklaringer over vore nordiske Oldsager — og de islandske Historier der udgaves i Sverrig vare (naar Heimskringla og enkelte andre Sagaer undtages) saa slet valgte, at de snarere vare skikkede til at opvække Modbydelighed end Lyst hos Læsere af Smag til slige gamle Skrifters Læsning *). Uheldigviis har maaskee dog Holberg i dem gjort sit første Bekjendskab med denne Green af Litteraturen, og da tillige det her uddøde Sprog, uden hvis grundige Kundskab Originalerne ej kunde forstaaes, har forekommet ham saa uforstaaeligt, som Mesopotamisk, er det ej at undre over at han fandt dette Studium af den Beskaffenhed, "at han ej vilde lægge sig derefter uden han ved Højesteretsdom blev tvungen dertil."

Flere Omstændigheder have bidraget til at forøge denne Holbergs Ulyst. Han skrev sine histo-

*). Hvor saare mange urimelige Fabler og Fortællinger der findes i de græske og romerske Skrifter er den mindste Pebling bekjendt — men kan dette være skjellig Grund til at fordømme disse Sprogs gamle Litteratur!

riske Skrifter for at underviise Folk paa en nyttig og underholdende Maade, men, da han aldrig havde lagt sig efter det islandske Sprog, og derfor var ubekjendt med mange deri skrevne vigtige historiske Værker Nordens Oldtid vedkommende *), maatte naturligvis hans Beretninger om dem vrimle af væsentlige Fejl. Lærde Islændere, især Professor Arne Magnusen, som boede i Kjøbenhavn og var Holbergs Collega som Assessor Consistorii, indsaae dette bedre end andre, og fældte naturligviis en meget ugunstig Dom over hans Bearbejdelse af den gamle Historie **). Sandsynlig har heraf opstaaet det personlige Uvenskab, som herskede mellem Holberg og Magnusen, hvorom jeg mindes at have i

*). Snorre Sturlesen (saaledes som hans Norske Kongers Krønike var oversat af Clausen) undtaget. I den Dissertation de Historicis Danicis, som Holberg skrev under Ryters Navn, lægger han den største Ros paa Snorre og Torfæus, hvilke han kalder saa fortrefflige Historieskrivere, som noget Land kunde opvise Mage til. Uden dyb Grandskning i vore Oldsager havde dog disse Forfattere ej kundet frembringe slige Arbejder.

**). Saaledes kunde de f. Ex. med Føje have sagt, at en Islandsk Bonde forstod den bedre end han.

min Opvext hørt adskillige Anecdoter af min uforkommelige Lærer og Morbroder Biskop Dr. Hannes Finsen, som havde de fleste fra sin Fader Biskop Dr. Finn Johnsen, der i sin Ungdom havde været Magnusens fortrolige Ven. En af disse Fortællinger kan jeg bestemt erindre. Engang bleo Holberg enten i Consistorium eller i offentlig Selskab adspurgt, om han ej vidste hvor Arne Magnusen var? hvortil han svarede: "Han sidder vel hjemme og gnaver paa sine gamle Skindpjalter" — hvorved han sigtede til den uhyre Samling af Pergaments- og Papirs-Haandskrifter og Documenter, som Magnusen havde skrabet sammen (hvoraf de totrediedele opbrændte 1728) og hvori han, hvilket hans efterladte Værker og Annotationer bevidne, studerede meget flittig. Til denne bekjendte Samling troer jeg Holberg ogsaa sigter paa det ved Hr. Dr. Baden anførte Ord af hans Moralske Tanker: "At studere nordiske Antiqviteter "er ikke andet end at rage udi Moddinger, og et "Arbeide, som man til Straf for Forseelse burde "domme visse Folk til, hvis o. s. v." Lignende Udtryk paa flere Steder i hans Skrifter bør maaskee tildeels tilskrives hans Uvenskab med den Mand, som i at samle Levninger fra Nordens ældste Litteratur har overgaaet alle baade før og siden, og have tildeels været fremavlede af den Daddel, som han og flere, det islandske historiske Systems Forsvarere, udøste over Holbergs, efter deres Mening, slette Bearbejdelse af vor ældste Historie, og hans Van-

kundighed om dens rette Kilder, til hvilke Adgangen dog i de Tider ej var nær saa let som nuomstunder.

Holberg, der som Menneske havde menneskelige Svagheder, var derfor i visse Maader at undskylde, endskjøndt han uformærkt søgte at nedværdige sine Modstanderes videnskabelige Fortjenester (om hvis Storhed han efter sin Synsmaade ej var overbeviist) i Publikums Øine. Det kan derimod ikke være tvivlsomt, at Holberg i sine nysanførte Yttringer har overdrevet sin Dom, da han deri nedriver de nordiske Oldsagers Studium overhovedet, men ikke dets Misbrug. — At han ingen Lyst havde til at lægge sig efter vor ældste Historie, det kan sandelig ingen lægge ham til Brøde. Gid enhver ligesom han, vilde og kunde benytte sit ejendommelige Pund til at oplyse og belære, uden at befatte sig med de Grene af Videnskabelighed, hvortil han ej af Naturen er oplagt! At Holberg fordømte den Lærdom, som han var ukyndig i, og derfor ikke kunde bedømme, var dog en (skjøndt i flere Henseender undskyldelig) Fejl hos denne store Mand.

Dersom Mange i Holbergs Tidsalder have gjort Nordens Oldsager og gamle Historie til Hovedstudium, har dette vel hos de fleste enten været overfladisk eller taget en skjev Retning, da nyttige Frembringelser i disse Fag ere fra den Periode (naar jeg undtager endnu utrykte Værker' skrevne i Island.) kun levnede os af meget faa, paa Torfæus, Arne Magnusen, Gram og Finn Johnsen nær (hvor af de tre vare Islændere) som alle have erhvervet sig

udødelige Fortjenester af vor Litteratur. Den sidstmeldtes Skrifter udkom dog først efter Holbergs Død.

Besynderligt er det, at saa mange af vore Lærde, som med største Anstrængelse have gjennempløjet de græske og romerske Oldskrifter, have forkastet og foragtet vore egne, som dog mest trængte til Undersøgelse og Oplysning. En af de grundigste Grandskere i alle de hernævnte Lærdomsfag, Justitsraad Thorlacius, bevidner *) i Anledning af hans Forklaring over et Sted hos Lucan, hentet fra vor egen Hedenold, at de sydligere Landes, især Galliens og Germaniens, og den nordiske Mythologie kunne meddele hinanden venskabelig og vejledende Oplysning, dersom den sidste, mere bekjendt og forklaret end hidtil er skeet, var bleven gjort mere tilgængelig for Fremmede. Om dette Udsagns Sandhed vil Erfaringen overbevise Enhver som har Evne og Taalmod til at eftergrandske denne endnu uforklarlige Overensstemmelse. Især ere det græske og det islandske eller oldscandiske Sprog, saa nærbeslægtede, at den lærde Verden vil forbauses naar engang (hvorom jeg har Haab) en af vore mest udmærkede Sproggrandskere lægger disse Tungemaals besynderlige Lighed, saa i Bygning som i enstydige Ords Klang, tydelig for Dagen.

*) I Afhandlingen om Thor og hans Hammer m. m. Skandinavisk Museum for 1802. 4. H. S. 30

Jeg finder det snarere glædeligt end sørgeligt at vore Oldsager have i disse Tider flere Dyrkere end forhen, allerede have vi seet herlige Frugter deraf, baade poetiske og prosaiske, i Arbejder af Mænd som ingenlunde kunne beskyldes for at være Sværmere *). Jeg veed endog med Vished, at dette Studium, rigtig drevet, snarere vil fremme end fortrænge grundig historisk Kundskab. De beste Kilder til vor ældste Historie, saa vel Tildragelsernes, som Sædernes og Lærdommens, findes, som bekjendt, i de islandske Skrifter, hvoraf saa mange endnu ere uudgivne. Mangel af vedborlig Kundskab om det gamle nordiske Sprog har hidtil været den betydeligste Hindring for danske og norske Elskere af denne Litteraturens Deel. Den vil herefter med Tiden bortrydes, da vi allerede have en god islandsk Grammatik, og kunne snart vente en brugbar Ordbog, ligesom og flere kostelige Oldskrifter efterhaanden bekjendtgjøres paa Regjeringens, den Arnæmagnæanske Stiftelses, og enkelte ædle formuende Fædrelandsvenners Bekostning.

Det latinske og det græske Sprog har gjennem Aarhundreder næsten i alle civiliserede Lande været fortrinlige dyrkede, flittigen undersøgte og forklarede

*). At Sværmerie og litterært Fuskerie ere skadelige i denne Videnskabsgreen, som i alle øvrige, deri er jeg fuldkommen enig med Dr. Baden. — Men en god Tings Misbrug af Nogle maa ej afskrække Andre fra dens rette og nyttige Brug.

af de bedste Hoveder, ja endog befalede at læres i Skolerne af alle dem, som attraaede geistlige eller borgerlige Embeder af Vigtighed. Det var derfor at formode at hine Folks Oldsager og Tungemaal vare nu fuldkommen oplyste, men dette er dog ikke Tilfældet.

Det oldskandiske Sprogs og Skrifters Skjebne har ikke været nær saa heldig. Sproget er for længe siden uddødt paa Europas Fastland, og lever kun endnu tildeels paa en eensom Ø i Nærheden af Nordpolen, blandt en vidt adspredt Folkemængde af omtrent 47,000 Mennesker, som kjæmpe med Armod, en haard Himmelegn, samt rædsomme Virkninger af Grønlands aarlig tiltagende Hav-Is og egen underjordisk Ild. Indbyggernes i senere Tider forøgede Omgang med Fremmede fordærver Sproget daglig, saa at det maaskee inden nogle Snese Aar bliver aldeles omstøbt og ukjendeligt. Allerede ere der meget faa Indfødte, som forstaae det gamle poetiske Sprog, eller de forskjellige Archaismer, juridiske og andre Kunstord, som forekomme i Sagaerne. Folkets tiltagende Fattigdom og andre Aarsager, som forebygge at Skrifter i dets Sprog kunne, som forhen, der i Landet afskrives eller bekjendtgjøres ved Trykken, lade Øens egen indenlandske Litteraturs Undergang om en føje Tid forudsee, hvis kraftige Foranstaltninger ej snarlig føjes til at afvende denne sørgelige Katastrophe.

Ingen offentlig Lærer har hidindtil været ansat i de nordiske Rigers gamle Sprog, og dets Dyrk-

ning har ej i mindste Maade været paabuden af nogen Regjering. De gode Skrifter, som hidindtil ere udgivne i det *)ere kun meget faa, mod deres store Antal, som endnu ere utrykte, og tildeels ere udsatte for ganske at forkomme, ukjendte og unyttede. Mange ere og allerede, (tildeels i sidstafvigte Aarhundrede) uerstattelig tabte **).

Da saaledes kun faa Islændere nuomstunder besidde grundig Lærdom om Fædrenes Sprog og talrige Skrifter hvis store Værd dog er uomtvisteligt, og disse faa forsaavidt de opholde sig i deres Fødeland, tillige mangle Leilighed til at meddele Ver-

*) Endskjøndt lærde indfødte Islændere, hvoraf nogle havde anvendt det meste af deres Levetid til de fædrelandske Sprogs og Oldsagers Dyrkning, udarbejdede disse Skrifters Oversættelse, med forklarende Anmærkninger derved, have de dog misforstaaet nogle Steder, hvis rigtige Mening først nylig er indseet af Andre. Disse kunne dog ej tillægge sig større Indsigt eller Lærdom i det hele; men jo flere fornuftige Dyrkere en Videnskab har, desbedre bliver den oplyst, da En seer hvad en anden overseer, efter det gamle sandfærdige Ordsprog: plus vident oculi qvam oculus.

**) Talrige sørgelige Exempler paa slige Tab ere anførte i Dr. og Prof. Vedel Simonsens Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder 1ste Dels 1ste Hefte. Kbhvn. 1813.

den sine Kundskaber i trykte, ja ikke engang i haandskrevne Værker; — saa paatvivler jeg ej at enhver Lærdomselsker ønsker dette Sprog, og den dermed uadskillelig forbundne Kundskab om Nordens Oldsager og Fortid, et voxende Antal af ivrige og heldige Dyrkere.

Flere Gange har jeg hørt den Indvending, at slig Lærdom intet udretter til Statens Velfærd eller deres Borgeres højeste (physiske) Gode. Denne Sætnings Forfægtere beder jeg kun tage i Betragtning den lille Omstændighed, at havde det islandske Sprog og følgelig de i det affattede historiske Skrifter været i Anseelse ved det danske Hof for trehundrede Aar siden, havde vort Fædrenerige maaske været en af Europas mægtigste Stater, og Verden seet gandske anderledes ud end den nu seer. Sidst i det 15de Aarhundrede drog Genueseren Christopher Columbus gjennem en stor Deel af Europa, med Forslag til forskjellige Hoffer, om at søge nye Lande vesten for Europa, men blev afvist da hans Meninger og Forhaabninger ansaaes for urimelige. Neppe har dette hans Forslag været ubekjendt her i Landet paa den Tid, da han ogsaa var i Engelland og fremsatte det der for Regjeringen. De islandske Sagaskrivere havde allerede længe forhen beskrevet Americas Opdagelse og Beboelse først i det 11te Aarhundrede af Islændere og Nordmænd, ja endog den Kaas, som disse Søfarere styrede derhen. En duelig dansk Statsminister, hvem disse Efterretninger havde været bekjendte, vilde uden Tvivl med

Glæde have taget imod Columbus's Forslag *), og saaledes sat Danmark i Besiddelse af de uhyre Fordele, som i den Tidsalder maatte flyde af hiin Verdensdeels Fajenfindelse, afbenyttet paa en klogere og menneskeligere Maade, end Spanierne brugte i at undertvinge den og anvende dens Skatte.

Grønlands Opdagelse paa ny og Erhvervelse til Danmark, med dens mange gavnlige Følger, vare virkelig Frugter af Kundskab, hentet fra gamle islandske Sagaer, hvis Troværdighed af hiint Lands saavelsom og Americas samt deres Indvaaneres Beskaffenhed, er i de nyere Tider bekræftet paa den mest indlysende Maade.

Dette er kun anført til en Prøve paa den store Nytte de nordiske Oldsagens og Oldsagers Studium kunde have bragt, har bragt, og endnu maaskee kan bringe endog i politisk Henseende. Dets Nytte i

*). I Norge havde man vist endnu ikke glemt det gode Vinland, da Kong Erik Magnusen 1288, blot i Anledning at en Ø var seet af Sofarende i Sydvest fra Island, udsendte et eller flere Skibe paa Opdagelser i de Farvande. Compassets Brug var dengang endnu ikke bekjendt. Anføreren for denne Expedition hed Rolf; men om han virkelig opdagede nye Lande er nu ikke bekjendt, thi Islænderne, og Nordboerne overhovedet, havde da ophørt med at beskrive Tidens Tildragelser neje. — Kun veed man at han formedelst dette Tog fik Benævnelsen Landa Rolf og døde 1295.

lærde Sager behøver jeg ej her vidtløftigere at udvikle. — Holbergs Dom over det var altsaa ubetænksom, og upaatvivlelig altfor stræng. Endnu gientager jeg den oprigtige Forsikkring: at Ovenstaaende er fremsat uden at ville forringe denne udødelige Mands store Fortienester af Videnskaberne, og uden Tilbøielighed til at yppe nogen Tvist med en saa agtværdig og fortjent Forfatter som Hr. Landsdommer Baden.

Om Hebraiske Navne, som findes blandt Negerne paa Guldkysten.

De forskjellige Sprogs indbyrdes større eller mindre Overeensstemmelse, er stedse blevet betragtet som et vigtigt Kiendemærke paa de Nationers større eller mindre Slægtskab, hos hvilke de fandtes: og jo mere disse Nationer vare adskilte fra hinanden ved Tid eller Bopæls Beliggenhed, des mærkværdigere maatte saadanne Spor af Lighed være for den grandskende Jagttager. Ofte søgte og fandt man vel Lighed og Overeensstemmelse, hvor en skarpere Critik ej kunde erkiende den for gyldig: men ofte frem-

gik ogsaa af disse Undersøgelser egne og overraskende Resultater; og der hvor Historien taug, tændte Sproggrandskningen et klart Lys over Folkefærdenes Oprindelse eller og deres ældgamle Forbindelser.

Jeg troer at have fundet et saadant Bidrag til Historien, som jeg haaber vil være Athenes Læsere saa meget behageligere, som det giver Vink om ældgamle Forbindelser, der maae have fundet Sted mellem Nationer, som staae i Forbindelse med Fædrenelandet, og for en Deel ere det danske Scepter underkastede, og een af Fortidens navnkundigste Stater.

Negerne paa Guldkysten, hvor de danske Besiddelser ere, deeles i forskjellige Nationer, som have deres særskilte Sprog. Ikke mindre end ti forskjellige Sprog og Dialecter tales i disse Egne.

Eet af dem kjende vi temmelig vele ved den af en Mulat, Christian Protten, derover udgivne Grammatik. Alle disse Sprog ere aldeles africanske, og have, enkelte Ord undtagne, som skyldes Europæernes Handel, ingen Lighed med noget europæisk eller hidtil bekjendt orientalsk Sprog. Ogsaa Navnene have samme Beskaffenhed. Og dog findes blandt Mængden af disse endeel, og det ikke endda saa faa, som ere aldeles hebraiske. Efterretningen herom finder jeg i en Bog, som udkom i Midten af forrige Aarhundrede:

"En kort og sandfærdig Rejsebe-
"skrivelse til og fra Guinea, sammen-
"skreven ved Johannes Rask, fordum
"Præst paa Christiansborg i Guinea,

"og siden i Rørstad i Nordland, udgi-
"ven med Fortale af Frederik Ranne-
"stad, S. Th. D. og Prof: samt Biskop
"i Trondhjem. — Trondhjem 1754. 8.

Men den synes at være bleven overseet, i det ringeste veed jeg ikke, at Nogen har lagt Mærke dertil: og dog godtgjør Rask sin Bemærkning med endeel Exempler, og anfører tillige Steder i Bibelen, hvor disse Navne forekomme, til Beviis paa, at de ere virkelige hebraiske. De bør da ogsaa her finde Sted tilligemed Citaterne, som jeg har eftersøet og forsøget *)

Adom.	Adam.
Davite.	David.
Lavie.	Lewi.

som ere saa bekjendte, at intet Citat behoves.

Tohi.	Thoi. 2 Sam. VIII. 9. et syrisk Navn, thi Thoi var Konge af Hemath.
Aseroi.	Assar. 1 Mose Bog XXX. 13.
Geravi.	Gera. 2 Mos. XLVI. 21. Domm. 3. 15. 2 Sam. XVI. 5 XIX. 16. 18.
Bunni.	Buni, Nehm. IX. 4. X. 15
Ahimaa.	Ahimaaz. 1 Sam. XIV. 50. eller Ahimon 4 Mos. XIII. 23. Josv. XV. 14. Domm. 1. 10. 1 Krønnik. X. 17.

*) Rask. Side 173—175.

Amrama.	Amram. 2 Mose. VI. 18.
Amok.	Amok. Nehem. XII. 7. 20.
Bani.	Bani. 2 Sam. XXII. 36. Nehem. III. 17. X. 14. 1 Krønik. VII. 46. X. 4.
Buki.	Buki. 4 Mose Bog XXXIV. 22. 1 Krøn. 7. 5.
Dodo.	Dodo. 2 Sam. XXII. 9. Dan. X. I. 1 Krøn. XII. 12. Dodoi. 1 Krøn. XXXII. 8.
Sakei.	Sacai. Nehem. VII. 14. Sachia 1 Krøn. IX. 10. Zacchæus. Lucæ XIX. 2.
Ahye.	Ahia. 1 Sam. XIV. 3. 1 Kong. XI. 24.
	Ahi. 1 Krønik. VI. 15. VII. 34.
	Ahio. 2 Samuel. 6. 3. 1 Krøn. IX. 29. 30. X. 31.
Aja.	Aja. 1 Mose Bog XXXVI. 24. 2 Sam. III. 7. Aga 2 Sam. X. 2. XXI. 8. XXII. 2. 1 Krøn. I. 40.
Bus.	Bus. 1 Mose Bog XXII. 21. 1 Krønik. VI. 14.
Akante.	Achan. Josv. VII. 1. XXII. 20.
Anane.	Anania. 2 Krønik. XXVI. 23. Nehem. III. 28. Dan I. 6. III. 20. 21. Tob. V. 18. 19. Apost. Gjern IX. 10. XXIII. 2. XXIV.

Abihu.	Abihu. 2 Moseb. VI. 23.
Abisajo.	Abisai. 1 Sam. XXVI. 6.
Ammo.	Ammoe. 1 Moseb. XIX. 38. 1 Kong. XII. 26 Nehem. VII. 59 ꝛc.

Ikkun disse anfører Rask; men tilføier: at saaledes kunne mangfoldige flere anføres. Det var at ønske, at de Reisende vilde lægge Mærke til dem. Maaskee endeel kunne findes i andre Bøger om disse Egne, men Tiden tillader mig ikke, at igjennemblade dem. — Hvorledes skal nu dette Særsyn forklares? Vare det lutter Navne, somde tvende eller trende første, saa kunde de være Levninger af christne Missionsforsøg blandt Negerne ligesom vi finde hos de mahomedanske Negre paa den afrikanske Vestkyst omkring Sierra Leona Navnene Mamadu, Modu, eller Mohameda, Mahadi, Brama (Abraham) Ali, Amara, (Amram?) Namina (Amina), Fatimma, Maimuna *) o. s. v. eller, kunne man tænke paa sorte Jøder, som skulle være i Loango og midt i Afrika, saa lod sig maaskee Ligheden udlede af de guineiske Negres Forbindelse med disse. Dog maatte da først bevises, at saadan Forbindelse virkelig har funden Sted, eller i det ringeste har Rimelighedsgrunde for sig, og at disse Jøder have beholdt de ældgamle hebraiske Navne i deres oprindelige Form. Men, hvor lidet rime-

*) Winterbottoms Nachrichten von der Sierra Leone in Sprengels Bibliothek der Reisebeschreibungen XXXIII. Pag. 200. 298. 312.

ligt, at Joder skulde have havt saadan Fortrolighed med raae Negerstammer, at disse havde antaget deres Navne: og hvor lidet og uvist er ikke desuden Alt hvad der siges om dem *)? Men, naar vi kaste vort Blik ind i Fortiden, vil det maaskee være lettere at forklare dette mærkværdige Phænomen. Det hebraiske Sprog var det oprindelige Kananæiske. Joderne selv kaldte undertiden deres Sprog saaledes **); de havde det tilfælleds med den mægtigste og berømteste af alle cananæiske Nationer, Phønicierne, og deres Colonier paa den afrikanske Kyst, inden og uden for Herkulis Støtter, blandt hvilke Karthaginienserne ere de navnkundigste. At dette forholder sig saaledes, og, at det Puniske var saare nær beslægtet med det hebraiske, vise Levninger deraf paa Mynter og Inskriptioner i Stæders og Menneskers Navne, og de Fragmenter, som findes i Plauti Poenulus, hvilken sidste for ganske kort siden er paa en fuldkommen tilfredsstillende Maade bleven oplyst af Bellermann, næsten ene ved Hjelp af det Hebraiske ***). Erindre vi nu, at en phønisisk

*) Jevnfør Michaelis oriental: Bibliothek. XII. pag. 100. XVIII. pag. 117.

**). Jesaiæ. XIX. 18.

***). Versuch einer Erklärung der punischen Stellen in Poenulus des Plautus. Berlin 1806—8. i tre Skoleprogrammer.

Flode gjorde paa den ægyptiske Konge Nechos Befaling en Opdagelses-Reise omkring hele Afrika, og at den Karthaginiensiske Admiral Hanno seilede ud af Strædet, og efter al Rimelighed naaede Kysten Guinea *), saa kunne vi tænke Muligheden af en Forbindelse mellem Punierne, især de afrikanske, og de guineiske Negerstammer. Thi neppe have Karthaginienserne gjort saadan Opdagelsesreise engang for Alle; udentvivl have de oftere besøgt de Egne, hvor de fandt for deres Handel nyttige Vahre, og især Guld, og endskjøndt vi ikke vide, at de Colonier, Hanno stiftede paa Afrikas Vestkyst, og hvoraf ikkun 6 omtales, have strakt sig længere, end Grændserne af det nuværende marokkanske Rige naae, saa kunne dog hans Efterfølgere have anlagt sydligere Handelspladse, men holdt dem hemmelige, for at beholde Enehandelen; saa at kun de nærmeste, ved Strædet beliggende, kom til offentlig Kundskab.

Men, hvad enten nu Karthaginienserne havde Colonier paa Guldkysten eller ej; kunne de dog have sluttet Handelsforbindelser med Negrene, og ved jevnligen at komme tilbage til dem, ogsaa have indgaaet Venskab med visse Stammer. En Følge deraf kan det have været, at disse have antaget Karthaginiensiske Navne: thi, det er bekjendt, at flere vilde Nationer, og især Negrene, anse det for et stort

*). Herodot. IV. 42. Heerens Ideen I. pag. 704.

**). Heeren. II. 116.

Venskabsbevis og kjært Erindringstegn, at deres fremmede Venner bytte Navne med dem; og hos Mennesker der staae paa et lavt Trin af Cultur, bevares deslige Erindringstegn længe; saa det ikke kan synes urimeligt, at punisse Navne, endog efter Aartusinders Forløb, endnu kunne være i Brug hos Negrene, og saaledes være den sidste Levning af hiint i Fortiden saa saare mærkværdige Folk.

Men, skulde og Forestillingen om vedvarende karthaginiensisk Handel paa Guldkysten finde Vanskelighed; saa kan det samme Phænomen, med hvis Forklaring vi ere sysselsatte, oplyses paa en anden Maade. Det er nemlig unægteligt, at Karthaginienserne ogsaa dreve en stor Handel til Lands i det Inderste af Afrika; at deres Karavaner droge over Tripolis til Egnene ved Nigerstrømmen; og vare maaskee selv i Forbindelse med Tombuktu *). Paa hiin Side af Ørkenen fandt de Negernationer, og hvad enten deres Karavaner trængte frem til Lands indtil det atlantiske Havs Bredde, eller Negercaravaner fra hine Egne mødte dem ved Nigerstrømmen, eller og Negerstammer, som dengang boede meer mod Nord og Øst, omsider ved omvankende Levemaade ere førte, eller ved Krige med Naboestammer trængte tilbage til Havet: saa er det dog vienssynligt, at Karthaginienserne have været i mange Berørelser med Negerstammer, og at altsaa ingen Vanskelighed kan være i, at tilskrive disse Forbindelser den vienssynlige

*). Heeren. II. 174. 177.

Lighed, som findes mellem adskillige Negernavne og det Sprog, hiin berømte Handelsnation talte.

Vel er det sandt: disse Navne ere ei saadanne, som vi strax erkjende for Karthaginiensiske. Ingen Barkas, Mago, Hanno, Himilko, Maharbal, Gisgo, Asdrubal, Hamilkar, Hannibal, o. s. v.

Men af den store Mængde Navne, der have været gjengse i Karthago, kjende vi jo overalt faa; og her have vi kun en Haandfuld Negernavne, med hvilke Sammenligningen kan anstilles. Og, dog er den ikke aldeles frugtesløs. Thi hvo gjenkjender ei i Dodo, Mands Navnet, hvis quindelige Form er Dido, a radice דוד, (hvoraf ogsaa i den hebraiske Dialekt David, hvilken Form ligeledes forekommer hos Negrene, altsaa vel og har været Karthaginienserne bekjendt), og hvo mindes ikke ved Sakei Navnet Sichæus, som Grækere og Romere udtalte det, hvilket Didos elskte, af Pygmalion dræbte, Gemal førte? De øvrige Navne synes at være saadanne, som fandtes hyppigst hos den store Mængde, med Undtagelse maaskee af Anane eller Ananias, som forekommer mig at være mærkværdigt, fordi de fleste religiøse Navne hos Phønicierne og Karthaginienserne gik ud paa Bal, Solgudens Navn; her derimod Endelsen en Joh, et af Guds Navne paa Hebraisk, hvis blandt Ægypter og Phønicier bekjendte Form ellers var Jao.

Er min Formodning rigtig, saa finde vi altsaa paa Kysten Guinea endnu enkelte Gjenlyd af Kartaginiensernes Sprog. Maaskee Fremtiden vil gjøre

os bekjendte med større Levninger af dette mærkværdige Folk: thi det er vel ikke saa aldeles urimeligt at, efter Karthagos Erobring, Mange ere flygtede til det Indre af Afrika, og hvo veed, om man ikke blandt Negerstammer i denne vidt udstrakte Verdensdeel, opdager en Nation hvis Sprog bærer tydelige Kjendemærker af Punisk Afstammelse; ligesom jeg og formoder at man engang vil finde i et Negersprog, Kilden til det gamle Ægyptiske. Var det nu Tilfældet, saa kunne de guineiske Negres i denne Afhandling omtalte Navne være af en langt yngre Oprindelse, og kun middelbar nedstamme fra Karthaginienserne. Men da alt dette kun er en løs, ved ingen Kjendsgjerning stadfæstet Formodning, er det vel rigtigst at holde sig til de tvende ovenfor af mig foretagne Forklaringsmaader af det her omtalte Særsyn.

Meget kjært skulde det være mig, om de blandt mine Medborgere, som have været paa Guldkysten, vilde meddele Publikum, hvad der kan tjene til denne Gjenstands videre Oplysning. Maaskee at der selv blandt de Ting, som opgraves af Jorden, kunde være saadanne, der give Vink om Negernes Handelsforbindelser i Fortiden. Rejsebeskrivelserne omtale f. Ex. et Slags meget konstige Glasperler af forskjellige Farver, som findes i gamle Begravelser, og forudsætte en Grad af Cultur Negerne aldrig have havt. Men Glas var som bekjendt et af Phøniciernes fornemste Fabrikater.

Et Tillæg til Holbergs Levnetshistorie.

Undertegnede gjør sig det Haab, at det periodiske Skrift, der saa at sige — i Holbergs Navn — fauſtisſimo omine — har begyndt sin Bane, ikke vil nægte ham Optagelse for følgende, der skjøndt ikke egentlig Original, er overſat fra et af de Skrifter, der i Følge deres Natur, Indhold og Værd uanseet, ere mere end andre underkaſtede

At rives hen af Lethe
Og aldrig blive seete.

I sit første Brev til en højanseelig Mand fortæller Holberg, at han ved sit første Ophold i Paris, ofte havde beſøgt de Controverſer, en catholſk Præſt, der var en meget duelig Disputator, og Hovedhjulet til den berømte Winsløw den Ældres Affald til den catholske Religion, efter kongelig Beſkikkelse holdt i St. Sulpiciuskirken, og hvor han altid ſejrede, da den dueligſte af hans Opponenter var en halvſtuderet Skoflikker. Paa samme Tid — fortæller nu Holberg — kom en danſk Student imod Høſt til Paris. Da han var en meget øvet Disputator, beſluttede han at binde an med Præſten, men da Disputatſerne blot holdes paa franſk, hvori Studenten ikke var hjemme, blev jeg ſendt som Herold at forkynde lovlig Krig, og tillige forhøre, hvad Vaaben, han vilde bruge, og om man maatte tale Latin. Præſten gav sit Minde dertil, og beſtemte en Dag Der blev ofte fægtet paa forſkjellige Steder og med forſkjellig Lykke. I første Sted, der hold-

tes i bemeldte Kapel, vandt vor Danske, saa at Præsten steeg ilde tilmode ned af Prækestolen og udæskede sin Vederpart til en ny Dyst samme Dag paa en anden Kant af Byen. Med Stedet skiftedes Lykken. Thi Præses, som var vant til at fægte paa Skrømt, men som mærkede, det her var Alvor, gaaer mere forberedet til næste Sag, og disputerer grundigere, og paa bedre Latin. Det der især var den anden i Vejen, var, at han ikke var saa dreven i Kirkehistorien, som i at disputere. Thi saasnart Præsten mærkede, at han kom i Knibe, ledte han sin Fiende ind i Kirkehistorien som i en Labyrinth.

Og Krigen er ikke tilende med disse to Slag; der var undertiden Stilstand, men Krigen ophørte aldrig aldeles, men fornyedes fra Tid til Tid, og der fægtes med forskjellig Lykke. Det vilde være vidtløftigt her at give en Fortegnelse paa disse Træfninger og Skjermysler. Det vil være nok, at omtale to af de mærkeligste, hvoraf det ene faldt ulykkaligt ud for Præses. Thi da der blev Spørgsmaal om en vis Partikel, som Vulgata oversætter med thi, men i Hebraisken hedte og, beraaber Danskeu sig paa det Hebraiske, og da han mærkede, at Præses der var vildfremmed, satte han ham, alt det han snoede sig og stred imod, lige ind i Palestina, hvilket jog saadan en Skræk ind i Præsten, at Maal og Mæle forgik ham, og han forlangte en anden Opponens.

Men i sidste Træfning, da Spørgsmaalet var, hvem det tilkom at udlægge Skriften, var Studen-

ten uhældig; og saae da Pariserne paa Præsten, da han kom ned af Prædikestolen, med samme Øine, som Carthagnienserne paa Hannibal efter Slaget ved Cannæ. Havde han været stærkere i Kirkehistorien, kunde han slaaet Præses med hans eget Sværd ved at vise den romerske Kirkes Pyrrhonismus, opregne Kirkemødernes Kanones, der ikke sjelden stride lige tvertimod hinanden, thi med det Slags Vaaben strider man kraftigst mod Catholske; men den studerende Ungdom hos os har kun sin Styrke i at disputere, og bryder sig ikke om Kirkehistorien, hvilken Forsømmelse ikke sjelden giver Anledning til Frafald. Thi hør kun de Spørgsmaal, Catholikerne pleje at fremsætte: da Skriften forklares forskjelligen, paa en Maade af de almene Kirkemøder, paa en anden af en wittenbergsk Munk, hvilken Vei det var sikkerst at følge? Da nu Folkets Røst kaldes Guds Røst, vil fast den hele christne Verdens Fortolkning synes sikkrest for dem, der, blottede for Kundskab i Kirkehistorien, ikke ere istand til af selve Historiens Kilder at opdage Gejstlighedens Ænker og Kunstgreb, Kirkemødernes Vaklen, og den Vold, der er gjort paa dem af Paverne. Saavidt Holberg.

I et Skoleprogram udstædet af den lærde Joh. Chr. Sartorph, da Conrector ved Roskilde Skole, hvis Rector han siden med overordentlig Berømmelse var, den 14 Dec. 1768, til Disciplenes Talesvelser, trykt i Kjøbenhavn hos Høpfner, under Titel: Memoria Schnabeliorum, patris et filii, Rectorum quondam Scholæ Roeskildensis, figer

denne berømte Skolemand, ved kortelig at berette Faderen Schnabels Levnet, og deri hans Udenlandsrejse, saaledes: Medens han paa denne Udenlandsrejse opholdt sig i Paris, kom han i den Strid med en catholsk Theolog, som Holberg i sit første latinske Brev til en højansеelig Mand omtaler, vel uden at nævne Schnabel, men dog paa saadan Maade, at denne fandt sig lidet tilfreds dermed, hvorfor han og, at ingen af det, Holberg tvetydig havde yttret om denne Sag, skulde tage Anledning at skumle, selv, saasnart han havde seet Holbergs Skrift, opsatte en fuldstændigere Beretning om denne Sag, der ikke er kommen i Trykken, men som han meddeelte sine Venner, at de kunde see, han ikke havde forraadt en god Sag ved et slet Forsvar; og da dette er kommet mig tilhænde, troer jeg, det ikke vil være Adskillige ukjært, om jeg kortelig fremstiller Tingen, som den tilgik.

I Paris blev i Kirken St. Sulpice paa bestemte Tider disputeret om de fornemste Punkter i den catholske Bekjendelse paa Fransk. Præsten til St. Sulpice, hvem det paalaae at forsvare den catholske Lære, og gjendrive Opponenternes Grunde, var til den Tid P. Casset, en stærk Disputator, og i saa stor Anseelse hos menige Mand, at adskillige af Almuen ofte sagde til Schnabel: Gaae til Pater Casset, som kan omvende Fanden selv; og det var ikke blot Almuen, men ogsaa klygtigere Folk, der fandt ham uovervindelig; ja Holberg selv plejede efter Schnabels Fortælling at sige: at al Lintrups vor skarpsin-

digste Theologs Genie og Skarpsindighed ikke syntes voxen til at gjendrive denne Mands Spidsfindigheder. Schnabel, som fristedes ved Mandens Navnkundighed og desuden opæggedes af Holberg, fremstod da som hans Modstander, den 20 Jan. 1715, men paa Vilkaar, at der mod Sædvane skulde disputeres paa Latin, dette gjorde Schnabel deels i den Hensigt, at han vilde lægge et Slags Baand paa Franskmandens løbende Tunge, der bestandig fløj fra eet til et andet, deels paa det der kunde strides med lige Vaaben, og det skulde komme an paa Kræfterne. Men Vilkaaret blev modtaget, og Schnabel fremstod, at stride ikke blot med en Modstander, der havde Ord for at være meget skrap, men især med sig selv, for at overvinde den Frygt, som det uvante Sted og den store Mængde Tilstedeværende, der alle holdt med Præses, indjog ham. Holbergs Nærværelse vilde været ham til Trøst, da han havde ham siddende tæt ved sig til Ryghold; dersom ikke ogsaa denne hans Achates havde blegnet, da Striden skulde begynde; men nu var det kommet saavidt, at han ikke uden Skam kunde trække sig tilbage. Da han altsaa efter Skik i højtidelige Disputatser blev navnligen opfordret af Præses, vendte Schnabel sit første Arguments Vaaben, som han hentede fra den hellige Skrift, mod de Catholskes Lære om Communionen under een Gestalt; for at undvige dette Angrebs Magt nødtes den gode Pater at tye til sin Trævold Kirkens Myndighed, og da denne nu med en ikke ringe Magt af Belejringsmaschiner bestormedes, og

den alt var nær ved at true med Fald, traf det meget belejlig, at Klokken slog 12, hvorfor Striden for Øieblikket hævedes og Stilstand sluttedes til Kl. 4 om Eftermiddagen.

Til den bestemte Tid om Eftermiddagen fornyedes Striden, og da Catholiken alt havde mærket, at Kirkens Autoritet ikke var stærk nok i sig selv, men maatte understøttes med Staver fra den hellige Skrift, anførte han, for paa en Maade at opreise den paa fode, eller i det mindste at holde Fienden fra at angribe den, det Sprog af Skriften: Hvo som ikke hører Kirken o. s. v., og da Schnabel forbittredes over, at dette Sprog fra sit passende Sted fordreiedes til et mindre passende, kom igjen Disputen hen paa Kirkens Myndighed til at fortolke Skriften; men da Casset efter sin Maade blandede meget mellem hinanden, og beskyldte Luther for de groveste Vildfarelser, sagde Schnabel, at han ikke var den, der vilde forsvare Luthers Vildfarelser, hvis han havde slige, men det var hans Pligt at forsvare den Sandhed, Luther havde bragt for Lyset; desuden beviiste han med aabenbare Vidnesbyrd af de Catholske selv, at selve den romerske Stols Foresatte ofte mærkelig havde afveget fra den romerske Kirkes Eragtninger. Men Casset drog Tiden ud med Fjas, indtil Timen var udløbet, og han fik Lejlighed at slippe.

Efter disse tvende Disputer syntes Schnabel, at Menneskets Ubetydelighed nu tilstrækkelig var lagt for Dagen, og vilde ikke ostere betræde denne Kamp-

plads; men da han den 2 Februar efter Sædvane var kommet i St. Sulpiciikirken, at more sig med at høre andre disputere, og havde sat sig i en Krog for ikke at blive seet, traf det sig igjen, at Casset, som mærkede, han var der, adskillige Gange paa Fransk udæskede ham til den fremsatte Controvers; men Schnabel blev siddende, uden at røre sig, som om han slet ikke forstod Fransk, indtil Præsten lettede sin Bonnet høflig for ham, og talte ham til paa Latin. Da nu Schnabel mod sin Villie var bragt til at disputere, forlangte han, at den Sag der skulde afhandles (det var om Messens Offer), maatte blive ham fremsat og beviist paa Latin. Men da nu Casset til første Argument for sin Mening anførte Melchisedech, og det Sted, hvor Melchisedech efter Oversættelsen i Vulgata, siges at have offret Brød og Viin (thi han var Præst,) beskyldte Schnabel Oversætterne af Vulgata for at have taget feil, da de have oversat Hebræernes particula copulativa ved en Causalconjunktion, som Grammatici kalde det. Men da Casset ikke kunde finde ud heraf, vedblev han at spørge, om Melchisedech var Præst? da Schnabel svarte ja, spurgde han igjen: om han ofrede, og da Schnabel heller ikke benægtede det, spurgde han atter: hvad han offrede. Schnabel som mærkede Menneskets Kneb, sagde, han vidste det ikke, hvorpaa Casset, ligesom for at triumphere over sin Fiende, paa fransk og vidtløftig tilkjendegav hele Forsamlingen, hvorledes han havde fængslet Kjætteren, og ved sine Grundes Vægt bragt ham saa vidt, at

han tilstod sin Uvidenhed, hvorover der opstod en Latter.

Nu blev Schnabel vred over denne Spot, besluttede at fægte paa samme Maade, og spurgte følgelig sin Vederpart, hvorledes Hebræerne udtrykte den Partikel, som han saa stærk støttede sig paa, hvorpaa Casset begyndte at søge Udflugter, og stræbte bestandig at gaae fra Kampen; men den anden blev saa længe ved at spørge, indtil alle saae for deres Øine, at denne saa berømte Theolog og Forfægter af den catholske Lære aldeles intet Hebraisk kunde, ved hvilken Skam Casset blev opbragt, og da han ikke vidste længe hvor han skulde vende sig, blev han nogen Tid siddende taus, og nappede i sit Ordensbelte; endelig brød han Tausheden, vender sig til Forsamlingen, og begyndte at udøse nogle Skjældsord, som han var overmaade veltalende i, deels over Luther, deels over den tilstedeværende Kjætter, hvilket heller ikke slog ganske Fejl; thi Schnabel mærkede, at Forsamlingen blev saa opægget imod ham, at han fandt det raadeligst at ophæve Striden og liste sig ud af Tumulten.

Den 5 April mødte Schnabel igjen Holberg, der vilde gaae til St. Sulpicekirken, og gik paa hans Begjæring med; de kom da kort før Disputatsen skulde gaae an; men Casset havde udvalgt sig Controversen om den øverste Dommer over Tro og Sæder, hvilket Æmne forekom Alle saa vanskeligt, at ingen af den hele Forsamling torde give sig i denne Kamp; imidlertid havde Casset faaet Øje paa Schna-

bel, og udæskede ham strax; men Schnabel undslog sig, og gav Pladsen for en anden, der selv fremstod til Strid, men for at disputere om de canoniske Bøgers Antal. Men da Cassel i denne Disput overvæltede Luther med falske Beskyldninger, som om han havde udelukt Jacobs Brev og Aabenbaringen af de canoniske Bøgers Tal, opbragte det Schnabel saameget, at han foresatte sig, at gjendrive sin Vederpart, hvis Lejlighed gaves; da derfor den første gik ud af Striden, kunde Schnabel, da Cassel udæskede ham igjen, ikke bare sig, at han jo maatte forsvare Luther; og da han havde gjort det, indlod han sig og paa den anden Stridspunkt, der hidtil havde været urørt, om den øverste Dommer over Tro og Sæder, og paastod, at ingen Troeslærdom, der ikke understøttedes af Skriftens Vidnesbyrd, maatte ansees for sand, og at følgelig Catholikernes Lære om Pavens og Kirkens Myndighed i at bestemme Troes og Sæders Anliggender, syntes vrang, da den var imod den hellige Skrifts Autoritet. Dette stærke Stød kunde Cassel ikke andet end føle, men for dog ikke at give tabt, maaskee og for at faae Tid at drage Vejret, vendte han sig snart til Forsamlingen, og imod den vedtagne Skik sladdrede efter sin Vits paa fransk over Æmnet, snart atter til Schnabel, og stræbte blot ved latterlige Spørgsmaal at faae den dumme Pøbel i Latter eller i Harnisk; saaledes trak han Tiden ud, saa der intet blev af, men at han ikke skulde synes at hendrage Tiden, uden at udrette noget, stævnede han Schnabel, at møde sig næste

Helligdag samme Sted. Men hvorvel denne længe i Forvejen havde sat sig for at forlade Paris inden den Tid, føjede han dog Holberg og andre, der overtalte ham at bie; og kom da den 7 April samme Materie anden Gang i Omtale; og da Schnabel der ganske nøjagtig havde bestemt Materien, der skulde afhandles, og deelt den i sine Poster, frakjendte han tilsidst den pavelige Kirke, og selv Paven den Ret at dømme, som de tiltage sig, i det han af de Lovkyndiges Læresætninger i Følge hvilke Ingen maa dømme i sin egen Sag, viiste, at hverken den pavelige Kirke eller Paven selv havde den øverste Dom, naar der var Tviist om selve deres Adkomst til at dømme; hvilket Argument slog Cassel, da han ikke vidste hvad han først og sidst skulde afbøde, saa han tog sin Tilflugt til sine sædvanlige Udflugter, hvorover Schnabel blev keed af det Fjas, og sagde baade Manden og Stedet Farvel. Dette var Udfaldet af denne Disputats, som jeg har med al mulig Flid uddraget af den Afdødes egenhændige Skrift, og den, der opmærksom læser dette, vil nok-som see, at han baade var særdeles dreven i Religionscontroverser, og ingenlunde fremmed i Kirkehistorien, men alt da at have havt det Vaaben, som Holberg paa anførte Sted anseer for det skarpeste mod de Catholskes Meninger, paa rede Haand, og til Tid og Sted betjent sig deraf?

Rahbek.

Omrids af Tidens Krønike.

1812.

(Fortsættelse).

Med en seirende Krigshær var Napoleon draget ind i Moskwa, der aldrig havde seet andre Fiender, end Tartarer og Polakker, og uden Sværdslag var det russiske Riges gamle Hovedstad falden i hans Haand — men den havde ophørt at være det. En tallös Mængde af dens Indbyggere havde forlabt Huus og Hiem, og efterladt Gods og Rigdomme, for at kunne raade over deres Personer, eller bortført, hvad der i Hast og Forvirring kunde reddes af de kostbareste Eiendomme. Af Magasiner, Krigsforraad og andre offentlige Eiendomme havde man udtømt, bortført eller tilintetgiort saameget, man kunde. Stadens Beliggenhed ved Moskwafloden, (der i flere Bugter slynger sig igiennem den, og falder siden i Okka, ligesom denne atter i Wolga) i fredelige Tider til ypperlig Gavn for Handel og Samfærdsel med mange fierne Landskaber, hialp nu til at befordre denne uhyre Byes Rømning. Kun faa tusinde Mennesker (saa mælde russiske Beretninger) vare blevne tilbage, og ikke meget mere end Moskwas Huse kom i de Franskes Vold. Men saa udtømt var Staden ikke, at der jo endnu var store Forraad af tienlige Fornødenheder for en udtrættet Krigshær, rige Vareoplag og mange kostbare Eiendomme tilbage. At ødelægge alt dette, og forvandle Ruslands gamle berømte Hovedstad — som talte over 600 Gader, hen-

ved 10,000 Bygninger (hvoriblandt et Par tusinde Steenhuse), 10 Kathedralkirker, 275 Sognekirker, 24 Klostre, 56 offentlige Bygninger, 9 Torve med halvfemte tusinde Kramboder og over 200 Fabriker — til en Gruusdynge og Askehob: denne uhyre Plan var lagt inden de russiske Generaler opgave Moskwas Forsvar og Besiddelse. Man tilskriver den Hovedstadens Statholder Rostopschin, hvis Navn ikke let vil glemmes i Rusland; og der berettes, at han til dens Udførelse betiente sig af løsladte Forbrydere. Sikkert har han handlet i Forening med den russiske Armees Hovedanførere; men hvormange Tusinde af Moskwas Indbyggere have forladt deres Boliger og Eiendomme, uden at vide, at de aldrig skulde see dem mere?

Enkelte offentlige Bygninger havde Russerne allerede sat i Brand den 14de September, som var Dagen, da Keiser Napoleon holdt sit Indtog i Kreml. I Staden herskede Forvirring og vildt Anarchie. Inden Orden kunde tilveiebringes, inden de franske Tropper i Rolighed kunde tage deres Qvarterer i Besiddelse, udbrød Ild paa alle Kanter af denne umaadelige By, hvis Huse ere omspredte paa et Jordsmon, der har over 5 Mil i Omkreds. Forgieves var ethvert Forsøg paa at standse Ilden, der paa engang brød ud paa mere end fem hundrede Steder; med betænksomt Overlæg var denne rædsomme og magelose Daad forberedet, alle Slukningsredskaber vare tilintetgiorte; den uendelige Mængde af Træ-

huse befordrede Branden; dertil kom endnu en heftig Storm, som reiste sig den 16de. I fire til fem Dage, indtil den 20de September, rasede Luerne; og da Ilden endelig ophørte, fordi den ikke længere fandt Næring, laae mere end tre Fierdedele (efter Nogle ni Tiendedele) af Moskwa, Kirker, Universitetsbygninger, Palaier, Magasiner, i Aske. Den gamle Kreml blev ursrt af Luerne; nogle Kirker og Palaier (hvoriblandt den russiske Minister i Paris, Fyrst Kurakins) bleve reddede. — Et Tab for Rusland, der maaskee i et Aarhundrede ikke opretter, var i Øieblikket en ligesaa kraftig, som rædselfuld militair Operation. Af alle de Hielpemidler til at udholde Vinteren i Rusland, som den franske Krigshær havde haabet at finde i den rige Hovedstad, fandt den næsten Intet. Napoleon saae sig tvungen til at forlægge en stor Deel af Tropperne i Moskwas Omegn, medens der for Andre byggedes Træhytter iblandt og omkring de rygende Ruiner. Men det var at forudsee, at ligesom Besiddelsen af den afbrændte Hovedstad havde tabt al politisk Vigtighed, vilde den heller ikke i militair Hensende for et tilstundende Vinterfelttog være af betydelig Nytte.

Efterat Kutusow havde opgivet og forladt Moskwa, trak han sig med den efter Slaget ved Borodino betydelig svækkede russiske Armee ned imod Kolomna, og forlod derpaa denne Vei, for at drage frem paa Tværveien mod Kaluga. Her tog han en Stilling imellem Moskwa og Kaluga ved Letaschowka, hvorved han ikke blot dækkede sig Tilførselen fra

de frugtbare sydlige Provindser og de fra alle Sider tilulende Forstærkninger; men ogsaa underholdt Samfærdselen med Generalerne Tormasoff og Tschitschagoff, hvilken sidste havde ført den russiske Armee fra Donau ind i Volhynien og forenet sig med Tormasoff. Den franske Armee vendte sig med den venstre Fløi mod Zvenigrod paa Veien til Twer og Petersborg, med den høire mod Kaluga, og truede saaledes Twer og Tula, to Stæder af Vigtighed, hvor Ruslands største Vaaben-Fabriker findes. Et Corps af Avantgarden var rykket frem indtil Volga, for at afskære Seiladsen paa denne Flod. Smaafegtninger fandt jævnligen Sted; men det syntes som man paa begge Sider, trængende til Hvile, søgte at forstærke sig inden man paa ny begyndte en alvorligere Kamp. Vinteren nærmede sig; og med dens Ankomst tog hastigen det franske Felttog i Rusland en heel uforudseet Vending.

Keiser Napoleon besluttede, efter noget mere end en Maaneds Ophold i Moskwa, at forlade denne Stad og dens Omegn, for at føre sin Armee tilbage og lægge den i Vinterquarteer i Egnene mellem Smolensk og Witepsk, førend den strenge Aarstid indtraf. Hertil bevægedes han saavel af Mangel paa Levnetsmidler og Underholdning for Tropperne i disse udtomte og ødelagte Egne, som af de Efterretninger, at den russiske Donauarmee under Tschitschagoff den 17de September havde forenet sig med Tormasoffs Corps, og at de russiske Tropper, der hidtil havde staaet i Finland, vare landede i

Riga, hvis Beleiring man havde maattet ophæve; hvorved den franske Armee fra to Sider kunde udsættes for at blive omgaaet og afskaaret. Den 19de brød Keiseren op fra Kreml, hvis Fæstningsværker han ved Hertugen af Treviso (Mortier) den 26de lod sprænge i Luften. Forgieves havde han (i Følge russiske Beretninger) forinden tilbudet den russiske Feltherre Underhandlinger og Vaabenstilstand. Den franske Armee vendte sig sydvestlig og marscherede paa Landeveien mod Kaluga. Kutusow brød ligeledes op af sin forskandsede Leir, og stod den 24de October ved Malojaroslavez, omtrent hundrede Verster sydvest for Moskwa. Her kom det den 24de til en heftig Træfning imellem det 6te russiske og det 4de franske Armeecorps under Vicekongen af Italien, hvorom fra begge Sider haves meget forskiellige Beretninger. Efter Russernes Beretninger vare disse de Seirende, og den franske Armee, der i sin Marsch mod Kaluga saae sig forekommen af Fyrst Kutusow, maatte vige. Efter det franske Bulletin bleve Russerne fordrevne af deres Stilling ved Byen, trak sig tilbage i saadan Hast, at de maatte kaste 20 Kanoner i Floden, og efterlod 1700 Døde paa Valpladsen; hvorpaa den hele franske Armee den 25de befandt sig i Slagorden med sit Artilleri, i den Stilling, som Russerne Dagen tilforn havde inde, og tilbød forgieves Russerne et nyt Slag. Imidlertid trak den franske Armee sig den 26de over Borowsk og Vereia tilbage til Mosaisk; og Kutusow lod et stærkt Corps under General

Miloradowitsch og 20 Regimenter Kosakker under Hetmann General Platow følge efter den, for at forurolige den paa Tilbagetoget, imedens han selv marscherede mod Wiazma.

Et andet betydeligt Slag var imidlertid forefaldet den 18de, da en Deel af den russiske Hovedarmee under General Beningsen (det 2det, 3die og 4de Corps, med 10 Kosak Regimenter, under General Orlow Denißow, et Jægerregiment og 4 Cavallerieregimenter under General Møller) angreb den franske Avantgarde under Kongen af Neapel, som stod 80 Verster fra Moskwa paa Høiderne ved Byen Dmitrowsky. Efter det franske Bulletin har Kongen af Neapel i ti til tolv Angreb kastet det russiske Liniecavallerie, giennembrudt og nedhugget en russisk Division paa 6 Bataillioner, imedens Fyrst Poniatowsky ligeledes paa den anden Flei kastede Russerne tilbage. Efter russiske officielle Beretninger har Baron Beningsen tvunget den franske Armee under Kongen af Neapel til et fuldkomment og hastigt Tilbagetog, hvorved en Fane, 38 Kanoner, en Mængde Ammunition, den største Deel af Kongens og Officiernes Bagage, og henved 2000 Fanger faldt i Russernes Hænder. Generalen for Kongens Garde, Gueri, og den polske General Fischer vare blandt de Faldne, og Kongen selv skal med Nød have undgaaet at blive fangen. Russerne mistede i dette Slag General Baggehufwudt, der faldt for et af de første Kanonskud, og General Beningsen selv blev saaret.

Saa forskiellige ere Krigsberetningerne fra begge Partier. Det vilde derfor, og fordi fuldstændige Efterretninger tildeels endnu savnes, ikke let være muligt, at følge den franske Armee i enhver Fegtning og paa enhver Marsch under dens Tilbagetog fra Rusland. Her kunne vi blot angive de vigtigste Epoker af dette ligesaa uformodede, som i dets Følger fordærvelige Tog. Fra den Dag Napoleon forlod Moskwa, syntes det, som i det Hele Krigslykke og Vaabenheld havde forladt de Franske. Fra alle Kanter af Riget ilede Forstærkninger til den russiske Armee. Landværnet opbødes i alle Grændseprovindser; i Gouvernementerne Moskwa og Kaluga reiste og væbnede Bønderne sig selv, valgte sig Anførere, og tilføiede overalt de franske Streifpartier megen Skade. Den russiske Hovedarmee, med de bedste Tilgange til Forstærkning og Underholdning, kunde saaledes i Tryghed oppebie Vinteren, for at gaae angribende frem. Keiser Napoleon indsaae derimod, at det ikke var muligt at holde de franske Armeer Vinteren over saa dybt inde i Rusland, i en Stilling, hvor de ikke blot vare udsatte for daglig tiltagende Mangel; men endog for at afskæres fra de polske Lande. At føre dem tilbage over Dnieperen, for at naae de i Polen samlede Magasiner, var Keiserens Hensigt. Var end Hæren svækket ved Slag og Strabadser, og havde den end, for at naae Smolensk, hvor de første franske Magasiner fandtes, en Vei at marschere paa mere end 40 Miil, giennem en ødelagt Landstrækning, og

idelig foruroliget af forfølgende Kosakhobe: vilde den dog uden et saa frygteligt Tab, som det, der paafulgte, have kunnet naae sine Vinterquarterer, om ikke en pludselig og meget stærk Frost var indtruffen langt tidligere end man havde ventet den.

Tilbagetoget mod Smolensk skete paa den store Landevei over Wiazma. Her var det keiserlige Hovedquarteer den 1ste November. Den russiske Armee drog frem paa venstre Side af Landeveien gjennem mindre udtomte Egne; Kosakkerne vare stedse forud for Armeen, og ved dem led de franske Tropper paa Tilbagetoget idelige Tab. I Wiazma kom det den 3die November til en Træfning, hvor en Deel af den franske Arriergarde under Prindsen af Eckmühl efter russiske Beretninger blev dreven igjennem Wiazma med et Tab af 25 Kanoner og flere Tusinde Faldne, Saarede og Fangne, og forfulgt indtil ud paa Natten; ved hvilken Leilighed Staden gik op i Luer. Omtrent ved denne Tid (efter den 6te November) indfandt Vinteren sig pludselig med en meget streng Kulde, der bestandig tiltog. Veiene bedækkedes med Glatis, hvorved Færdselen, efter den foregaaende hyppige Regn, blev næsten umulig. Hestene, deels svækkede ved Fodermangel, deels uvante til en saa pludselig Forandring i Climatet, styrtede nu i Tusindevis, fornemmelig de franske og tydske Heste. I faa Dage omkom, efter franske Beretninger, over 30,000 Heste; og snart var det hele franske Rytteri til Fods, Artilleriet og Trosvognene uden Heste, og Armeen nødsaget til ikke allene

at efterlade dens Kanoner, men endog at tilintetgiøre en stor Deel af dens Ammunition og Mundforraad. Ved Dorogobusch maatte det 4de Corps efterlade sit hele Artillerie; ligesaa det 1ste og 3die; saaledes at Armeen, da den ankom til Smolensk, regnedes at have mistet henved 400 Kanoner. Frosten yttrede ikke blot sine skrækkelige Virkninger paa Hestene, men ogsaa paa Folkene. Mangel og Strabadser havde afkræftet Mange og giort det umuligt for dem at modstaae Kuldens Virkninger. Hver Nat taltes flere hundrede Lig af Ihielfrosne. Da begyndte ogsaa Orden og Disciplin at ophøre i Hæren; mange Soldater bortkastede deres Geværer; og Mange vilde ikke mere lystre deres Officierers Commando. "Fienderne — hedder det i det franske Bulletin — som paa Landeveiene saae Sporene af den skrækkelige Nød, der havde rammet den franske Armee, søgte at føre sig den til Nytte. De omringede alle Colonner med deres Kosakker, hvilke, lig Araber i Ørknerne, borttoge alle de Forsler og Vogne, der vare affondrede fra Armeen." Blandt de betydelige Tab, som den franske Hær led paa sit Tilbagetog til Smolensk, var ogsaa det, at et Corps paa 2000 Mand med 60 Stabsofficierer under Brigadegeneral Augereaus Befaling, blev indesluttet i Byen Laichowo, af et russisk Corps under General Orlow Denisow, og maatte overgive sig paa Capitulation den 9de November; hvilket var første Gang i denne Krig, at franske Tropper havde strakt Gevær efter Capitulation.

Den 9de November var Keiser Napoleons Hovedquarteer i Smolensk; men det fandtes snart, at et videre Tilbagetog var fornødent, endskiøndt den tiltagende Frost daglig giorde det vanskeligere, Hærens Tab større, og dens Forfatning mere betænkelig. "Denne Armee — siges i det franske Bulletin — som den 6te havde saa skiønt et Udseende, var siden den 14de af en langt anden Beskaffenhed; uden Cavallerie, Artillerie og Transportmidler. Uden Cavallerie kunde vi ikke recognoscere en Fierdingvei omkring os; uden Artillerie kunde vi intet Slag vove, eller beholde Fodfæste. Vi maatte rykke fremad, for ikke at nødes til en Bataille, som vi af Mangel paa Munition ikke kunde ønske; vi maatte indtage en vis Strækning Land, for ikke at blive omgaaede, og det uden Cavallerie, som kunde recognoscere Fienden, og holde vore Colonner i Forbindelse med hverandre." Under saadanne Omstændigheder, ved den frygteligt tiltagende Kulde og Mangel paa Levnetsmidler, under idelige Forfølgelser af en Fiende, der langt lettere udholdt alle disse Besværligheder, og med hver Dag tiltog i Styrke, er det mindre at undres over, at den franske Armee paa dette Tilbagetog led et rædsomt og uhørt Tab, end at den ikke, paa en Marsch af mere end hundrede og halvtredsindstyve Mile, aldeles opløstes, og at det ikke kunde lykkes Russerne, deres Overlegenhed uagtet, reent at tilintetgiøre en Armee, uden Cavallerie og Artillerie, hvis Forfatning de selv beskrive som ligesaa slet, som de skildre deres egen fordeelagtig.

Fra Smolensk brød Hovedquarteret op den 13de. Fæstningsværkerne omkring Staden forstyrrede Hertugen af Elchingen, som med de sidste franske Tropper forlod Smolensk den 16de. Den franske Armee marscherede mod Dnieperen. Den russiske Hær brød op fra Jelna, og marscherede Smolensk forbi imod Krasnoy, for at søge at afskære i det mindste den franske Arrieregarde. Ved Krasnoy, hvor den franske Armee var indtruffen den 16de November, kom Russerne under Kutusow samme Dags Aften, og sloge Leir 7 Verster fra Staden. Den 17de kom det ved Krasnoy til et heftigt Slag, som efter russiske Beretninger faldt uheldigt ud for de Franske, hvis Tab af Fangne deri angives til over 9000 Mand, 50 Officierer og 2 Generaler. 70 (efter andre kun 25) Kanoner og 3 Faner skulle paa denne Dag være faldne i Russernes Hænder. Dagen efter fandt Hertugen af Elchingen, hvis Armeecorps udgiorde Arrieregarden, sig omringet, da han kom til Krasnoy, af et russisk Corps under Miloradowitsch. "Han befandt sig i en kritisk Stilling — mælder det franske Bulletin — men trak sig derudaf med den ham egne Uforsagthed. Efterat han hele Dagen den 18de havde holdt Fienderne fra sig og bestandig drevet dem tilbage, giorde han om Natten en Bevægelse med den høire Fløi, gik over Dnieper, og tilintetgiorde alle Fiendens Beregninger." Efter russiske Beretninger blev det afskaarne franske Corps adsplittet; 12,000 Mand maatte overgive sig, og 27 Kanoner med hele Bagagen faldt i Rus-

sernes Hænder. Russerne sang Te Deum over disse Seire, og Keiseren tillagde Generalfeltmarskalk Fyrst Kutusow Tilnavnet Smolenskoi.

Imidlertid drog den franske Hovedarmee mod Orza, gik der den 19de November over Dnieper, og rykkede mod Floden Berezina, efter at have paa høire Side af Dnieper iværksat Foreningen med de Armeecorps, som Hertugen af Belluno (Victor), General Dombrowsky og Hertugen af Reggio (Oudinot) havde under deres Befaling. Derimod var den russiske Armee fra Volhynien under Tschitschagoff trængt ind i Lithauen, havde besat Minsk og rykkede mod Boryssow for at hindre de Franskes Overgang over Berezina, imedens Grev Wittgenstein, forstærket ved General Steinheils Corps, var gaaet over Düna, og trængte frem over Tschasknik, for at forene sig med Moldau-Armeen. General Dombrowsky, som forsvarede Broskandserne ved Boryssow, blev den 21de angreben af Tschitschagoffs Avantgarde under General Lambert, og tvungen til at forlade denne Stilling, hvorved den franske Armee hindredes i sin Overgang over Berezina paa dette Punkt. Uagtet Angreb paa den ene Side af Wittgenstein, som Hertugen af Belluno gik i Mode, og paa den anden Side af Tschitschagoff, der paa forskiellige Punkter søgte at hindre Overgangen, indtog Keiser Napoleon en stærk Position, 13 Versier fra Boryssow nær ved Studentzy, hvor Armeen den 26de og 27de, under Beskyttelse af et Batteri paa 30 Kanoner, gik over Berezina paa to slagne Broer,

under bestandig Fegtning med Russerne, som fra to Sider giorde Angreb. Efter Overgangen afbrændte de Franske Broerne; Tschitschagoff forenede sig med Wittgenstein den 28de November; og en levende Fegtning fandt Sted denne Dag, der efter det franske Bulletin var heel uheldig for Russerne. Det er mærkeligt, at i Tschitschagoffs officielle Beretning om denne Overgang mældes intet om det uhyre Tab af Folk, Heste og Artilleri, som Russerne ellers tillægge den franske Armee ved Overgangen over Berezina; men der siges, at den hele franske Hær udgiorde over 70,000 Mand, hvoraf en Deel bestod af Tropper, der hidtil ikke havde lidt, og hverken havde Mangel paa Artillerie eller Cavallerie; ligesom og, at Keiser Napoleons Garde var i den bedste Forfatning. Efter Wittgensteins egen Beretning beløb hans Tab i disse Træfninger sig til mere end 3000 Mand.

Efter Overgangen over Berezina havde den franske Armee to Veie at vælge, til at fortsætte sit Tilbagetog: over Minsk eller over Willna. Keiser Napoleon valgte Veien til Willna, fordi den anden førte giennem Skove og Moradser, og tildeels var besat af russiske Corps. Armeen, hvis Udmattelse daglig tiltog, ligesom den i Antal forringedes, haabede i Willna at finde Hvile og Vederkvægelse; og saa behøvede den ikke blot at fornye sit Cavallerie, Artillerie og Befordringsvæsen, men og at gienoprette den blandt de adspredte og modfaldne Krigshobe næsten aldeles tilintetgiorte Orden og Disciplin. En ny heftig Frost, som indtraf under Armeens Marsch

fra Berezina mod Willna forøgede endnu mere dens Trængsler og Lidelser. Cavalleriet smeltede tilsidst sammen i den Grad, at man af de Officierer, som endnu havde Heste, maatte danne 4 Compagnier, hvert paa 150 Mand, ved hvilke Generaler forrettede Tieneste som Capitainer, og Oberster, som Underofficierer; og dette Corps, commanderet af General Grouchy under Kongen af Neapels Overanførsel, maatte udgiøre Keiser Napoleons ridende Garde. Den 28de November var det franske Hovedquarteer i Zembin, Norden for Minsk; den 3die December var det i Molodetschno, en liden Stad, 17 til 18 Mile fra Willna. Den 5te December forsamlede Keiser Napoleon i Hovedquarteret Semorgony Kongen af Neapel, Vicekongen af Italien, Fyrsten af Neufchatel, tilligemed alle sine Marskaller og tilkiendegav dem, at han havde udnævnt Kongen af Neapel til sin Generallieutenant, for at anføre den hele franske Armee i Keiserens Fraværelse. I en enkelt Slæde reiste Napoleon, ledsaget af Overstaldmesteren, Hertugen af Vizenza (Caulincourt), ubekiendt giennem Warschau, hvor han besaae Pragas Fæstningsværker og tilbragte nogle Timer; han kom til Glogau den 12te, til Dresden Natten den 14de, hvor han hos sin Minister Grev Serra modtog Kongen af Sachsens Besøg, og kun opholdt sig nogle Timer. Den 18de, om Aftenen Kl. 11, var Napoleon i Paris, hvor man troede ham endnu i Polen.

Den franske Armee var ikke i den Forfatning, at den i Willna kunde standse sit Tilbagetog. Fra

den 8de til den 10de December drog den igiennem denne Stad, og videre mod Kowno, hvor den gik over Niemen. Den russiske Armee fulgte efter, og imod Slutningen af December var ikke blot de polsk-russiske Provindser, men endog en Deel af Hertugdømmet Warschau atter i Russernes Magt. Paa samme Tid, som den franske Armees Centrum trak sig tilbage over Niemen, maatte ogsaa Hertugen af Tarents (Macdonalds) Corps fra Curland trække sig tilbage ind i Preussen, og det østerrigske Hielpecorps under Fyrsten af Schwarzenberg, mod hvem den russiske General Sacken commanderede, drog sig tilbage over Weichselen og gik i Cantoneringsquarteer Sønden for Warschau. I Willna rykkede Russerne under Tschittschagoff ind den 10de December efter nogle Timers Fegtning med den franske Arrieregarde. Fyrst Kutusow ankom den 11te og Keiser Alexander selv den 22de i Willna. Snart betraadte ogsaa Russerne det preussiske Landemærke. Generallieutenant Paulucci, efterat have fordrevet de overblevne franske og preussiske Corps af Curland og Samogitien, rykkede den 27de December ind i Memel, som efter nogen Modstand overgav sig. Et Detachement af Wittgensteins Corps under General-Adjutant Kutusow besatte Tilsit den 24de, og rykkede ind i Gumbinnen og Insterburg den 26de. Efterat Kongen af Neapel med den keiserlige Garde den 1ste Januar var brudt op fra Konigsberg, og Hertugen af Tarent med sit Corps Natten imellem den 4de og 5te Januar var trukket igiennem denne Stad, rykkede

Avantgarden af Wittgensteins Corps den 5te Januar Kl. 1 om Morgenen ind i Preussens Hovedstad, næsten i samme Øieblik, som Hertugen af Tarents Arrieregarde forlod den. Han fulgte efter Kongen af Neapel, der over Braunsberg og Elbingen trak sig tilbage over Weichsel; snart fandtes ingen franske Tropper mere paa den høire Weichselbred; alt hvad der af Armeen kunde samles trak giennem Pommern og Brandenborg mod Elben. Thorn og Dantzig vare de faste Punkter ved Weichselen, som den franske Armee ved sit Tilbagetog, tilligemed den polske Fæstning Czenstochow, efterlod til deres Besætningers Forsvar.

Endnu inden Aarets Udløb sluttedes dets uhyre og magesløse Krigstildragelser med et heel uventet Skridt af en preussisk General, som ved en paa egen Haand sluttet Capitulation, overgav den største Deel af det preussiske Hielpecorps i Russernes Vold. General York commanderede dette Corps, der udgiorde Arrieregarden af Hertugen af Tarents Armee, og fulgte denne fra Mitau i Afstand af en Dagmarsch. Paa dette Tilbagetog, inden han endnu havde naaet de preussiske Grændser, sluttede Yorck den 30te December i Poschernu ved Tauroggen en Convention med den russiske General Diebisch af Wittgensteins Armee, ved hvilken det bestemtes, at de preussiske Tropper skulde udgiøre et neutralt Corps og besætte Preussens Grændse fra Memel til henimod Tilsit; og at de skulde være forpligtede til, hvis endog Kongen af Preussen ikke vilde stadfæste denne Convention,

i to fulde Maaneder ikke at fegte mod den russiske Armee. Generallieutenant Massenbach, der fulgte Hertugen af Tarent med 2 Batterier, 6 Bataillioner og 6 Eskadroner, forlod ham, efter General Yorcks Befaling, den 31de December og marscherede med sit Corps tilbage over Niemen. Kongen af Preussen lod dette Skridt af General Yorck offentlig erklære for et Forræderi, negtede at ratificere Conventionen, og udnævnte General Kleist til at anføre de preussiske Hielpetropper; men det Corps, som Yorck havde sat ud af Virksomhed, kom ikke mere til at fegte under franske Faner; og den af ham sluttede Convention blev et Forvarsel for Preussens Frafald fra det franske Forbund.

Saaledes saae man Aaret mod dets Slutning at medføre Begivenheder, som Ingen for faa Uger siden havde anet, og ikke uden Forbauselse overskuer man den Række af Optrin, der indesluttes i en Tid af nogle Maaneder, og de uhyre Omvexlinger, som det korte Tidsrum fødte. Alt hvad det mægtige franske Monarkie kunde opbyde af Krigerskarer og Vaabenmagt var sat i Bevægelse til det mest colossalske Krigstog, som den nyere Tid har kiendt. Med det Held, der fulgte Seierens Søn fra hans første Skridt paa Krigens Bane, havde Napoleon i et Par Maaneder erobret et stort Kongeriges Lande, trængt de russiske Hære fra Niemens Bredder til Wolga, og plantet den franske Ørn paa de gamle Czarers Slot i Ruslands Hovedstad. Men Moskwa sank i Aske — og fra dette Øieblik saae vi hans Vaaben-

lykke vende sig. En rædselfuld Begivenhed, der giorde et Par hundredetusinde Mennesker hunsvilde, reddede det russiske Monarkie, eller opholdt i det mindste den vældige Arm, der truede med at sønderknuse det, indtil Krigslykken vendte sig, og Naturen, i Forbund med de russiske Hære, viste sin frygteligste Odelæggelseskraft. Den aldrig overvundne Hærfører maatte erkiende Elementernes Magt, og med Kæmpearm greb den Usynliges almægtige Kraft ind i de store Begivenheder, paa hvilke Monarkiers Skiebne hvilede. Mere end Russernes Vaaben feirede Mangel og Frost over Frankriges feiervante Krigshære. Skrækkeligt var Tabet i det endte Feltog *). Kun Levninger af en uhyre Krigsmagt kom

*) Man har i russiske Tidender læst Beretninger om Antallet af de døde Mennesker og Heste, der ere fundne og opbrændte i de russiske Provindser, hvorigiennem den franske Armee giorde sit Tilbagetog. Efter disse er der i Gouvernementet Minsk fundet 48,903 Mennesker og 30,062 Heste; i Gouvernementet Moskwa 49,754 Mennesker og 27,849 Heste; i Gouvernementet Smolensk 71,735 Mennesker og 51,430 Heste; i Gouvernementet Willna 72,202 Mennesker og 9407 Heste; i Gouvernementet Kaluga 1017 Mennesker og 4384 Heste; tilsammen 243,614 døde Mennesker og 123,132 Heste. Dog kan man vel have Aarsag til at tvivle om disse Optællingers fuldkomne Nøiagtighed; og Antallet turde maa-

fra Ruslands Sletter tilbage til Tydskland. Allerede saae Napoleons Fiender hans Vælde tilintetgiort; allerede drømte man om det franske Monarkies Fald, eller i det mindste om dets Indskrænkning til Rhingrændserne. Russerne trængte langsomt, men uden Modstand frem over Weichsel og Oder; snart saae man Preussen, hvis Politik i saa mange Aar har været vaklende og halv, at hænge Kappen, ikke efter Vangen, men efter Veiret, og slutte sig til de fremrykkende russiske Hære, der forkyndte Tydskland dets Befrielse ved Kosakker, vakte svage Forsøg til Opstand i Nogle af dette Riges nordlige Egne, satte Englands Guld, Sverriges Tropper og dets Kronprindses Ærgierrighed i Bevægelse, og gav Danmark en forandret Stilling til de mod Frankrige forenede Magter; ja virkede endog paa de i Europa næsten forglemte bourbonske Prindser, der i det mindste endnu kunde skrive Manifester. Men hvad Mange i deres Indbildnings Ruus drømte om, forsvandt for Napoleons Aand og Kraft. Saa lidt Nogen forudsaae Begivenhedernes Vending og Udfald i dette Aar, saalidt vidste Nogen at beregne, hvad det følgende vilde bringe; og vi have allerede seet det næsten ligesaa rigt paa store og overraskende

skee være noget overdrevet. Man har ligeledes i Rusland bekiendtgiort Rapporter, i Følge hvilke 4 franske Bataillioner, der udgiorde 119 Officierer og 1449 Mand paa Marschen fra Smolensk til de preussiske Grændser smeltede sammen til 69 Officierer og 73 Mand.

Tildragelser, som det Aar, hvis vigtigste Krigsoptrin vi hastig have overskuet.

Frankriges Historie er Napoleons Bedrifter. Medens de franske Hære drog igiennem det halve Europa, for at kæmpe dybt inde i Polen og Rusland, herskede en uafbrudt Rolighed inden for dette colossalske Riges Grændser. Uden Betænkning forlod Keiseren om Foraaret sin Hovedstad, for at føre sine Armeer flere hundrede Mile bort fra Frankriges Grændser; rolig vendte han mod Aarets Slutning tilbage fra Krigsskuepladsen, skiøndt Lykken første Gang havde forladt ham. Han veiede sit Tab og sine Kilder til at erstatte det, og snart saae man ham udvikle nye Kræfter, hvorover Europa forbausedes. — Under Keiserens Fraværelse skete dog et Forsøg paa at forstyrre den offentlige Rolighed. Malet, en afsat General, havde i Forening med Lahorie og Guidal, ligeledes forhen Generaler, og tilligemed Malet fængslede i Paris for andre Forseelser, og endeel Officierer ved Nationalgarden i Paris, stiftet en Sammensværgelse, hvis Hensigt ei gik ud paa mindre end at fremvirke en Revolution ved det udspredte Rygte, at Keiseren var død. Den 23de October var den til deres Planers Udførelse bestemte Dag. De forsøgte Voldsomheder imod Politieministeren, Politiepræfecten og Pladscommandanten i Paris; men Forsøgene mislykkedes, og inden et Par Timer vare de, tilligemed alle deres Medskyldige, fængslede. De enkelte Omstændigheder ved denne

Sammensværgelse ere ikke blevne fuldkommen bekiendte. Malet og hans 13 Medskyldige dømtes den 29de October ved en Militaircommission fra Livet for en Misgierning, "hvis Formaal var at nedbryde Regieringen og Thronfølgens Orden, og opægge Borgerne til at væbne sig mod den keiserlige Myndighed;" og 12 af de dømte henrettedes samme Dags Eftermiddag. I Moniteuren anmærkes det: at andre Omstændigheder ved Forbrydelsen ikke ere angivne i Dommen; og at man som Beviser mod General Malet fremviste hans Pistoler og hans Sabel. Denne Tildragelse lagde for Dagen, hvor fast Napoleons Vælde er grundet, og viste, hvor lidet han vovede ved at forlade sit Rige for at krige i Rusland med Kiernen af den franske Magt, saalænge han ligesaa trygt kan styre Frankrige i Moskwa, som i Paris.

Hvad i dette Aar er virket for det franske Riges indvortes Kraft og Velstand, som Napoleon ikke glemmer over Krigens blodige Syssler, er mere end her, efter disse Blades Bestemmelse, kan opregnes. Til de Gienstande, Keiseren har skienket særdeles Opmærksomhed og Opmuntring, hører Sukker-Fabricationen af Runkelroer. Adskillige Anordninger, som have Hensyn hertil, udkom; Dyrkningen i det Store af denne sukkerydende Vext blev fremmet paa mange Maader; ja endog egne chemiske Skoler oprettedes, for at have Opsyn med Fabricationen. Fremtiden skal endnu lære, om Resultaterne ville lønne disse store Bestræbelser. For at vaage over Alt, hvad

der hører til Handel og Industrie i det franske Rige, har Keiser Napoleon oprettet et eget Ministerium for Handel og Manufacturer, (den 15de Januar) for hvilket Grev Collin de Sussy staaer i Spidsen. Indskrænket ved Krigen med Havets Beherskere, maa imidlertid den franske Handel endnu nøies med Kystfart, paa de enkelte Skibe nær, der seile med engelske Leidebreve. Man lover sig endeel af en ny Handelsvei til Levante, aabnet giennem Illyrien, hvor man blot i de to Handelsstæder Spalatro og Lostainizza i Aaret 1811 havde oplagt for mere end 11 Millioner Franker levantiske Varer. — Af uberegnelig Vigtighed for Rigets indvortes Handel, ere de store Canaler, hvorpaa endnu arbeides; og næsten af lige Betydenhed ere de ypperlige Landeveie, som i Aaret 1812 vare under Anlæg fra Hamburg til Wesel, fra Amsterdam til Antwerpen, fra Bourdeaux til Bayonne, fra Nizza til Rom. Et stort Foretagende i Italien, som hører til de ypperste og mest velgiørende under Napoleons kraftfulde Styrelse, er de pontiniske Sumpes Udtørring. Dette Forehavende, hvorpaa man i saamange Aarhundreder har tænkt og arbeidet, synes i vore Dage at kunne love sig Fuldendelse, og vilde sikkert naae den, om det var Napoleon muligt at tilkæmpe sig Fred. Saa bør og nævnes, at den herlige Domkirke i Mailand, en af de skiønneste og største Kirker i Verden, som Bygmesterne havde ladet ufuldendt, paa Napoleons Befaling i Aaret 1812 er bygget færdig. Dette og andre lignende Mindesmærker

ere skiønnere, og vel ligesaa varige, som Seiersmindet paa Valpladsen, hvor mange tusinde Mennesker have blødet. Paris, paa hvis Forskiønnelse overordentlig store Summer ere anvendte, har ogsaa i dette Aar feet flere Pragtbygninger reise sig; en ny Universitetsbygning, et Rigsarkiv, en Skole for de skiønne Konster, o. fl. Endelig bør ikke forbigaaes (for dog at nævne noget, der har Indflydelse paa Litteratur og Videnskaber) at det Vaticanske Bibliothek, efter Keiserens Befaling, er giort mere tilgængeligt og offentligt end tilforn; og at det berømte Academie della Crùsca, oprettet paa Ny ved et keiserligt Decret af 19de Januar 1811, høitideligen blev aabnet den 30te Marts 1812.

Vende vi nu vort Blik fra Krigsskuepladsen i det nordøstlige Europa, og fra det indvortes rolige Frankrige til de øvrige europæiske Stater, da finde vi de tydske Lande (neppe kan Navnet Tydskland mere være brugeligt) vel endnu i dette Aar ubesøgte af Krigens Nødsler, men derfor ikke frie for dens Byrder, eller deres Fyrster udeeltagende Tilskuere ved den store Kamp imellem det vestlige og østlige Monarkie. Tvertimod, ikke blot Frankriges og Italiens, men næsten hele Tydsklands Magt var opbuden til denne Krig. Sachser og Baierre, Westphalere og Würtembergere, og alle øvrige Rhinforbundets Tropper kæmpede i Rusland, langt fra deres Hiem, som saa mange Tusinde af dem aldrig mere saae. Smolensk og Moskwa, og mange flere Stæder vare Vidne til deres Tapperhed, som de franske

Hærførere have ladet vederfares fortient Ret, og som saa ofte har lagt for Dagen, at det ikke var Mangel paa Mod og Manddom hos Folket, men paa Eenhed og Sammenholdighed hos Fyrsterne, der adsplittede det tydske Statslegeme, og tilintetgiorde Tydskland, som Nation. Kun i Sprog, Litteratur og Konst ere Tydskerne endnu forenede. Ethvert Tab af Mænd, som heri havde udmærkede Fortieneſter, er derfor nu et dobbelt føleligt Nationaltab for Tydskland. Saaledes miſtede Tydskland i Aaret 1812 en Heine, Reinhard, Griesbach, Pallas og Flere, hvis Tab maaſkee et langt Tidsrum ikke erſtatter.

Tilligemed det øvrige Tydskland var ogsaa Preussen i dette Aar ved Forbund forenet med Frankrige, og tog en ikke ubetydelig Deel i Toget mod Rusland. I Begreb med at forbedre dets Finanzer, som den sidſte Krig med Frankrige havde ødelagt, maatte det paa diſſe nye Anſtrengelſer anvende ſine ſidſte Kræfter. Dets Tropper deelte Hæder og Uheld med de franſke; dog led de i Forhold langt mindre paa deres Tog ind i Curland og mod Riga, end den Armee, der drog mod Moſkwa. Den ſtorſte Deel af Kongeriget Preuſſen var mod Aarets Slutning i Ruſſernes Magt, tilligemed en betydelig Deel af den preusſiſke Armee, ſom ved General Yorcks ulovlige Convention var ſat ud af Virkſomhed. Snart ſkiftede det preusſiſke Cabinet atter Politik; og, ſom en Følge deraf, blev denne Stats Skiebne

atter ligesaa usikker, som i Aaret 1807. Endnu tor Ingen forudsige den.

Østerrige var ligeledes i Aaret 1812 nøie forenet med Frankrige. Dog var dets Politik, med Hensyn til Krigen mod Rusland, mere passiv, end activ; og dets Deeltagelse i denne indskrænkede sig til at stille det ved Tractaten med Frankrige betingede Hielpecorps, der vel tog en activ, men ingen afgiørende Deel i Krigen. Da Vaabenlykken vendte sig til Russernes Side, var det ogsaa forbi med denne Østerriges Deeltagelse i Krigen mod Frankriges Fiender. Hidtil næsten ene sysselsat med at ophielpe sine Finanzer og Landets indvortes Kraft, uden at ville mere end nødigt blande sig i de to Monarkiers Kamp, saae man det efter den Tid lidt efter lidt at sætte sig i en alvorligere Stilling, skiøndt det varede en Stund, inden det blev klart, hvad det østerrigske Cabinet egentlig vilde. I Aaret 1812 havde det, ligesaa lidt som andre Hoffer, beregnet, hvad der kunde indtræffe; men skaanede forsigtig sine Kræfter. Tiden vil lære, hvorvidt det har giort vel i, at opbyde dem efter det afgiørende Øieblik. Til Østerriges Historie i Aaret 1812 hører en ungersk Rigsdag, der sluttedes den 1ste Junii efter 126 Forsamlinger, og hvis Omkostninger beløb sig til otte Millioner Gylden. Et rigt Land, der kan anvende saa meget paa sine Stænders Møder! Paa denne Rigsdag vedtoges blandt andet en Forhøielse af Saltprisen i Ungarn, som man regnede allene vilde indbringe Statscassen 24 Millioner Gylden aarlig. Keiseren fandt i

øvrigt paa denne Rigsdag ikke altid lige redebon Villighed hos Stænderne; endnu ved dens Slutning maatte han alvorligen gientage endeel af sine vigtigste Fordringer, hvoriblandt den, at Ungarn skulde udrede 12 Millioner i klingende Mynt til Statens Fornødenheder, og paatage sig en Garantie af 100 Millioner Gylden Wiener Courant til Afbetaling paa Statsgielden.

Imedens den store Kamp i Østen, i dens Forberedelse og Udførelse, sysselsatte hele Europas Opmærksomhed, vedvarede endnu i Spanien den Krig, der i fem Aar var ført imellem en Deel af Nationen og dens Repræsentantere, understøttet af en engelsk Krigsmagt, eller det engelske Partie, paa den ene Side, og det af Keiser Napoleon indførte nye Dynastie, understøttet af franske Armeer, eller det franske Partie, paa den anden. Efterat England er bleven udelukket fra det hele øvrige Fastland, har det endnu vidst at holde sig paa den spanske Halvø, hvor det underholder den haarde og blodige Kamp, som deler en stolt og kraftfuld Nation i to hinanden sønderslidende Partier, og grusomt med Ild og Sværd hærjer et af de skiønneste, af Naturen rigest begavede Lande i Europa. Saa fordærvelig denne Kamp er i dens nærmeste Virkninger, saa mærkværdig er den i Tidens Historie; og sikkert vil engang af den blodige Sæd, den har udsaaet over enhver Plet i det store Rige, de Frugter spire frem, som den spanske Nation ikke har kunnet høste, imedens Amerikas Sølv (hvilket Spanien maaskee herefter kommer til at savne)

og en langvarig Fred og indvortes Rolighed havde nedsænket den i Søvn og Dorskhed. Det er i vore kraftløse Tider til Forundring, at et Folk i saamange Aar udholder Alt hvad Krigen har af Rædsler og Ødelæggelser, uden at bøies af Overmagt, uden at synke under Lidelsers Vægt, uden at opgive den Sag, det kæmper for. Mindre vil man undres, naar man af Fortidens Historie kiender den spanske Nationalcharakteer, og naar man betragter, af hvad Natur den Krig er, som føres paa den spanske Halvø. Anderledes end de Krige, som Fyrster og Stater føre, ere de, hvori en heel Nation tager Deel; og den spanske Krig er bleven, hvad den i Begyndelsen ikke var, en Nationalkrig. Vi have i vor Tid tilforn i den franske Nation havt et Exempel paa, hvad et Folk kan udrette, naar det ved Revolutioners voldsomme Giæring udvikler sin hele Kraft; og skiøndt den spanske Nationalkraft paa en anden Maade er vækket af sin Slummer, kunne vi ikke fragaae, at om den ikke havde reist sig, vilde England forgieves have anvendt sit Guld og sine Vaaben for at modstaae Napoleons seiervante Legioner. Derfor, medens vi beklage, at det brittiske Cabinets Vindesyge skal nære de Krigsluer, der rase i det herlige Land og fortære dets Kræfter; at saameget Blod er rundet, fordi Englands Handelspolitik har valgt dette Rige til at lade sine Armeer virke paa Fastlandet: kunne vi vel ikke andet end beundre, hvad Spaniernes Mod og Udholdenhed i en saa langvarig og ødelæggende Krig har udrettet. Heller ikke kunne vi

overſee, at uden en Hærfører, ſom Wellington, der med ſaamegen Snildhed og Forſigtighed veed at bruge og ſkaane ſine Kræfter, vilde Krigen paa den ſpanſke Halvø maaſkee for længe ſiden have taget en anden Vending.

I Begyndelſen af Aaret 1812 var Armeernes Stilling i Spanien følgende: den franſke Nordarmee holdt Aſturien beſat; dens Hovedquarteer var i Valladolid. Hertugen af Raguſa (Marmont) ſtøttede ſig med ſin Armees venſtre Fløi til Tajo, og dens Cantonneringer ſtrakte ſig fra Salamanca til Placentia. Lige overfor ham ſtod Lord Wellington og holdt Coa-Flodens Bredder beſatte; nogle Afdelinger af hans, med de portugiſiſke Tropper forenede Hær vare fordeelte i det Indre af Provindſen Beira. General Hill ſtod med et Corps paa den anden Side af Tajo ved Alcantara; og Caſtannos med en ſpanſk Diviſion ved Portalegre, for at iagttage de franſke Troppers Bevægelſer ved Badajoz. Andaluſien var beſat af Hertugen af Dalmatien (Soult). Hertugen af Belluno var ſyſſelſat med at beleire Cadix, hvilken Bye de Franſke nu paa tredie Aar forgieves havde ſøgt at indtage; desuden var Tariffa indeſluttet, men ſkiøndt Volden allerede i de ſidſte Dage af December 1811 havde faaet Stormhul, maatte Beleiringen i Begyndelſen af Aaret 1812 ophæves. I Valencia ſtod General Suchet. Denne Hærfører havde alt ved ſine Krigstog i Spanien indlagt ſig Ære og Hæder; en ſtolt Erobring ſkulde endnu giøre ham mere berømt. Fæſt-

ningerne Tortosa og Tarragona i Catalonien havde han indtaget; efter Tarragonas Fald var han trængt ind i Kongeriget Valencia og havde leiret sig for Fæstningen Sagunt. Da denne havde overgivet sig, nærmede han sig Valencia, og indesluttede i December 1811 denne rige, af 90,000 Mennesker beboede By, hvor den spanske General Blake med sin hele Hær havde kastet sig ind. Spanierne trak sig tilbage til deres befæstede, med 80 Kanoner besatte Linier, hvilke de dog forlod, efterat de franske Ingenieurer den 2den Jan. havde aabnet Løbegravene og efter 4 Dage vare rykkede frem med deres Batterier indtil 15 Fod fra Gravene. Forgieves havde General Blake med 12,000 Mand giort et Forsøg paa at slaae sig igiennem den franske Beleirings-Armee, for at naae Biergene. Beleiringen fortsattes af de Franske med yderste Iver og Raskhed. Bombardementet begyndte den 5te og vedblev i 3 Dage. Artilleriet havde faaet 2 Batterier, hvert paa 10 Fireogtyvepundere, opført, og lavede sig til at skyde Stormhul paa Muren; Ingenieurerne vare trængte frem til Forstædernes Huse og anbragte Miner under Stadens Hovedporte. Under disse Omstændigheder tilbød den spanske høisicommanderende General Blake allerede den 9de at capitulere. Capitulationen, hvorved hele Besætningen overgav sig til Krigsfanger, sluttedes samme Dag. Ikke blot en af Rigets største og vigtigste Stæder faldt herved i Seiervindernes Hænder, men en heel Armee, den eneste, som Insurgenterne havde i det østlige Spanien blev sat

ud af Virksomhed. 16,000 Mand spanske Linietropper, 893 Officierer, 22 Generaler eller Brigaderer (hvoriblandt Zayas, Lerdizabal, Miranda, Marco del Ponte, som commanderede Valencia-Armeen, Sea, General over Cavalleriet, Marquis del Rocca, o. fl.) foruden Overgeneralen Odonnel og General-Capitain Blake, Chef for den anden og tredie spanske Armee, 374 Kanoner, 180,000 Pund Krud, 21 Faner, 1800 Heste, faldt her (i Følge Marskalk Suchets Beretning) i de Franskes Hænder. Snart maatte hele Provindsen Valencia underkaste sig de franske Vaaben; Alcira, Gandia, S. Felipe og Denia overgave sig. General Blake, en af Insurgenternes dueligste Hærførere, sendtes som Krigsfange til Pau; Marskalk Suchet blev til Belønning for denne udmærkede Erobring ophøiet til Hertug af Albufera, og i Districtet Albufera, en skion og frugtbar Egn i Nærheden af Valencia, bleve hans Domainer ham anviste. Keiser Napoleon lod desuden decretere, at Godser i Provindsen Valencia af 200 Millioner Frankers Værdi skulde forenes med det franske Riges overordentlige Domainer, for deraf at belønne de Fortieneste, Generaler, Officierer og Soldater havde af Valencias Indtagelse; og Provindsen Valencia blev paalagt en Contribution af 200 Millioner Realer.

Lord Wellington var imidlertid gaaet over Floden Agueda, for at giøre en Diversion til Fordeel for General Blake, indsluttede Ciuidad Rodrigo

den 9de Januar og tog den med Storm den 16de. Men da Hertugen af Ragusa med 4 Divisioner af sin Armee rykkede op fra Toledo mod Valladolid og Salamanca og gik Wellington i Møde for at byde ham et Slag, gik denne tilbage over Agueda, efterat have udrømt Fæstningen Ciudad Rodrigo og bortført dens Artillerie. Saaledes vedblev denne Feltherre at følge sin forsigtige Krigsplan, efter hvilken han, saa ofte et heldigt Tidspunkt frembyder sig, benytter det for sine Operationer, men saameget som muligt undgaaer, med sin svagere Styrke at indlade sig i afgiørende Slag. Uheldigt var ligeledes et andet Forsøg til at undsætte Valencia. En betydelig Styrke af Insurgenternes Tropper (10,000 Mand efter franske Beretninger) havde samlet sig for Tarragona, under General Lascy og Baron Ayrolas, for ved denne Fæstnings Erobring at vinde en fast Plads i Catalonien, og derfra kunne forurolige den franske Armee for Valencia; men de bleve adsplittede den 24de Januar i en Fegtning paa Høiderne ved Altafouilla med en Deel af den franske Armee i Catalonien under Generalerne Decaen og Matthieu.

Efter Valencias Overgivelse vendte Suchet sig imod Peniscola, en Biergfæstning i den nordlige Deel af Kongeriget Valencia. Et gammelt, af Tempelherrerne bygget Slot ligger i Havet paa en Klippe, der kun ved en smal Jordtunge er forenet med det faste Land, og omkring Slottet en By med 2000 Indbyggere. En Besætning af 1000 Mand forsvarede denne Fæstning under An-

forsel af Brigadieren Garcia Navarro. Saalænge Valencia endnu ikke var indtaget, kunde Marskalken blot holde Øie med dette Fort; nu lod han det indslutte; den 20de Januar begyndte Beleiringsarbeiderne, og snart derefter Bombardementet, som holdt ved i 8 Dage. Den 4de Februar overgav Commandanten, en Mand, der hidtil med ligesaa stor Iver, som Tapperhed, havde fegtet for Insurgenternes Parti, denne stærke og vel forsynede Fæstning uden Nødvendighed, enten fordi han ikke vilde overgive den i Englændernes Hænder, der havde fordret det af ham; eller fordi han, efter sin egen Forsikkring, nu indsaae Nødvendigheden af at forene sig med Kong Josef, for at giøre Ende paa Spaniens Ulykker. Imidlertid maatte man synes, at han ligesaa vel før, som efter et 8 Dages Bombardement kunde have faaet denne Overbeviisning. Ved Indtagelsen af Peniscola fuldendte Hertugen af Albufera Valencias Erobring paa Alicante nær, der endnu forsvarede sig under en engelsk Besætning, og hvis Beleiring ikke blev forsøgt.

Dette de Franskes Vaabenheld i det østlige Spanien havde desuagtet ikke saa afgiørende Følger, som man kunde ventet sig. Krigen med Rusland giorde det nødvendigt, at drage endeel af de bedste Tropper ud af Spanien, og indtil disses Afgang kunde blive erstattet, maatte de franske Generaler indskrænke deres Operationer. Imidlertid udbredte sig overalt i Spanien mindre Hobe af væbnede Insurgenter, blandt hvilke især de saakaldte Gue-

rillas udmærkede sig, der vel ikke vare i Stand til at udrette noget Alvorligt mod en heel Armee eller levere et Slag i aaben Mark efter Krigskonstens Regler, og derfor i større Træfninger næsten altid vare uheldige; men dog ved deres Maade at føre Krigen paa, i smaa, næsten over hele Landet omspredte Hobe, bleve ligesaa farlige og ubekvemme Fiender for de franske Armeer, som en heel, disciplineret Krigshær. Landets naturlige Beskaffenhed, de lange Biergkiæder, der fra Pyrenæerne strække sig til alle Sider næsten giennem hele Spanien, og giøre dette Rige til et af de besværligste at føre Krig i, er derimod ganske til Fordeel for disse omsværmende Krigshobe, der paa alle Kanter forurolige de franske Armeer, afbrød deres Forbindelse, og forstyrrede Sikkerheden i det Indre af Landet. Saa tidt de derfor ogsaa af de imod dem udsendte franske Troppecorps bleve adsplittede og jagne tilbage i Biergene: saa tidt viste de sig igien paa andre Punkter, aldrig modløse ved Tab, og altid lige dristige og uforfærdede. Hvor Spanierne derimod i et større Antal forsøgte at maale sig med de Franske, gik det dem som oftest uheldigt. General Balleysteros, der havde en ei ubetydelig Styrke af øvede Tropper under sin Anførsel, forurolige adskillige Gange den franske Sydarmee under Hertugen af Dalmatien (Marskal Soult), der var sysselsat med at beleire Cadix og Tariffa; men han blev den 29de Januar slagen, efterat han havde forenet sig med et Corps paa 4000 Mand under Coupons, og var ligesaa

uheldig i Februar i to Træfninger ved Alhaurin og Kartama; hvorpaa han trak sig tilbage i sin forskandsede Leir ved St. Roch under Gibraltars Kanoner. Ligesaa uheldige vare Anførerne Villacampa i Murcia (den 28 Januar), Empecinado med 3000 Mand ved Siguenza i Guadalaxara (den 7de Februar) Canigates i La Mancha (den 20de Februar), Mina og Malcarrado ved den venstre Bred af Ebro (i April) og Andre i de følgende Maaneder. En Storm, som forenede engelsk-spanske Tropper foretoge paa Mataro i Catalonien den 4de Mai, mislykkedes, saavelsom nye Forsøg i Catalonien ved Foden af Pyrenæerne (i Slutningen af Mai).

I Midten af Aaret tog derimod Krigen en for Englænderne langt gunstigere Vending, og vigtigere Krigsbegivenheder vendte Jagttagerens Opmærksomhed til Provindsen Leon. Lord Wellington var den 12te Junii gaaet over Agueda og ankom den 16de for Salamanca. Hertugen af Ragusa, der ikke fandt sig stærk nok, forlod denne Stad, efterat have lagt Besætning i de Forter, han der havde ladet anlægge. Den engelske Armee indtog den stærke Stilling paa Høiene ved St. Christoual, indesluttede Fortet ved Salamanca, og tvang det til at overgive sig den 28de Junii. Hertugen af Ragusa, der ventede en Forstærkning fra Nordarmeen under General Caffarelli, som imidlertid udeblev for længe, trak sig tilbage mod Duro. Lord Wellington med sin hele Magt fulgte alle hans Bevægelser; Hertugen gik over Duro ved Tordesillas, og trak siden en Di-

vision til sig under General Bonnet, som forlod Provindsen Asturien, hvor den befandt sig uden Forbindelse med Nordarmeen og i en mislig Stilling. Efterat Hertugen atter var gaaet tilbage over Duro, og efter mange Marscher frem og tilbage, under hvilke ogsaa nogle Smaafegtninger forefaldt, befandt begge Armeer sig i Slagorden lige over for hinanden i Egnen ved Salamanca; den franske slog Leir den 21de Julii ved Alba de Tormes og Salamanca. Den 22de kom det til Slag. Strax i Begyndelsen af dette, inden Englænderne endnu havde giort Angreb, blev Hertugen af Ragusa, i det han vilde begive sig hen til en høi Slette, der tegnede til at blive Kamppladsen, truffen af en Kartetskkugle, som knuste hans høire Arm og gav ham to svære Saar i den høire Side. Herved sattes han ud af Stand til at føre Commando, den næstcommanderende General Bonnet blev saaret strax efter Hertugen; af Mangel paa Overbefaling opstod Uorden i den franske Armee; de engelske Generaler giorde Alt for at benytte denne. Herved, og ved de Engelskes Overlegenhed i Ridderi og endeel af deres Troppers udmærkede Tapperhed, afgiordes Slaget ved Salamanca til deres Fordeel, og Lord Wellington vandt her en glimrende og afgiørende Seier, som havde den franske Armees fuldkomne Tilbagetog til Følge. Franske Beretninger angive selv deres Tab i dette Slag til 8000 Mand, hvoriblandt 3 faldne Generaler. Lord Wellington forfulgte den franske Armee, der trak sig tilbage over Duro mod Burgos; men vendte sig derefter mod den franske Centralarmee, der havde giort en Bevægelse imod Duro, for at søge Forening

med den slagne Portugals-Armee. Wellington lod denne forfølge af sin venstre Fløi, medens han førte den høire langs med Cega mod Cuellar, trængte den franske Avantgarde tilbage, rykkede ind i Segovia den 7de, og i S. Ildefonso den 8de August. Kong Josef, der commanderede Centralarmeen, saae sig nødsaget til at forlade sin Hovedstad, og med ham (efter franske Beretninger) over tyve tusinde Tilhængere af det nye Dynastie. Lord Wellington rykkede ind i Madrid den 12te August. En Besætning af henved 2000 Mand, som Kongen havde ladet lægge i Slottet Retiro, maatte overgive sig den 14de, og 189 Metalkanoner tilligemed betydelige Krigsforraad faldt her i Englændernes Hænder. Kong Josef havde trukket sig med sin Armee imod Toledo og Aranjuez. Wellington fulgte ham, og rykkede ind i Toledo den 15de August.

Hvis denne General havde kunnet udføre den Plan, som det synes han havde lagt, at trænge hastig frem mod det sydlige Spanien, for at hindre de franske Armeers Forening, angribe og slaae dem hver især, vilde han maaskee alt i dette Felttog have kunnet trænge den franske Magt tilbage over Ebro. Men uovervindelige Vanskeligheder modsatte sig hans raske og dristige Planer; og det synes som det har skadet ham, at den Krigsmagt, han kunde raadet over, var for meget deelt *), og som Medvirkningen hos

*) I engelske Blade af 20de September angives Styrken af de engelske Tropper under Wellington og Hill til 40,000 Mand; under General Maitland 6000 Mand; Besætninger i Cadix og Carthagena 6000 Mand; de engelsk-portugisiske Tropper til 24,000 Mand; i alt 76,000 Mand.

de forskiellige spanske Armeer ikke har været heldig og kraftig nok, for at understøtte hans med et saa udmærket Held begyndte Operationer. Den engelske General Maitland var afgaaet med 6000 Mand fra Sicilien, med hvilke endnu 3000 Mand forenede sig paa Minorca, og denne Magt var bestemt til at giøre en Diversion i Valencia eller Catalonien. Den ankom til Alicante den 10de Julii; men Hertugen af Albufera nærmede sig hastig med sin hele Styrke, og tilintetgiorde Virkningen af denne Expedition, hvoraf Wellington ikke havde nogen Fordeel. En Deel af Flaaden viste sig siden for Palamos i Catalonien; men var lige uheldig der, og den øvrige blev uvirksom ved Alicante.

Hertugen af Dalmatien havde imidlertid ophævet Beleiringen for Cadix, og var den 25de August brudt op fra Sevilla. Han drog sig ud af Andalusien, for at nærme sig Marskal Suchets Armee i Valencia, med hvilken Centralarmeen under Kong Josef alt havde forenet sig; og det lykkedes ham i

Den spanske Armee i Catalonien under General Lacy angives til 11,000 Mand; Armeerne i Valencia og Murcia under Elio til 18,000 Mand, hvoraf 11,000 disponible; Armeen i Andalusien under Balensteros 23,000 Mand, hvoraf 14,000 udgiorde Besætning i Tariffa, Isle de Leon og Sevilla; Armeen i Estremadura under Monsalm 7000 Mand; Armeen i Gallicien under Castannos 12,000 Mand; Armeen i Asturien under Mendizabal ikke over 3000 Mand. De spanske regulaire Tropper i Alt 84,000 Mand. Derimod regnedes de franske Tropper, der alle vare i Virksomhed, at udgiøre i Alt 149,000 Mand; hvorved Moniteuren giør den Anmærkning, at dette Tal er angivet for lavt. Styrken af de forskiellige Corps af spanske Guerillos, angaves at beløbe sig i Oktober til 26,160 Mand Fodfolk og 7220 Heste, under 21 Anførere.

Midten af September at iværksætte sin Forening med denne ved at trække sig over de Biergstrækninger, der adskille Andalusien fra Castilien og Murcia; uden at hverken den engelske General Hill, eller den spanske General Balleysteros i Andalusien kunde hindre det. Den forenede franske Armee brød nu op fra Valencia, for at nærme sig Rigets Middelpunkt; og Lord Wellington saae sig nødsaget til at forlade sin Stilling i Castilien; og vende sig nordlig mod Valladolid og Burgos. Den 17de September rykkede han mod denne Fæstning, og foretog dens Beleiring, som faldt uheldig ud for Englænderne. I 35 Dage forsvarede den franske Besætning under General Duberton sig med udmærket Mod og Haardnakkenhed, og afslog en Storm; saaledes at denne Beleiring kostede Englænderne efter franske Beretninger over 3000 Mand. Da Portugal-Armeen, der nu anførtes af General Souham, havde forenet sig med Nordarmeen under Caffarelli, og den 18de October rykkede frem for at undsætte denne Fæstning; da Wellington desuden havde den fra Syden fremrykkende forenede franske Hær i Ryggen: maatte han den 21 October ophæve Beleiringen for Burgos, og trak sig tilbage over Aranda, Valladolid og Palencia mod Duro-Floden. Han fortsatte, under idelige Kegtninger med den forfølgende franske Armee, sit Tilbagetog, og iværksatte den 4de November lykkelig sin Forening med General Hill ved Rueda. Kong Josef havde imidlertid den 2den November atter holdt sit Indtog i Madrid, og var den 4de rykket videre op mod Valladolid. Den 10de November skete ved Alba

de Tormes Foreningen af de tre franske Armeer, Portugals-Armeen under Souham, Central-Armeen under Hertugen af Albufera og Kong Josef, og Sydarmeen under Hertugen af Dalmatien. Den 14de October gik den forenede Hær, hvis Styrke blev angivet til 80—90,000 Mand over Duro. Den engelske Armee, som i Antal ikke var denne Krigsmagt voxen, trak sig videre tilbage; den for Krigen i Spanien meest ugunstige Aarstid begyndte med en overhaands stærk Regn, hvorved de mindste Bække opsvulmede til rivende Strømme, og paa begge Sider var man nødsaget til at ende det alvorlige Felttog for dette Aar. Wellington naaede imidlertid Ciudad Rodrigo med den Hæder, at have udført et meget heldigt Tilbagetog; men ikke desmindre havde hans Armee lidt endeel, og Tabet af saa store og vigtige Fordele, hvoraf han nylig havde været i Besiddelse var føleligt. Krigen med de omsværmende Hobe af Guerillas var dermed ikke til Ende; flere Smaafegtninger imellem dem og franske Troppecorps forefaldt baade i det nordlige og sydlige Spanien; men i det Hele foregik i Armeernes Stilling ingen videre væsentlige Forandringer i dette Aar. Imellem Lord Wellington og det spanske Regentskab vedblev den gode Forstaaelse. En Begivenhed, der vakte Opsyn, var, at General Balesteros, der anførte Insurgenternes Armee i Andalusien, blev i November afsat af Regentskabet og forviist til Ceuta, formodentlig ikke uden Wellingtons Medvirkning, og General Elio blev i hans Sted Anfører for denne Armee. (Slutningen i næste Hefte.)

Subscribenterne

paa

dette Maanedskrift.

Hr. Aall, Eier af Næs Jernværk, R. af D.
— Bang, Student.
— Becker, (G.), Professor, R. af D.
— Bierring, (N. C.), Procurator.
— Blichert, Præst i Eidsdellet.
— Bonnier, Boghandler.
— Brummer, Universitets Boghandler.
— Brünnich, Bogtrykker.
Hr. Bruun, (P. D.), Student.
— Bruun, Præst i Laarnbye.
— Bøgild, Hosekræmmer.
— Børresen, Præst paa Ourøe.
— Christensen, (J. G.)
— Dahl, (F. J. P.)
— Delbanco, Procurator.
Drevers Klub.
Enigheds Selskabet.
Hr. Estrup, Alumnus paa Walchendorffs Collegium.
— Fasting, Stud. juris.
Hr. Fich, Cancelliist.
— Fogtman, Cancellieraad.
— Friis, Bygmester.
— Funch, Fuldmægtig.
— Fønss, Student.
— Gall, Boghandler.
— Giersing, Proprietair til Noragergaard.
— Grooss, Krigsraad.
— Hartvig, (M.)
— Hempel, (S.), Bogtrykker.
— Henriques, Contoirist.
— Hiarup, Secretair.
— Hielm, Student.
— Hilker, Bogholder.
— Hiort, (P.), Student.
— Husum, (C. L.)
— Iversen, i Odense.
— Jacobsen, (E.)
— Johnsen, Regiments-quarteermester.
— Jungersen, Fuldmægtig.
— Jørgensen, Revisor.
— Klingberg, Prof. Med.
— Krarup, (C. L.), i Borris, Amtsprovst, R. af D.
— Lerche, (F.)
— Lilliensiiold, Kammerh.

Hr. Lund, (S.)
— Lund, Auditeur.
— Lund, (J. H.), Klædekræmmer.
— Magnussen, (F.)
Hs Excellence Hr. Geheime-Conferentsraad Malling, Storkors.
Hr. Meinert, Grosserer.
— Melbye, Boghandler i Colding.
— Mellerup, Præst i Greve.
— Meyer, Stadsbygmester.
— Milo, Boghandler i Odense.
Hs Excellence Hr. Geheime-Conferentsraad Moltke, Ridder af Elefanten.
Hr. Mynster, Professor.
— Mynster, Præst ved Frue Menighed.
— Møhl, (N. C.)
— Nielsen, (M.), Forstander for Borgerdydsskolen.
— Nielsen, Kiøbmand.
— Nielsen, (J.), Examinatus juris.
— Nissen, G., Etatsraad, R. af D.
— Paludan, Præst i Kiøbenhavn.
— Poulsen, Hofboghandler.
— Pram, Etatsraad, R. af D.
— Dr. Rahbek, Professor, Theaterdirekteur, R. af D.
— Rehders, Krigsraad.
— Ramsing, Kiøbmand i Ribe.
— Reingaard, Præst i Sønderjernløse.
— Rosenwinge (L. J. Kolderup), Cand. jur.
Hr. Roosen, Candidat paa Frederiks Hospital.
— Rudelbak, Stud. Theol.
DHrr. Ryberg & Comp.
Hr. Røed.
— Schäffer, Registrator.
— Schou, Assessor.
— Schou, (J.), Student.
— Schrøder, Adjutant ved 4de Armeedivision.
— Schubothe, Hofboghandler.
— Schwach, Student.
— Schytte, Boghandler i Aarhuus.
— Seidelin, (A.), Bogtrykker.
— Siewers, Student.
— Smidt, Assessor.
— Stampe, Kammerherre og Baron.
— Stiernholm, Student.
— Thaarup, Etatsraad og Committeret.
DHrr Thoring & Colding, Boghandlere.
Hr. Thorlacius, (B.), Professor.
Det kgl. Gen. Toldkammer.
Trojel, Præst i Nebbelunde.
Tryde, Præst i Glumsøe.
Tryde, Secretair.
Tutein, (E.)
Wichman.
Wiinholt, (E.), Student.
Wiinholt, (P.), Student.
Willerup, (A.)
Øhlenschläger, (A.), Prof.
Ørsted, (A. S.), Etatsraad og Deputeret, R. af D.
Ørsted, (H. C.), Professor.
Øst, Overkrigscommissair.

Paa de Subscribenter, som endnu maatte tilkomme, skal Fortegnelse blive meddeelt i Hæftet for December dette Aar.

Anskuelser af Italienernes poetiske Litteratur

ved

S. Meisling,

Dr. Phil. og Adjunct ved Cathedralskolen i Kiøbenhavn

Enhver som kjender det Forhold, hvori den antike og moderne Tid staae til hinanden, vil finde, at nøjagtigt Studium af Italiens Litteratur, som spiller saa betydeligen Rolle i den gamle midlere og nyere Tids Videnskabelighed, er frugtbringende og vigtigt. Gaaer det ej i dette Tilfælde med hele Nationer, som med enkelte Mennesker? Mon ikke den berømte Mands Slægt interesserer os, selv i dens fjerneste Grene, om disse endog ej selv indeholde noget udmærkende? Hvor meget mere da, naar Descendenterne ere af Naturen fast lige saa store og ædle som deres Stammefædre. Skulde vi vel vende vort Blik fra Italien, efter at have seet det romerske Folk gaae under, hvis gyldne Tider vi dog stræbe siedse mere at gjøre os bekjendte med? Man kan være overbe-

viist om, at til at kjende den gamle Litteratur, og føle den i dens hele Omfang, bidrager ej lidet at være bekjendt med den nyere Tids Productioner. Denne Sammenstilling skal ei bestemme vor Dom om nogen af Parterne; thi denne bør være reen, gaae ud fra Værkerne selv, og være uden relative Hensyn; men den viser os begge i deres forskjellige Aand og Tendenz, og giver os et tydeligere Begreb om begges Væsen, Maneer og Behandlingsmaade. Det kaster et klarere Lys over den gamle Verden, naar vi see den Nye ligesom træde i Kamp med den, for at opnaae det samme intellectuelle Formaal. Det er et i sig selv herligt og belønnende Syn, at see Menneskehedens Store, til de forskjelligste Tider og Lande at stræbe for et og det samme: at hæve Mennesket ud over det indskrænkede Jordliv, ved at vise, at det af den Evige blev skabt for det Uendelige.

Hellas's videnskabelige Litteratur er kraftig, skjøn og ædel; hvo nærmede sig den og blev ej henreven? Ærværdig og fuldendt stor i det Ophøjede, venlig og blid i det Simplere staaer den frem som en Apollo i sin hele Guddomsfylde. Forskjellig fra den i Liv og Aand er den Romerske. Mindre original end den, henter den sit Lys fra Grækenland, og bliver kun et svagere Gjenskin af dennes herlige Lue. Dog er den selvstændig i sin Efterligning, hæver sig stundom til Værdie af Original og fuldender undertiden, skjøndt sjelden, den Art som den modtog. Mangen Plante, som Romerne toge som Spire fra

Grækenlands Jordbund, staaer i den Romerske som en fuldkommen Vext, stor og skjøn.

I enhver Litteratur af nogenlunde stor Omfang, foregaaer der altid et og samme, meer eller mindre mærkeligt, Phænomen. Næsten i den intellectuelle som i den physiske Verden, begynder den, stiger til en høiere eller lavere Grad af Fuldkommenhed, og synker da atter. Dette skeer ofte, og i bestandig gjentagne Afvexlinger, i Litteraturer af stor Omfang, hvor Folket vedbliver at existere som Nation. Interessantere derimod bliver dette Særsyn, naar Litteraturen ender med Nationen, som hos Grækerne. Underfuld og skjøn, allerede i dens Morgen, steeg Hellenernes Friheds og Videnskabs Sol, til den naaede sin fulde Culminationspunct; venlig i sin langsomme Dalen, skjøndt med en mattere Glands, sank den ned i sin Aften, og næsten i det ophørte hos dette herlige Folk Frihed, producerende Aand og Litteratur. Et svagt Gjenskin af hvad den fordum havde været, saae man vel endnu, i et andet Land, under en anden Himmel, i Ægyptens Alexandria, men denne Tids svage Productioner staae kun som et veemodigt Minde om fordums Kraft, som en sørgende Ruin af Kunstens bedste Værker.

Ikke ganske paa samme Maade, og i mindre ophøjet Glands stiger og ender den Romerske. Dens første Forsøg ere raae og plumpe, skjøndt ei uden en naturlig Djærvhed og Kraft; jo mere den hæver sig, desto mere slutter den sig til den græske; tager For-

men fra Grækenland, og behandler den paa sin, ej altid lige ejendommelige, Maade. Paa denne Viis stiger den, til den naaer sin største Højde, i det mindste kommer til den Tidspunkt, da den kan opvise de fleste mærkelige Mænd. Endnu nogle Secler efter dens Friheds Tab vedbliver den vel; men som dens hele Liv skranten og svagelig, ikke i Grækernes Ungdomsfylde. Mange af dens senere Frembringelser, der fortjene nogen Opmærksomhed, udvise en sørgelig Kraftløshed; da dens sidste Forfattere stræbe enten at smigre, eller med Bitterhed at dadle den usle Tid, hvori den ender, eller blot at fortælle om de bedre Dage. Dog frembragte den i sine foregaaende Tidsaldre, og selv mod sin sidste Stund, mangent vakkert Product, der fortjener nøje og gjentaget Studium.

Saaledes staae begge Nationer, da deres egentlige Litteratur hører op; men bør vor Videlyst standse her? Bør vi ej følge disse Kunstværkers Skjæbne igjennem det Mørke, som, langt og rædselfuldt, følger herpaa, og truer dem alle med Undergang? Gjennem en Række af mange Secler rugede et barbarisk Mørke over Jorden; Oldtidens Sol, der med livelig Varme qvægede Alt der omgav den, var gaaet ned. Skyer trak sig over den før saa venlige Himmel, og stygge Trolde tumlede sig i Mørket. Den varede saa længe, at alt Videnskabeligt forsvandt; man syntes at have glemt, at der engang havde været en herlig Tid; ja det lod endog, som man var saa stump, at man ej kunde

fatte dens Mulighed. I flere Secler gaae Oldtidens Værker os næsten af Syne, meget af disse kostbare Skatte gaae ogsaa tabt; med hvilket glædeligt Sind maae vi da ej skue den Oplysnings-Sol der gaaer op over Menneskeheden, omtrent i det 12te og 13de Seculum? Da var det, at Menneskenes gode Genius, efter Secler fulde af Uvidenhed og Raahed, ledte dem hen til den svundne Tid og dens Frembringelser, som den sande Kilde til alt Stort og Skjønt. Dette virkede mægtigt; store Aander følte sig hævede og styrkede ved de svundne Mesteres Arbeider og bleve selv til Mønstere for kommende Slægter. De Mænd, som vi ligesom levede med i Grækenlands og Roms Dage, og hvis Navne Rækker af Secler havde fordunklet, staae atter op i deres Værker, og i fornyet Glands udbrede de Lys og Sandhed omkring sig. Nu læstes ogsaa enkelte udmærkede Frembringelser i det Land, som egentlig drog den svundne Tid for Lyset, deels Efterligninger af de Gamle, deels Originaler. Hvilken Dødelig finder sig ej her henreven af Lyst til nøje at gjennemskue denne Verdens Foryngelse ved Videnskab og Kunst? Hvo vil ej med Iver stræbe at omfatte hvert Sprog og hver Litteratur, hvori denne nyere Tingenes Orden viste sine Virkninger? Men af alle nyere Sprog, hvilket vil da før tiltrække sig vor Opmærksomhed end Italiens, Vuggen for al nyere Videnskab og Kunst *)? I dette Land laae en stor

*) Unægtelig burde det provencalske Sprog kjendes først, som den almindelige Kilde til alle nyere

Deel af Oldtidens Herlighed jordet, her opstod den atter i fornyet Glands. Hvad der undgik Petrarcas, Boccaccios og Samtidiges skjønne Iver for

sydlige Sprog. Heraf opstod ej blot det franske, italienske, spanske og portugisiske, men selv det engelske blev ej ganske dannet uden Indvirkning af Provencalsproget. Dryden i det mindste forsikrer om Chaucer — det engelske Sprogs Dante — at han udvidede det meget ved Provencalsproget. Og dog, hvor lidet bekjendt og studeret er dette Sprog, hvis Litteratur for største Deel kun existerer i Manuscripter i Sydens Bibliotheker, naar man undtager de enkelte udgivne Stykker, som Millots Histoire des Troubadours Voll. III. 8. og tildeels le Troubadour af Olivier, II Voll.; skjøndt den Første dog ej som den Sidste indeholder Originalerne, men er kun et Udtog af hiin Heros i den provencalske Litteratur: de la Curne de Sct Palayes uhyre af 15 Voll. fol. bestaaende Manuscriptsamling af provencalske Digte, foruden 8 Voll. dertil hørende Extracter, Udtog og Glossarier, med det afham selv forfattede Provencal-Lexicon. Det er at beklage, at Millots Arbejde fordærves ved vel megen Reflexionssyge og fransk Delicatesse, som bringer ham til at forkaste alle Digte, der bevæge sig lidt friere end det sædvanlige Ridder-Galanterie tillader. Hvor kostbare Ting der dog findes, har man allerede Exempel paa i A. W. Schlegels romantische Dichtungen, en Oversættelse efter Manuscripter af det 12te og 13de Aarhundredes Poesier. 2 Dele, 8.

af gjenopdage Oldtidens Værker, erstattedes — efter den dorskere Ende af det 14de Secl. og Begyndelsen af det 15de — fuldelig ved den paafølgende herlige Tidsalder, da Cosmo og især Lorenzo di Medici virkede i Florenz, Esternes Familie i Ferrara, og tilsidst Leo den Xde (ogsaa en Medicæer) i Rom. I denne, en af Jordens skjønneste Epocher, da Videnskab og Kunst bleve erkjendte for det de ere, Menneskets helligste Ejendom, hvorved det hæver sig over det Endeliges indskrænkede Rum; en Tidsalder om hvilken man med Rette har sagt, at i den opvakte et nyt fundet Haandskrift af et Oldtidens Værk større og almindeligere Glæde, end Erobringen af et Kongerige; da var det, den gamle Litteratur indsattes i sin fulde Værdighed; da strabte man med sin hele Kraft at stille den paa den fastere Punkt, hvor de følgende Slægter kunde skue den og drage den fulde Nytte af dens Betragtning og Studium.

Ofte har det syntes mig underligt, at Ingen, saavidt jeg veed, har lagt Mærke til den forunderlige Lighed i Omstændighederne, paa den Tid Poesien begyndte at hæve sig i Grækenlands ældste Tider, og da den atter, efter mange Seclers Dvale, maatte ligesom fødes paa nye, for at blive til hvad den engang havde været, stor og skjøn. Det være derfor Forf. tilladt nøjere at udvikle de enkelte Dele af denne Sammenligning. Omtrent 12 Secler før Christi Fødsel begynder den gamle Tids, navnligen Grækenlands, poetiske Cultur, at gaae ud fra de nordlige

Egne, især Thracien, ved en Deel Barder, som brede sig stedse mere og mere ud, danne Sprog og Metrum, og bane saaledes, i enhver Henseende, Vejen for den større Mester iblandt dem, Homer, endskjøndt han selv staaer frem i en anden Egn, det blidere Lille-Asiens Lande. Ved ham og hans Jevnaldrende hævedes den poetiske Kunst — som dog hos dem kun var en Udgydelse af den reneste Naturpoesie — til en høj Grad af Fuldkommenhed. Kilderne stode nu aabne for de følgende Digtere; Mythologie og Religion udvidedes ved deres Phantasie, og Sproget uddannedes fuldelig til de kommende Digteres Brug. Gaae vi nu op til Middelalderen, mon da ej et næsten ligesaa stort Mørke, ligesaa stor Raahed herskede før Videnskabernes Opkomst, som i Menneskehedens Barndom, før Orpheus, Musæos, Eumolpos, Linos, Olen og de andre dannende Barder, gik frem? Men omtrent ligesaa mange Secler efter Christi Fødsel, som tilforn før vor Tidsregning, nemlig i det 12te Secl. begynder den lange Nat at opklare sig. Ud fra det sydlige Frankrige, fra Provence, fremtræde Troubadourerne, Sangere, som ganske ere Sidestykker til de græske Aoider. Ligesom disse, uddanne de deres Sprog og gjøre det i den Grad, at det udbreder sig vidt og bredt, endog ind i Italien, Spanien og det øvrige Frankrige. Som hine banede Vej for en stor Mester: Homer, saaledes disse for den store Dante*), saa at, ligesom

*) Jeg veed nok, at nogle Forfattere, hvoriblandt og Christophoro Landino i hans Disputationes

Homer blev Faderen til den gamle Poesie, saa blev Dante det store Udspring til den Nyere. Det er

Camaldulenſes libr. IV pag. 270 paaſtaaer, at Dante har dannet ſig ved Studium af de romerſke Digtere, iſær Virgil. Hvo der har læſt la divina Comedia veed vel, at Virgil, efter hans elſkede Beatrices Anmodning, ledſager Digteren paa ſin ſælſomme Reiſe, har ogſaa ſeet den Lovtale, hvormed han paa flere Steder overøſer Virgil; veed og at man — taabeligt nok — har i Æneidens VI B. v. 577 vildet finde Figuren til Dantes Inferno, en Urigtighed man kunde have fundet, ved blot at gjennemlæſe Inferno; men hvad beviſer alt dette? At Dante har dannet ſig efter Virgil? Ligeſaa godt vilde man kunne beviſe med de ſpanſke Academiſter, der have forfattet Vida de Cervantes de Saavedra y Analiſis del Qvixote, ſom ſtaaer foran Madrider Academiets Udgave af Don Qvixote, at Cervantes har i dette Produkt dannet ſig efter Ariſtotelis Ars poëtica, og bedømme ham efter dennes Theorie. Kan man lettelig finde to poetiſke Væſener, der ere mere divergerende end Dante og Virgil? Dante, hvem Shakſpeares Ord i Midsummernightsdream saa fuldkommen characteriſere:

The poets eye, in a fine frenzy rolling,
Both glance from heaven to earth, from earth to heaven,
And as imagination bodies forth
The forms of things unknown, the poets pen
Turns them to ſhapes, and gives to airy nothing
A local habitation and a name,

bekjendt, at de græske Smaakonger havde gjerne ved deres Hof en Barde til at opmuntre deres Drikke-

Han som ved sin uendelige Phantasie sætter os ud over alle den menneskelige Aands Skranker; og Virgil, som i selvstændig skaberisk Aand sikkerlig staaer ligesaa dybt under ham, som han maaskee overgaaer ham i correct og fuldendt Form. For nu at bringe Harmonie mellem disse to saa modsatte Omstændigheder, troer jeg at Dante, ledet dertil af den overtroiske Anseelse, hvori vi vide, at Virgil stod i Middelalderen, da han i deres Øjne saa at sige var Poeternes Aristoteles, har gjort Virgil til et Symbol for al jordisk Viisdom, ligesom han personificerer den absolute Viisdom i Beatrices Person og den guddommelige Naade i Lucias; hvortil endnu kommer, i anden Sang af Inferno, la divina clemenzia, men som han intet Navn giver. Det er bekjendt, hvilken Sensation Virgils 4de Ecloge gjorde i Middelalderen, da man deri fandt Forudsigelser om Christus, og at just denne Omstændighed gjorde ham mere populair end alle andre hedenske Skribenter. Hvad Under altsaa, at Dante, der vilde have en Digter til Rejsefælle paa sin store Vandring, valgte just ham, uden Hensyn til hvad Indflydelse Virgil havde, eller kunde have paa ham som Digter? Overhovedet troer jeg, at det blotte Bekjendtskab med Dantes Arbejder, især hans divina Comedia, strækker til, for at vise, at ikke Virgil, eller nogen anden latinsk Digter, har havt Indflydelse paa Dante, men allene Provencalerne. Toulouse var den gang

lage ved Sang. Saaledes levede ogsaa Troubadourerne ved de italienske Fyrsters Hoffer, og, som hine vandt Heltenes Yndest ved deres Sange om Kampe, vandt disse Damernes, da det var dem, som udgjorde Grundlaget for deres Sang. Cantatores

Hovedsædet for den provencalske Poesie, hvor de 7 Mantenedors del gay saber residerede (cfr. især Crescembeni Istoria della Poesia Volgar. Vol. I pag. 199. 210. 266). Her studerede ej blot Dante selv, men og hans Lærer, den som Digter bekjendte, Guido Cavalcanti. Hvor bekjendt Dante selv var med den provencalske Poesie, sees af flere Steder i hans Arbejder. Hvo mindes ej det skjønne Sted i 5te Sang af Inferno om Francisca di Rimini og Paolo di Malatesta, hvor der tales om Lancelot den bekjendte franske Roman:

Noi leggiavamo un giorno per diletto
Di Lancilotto, come Amor lo strinse, &c. —
Galiotto fu il libro, e chi lo scrisse &c. —

I den 26de Sang af il Purgatorio forekommer endog den samme bekjendte Provencal Amaldo Daniello, hvem Petrarca (Trionfo d'Amore cap. 4) kalder:

Gran maestro d'amor, chi alla sua terra
Ancor fa onor col suo dir nuovo e bello,

som hos Dante taler endog 8 Vers provencalsk. Af disse og flere Omstændigheder turde det være klart, at Provencalerne, ei de gamle latinske Digtere, vare Dantes Formænd. Hvad Petrarca har Provencalerne at takke, vil blive omtalt paa et andet Sted.

Francigenarum og Joculatores ex Provincia finde vi i det 12te Secl. overalt i Italien. De græske Barder uddannede ei blot Sproget, men udfandt ogsaa den egne Sangform, som Homer og hans Samtid siden uddannede til Fuldkommenhed, Hexametret. Ogsaa Troubadourerne arbejdede i denne Henseende meget for Dante og den efterfølgende Tid. Sonetten *), Madrigalen, Canzonen og Sestinen modtoge de Senere, skjøndt i mindre uddannet Form, af Provencalerne. Og ligesom strax efter Hexametrets fuldkomne Uddannelse, fulgte andre Sangformer, som den elegiske, den jambiske, lyriske ɔc., saa dannede allerede Dante selv Terzinen, og Boccaccio Ottave rime, der siden blev hos Italienerne, Spanierne og Portugiserne hvad Hexametret, som episk Versemaal, var hos Grækerne. Gaae vi fremdeles over til Gjenstanden for begge Tids Epozer, hvad var da den græske Bardes Stof, uden Religion (ɔ: Mythologie) og Heltenes Bedrifter? Hvad Troubadourens, uden Religion og Riddernes Kampe, forenet med Damernes og Kjærligheds Priis? Medens Aoiden sang κλεα ανδρῶν, ἐργ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε, qvad den moderne Digter om:

*) Cfr. Redi Annotazione al Ditirambo di Bacco in Toscana pag. 99. Mere lærd og udførligt taler Crisembeni Istoria della Poesia Volgar Vol. I. pag. 164 sq om Sonettens forskjellige Former.

Le donne, i cavalier, l'arme, gli amori,
Le corteſie, l'audaci impreſe,

ſom Arioſto i Orlando furioſo. Som hiine beſang Guders og Heltes Eventyr, ſang diſſe Ridderes Galanterie mod Damerne, ſkjondt denne ikke altid holder ſig inden den platonſke Kjærligheds Grændſer, men ofte degenerer til den højeſte Sandſelighed. Ligeſom endelig Rhapſoderne udſpirede af Aoiderne, fremtraadte Jongleurs af Troubadourerne; ſaa at, hvad hine bleve for de græſke Barder i Henſeende til Afſyngelſe af deres Digte, bleve Jongleurs for Middelalderens *). Selv endelig i Fremſtillingen have de megen Lighed. Man ſammenligne f. Ex. de Sirventer (Digte, ſom indeholde Daddel og Critik over Andre) der findes i Millots Samling, ſamt den frie, ſtundom raa Maneer, i at udtrykke deres Tanker, med de homerſke Heltes, og man vil finde en ſynderlig Lighed; ſom overhovedet den fri Diærvhed, der yttrer ſig hos dem, ſelv imod deres Beſkyttere, er et mærkeligt Særkjende hos Troubadourerne.

*) Hvor yndede diſſe Rhapſoder i Middelalderen vare, kan man ſee blandt andet af Petrarcas egne Ord (Epistolar: ſenil. libr. V. cap. 3 pag. 194) hvor han ſiger om Jongleurs: "Pialtede og halv nøgne komme de til mig og hente mine nyeſte Digte; men i Silkeklæder, med fulde Pengepunge, komme de tilbage fra de Kongeborge, hvor de have afſjunget mine Digte for de Fornemme."

Man seer af disse paa historiske Kjendsgjerninger grundede Bemærkninger, hvor meget Begyndelsen af den antike og Begyndelsen af den moderne Tid gjensidigen oplyse hinanden. Vigtigheden af den italienske Litteraturs Studium, som Overgang fra den ældre til nyere Tid, og som Indledning til, eller Hovedet for, de andre sydlige Litteraturer, vil fremdeles blive klar af Qvaliteten og det qvantitative Forhold, den allerede i sin Begyndelse staaer i til de Andre. Medicæernes ædelmodige Understøttelse, som ivrigen blev efterlignet af de andre italienske Smaafyrster og Adel, de rige Belønninger, som ledsagede den Tids Lærde, de ved Constantinopels Indtagelse (1435) tilvandrende lærde Grækere og den derved opstaaende Eruditions-Kamp mellem de græske og italienske Humanister, Alles, saavel Fornemmes, som Ringes ivrige Deeltagelse, og endelig Bogtrykkerkonstens Opfindelse, der lettede Forplantelsen af deres Arbeider, havde i det 15de Seculum bragt Studiumet af den classiske Oldtid til en mærkelig Højde. Man kunde altsaa vente at den indenlandske poetiske Litteratur vilde voxe i samme Forhold, som høiere og renere Beskuelser toge til. Og dog er det værd at mærke, at just denne næsten voldsomme Stræben efter at fuldkommengjøre Studiumet af den gamle Tid, skadede den Nye; det synes næsten som en Deel af den Tids bedre Mænd manglede Kraft til at omfatte begge Tider, i det mindste til at lade den ene virke saaledes paa den anden, at de kunne synes forenede til hinandens gjensidige Oplys-

ning og Nytte. Det classiske Studium dreves i det Store, men Fædrenelandets leed, især i Begyndelsen, derved. Man see nemlig engang hen over de forskjellige Gradationer i Uddannelsen af det italienske Sprog, og man vil derved faae Idee om, hvorvidt det blev bearbeidet af Datidens Forfattere. Det gamle latinske Sprog var ved de mange indvandrende Folk bleven forfærdelig blandet, og de gamle Spirer tabte sig smaaligen i de nye Former, som det fik af de nordiske Erobrere. Skjøndt dette saa kaldte romanske Sprog (Romanzo) var forskjelligt efter Provindserne, var Grundspiren dog temmelig eens, saa at de forskjellige sydlige Lan[illegible]let kunde nærme sig i Sproget, og, da de provencalske Troubadourer i Midten af det 13de Aarhundrede, begyndte at udbrede sig, lettelig forene sig i en og samme Poesie. Dog adskildte den italienske sig saameget fra den franske, limosinske, spanske og portugisiske Romanzo, og saa nær grændsede dette Lands Dialecter sammen, at det udgjorde et eget italiensk Sprog, skjøndt det egentlig intet Navn havde, men kaldtes, f. Ex. af Dante, slet hen latinum.

Ved bestandig fortsat indbyrdes Commerz opstod egentlig et fælleds Sprog, især blandt de Fornemme og ved Hoffet, hvis Grundlag var det toscanske, og dette var det saa kaldte volgare illustre, høiere Folkesprog, forskjelligt saavel fra de Lærdes Latin, som menig Mands provencal Sprog. Med alt dette var dog dette Sprog ubestemt, da det stod Enhver frit for at indblande saa mange Pro-

vincialismer som han lyftede. Der udfordredes da en overvindende Aand, der ved sine store, almindelig læste, Productioner kunde bestemme en fast Grundlov for Sproget. Et saadant Genie var just Dante, derligesom grundede det italienske Sprog. For at indsee hans store Fortjenester af Sproget behøver man kun at læse en af hans Forgjængeres Sonnetter, og en simpel Sonnet eller Canzone af ham, for ei engang at henvise til hans største Arbeide la divina Comedia. Gaaer man derfra over til Læsningen af Petrarcas Sonetter, saa vil man see, hvor bøieligt allerede det, hos Dante noget stive men vigoureuse, italienske Sprog er blevet*), og den samtidige Boccacc's Prosa er i en høi Grad gediegen, og dog tillige bøielig efter de mange forskiellige Sindsstemninger, som udtale sig i denne brogede Krands af Noveller *). Saaledes staaer — at jeg skal

Ingen Steder vises Bøieligheden af det italienske Sprog i større Grad end hos Petrarca, især i de smaa Sestiner, som dog nok har de sværeste Lænker at bære af den Tids Sangformer; da den maa kun bestaae af 6 liniede Stanzer med en Slutnings-terzine, hvori alle Endeordene, gjennem hele Sangen, skulle være 6 bestemte Ord; man see f. Ex. den vakkre Sestine hos Petrarca: Alla dolce ombra delle belle frondi (Sestina V, i Fernows Udgave, Vol. 1. pag. 134. 35:).

*) Den Feil, som især er hyppig hos Boccaccio, skjøndt mere i hans tidligere Værker end i De-

bruge en nyere Forfatters Ord *). Dantes hellige Comedia, Petrarcas Sonetter, og Boccaccios Decamerone, som Kjærligheds Production og som Novel-Poesie, ligesom Kilden til al nyere Digtekunst. Man tænke sig hvad Virkning tre slige Mænds forenede Anstrængelser maatte gjøre i Henseende til Sproget; saa meget mere, som deres Productioner opvakte en saa almindelig Enthusiasme, at der endog blev indrettet et Professorat blot til at forklare la divina Comedia, at Petrarcas lyriske Digte blev Alles almindelige Læsning, og endelig at Boccaccios Decamerone blev en Art Skolebog, og hans Sprog en Norm for ægte Toscansk **).

camerone, er hans Jagen efter den saa kaldte poetiske Prosa, skjendt han siden selv følte, at en Hercules i Qvindedragt hverken er Mand eller Qvinde; samt hans vidtrukne Perioder, som gjør Læsningen saa trættende.

*) Andres dell'origine, progressi e stato attuale d'ogni Letteratura.

**) Cfr. Bouterweks Geschichte der Poesie und Beredsamkeit, Vol: 1 pag. 212; et Værk, som af de tydske er over denne Gjenstand unægtelig det bedste. Meinhards saa omtalte Versuche über den Character und die Werke der besten italienischen Dichter, er kun et ufuldstændigt Indholdsregister over nogle udvalgte italienske Digte. Det maae derfor saa meget mere mishage hver, som

At disse Mænd gjorde betydelig Virkning paa Sprogets Uddannelse er unægteligt, men den viste dog ei saa synderlige Følger, som man burde vente; en Omstændighed som maa forklares, deels af den Maade, hvorpaa man studerede de nu for Lyset dragne Oldtids-Værker, deels af at hine Mænds Arbeider for Sproget, ikke bleve fortsatte med samme Iver, som de begyndtes. Med saadan Lyst dreve hine Reformatores selv, Studiumet af den latinske Litteratur og Sprog, og saa aldeles oversaae de, i deres philologiske Iver, deres eget Volgare, at Petrarca endog spaaer sig Udødelighed blot af et latinsk Epos: Africa, som dog nu ligger forglemt i Bibliothekerne; om sine poesie volgari tilstaaer han derimod selv, at han aldeles ikke havde ventet den Virkning de gjorde, da de ei vare skrevne paa Latin; naar han siger:

Sio avessi pensato, che si care
Fossin le voce de' sospir miei in rima;
Fatte l'avrei dal sospirar mio prima
In numero più spesso, in stil piu rare*).

elsker Sandhedens Erkjendelse overalt, at see den haarde, eller rettere sagt ubillige, Maade, hvorpaa A. V. Schlegel (Vorlesungen über dramatische Kunst und Litteratur Vol. II. pag. 54) omtaler hint, ikke overalt lige fuldkomne, dog formedelst sin Fuldstændighed og Nøiagtighed, rosværdige Værk.

*) Petrarca. Sonette 252 i Fernows Udgave Vol. II. p. 21.

Boccaccio undsaae sig endog næsten ved sin Decamerone, saa at han først adskillige Aar efter dens Forfærdigelse, viste Petrarca den, og Petrarca har sikkert troet at bære den, naar han oversatte den bekjendte Fortælling om Griseldis paa Latin. Ja, kort før dette havde Boccaccio endog villet brænde alle sine italienske Værker, forskrækket ved Munken Cianis Trudsler om Helvedes Ild, dersom han ei ødelagde dem *). Fra den Side altsaa skadede Udbredelsen af det classiske Studium, Fædrenelandets eget. Og efter deres Død (Petrarca døde 1374, Boccaccio 1375.) var der i lang Tid ingen som kunde fortsætte det begyndte Arbeide, naar man undtager enkelte meget svage Forsøg **). Sproget sank betydeligt, da den bedre Deel af Nationen ei vilde bruge det til at udtrykke sine Tanker og den Lærde ei til

*) Illustrazioni istoriche del Boccaccio di Manni pag. 629.

**) Tiraboschi Storia della Letteratura Italiana Vol. VI. 2den Afdeling pag. 146 omtaler vel en saa kaldet: bella mano o: en Sonetsamling af Giusto de' Conti (rimeligviis en Efterligning af Petrarcas til Lauras Ære). Men en enkelt Sonetsamling, naar den ei havde fuldkommen de petrarchiske Sonetters Værd — skjøndt Tiraboschi mener, de nærme sig til Petrarcas — var kun en Stemme i Ørken; uden Virkning og Indflydelse. —

til sine Værker og Undersøgelser; det sank ned til Pøbelens Sprog og blev af den fordærvet ved Provincialismer og egenmægtige Forandringer. Saa meget det italienske Sprog maatte synke ved denne Behandlingsmaade, saa meget steg det latinske, da de Lærde næsten udelukkende brugte dette, eller i det mindste udpyntede deres Volgare med latinske Purpurlapper. At en Flok Petrarchister — tomme Efterlignere af Petrarcas Form — ei kunde gjøre nogen Virkning i det Hele, kunde man let formode. Slutningen af det 14de og indtil over Midten af det 15de Aarhundrede gaaer altsaa hen uden at man seer noget mærkeligt Produkt at træde frem. Men nu kommer den herlige mediceiske Periode, fuld af Virksomhed og Kraft. Især opstaaer nu en Art af Poesie, der siden saaledes uddannes ved senere store Digtere, at denne Genre ligesom udgjør Kronen af den italienske poetiske Litteratur.

Ridderromanzers Fødeland var egentlig Frankrig, ligesom og de lignende, dog ei ganske eensartede, Fabliaux (Mahrchen)*, og kom allerede tidligere,

*) Bouterweck bestemmer nøiagtigere end nogen Anden, Forskjellen mellem disse 2de forskjellige Arter: Ridderromanen indeholder heroiske Bedrifter, ledsagede med kraftige Kjærligheds-Eventyr, som især behagede de vældige Normanner. Sproget i dem er vel blødt og spillende, men dog høitideligt efter den Tids Maade o: brammende, men ikke altid med Smag. Fabliaux derimod ere vel og for en Deel af heroisk Ind-

alt i Boccaccios Tider, til Neapel, hvor de især gjorde Lykke, da der herskede normanniske Fyrster og Tonen i de franske Ridderromanzer egentlig var angivet af Normannerne. Men skjøndt disse Ridderromanzer altsaa ei vare ubekjendte i Italien, var det dog først henimod det 15de Aarhundredes Ende, at de bleve almindelige og ret læste con amore af Almuen; da Bogtrykkerkonstens Opfindelse tillige maatte hjelpe paa denne Slags Skrifters hurtigere Udbredelse. Fra 1480 udkom de, i net Tryk, i Paris hos Antonio Verardo, og i de efterfølgende 20 Aar, ja endog lige indtil 1520, udgaves de stedse prægtigere *), og bleve saaledes udbredte ei blot over Frankrig, men og over hele Italien, og vandt det almindeligste Bifald. Af denne Publikums Smag, og af Ridderromanzerne som Grundlag, opstaae alle de følgende italienske romantiske Epopeer: Pulcis, Bojardos, Arioste's, Ciecos, Tasso's ꝛc. Og i denne Periode have vi atter en Punkt, hvor den italienske Litteratur hæver sig stolt og mægtigt over de andre Samtidige. Men med alt dette blev paa denne

hold, men for størstedelen dog sindrige Historier og Eventyr, med eller uden Underværker. Og disse, ikke hine, vare det, som ved Korstogstiderne bleve efterlignede efter de arabiske Eventyr. Sproget er vel i det Hele temmeligt lignende hines, dog for det meste behageligere og lettere.

*) Risorgimento d'Italia di Bettinelle Voll. II pag. 91.

Mediceernes Tidsalder, og endog efter den, Volgare behandlet ligesaa stedmoderligt som før. Ikke faa vare unægteligt Frembringelserne i det italienske Sprog paa den Tid, men hvad vare disse imod den Legio af Latinske? For Fruentimmer og Folket skrev man Italiensk, for den Dannede og Lærde Latin; og for saavidt synes det at være indlysende, at det varme Studium af Oldtidens Værker skadede den indenlandske Poesies frodigere Fremvext. Derfor naaede ogsaa Uddannelsen af den latinske Prosa og Poesie til en Fuldkommenheds-Grad, som den nogenlunde kunde opnaae *). Hvor dybt indgroet denne Fordom var, kan man see af Ariostos Exempel, hvis italienske Værker dog giorde saa betydelig Virkning paa Sproget. Ikke nok, at hans tidligste Arbeider ere skrevne paa Latin, og at han saa ganske trængte sig ind i Catull, at Nogle meente endog han vilde overgaae denne latinske Digter, men ved Begyndel-

*) Et lysere Overblik over denne Periode end hos Tiraboschi, Crescembeni, Bouterweck og Andres giver Roscoes Pave Leo Xdes Liv og Regjering Vol I. Pag. 51—129 i Henkes Oversættelse, der for sine Anmærkninger er interessantere end Originalen. Som man ligeledes neppe kan fremvise noget Værk, der kaster et herligere Lys over det Hele i Mediceernes Periode, end samme Forfatters History of Lorenzo di Medici 2 Voll. 4; hvor ogsaa, som før, Kurt Sprengels tydske Oversættelse er ved sine Anmærkninger mere instruktiv end Originalen.

sen af Arbejdet paa sin Orlando furioso var han endog tvivlsom og næsten vaklende mellem Valget af begge Sprog, skjøndt hans gode Genius ledte ham siden til det Bedste *). Men jo mere nu de classiske Værker i det italienske Sprog formeredes, desstomere sagtnedes ogsaa den altfor heftige Iver i at arbejde i Latin. Hertil kom den velgjørende Virksomhed, hvormed de forskjellige Fyrstefamilier i Italien understøttede den italienske Digtekunst. Af hvilke især udmærkede sig Familien d'Este i Ferrara. Hvo mindes ei Lenore Sanvitales Ord i Goethes Torquato Tasso:

Hier zündete sich früh das schöne Licht
Der Wissenschaft, des freien Denkens an;
Als noch die Barbarey mit schwerer Dämmerung
Die Welt umher verbarg. Mir klang als Kind

*) Leben Ludovico Arioſtos des Göttlichen von C. L. Fernow Pag. 55 cfr. 238; et Værk, som atter er et Beviis paa, hvor grundig denne Sjeldne var i den italienske Litteratur, hvem enhver Ynder af denne maa være forbunden, om ei for hans andre mange Produkter (römische Studium, især den udførlige Afhandling over det italienske Sprog og dets Dialecter i 3die Deel; hans Grammatik ꝛc.), saa især for hans Raccolta degli Scrittori classici italiani. Hvo der ofte har plaget sig med en af de corpulente Sposizioni, man i rigelig Mængde har til Dante og Petrarca, maa takke Fernow for det kraftige Excerpt, han i sin tillagte Commentar har gjort af de Bedste.

Der Name Hercules von Este schon,
Schon Hippolit von Este voll ins Ohr;
Ferrara ward mit Rom und mit Florenz
Von meinem Vater viel gepriesen.
Hier ward Petrarch bewirthet, hier gepflegt,
Und Ariost fand seine Muster hier.
Italien nennt keinen großen Nahmen,
Den dieses Haus nicht seinen Gast genannt.

Ferrara ere gentlig den Egn, der kan betragtes som den nyere episke Poesies Vugge, som frembragte Franz Cieco, Arioſto og Taſſo. Denne Familie efterlignedes af Huſet Gonzaga i Mantua, og Monteſeltri, Hertug af Urbino, og endelig af Ludvig Sforza, uden at vi ville beſtemme, hvorvidt uegennyttig Lyſt til Videnſkaberne, eller ſnarere kun Tragten efter at trænge en ældre Linie af ſin Familie fra Beſiddelſen af Mailand, havde Deel deri, ſkjøndt det med alt det er et ſkjønt Charactertræk hos den Tid, at saa dyb og inderlig var Agtelſen før Videnſkab og Kunſt, og de politiſke Anliggender saa ganſke overdragne i deres Hænder, at Fyrſter ſelv maatte til Statshenſigter gjøre ſig dem forbundne. Derſom endelig Leo Xde (Johan af Medici) beſkyttede med udmærket Iver Poeſien og de ſtrængere Diſcipliner, da er dette mindre at undres over, da den hele Familie før ham, Cosmo, Lorenzo, Pietro ꝛc. havde ſat ſin ſtørſte Ære i dette.

Fuldelig uddannes endelig Sproget — iſær i det 16de Aarhundrede — da nu ved dettes

stigende Uddannelse, Brugen af det Latinske mere og mere faldt ned fra sin fast alt for store Høide. De vigtigste og virkelig store Lys i dette Seculum, ere Torqvato Tasso og Guarini, for ei at tale om dii minorum gentium: Tassoni, Chiabrera, og den forunderlige Marino. Fra Slutningen af det 16de Seculum, og især fra Begyndelsen af det 17de, indtræder en sørgelig Stilstand i den italienske Litteratur. Man finder i den første Halvdeel af dette Aarhundrede kun svage Versificateurs eller Concettimagere i Marinos Maneer. Men saa vague og hensigtsløs exalteret som denne Halvdeel er, saa ædruelig og negativ correct er man i den anden. Det er komisk at see, hvor de italienske Litteratorer, f. Ex. Crisembeni, fryde sig ved at have overstaaet hiin poetiske Trængselstid, naar de endelig naae til Redi, hvis Hovedarbejde: Bacco in Toscana, er en Dithyrambe over alle italienske Vine. Meget characteristisk! hvor den gamle Verden sang Dithyramber af Vinen, der skriver denne Tidsalder Reflexioner over Vinen. Jeg skulde neppe troe, at mange Ikke-Italienere have gjennemlæst den ganske, i hvor kort den end er; i en saa kold intetsigende Art Begejstring er den skrevet. Naar Redi er Hovedet, kan man let slutte sig til de mindre Betydelige fra denne Periode, og saaledes sniger den italienske Litteratur kraftløs hen indtil Enden af forrige Seculum, da der især i det Dramatiske foregaae store Revolutioner, meest i Lystspillets Form. Den gamle Maneer fortrænges af en nyere, men selv denne kan ikke holde sig

længe, men fortrænges atter af den gamle, som ved en stor Digter træder frem i fornyet Glands. Den Gang tabte nemlig Italiens gamle Yndlingsart: Maskecomedien (comedia dell' arte), i Forstningen sin Ansеelse ved Goldonis og for en Deel ogsaa Chiaris soi - disant Charakteerstykker, men med fornyet Kraft vandt den sit gamle Herredomme tilbage under Carlo Gozzi, hvis forunderlig skjønne Fiabe ikke nokſom kunne roses. Da disse Forfattere ere de, som hidtil have sluttet den italienske Litteratur, (naar man endnu undtager den endnu levende Tragiker Giovanni Pindemonte), vil jeg her ende denne korte Skizze, der blot havde til Hensigt at udhæve de vigtigste Punkter i Italiens Sprog og Litteratur, deels at vise dens skjønne og rige Mangfoldighed, deels at tjene til Grundlag for det, som af nærværende Forfatter ved anden Leilighed vil blive sagt om enkelte Digtere.

Om Evalds Liv og Værker.

(Et Fragment).]

Intet er vanskeligere, end at undersøge Smagsværker. Hvad der lader sig afgjøre ved Forstanden, er letteſt at bedømme; den gaaer sin sikkre Vei, fra Begreb til Begreb; gjør ingen Spring, og maa altsaa, naar den begaaer Fejl, snart see hvori de bestod, rette dem, og vende tilbage til det Rigtige. Derfor er det Uforstandige ogsaa letteſt at vise i sin Usammenhæng; og Alt hvad vor Aand kan fatte og overſee, med Hensyn til Sandheden, hører under Forstandens Værneting.

Naar Forstanden, som herskende, forbinder sig med Følelsen og Fantasien opstaaer Fornuft. Dens Rige er ikke blot det Sande, men det Gode; den hæver Begreberne til Ideer; den ere mere høi end Forstanden, men ogsaa derfor mindre tydelig, og flere Vildfarelser underkastet. Men da dog Indsigten, det Videnskabelige, endnu er Hovedsagen, da Fornuften endnu altid virker for at forstaae; (ikke som den blotte Forstand det Enkelte, med Hensyn til Nytten, men Sammenhængen af det Hele, med Hensyn til Skaberens Visdom;) saa bliver Dømmekraften stedse herskende; Forstanden spiller endnu den vigtigste Rolle, og Indbildningskraften og Følelsen tiene kun denne Dommer som Vidner.

Det Skiønne kunne vi ikke fatte med Forstand, ei engang med Fornuft. Vi kunne aldeles

ikke fatte det, men vel forestille os det; vi kunne ikke tydeligt opløse dets Væsen i Begreb eller Ideer; kun i Billeder og Følelser, der forbinde sig med Fornuften. Vi see altsaa her Forholdet omvendt. I Dommen over det Gode, har endnu Forstanden meest at sige, i Dommen over det Skionne, modsat: Fantasien og Følelsen ere Dommerne. Men jo mindre Mennesket gaaer sit bestemte Skridt, gjør sine sikkre Slutninger, jo mere maa han overlade sig til det høiere aandelige Instinkt, som vi kalde Genie. Hvor vanskeligt altsaa at bedømme Smagsværker!

Smag kalde Vi den paa Indbildningskraft og Følelse grundede Dom over det Skionne. Den sandsynlige Hiemmel, som en saadan Dom har, næst vor egen Følelse, er Andres. Smagen maa antage Auctoritet; den kan ikke indsee sit eget Væsen som Dømmekraften, derfor maa den appellere til andre Væsener; det vil sige: ikke blindt hen, men efter Fornuftens og Forstandens Anviisning. Disse tiene Fantasien og Følelsen her, ligesaameget som de dem, med Hensyn til det Sande og Gode. Thi det er ikke muligt at slutte og at dømme rigtigt, uden at forestille sig noget og føle det. Enhver Forestilling er Fantasi; Hukommelsen selv dens laveste Grad.

Den Sætning: Enhver have sin egen Smag, om Smagen lader sig ikke disputere — ophæver som man let indseer, al Tanke om videnskabelig Indsigt i det Skjønne. Orden og Indsigt søger Menne-

sket dog hvor han kan. Det Skiønne forbinder sig med den høieste Orden; og skulde da Skjønhedens Indsigt ikke selv kunne ordnes? Herom har vel ingen Indviet nogensinde tvivlet; og naar vi tale om Auctoritet, saa bestaaer den ikke i at agte Enhvers Mening; men kun de Ædelstes og Bestes i forskjellige Tidsaldere. Saaledes bliver Kritiken over det Skjønne en Videnskab. I denne Videnskabs theoretiske Deel virker endnu Fornuften fornemmelig; saalænge som Gjenstandene ere Begreb og Ideer. I den praktiske Deel derimod maa især Fantasien og Følelsen virke.

Hvor utallige Exempler møde os i Verden, af Uorden og Forvirring! Hvormange Beviis have vi ikke paa, at man har villet tænke med Indbildninger og Følelser, og igjen føle og forestille sig med Forstanden. Intet er uforstandigere, end at ville bedømme et Kunstværk med blot Forstand. Den som ikke besidder Evne til at trænge ind i en Kunstners Verden; som ikke kan glemme sig selv og sine Tilbøjeligheder over den — og see hvad hin har villet, og hvad hin har virket; — den betragter i Grunden kun sit eget Jeg. Det lader vel, som om han skjænkte en Fremmed sin Opmærksomhed; men han forlanger dog egentlig kun i ham at finde et Spejl, hvori Narcis kan forgabe sig i sig selv. Ikke meget bedre er det, naar en Saadan, har forelsket sig i et enkelt Billed, faaet et enkelt Hang; og kun nu finder For-

nøjelse i at finde Sympathi, som han kalder det; det vil sige: Det evige Eet og det Samme.

Paa den anden Side er det ligesaa uanstændigt at yttre en overfladisk Tilfredshed med det Ene saavel som det Andet. Den sande Kritik staaer ligesaalangt fra urimelig Roes, som fra urimelig Daddel; og i Grunden drager den almindelige Beundrer alting ligesaa dybt ned, som den almindelige Dadler. Thi naar det Maadelige indtager ham ligesaa højt, som det Overordentlige, saa er der jo ingen Forskiel, og saa er jo det Overordentlige maadeligt! Kunsten bestaaer altsaa, her som overalt, i at holde Middelvejen; hvilket kun den største Uforstand kan forvexle med at holde med Middelmaadigheden.

Ethvert Menneske, med de nødvendige Evner og den fornødne Dannelse, naar han læser en Digters Arbejde, finder sig altid under Læsningen meer eller mindre indtaget af det Skjønne, det Ejendommelige, der møder ham; eller ogsaa modsat. Men efter Læsningen svækkes det ny Indtryk, de gamle Vaner og Fordomme træde i deres gamle Plads; og det har med Hensyn til den smagfulde Dom ofte kun hjulpet lidet, at man læste. Denne Mangel skal Kritiken afhjelpe. Den skal ikke mathematisk eller metaphysisk bevise hvad der er Skjønt eller Hæsligt; thi det kan den ikke; den skal kun i Forbindelse med den ordnende Fornuft, gribe de Følelser og Forstillelser Digteren har vakt, holde dem fast og levende tilbage, og stille dem i en saadan Orden, at Enhvers egen Følelse og Indbildning selv kan dømme. Her hjelper

altsaa kolde Abstractioner og Trivialsætninger saare lidet. Ogsaa Kritiken over et Kunstværk, maa være Kunstværk. Vi maae see Digterens Arbejde levende for os. De vigtigste, meest charakteristiske Træk maae staae for os; Frembringelserne af hans Aand i de forskjellige Epocher af hans Liv; saaledes bliver det os til Nytte, og Kunstneren selv til en sand Ære. Men hvor vanskeligt!

Dersom det imidlertid er sandt, at man bedst forstaaer, hvad man meest beskjæftiger sig med, saa maa det ogsaa for en Digter være lettest at forstaae en Digter. Thi da Indbildningen og Følelsen er det fornemmelig Virkende i en Smagsdom, saa falder dette jo i Digterens Fag; og den Fornuft, som der hører til at frembringe et Kunstværk af nogen Orden og Vigtighed, giver ogsaa Haab om, at Undersøgelsen vil blive ordnet med Fornuft. Imidlertid forudsætter dog et saadant Arbejde to Ting, som ikke altid finder Sted, om ogsaa det foregaaende tilstaaes: Først en urokkelig Sandhedskjærlighed; og dernæst Færdighed nok til at udtrykke sine Tanker med videnskabelig Klarhed. Dog dette træffer ikke Digteren, men Mennesket; og om dette finder Sted eller ei, kan kun Arbejdet selv vise.

Saameget er udentvivl vist, at da Mennesket i Almindelighed meest finder Tilbøjelighed til at laste og rose Andre overfladisk, fordi det smigrer Egenkjærligheden, uden Anstrængelse, at føle sig selv som uindskrænket Voldgiftsmand; saa gjør en kritisk Skribent

udentvivl bedst i, naar han undersøger en stor Digters Værker, først at lægge sin Kjærlighed og Kiendskab til ham for Dagen. Er dette skeet, saa er der allerede større Sandsynlighed for, at han vil bedømme ham tilgavns.

Har Frugten af et Træ behaget og vederqvæget mig, saa vender jeg min Opmærksomhed til Træet selv; jeg undersøger dets Natur, dets Oprindelse; det Clima, hvori det voxer o. s. v. Saaledes en Forfatters og især en Kunstners Personlighed, naar hans Værker have gjort et dybt Indtryk paa os. Kunstens Værker ere mere end alle andre afhængige af Forfatterens Livs Omstændigheder og hans private Charakteer; og skjønt vi komme *senere* til Erfaring om Manden, end om Arbejdet, saa hører han dog i en kritisk Undersøgelse *først*. Den naturlige Orden er for detmeste den bedste; og naar vi først kjende Aarsagen, saa bliver os Virkningen altid letteré forklarlig.

Jeg har derfor i disse Blade, som maae tjene til Prøve af en større Bog, der i sin Tid vil see Lyset, søgt at give en Oversigt af den udødelige Evalds Liv og Stilling i Livet. En Indledning til en Undersøgelse af hans Digterværker. Skulde jeg endnu ikke være kommen i Besiddelse af den nysomtalte Færdighed, saa haaber jeg dog, at man ikke vil nægte mig Kjærlighed til Sandhed i Almindelighed, og til min elskede Forgjænger og Lærer i Særdeleshed.

Historisk Tilbageblik.

Evald var Stifteren her i Danmark af den alvorlig dramatiske Poesie, ligesom Holberg af den Comiske. Den lyriske Digtekunst havde blomstret længe for dem til forskjellige Tider i forskjellige Former. Og saa episke Digtninger havde vort Sprog at fremvise, fra Oldtid og Middelalder, der i poetisk Aand og Skjønhed kunde sammenlignes med det Bedste i sit Slags. Saaledes ere strax de ældste Traditioner om vore Fædres Guder, Rester af en episk Digterverden, der, om den nu er historisk virkelig eller tildeels opfunden, poetisk taget er af høj Værdi, og byder saavel vore, som Fremtidens Digtere skjønne Stoffer at bearbejde. De ældste Fragmenter af nordisk Digtekunst udmærke sig ved en kraftig Sammentrængthed af Udtryk og Forestillinger, i et mandigt velklingende Sprog. Mange af disse Fragmenter have noget dramatisk i deres Form, for saavidt Digterne lade Personerne tale. Dog er det altid mere blot Samtaler, end Scener. Betragte vi disse Fragmenter som de umiddelbare Yttringer af en skjøn barbarisk Kraft, hvori man bedst lærer at kjende de ældste Rester af Oldtiden, saa have de en høj historisk Værd. Ogsaa lyrisk fra Sprogets Side, fordi de give Bevis for vort Modersmaals rene Ejendommelighed, udsprungen af sin egen Rod, uden endnu at være blandet med sydlige Mundarter. Heller ikke kunne vi andet end beundre den Kunst, hvormed de

gamle Skjalde vidste at behandle Versene og Ordsætningen. Skulde der være noget at indvende undertiden derimod, da er det mere mod det alt for Kunstelede, end mod det Enfoldige; hvilket giver os et Beviis paa, at skjønt vel en vis hellig Eenfold mere yttrer sig i en barbarisk, end i en forfinet Tid, saa hører der dog Smag til at vedligeholde denne Eenfold i Kunstens Værker. Hvo der nu i disse Skjaldestykker savner Mangfoldighed af poetisk Stof, behøver blot at tye hen til de gamle Sager, for deri at finde en romantisk Verden, hvor Fantasien finder sin rigeste Næring. Vi beundre i disse Sager, deels de virkelige Træk, deels Opfindelser, der vidne om en kraftig Indbildning, forbunden med Mandighed og Forstand. Grusomhed og Uvidenhed give vel disse Fortællinger ogsaa undertiden Prøve paa. Hvor var det mulig andet? Men for os, som kunne hente Indsigter og Exempler af en mildere Tænkemaade andensteds fra, maa selv disse Træk have Værdi, fordi de skildre os Tidernes Tænkemaade. At man forresten ogsaa ofte her maa gjøre Forskjæl paa Forfatterne; at dengang, ligesom nu, mangen Mand ikke var sit Stof vøxen, kan man let tænke.

Æsthetikeren har den Fordeel for Historikeren, at han ikke behøver at bekymre sig om Værkets Oprindelse, naar det kun er smukt, og har en eiendommelig Værdi. Den vanskelige og fast umulige Undersøgelse, om hvorvidt de gamle Sager ere ægte Levninger af en forsvundet Tro, eller poetiske Opfindelser; hvorvidt de ere umiddelbart voxede paa vor

Grund, eller omplantet fra fremmede Egne, er os her af liden Vigtighed. Spørgsmaalet er kun: Udtrykke de noget Fortræffeligt? Har Tidsalderen givet dem deres Præg? Og dette er ligesaa let at bevise, som det andet vanskeligt. Fremmed Indblanden til forskjellige Tider maa man desuden holde for høist rimeligt, som tillige skjønt og værdigt for vore gamle Forfædre. Thi denne forstenede afsondrede Stivhed, denne smaalige Nationalforfængelighed der opvækker Nationalhad mod hvad der ikke hører Landet selv til, finde vi ikke hos de gamle Skandinaver. Det ælderældste Sagn, hvorpaa det Hele grunder sig er en Folkevandring; den modsatteste Blanding af Æser og Finner. Ligesom en Blomst forædles ved Omplantning, saaledes ogsaa Mennesket. Den skjønne Ferskken som vedergjæger Europas nordlige Indvaaner, er langt mindre ædel i Persien, dens Fædreland. Saaledes bleve ogsaa de fra Asien udvandrede Mennesker, i Norden til Guder og Herrer. En lang kraftig Menneskeslægt har været Følgen af denne Blanding. Men dermed var det ikke forbi. Cimbrer, Longobarder, Angelsaxer, Jyder og Normanner have siden til forskjellige Tider nokſom tumlet sig omkring i Europas Riger; og det var forunderligt, om ikke hine Colonier og Hære skulde ved Hjemkomster og Tilbagevandringer have virket paa deres Nation. Just ved denne Bevægelighed hindredes Norden fra at fryse stiv og kold. Og

vi see jo tydelig, at Forsynet ved Beliggenheden af de nordiske Øer og Strande har gjort os den sydlige Tilgjængelighed let, saa at det varme Blod fra Fastlandets Hjerte med hurtige Pulseslag kan drives ud i de fjerneste Yderdele, inden det taber sin Varme. At Naturen ved Cultur har bestemt Norden til noget stort er upaatvivlelig; men de umiddelbare Naturgaver kan kun den Blinde nægte Syden frem for Norden. Derfor maa Livet ogsaa i Syden blomstre først; derfor er det Historiens Vugge; og altsaa maae til forskjellige Tider forskjellige Indvirkninger skee Syd fra, med Hensyn til menneskelig Udvikling. Dermed ville vi ikke sige, at vi skylde Syden det Bedste vi eje. Vi skylde det kun Frøet dertil. Og ingensteds voxer Jordbærret sødere, end paa de nordiske Bjerge; skjønt det dog fra Begyndelsen af takker et sydligt Clima for sin første Plante. Denne Indflydelse maa da nu ogsaa Tid efter anden spores i den gamle danske Poesie; saameget mere da Poesien er den Kunst der stærkest forbinder det almindeligt Skjønne. Man kan derfor ikke andet end undre sig, naar man hører, at der gjøres en ivrig og stræng Forskjæl paa, hvad der hører os til, og hvad der ikke hører os til. Som om ikke alt Skjønt og Fortræffeligt paa Jorden hørte alle Mennesker til, naar de paa en god Maade vide at tilegne sig det; og som om der i den originale Tilegnelse ikke ofte laae ligesaa meget Charakteristikt, som i Selvopfindelserne!

Ligesom da nu Orientalisten vil finde Spor i den nordiske Gudelære af asiatisk Mythologie, saa varer det ikke længe inden vi see de gamle Sager blandede med sydligere europæiske Digte. Hvor var det muligt andet, end at det i Middelalderen blomstrende Spanien og Tydskland maatte lokke nordiske Pillegrimme, at bringe Blomster til Fædrelandet? Ved den voldsomme Maade, hvorpaa Christendommen indtrængte sig i Norden, gik nu vel unægtelig meget gammel Godt til Grunde, indførte uvidende Munke meget maadeligt; leed Sproget et Knæk, som berøvede det endeel af sin Reenhed, sin Styrke, sine uerstattelige Ordbøjninger, sin Velklang. Men Christendommens blide hellige Lære kunde dog umulig andet end have velgjørende Følger. De haarde Helte forvandlede sig til elskende Riddere, og man slog dog ikke mindre kraftigt med det korsdannede Sværd, end med den efter Thors Hammer formede Stridsøxe. For Poesien maa det romantiske Væsen fra en Knud den Stores til en Christian den Fjerdes Tider være yderst velkommet; thi det Romantiske forener meer end det Hedenske, Kraft og Elskværdighed, det Jordiske og Himmelske; og er derfor Poesiens skjønnere Grund. Hele vor Historie forbinder sig med denne Poesie; medens den blot mythologiske Oldtidsdigter famler i Mørke mellem mavre Fragmenter, ligesom den blotte Nutidsdigter mellem smaalige, kummerlige Forhold. Hin brede Tid skjænker os vel ingen Mængde poetiske Værker. Hine Eventyr, hine Kæmpe- og Elskovsviser der fra Mund til Mund have gjennemgaaet

mange Forandringer før de komme til os, var Høsten af flere Aarhundreder. At altsaa disse poetiske Bække ofte føre ligesaameget Gruus og Mudder med sig, som Guldsand og Blomster, er naturligt. Fra Sprogets Side kunne vi heller ikke sammenligne dem med hin første originale Reenhed. Meget af det store Naboelands Mundart, blandte sig efterhaanden dermed; men de føre dog med sig Anlægget til en skjønnere Poesie. Det danske Sprog stræbte altid at hæve sig igjen til en vis Ejendommelighed; men ved den idelige Vexel af beslægtede Fyrster, som Nationen valgte til deres Konger, maatte det tydske Sprog naturligvis tage Overhaand, saameget mere da den aandelige Virksomhed især i denne Epoke beskæftigede sig med Protestantismen, en vigtig Forandring, der har havt velgjørende Indflydelse, men som dog dengang maatte give de danske naive Muser en philosophisk Retning mod de tydske Universiteter, og bringe Historien og Poesien for en Tid til at træde tilbage, for de lærde theologiske Videnskaber. Hvad Under, at de danske Skialde, da man af en alt for vidt dreven Fordom ivrede mod alt det Sandselige og mod alt det Skjønne, begyndte at tie og afblomstre? Vi ville dog her nævne en Arrebo og en Kingo, som et Beviis paa, at der kan voxe Blomster i Ørken. — Flere agtværdige Sangere hævede deres Røst. Men den episke Poesi var længe taus; den Lyriske frembragte kun tarvelige Krandse. Den Dramatiske var der endnu intet Spor af. Det tydske Sprog indtrængte sig endydermere, ved den Mængde hvervede Krigere, der

blandede sig med Landets Børn, og saaledes ogsaa blandede Sprogene. I dette Mørke opstod den udødelige Holberg, og lagde Grundstenen til vor nyere Litteratur.

Ludvig Holberg.

Naar man betænker, at Holberg var et Digtergenie af første Rang; at den comiske Satire var hans Hovedstyrke; at den franske Litteratur havde udviklet Moliere, hans umiddelbare Forgjænger, der med sine Værker forbausede Europa; at Poesien i Holbergs Fødeland var for længe siden uddødt paa enkelte Glimt i Asken nær; at Tydskland, som man for Protestantismen, Krigskunsten og de lærde Videnskabers Skyld ærede, endnu forresten ligesaalidt som Danmark havde nogen nyere skjøn Litteratur; at Soldaten og den Lærde, af Mangel paa Dannelse, foragtede Muserne; at Theologen hadede dem, i den Mening, at de vare Djævelens Børn, som hørte med til Catolicismen og Hedenskabet; at Lægmand morede sig ved de absurde Fadaiser, som det store Naboriges Landstrygere indbragte, der havde lært Vejen herind, ved bestandig at følge Soldater og Professorer i Hælene; — naar man overvejer alt dette, siger jeg, hvor var det vel muligt andet, end at denne Tilstand i højeste Maal maatte udklække Holbergs Talent, til med attisk Salt at virke det for Smagen og den sunde Sands, hvad man vilde behøvet langt længere Tid til paa den alvorlige Vej?

Man kan virkelig sige om Holberg, at han har skrubbsvlet Nationens Smag, og givet den sin første Grad af Dannelse, ved at vise de spidsborgerlige, de pedantiske, og de lapsede Daarligheder i deres rette Lys. Paa samme Tid har han i flere Skrifter, især i sin danske Historie (hvis sidste Deel vel endnu er det Bedste vi eie af historisk Udarbejdelse, siden Snorre) givet Exempler i et skjønt Sprog og med en sund Philosophie, paa hvad der var Vigtigt og Stort. Han rensede dey i lang Tid udyrkede Jord! Han var den Røst, som raabte i Ørken, og tilberedte den højere Poesie sin Vej. Uden ham vilde den hellige Musa ikke været istand til at bryde gjennem det vildtindflettede Krat, og bygge sig et Tempel i Herthas Skov, paa den musgroede Steen af hendes sunkne Alter.

Den comiske Musa var over Holberg og holdt sin Haand over ham. Vi maae forundre os over den Moderation han viste, og fuldelig undskylde de enkelte Snært, hvorfra han ikke ganske kunde holde sin Svøbe, men vi betragte den Modstand og Fiendskab der mødte ham af Alskens Daarligheder. Hvo der vil gjøre sig et Begreb om, hvor klar og sund Holbergs Indsigt var med Hensigt til Comoedien, hvo den vil see et Exempel paa den lunefulde Overvægt, hvormed en Mester yttrer sig, naar han endelig engang er nødt til at gribe Pennen mod en Fusker, der vil hovmesterere ham; — den læse Holbergs Brev til en vis Kammerraad P., der havde taget sig for at omstøbe den politiske Kandestøber, fordi han

meente: „naar nyudkomne Stykker skulde have Klem, da fik man være To eller Flere om at forfærdige og udpolere dem; thi saa vente han, kunde de vel i sin Tid meritere at læses og elskes af brave Folk.“ Efter at Digteren paa den tydeligste Maade har viist, — ikke ham; (thi om man stødte en Daare i en Morter, saa blev han ikke anderledes;) men Publikum Latterligheden af hint Foretagende; ender han dog paa en Maade, som rører os for den store Mester. „I kan, Monsieur! siger han, i andre Ting være en brav, fornuftig og habile Mand! og imformere mig i hundrede Ting, som jeg ikke forstaaer. Bv Jeres Pund derudi, og jeg skal aldrig betage Eder den Roes, som I fortjener. I bliver ikke lastet af Nogen, fordi I ikke kan skrive Comoedier, ligesom det ikke kan lægges en brav Mand til Last, at hans Been ikke ere vel disponerede til at dandse; men bliver allerførst beleet, naar han kaster paa Nakken ad Andre, hvis Dands behager Folk, og inviterer en heel By at komme sammen, for at see ham selv dandse, da han dog ikke forstaaer at gjøre en Pas. Har I skrevet det af Animositet? da har I Synd deraf; jeg har jo aldeles intet Ondt gjort Jer. Er det af Misundelse? saa har I jo aldeles intet at misunde mig. Jeg har diverteret Byen med adskillige Skifter udi mange Materier; men jeg har ikke vundet andet end et svagt Legeme derved, saa vi ganske intet have at trættes om. Jeg er for længe siden keed deraf, og vil gierne herefter overlade Andre

det Haandværk, ønskende at de maatte blive lykkeligere end jeg udi alle Ting."

I samme Tone taler han til en Ven i et Brev, efter at de danske Comoedier formedelst Mangel paa Tilskuere maatte ophøre. „Jeg undres ikke, siger han, at det gjør Dig ondt paa det Offentliges Vegne; men hvorfor det gjør Dig ondt paa mine, indseer jeg ikke; da jeg nu er fri for Uroligheb, Avind, og det møisomme Arbejde jeg, saalænge Skuepladsen stod, ved min Helbreds og Evners Opofrelse idelig opfordredes til. Du maa altsaa heller lykønske mig, at disse paa eengang møisommelige og bekostelige Arbejder nu ophøre."

Hvo kan andet ved slige Yttringer end tænke paa den skjønne Digtning om en Sisyphus, hvem den misundelige Underverden fordømte til op paa Bjerget at vælte Fjeldstykket, der altid styrtede tilbage, naar det var kommet til en betydelig Højde? Enhver stor Mand har slige Øieblik, hvor han føler Massens Overvægt, det Vanskelige og næsten Umulige i sit Foretagende om at naae sit Maal; men ufortrøden begynder dog Sisiphus igjen, snart under eet, snart under et andet Navn, naar han har sukket et Øieblik, og tørret Sveden af sin Pande.

Paa den meest godlidende Maade, blottet for al Satire, meget mere for al Bitterhed, skrev Holberg de danske Comoediers Liigbegjængelse, hvor der dog gaves saamegen Anledning til poetisk Harme. Men hvor er den skjønsomme Læser, som ikke rores af dette lille Stykke? Thi det lader vel som om Harle-

qvin kom ind paa Theatret og loe i en Sorgekappe; men det er ganske det Modsatte! Det er den ædle Thalia der hemmeligt græder, skjøndt hun ikke vil være sin Sorg bekjendt; og derfor har skjult sig for Pøbelen under Latterlighedens Kaabe.

Holberg grundede den danske Skueplads, og elskede den som en Gartner elsker den Hauge han selv har anlagt. Skuespillerne elskede ham igjen, som Børn elske deres Fader; og paa denne Maade virkede de for og med hinanden i den korte Tid Skjæbnen forundte dem det. Det var dengang han skjænkede Efterverden sine udødelige Vittighedsværker; men at han for Theatret, for Smagens Opkomst, for det danske Sprogs Udbredelse kunde føle alvorligt, og tale poetisk, uden Ironie, det see vi blandt andet i den skjønne Prolog, hvoraf jeg her vil anføre nogle Stykker sammendraget som det første populære Fragment af en dansk Ars poetica, der lød i Folkets Øre:

Hør giver lidet Agt! lad Phoebus ogsaa tale:
Hvo saa qvindagtig tør Minerva vel afmale,
Der sine Sønner til fuldkommne Stridsmænd gior?
Der Pen, saavelsom Sværd i Haanden altid før?
I hvilke Musa sig med Marte kan forene,
Som paa et Træ, hvor man seer podet to Slags Grene.
En Cæsar Ungdomstid med Pennen jo bortdrev,
Og Mester over Rom ved tapper Visdom blev.

Seer en Minervas Stad, Athenen! hvo kan sige
Om den var mere stor i Fred end udi Krige?
Hvo grant bestemme tør om Verdens Øje Rom
Til saadan Vælde meer ved Sværd, end Viisdom kom?
Mon Aristophanes Athenen har fordærvet?
Mon han ei heller har en Laurbærkrands erhvervet?
Mon Plautus Rom har gjort qvindagtig og forsagt?
Moliere ved sin Pen har svækket Frankrigs Magt?
Giv Agt Indbyggere i dette ædle Rige,
Sær denne Hovedstad! tillader mig at sige,
At da jeg førstegang paa dette Sted fremstod,
Jeg fandt en Hjerteangst, en Gysen i mit Blod.
Da stod jeg skjælvende og kunde neppe vente
At mine Læster stigt et Udfald skulde hente;
Thi Eders ædle Sprog var som i Dvale lagt;
Og, for at sige sandt, fast kommen i Foragt.
Men i den korte Tid I haver mig besøget,
Jeg glæder mig at see min Tales Ziir forøget.
Jeg seer dets Herlighed hver Dag at tage til,
Nu Fremmede vort Sprog og gjerne høre vil.
Om nu min Hierne har et klygtigt Værk opspundet,
Da volder det at jeg Tilhørere har fundet,
Som veed at prise Godt, som veed at vrage Tant.
En mere skjønsom Flok man aldrig samlet fandt.
Vi Kongens Naade bør i dette Værk erkjende,
Og med Taksigelse os mod hans Throne vende!
Til Kilden, hvorfra ned de Naadestrømme gaaer,

Som vandet har vor Jord det forbigangne Aar;
Vort Sprog har givet Vext, og hjulpet som af Dvale;
Os aabnet Munden og tilladet frit at tale;
Os banet Vejen til at skrive det paa Dansk,
Som man med mindre Fynd før læste kun paa Fransk.
Tænk Konge! At saa tit man taler om de Dyder,
De Ædelstene, som din Krone saa bepryder:
Din Møje, Gudsfrygt, Flid, din Mildhed, Tapperhed,
Aarvaagenhed i Krig, Retfærdighed i Fred,
Vær vis paa, naar man skal en Krønnik derom skrive,
At aldrig Dette da vil udelukket blive:
Da Vælde, Herlighed, i Riget fæsted Rod,
I samme Konges Tid kom Sproget og paa Fod!

Man seer at Holbergs klare Forstand og vittige Phantasie, selv undertiden vare istand til at hæve sig til det Pathetiske; et Bevis for, at hvor een Evne findes i høj Grad, der virker den paa de Andre og vækker dem. Hvilken alvorlig Digter vilde ikke gjerne have skrevet ovenstaaende Prolog? saa værdigt og kraftigt taler han, med naiv veltalende Kjærlighed, for Nationens, Sprogets og Skuepladsens Ære.

Dog er det kun enkelte alvorlige Blomster vi beundre i denne Digters Værker; og skjønt vi gjerne

tilstaae ham i sund Indsigt at staae langt over sin Tidsalder, saa vidste han dog bedre at udtrykke sig forstandigt og comisk, end begejstret. Han har blandt andet vidst at fremstille den danske Hovedstads borgerlige Liv i sin Tid saa troe; at om Byen sank i Jorden, og man kun om nogle Aarhundreder udgrov Holbergs Comoedier, saa vilde man saa godt kjende Digterens Tidsalder deraf, som vi kjende den romerske Tid af Pompeji og Herculanum.

Skjøndt man nu vel finder Spor nok i hans Liv af Misfornøjelser og Gjenvordighed, saa kunne vi dog langt fra ikke kalde Holberg ulykkelig. Gjenvordigheder har ethvert Menneske; det som Holberg havde at stride imod, var just en Spore for hans Genie. Thi hvad skulde hans vittige Lune have havt at holde sig op over, hvis der ingen Daarligheder havde været? Hvorfra havde det hentet sin comiske Næring, hvis ikke disse Daarligheder havde været ægte comiske; det vil sige: mere latterlige end ærgerlige, mere enfoldige end lasiefulde; mere uvigtige end vigtige?

Lad os tænke os Digteren i en Tid, hvor den enfoldige Plathed havde forvandlet sig til forfængelig Spidsfindighed; de indbildte Ulykker til virkelige; de morsomme Galskaber til kedsommelige Flauheder; — og lader os saa svare: havde det været Digteren muligt at skrive sine Comoedier? For at skildre en Tidsalder comisk, maa Tidsalderen selv være det. Saasnart Ulykken bliver alvorlig, maa Digterens Anledninger forsvinde; han maa da tage sin Til-

flugt til det almindelig Comiske, og ligesom Sørgespildigteren skabe sig selv sin poetiske Verden. Men hvor comisk var ikke Holbergs virkelige Verden! Han var altsaa lykkelig; thi Skjæbnen satte ham i en Stilling, som udviklede hans Genie til en Grad af Fuldkommenhed.

Holberg staaer ogsaa for os som et skjønt Exempel af en Mand, der har naaet sit Maal, og er kommen til Modenhed i hvad han vilde. Hermed ville vi ikke sige, at hans Værker vare uden Fejl og Mangler; at der intet mere kunde været at ønske! Han har bragt det saavidt, som han med sit Genie og i sine Forhold kunde, — og det er al Ære værd; det er det, som man kun kan sige om faae Mennesker. Med Flid og frugtbar Aand virkede han paa sin Nation, og havde den Belønning, at see Spor af Virkningen inden sin Død. Hans Flid gav ham en ærefuld Stilling i Staten; hans Skrifter indbragte ham Formue. Som en fri, uafhængig, almindelig høiagtet og beundret Mand vandrede han sin Bane. Kjærlighed kjendte han ikke og kunde altsaa heller ikke savne den. Da hans Pebersvendestand begynde at blive ham trykkende ved Alder og Skrantenhed, tog Døden ham bort. I alle Danskes taknemmelige Erindring, i sine Værker vil han evig leve.

Johannes Evald.

Aldeles modsat stod Evald til sin Tidsalder. Mængden kjendte ham ikke, den forstod ham ikke,

skjønte ikke paa hans Værd; og han var saa at sige tabt inden Nationen endnu vidste, den havde ejet ham. — I en smaglos Tidsalder gjør intet i Poesien mere Virkning end den revsende Satire. Den taler til Forstanden, og Forstanden kan allerede være ret udviklet til en temmelig Grad af Modenhed, inden endnu den finere Følelse, og Fantasien er det. I det den comiske Digter hæver den almindelige Verden til sig, nedlader han sig tillige til den, og finder saaledes Sympathi. Men hvor skal den højere Pathos finde den, mellem Spidsborgere og Haandværkslærde? — Har først Forstanden faaet en eensidig Udvikling, saa er det kun muligt ved Satire, at vise den sin Eensidighed. Er det derimod endnu ikke Tilfældet, saa kan Fantasien umiddelbart virke. Dette [illegible] vi i Middelalderen, der udklækkede saa mangfoldige morsomme Eventyr, fulde af skjønne Opfindelser. Men for at komme til god Smag, maa man have snydt et af Kundskabets Træ paa Godt og Ondt. Skjøndt nu vel altsaa den altfor kolde Satire qvæler Geniet, saa luger den dog paa den anden Side ogsaa Ukrudtet bort; og varer fra at falde til altfor dunkelt og formløst Sværmeri. Fra denne Side taget havde altsaa Holberg arbejdet for Evald. Men ved den altfor eensidige Retning, Smagen fik ved Holbergs vittige Skrifter, kan man ogsaa sige, at Evald mindre sattes istand til at virke, end om han umiddelbar som Shakespeare, var fulgt paa en naiv overtroisk Periode. Det var ikke allene Holberg, men hele den franske Philosophi og Litte-

ratur, der gav Tænkemaaden en Retning, som aldeles ikke stemte til Evalds Charakteer. Ovenpaa Pietisteriets Periode fulgte, en letsindig Tænkemaade, der ei engang skaanede Religionen. Voltaires Vittighed havde, blandt andet en stor Indflydelse paa denne Tænkemaade; man sympathiserede med ham, og der udbredte sig en Tone, som man ikke upassende har givet Navn af Atheisterie. Herfor blev vel atter sat en Dæmning, men den var ikke stærk og vel grundet nok, til at modstaae de smaae Bække, som piblede ind fra Letsindighedens Ocean. Evald saae sig vel paa en Maade betrygget under Religionens skyggefulde Ceder, men det var dog endnu mere en muggen Torvedunst, end Guds tri Luft, som opfyldte Helligdommens Lund. Muntre Aander, vante til Bjergluften, følte det trykkende; og herved opstod det forunderlige Særsyn, at et Samfund af Nordmænd, hvem man skulde troet den store Natur paa Dovre- og Filefjeldet havde givet Kjærlighed til det Høje; overlode sig ganske til selskabelig epigramatisk Forlystelse i Dalen, og raabte med Franskmanden: Vive la bagatelle! Saa skadeligt som det nu vel var for Smagen i det Hele, at de bedre Hoveder havde taget denne Retning, saa elskværdigt og originalt var dog forresten dette Samfund; hvis Vid man dog paa den anden Side kan betragte som et Slags Pestlys, der hindrede Bigotteriet fra igjen at udbrede sig. Man skjønnede vel i dette litteraire Selskab ikke paa den store Evald; men en lyrisk Flor af

vittige Sange, og smukke Naturskildringer have vi dog dette Samfund at takke for. En Wessel udmærkede sig som Blomsten og Kronen af dette Selskabs Munterhed og Lune; og man seer, hvorledes lidt efter lidt Exempelet af enkelte Mestere frembringer Skoler. Evalds Efterfølgere vare forresten kun lidet at rose. Man kjendte bedre Thalia og Euterpe, end Melpomene og Urania. Han stod ene, som Pyramiden paa den egyptiske Slette. Nilen ved hans Fod frembragte vel smukke Kornblomster; men til med Kunst og Kraft at optaarne de mægtige Fjeldstykker til en lignende Pyramide for Evigheden, var Nilen ikke mægtig.

Var Evald da aldeles forladt? Var Tiden ham reent imod? havde han den intet at takke for? Kastede den ingen Bølger som frembare ham? Maatte han som en fortvivlet Skipper bestandig kjæmpe mod Strømmen og Vindene? Dette kunne vi, som man vil see, heller slet ikke sige. Siden Holbergs Tid havde Litteraturen i Engelland og Tydskland gjort betydelige Fremskridt. Ved en Garriks Kunst vaagnede den i lang Tid slumrende Kjærlighed igjen, for Shakespeare, og bragte Wieland, uagtet den indskrænkede Maade han forstod og agtede Shakespeare paa, til at oversætte ham. Den franske Æsthetik begyndte at tabe i sin Agtelse, og man vovede mere at regne Boileaus Digtekunst til de apochryphiske, end til de canoniske Værker. Naar Forstanden vil sætte Skranker, maae den være kommen til moden Indsigt i hvad den bestemmer, ellers indsnærpe og kvæle de Geniet. Alt hvad den

smagfulde Kritiker kan gjøre, er at uddrage Skjønhederne, og den Orden de følge, (det vil sige deres Regler) af de Værker man har; at give afgjørende Regler for Formen af tilkommende Værker, kan Kritikeren ikke; thi da var han mere genialisk end alle Digtere tilhobe, i hvis Lod det kun falder lidt efter lidt, og stykkevis, at opfinde disse Skjønheder. En historisk Bemærkning, en Mening er ingen Forskrift; og naar man sammenligner den Maade hvorpaa Aristoteles i sit Fragment omtaler det Tragiskskjønne i Almindelighed, og Formen for Tragodien i Særdeleshed, saa vil man snart opdage, hvor tydelig han selv føler Forskjellen paa Evidens og Convenience; thi det første beviser han, og det Andet bemærker han blot. — En nyere Litteratur blomstrede altsaa deels, deels udbrød den i Evalds Tid. England stod i Flor. En Haller i Tydskland, en Tullin i Danmark bragte den engelsk philosophiske Følelse over i Poesien, og berigede Sproget saaledes med Vendinger og Udtryk. Wieland beviste hvad der var muligt i Henseende til Lethed og Ynde. I Frankrig udklækkede den engelske Følsomhed, sværmerisk Sentimentalitet i en Rousseau. Endelig var den nysopdagede Ossian og den i sin bedste Kraft digtende Klopstok, samt to store Helte, en Frederik den Anden i Preussen og en Cook i Sydhavet, det som begeistrede Tiden for det usædvanlig Store.

Lægger man nu hertil, at Evald, hvis Fader selv var en lærd og velhavende Mand, fra Barndommen af holdtes til Studeringer, at hans Lærer alt i hans ellevte Aar erklærede, ei at kunde bringe ham videre; at han var femten Aar gammel, da han kom til Academiet i Kjøbenhavn; — saa beviser alt dette, synes mig, klart nok, at Digteren i Henseende til sin Opdragelse og sine Omstændigheder, saavel i vidtloftig som indskrænket Forstand, intet havde at klage. Han havde fuld god Lejlighed til at udvikle sine Evner; og var Tiden end ikke i visse Henseender kommet videre, saa maae vi ogsaa anseе det for en lykkelig Omstændighed; thi det var en Lykke for Evald at blive født i en Vendepunkt og i Begyndelsen af Perioden, der skaffede ham den Ære og den Udødelighed, at være Forgjænger og første Mand i Fædrelandets tragiske Kunst.

Til Poesien, siger Aristoteles, hører der en smidig Aand, der let kan modtage en fremmed Tilstand, eller som veed at sætte sig ud af sig selv. Den sygelige Eensidighed som vi bemærke hos mange Mennesker der forsøge sig i Kunsten, og som mere sammensnærper end udvider Sindet, kan altsaa umulig finde Sted hos en stor Mand, der skal bringe det vidt i sin Kunst. — Men vil Nogen maaskee spørge: finde vi ikke dog denne Sygelighed hos Evald? Havde hans Aand dog ikke Overvægten af en vis Melancholi, der vel gav ham et Hang til usædvanligt at udtrykke det højtidelig Sorgfulde; men som dog gjorde ham uskikket til det Øvrige?

Paa ingen Maade! Thi det var ikke Naturen, men Omstændighederne, som satte vore Digter i denne eensidige Stemning.

Evald var af en dristig, modig, overgiven Charakteer. Han forbandt et varmt Hjerte med et hurtigt Hoved og stærke Lidenskaber. Munterhed og godt Lune, vide vi af hans end levende Venner, fulgte ham gjennem de heftigste Smerter til Graven. Dette viser en Ligevægt af Sjælskraft, som vel Øjeblikket kunde bringe i Vilderede, men aldrig aldeles ophæve. Havde Evalds Sundhed ikke faaet et pludseligt Knæk, og var dette Knæk ikke bleven befordret ved slemme Vaner af en altfor fri Levemaade, saa havde han udentvivl i kraftigt Velgaaende endnu kunnet leve mange Aar og frembragt herlige Værker, til Glæde for Muserne. Dette kunne vi bedst see, ved at gjennemgaae Digterens Levnet; hvilket jeg i næste Hefte saa fuldstændigt som muligt vil meddele.

Omrids af Tidens Krønike.

1812.

(Slutning).

Foruden Spanien, hvor Hovedstyrken af Englands Landmagt siden Aar 1808 har virket, er der endnu et Land, hvorpaa ikke blot det brittiske Cabinets Po-

litik har havt en afgiørende Indflydelse; men som det ved militair Besætning saaledes har beherſket, at det har været at anſee ſom Provinds af England. Dette Land er Sicilien. Endog efter Ophævelſen af dets Forening med Neapel, er dette Kongerige (med henved 1,700,000 Indbyggere paa 576 Quadratmile) af ikke ringe politiſk Vigtighed for Englands Handel i Middelhavet. Englænderne have derfor, ſiden en den 30 Marts 1808 med Kong Ferdinand ſluttet Subſidie-Tractat næſten ganſke havde bragt Øen i deres Magt, anvendt en ei ubeyd elig Styrke af Tropper og flere Millioner, paa tat forſvare en ſaa vigtig Beſiddelſe, der var en ligeſaa mægtig Støtte for deres Herredømme til Søes i Middelhavet, og uundværlig for Maltha, ſom den var dem en fordeelagtig Handelsplads. Uagtet den gienſidige Fordeel af en ſaa noie Forbindelſe imellem England og Sicilien, kunde det ikke feile, at ſaalænge den ſicilianſke Regiering ſom ſelvſtændig ſkulde beſtaae, og Kongen ikke berøves al Myndighed ſom Souverain, maatte nødvendigen Misforſtaaelſer opkomme ved den Maade, hvorpaa den engelſke Gouverneur tog ſig for at beherſke Sicilien. Dronningen, længe vant til at føre Roret med temmelig driſtig Haand, kunde ikke finde ſig i, at ſee det i en Andens; og ikke uden Modſtand vilde hun og hendes Parti give Slip paa den Magt og Indflydelſe paa Statsſtyrelſen, de hidtil havde beſiddet. Det engelſke Hof fandt maaſkee, at en General bedre kunde ſtyre Sagerne i Sicilien, ſaalænge

dette Land var besat og forsvaret af engelske Tropper, end Dronning Caroline, og at det var utidigt at give efter, eller lade noget af den erhvervede Magt fare, for at være føielig mod en Dame. Fra begge Sider førtes i lang Tid Klager. En nøiagtig Fremstilling og upartisk Bedømmelse af Forholdet imellem det engelske og sicilianske Hof, lader sig imidlertid af Mangel paa fuldstændige og sikkre Efterretninger ikke meddele. Tiden vil opklare, hvorvidt Siciliens Dronning har fortient den uværdige Behandling, hun har maattet lide af de engelske Magthavere, der omsider have tvunget hende til at forlade sit Land.

I Begyndelsen af Aaret 1812 saae man den engelske høiscommanderende General i Sicilien Lord Bentink, efterat han var kommen tilbage fra London, hvor han havde hentet de forundne Forholdsregler, at gaae frem mod Dronningen og hendes Parti med en Strenghed, der maatte vække Opsyn. En Sammensværgelse var opdaget, for hvilken man beskyldte Dronningen for at staae i Spidsen. Adskillige af dens Medlemmer bleve fængslede og henrettede. En engelsk Krigsmagt til Lands og Vands samlede sig omkring Palermo, og Lord Bentink begyndte lange Underhandlinger med Kongen, som man snart indsaae, vilde ende sig med en Regieringsforandring, og med Tilintetgiørelsen af Dronningens Indflydelse. Den 16de Januar overgav Kong Ferdinand ved et aabent Brev sin Søn, Kronprindsen Frants Januarius Joseph Regieringen over Kongeriget Sicilien, som dets General-Vica-

rius, og overdrog ham alle sine Rettigheder og Kongemagtens Udøvelse paa ubestemt Tid, eller efter Brevets Udtryk, „saalænge til det behager Gud at forunde Kongen saamange Kræfter, at han igien kan bære Regieringens Byrder." Den første Brug, Kronprindsen giorde, eller maatte giøre af denne Myndighed, var at han udnævnte General Bentink til øverste Anfører for alle sicilianske Tropper. Dronning Caroline, der nu saae sit Parti styrtet, begav sig paa Landet til en eensom Egn ved Termini. Den 15de Mai sammenkaldtes Siciliens Parlament i Palermo, hvor Lord Bentink foredrog Oprettelsen af et nyt Regentskab. Den 20de Julii holdt Parlamentet dets anden Samling, og i den blev en heel ny Constitution for Kongeriget Sicilien antaget med stor Stemmefleerhed, hvis væsentligste Indhold udgiør følgende Artikler: 1) Kongen har den udøvende Magt i Riget. 2) Den dømmende Magt tilhører Øvrighederne, hvis Kiendelser Parlamentet som den øverste Domstol bekræfter. 3) Kongens Person er hellig. 4) Ministrene ere Parlamentet ansvarlige for deres Handlinger. 5) Parlamentet har et Over- og Underhuus. I det første repræsenteres Adel og Geistlighed, i det sidste Folket. 6) Baronerne have hver kun een Stemme. 7) Kongen har Ret til at sammenkalde Parlamentet, hvilket bør skee eengang om Aaret. 8) Ingen Sicilianer kan dømmes, uden efter de Love, som Parlamentet har bekræftet. 9) Lehns- og Investitur-Retten afskaffes. 10) Baronernes Rettigheder

over deres Vasaller ophæves. 11) Ethvert Forslag til Skatter og Paalæg maa gjøres i Underhuset, og siden endnu bekræftes af Overhuset. — Man seer lettelig i denne Constitution en Efterligning af den engelske. Den vil maaskee, om den faaer Varighed, bidrage til at skienke det ypperlige, af Naturen saa rigt begavede, men i Cultur forsømte, af Adel og Geistlighed underkuede og udsugede Land, en høiere Grad af Nationalvelstand.

Det sammenkaldte sicilianske Parlament var imidlertid bleven erklæret for vedvarende, indtil den nye Constitution var færdig og antaget. Lord Bentink blev Statscanzler. Armeen, for saavidt den bestod af Neapolitanere, blev opløst, og disse maatte vende tilbage til Neapolis. Det blev erklæret for Lov, at blot Sicilianere kunde beklæde de høieste Embeder i Landet. — Under disse Forhandlinger var Dronningen med et stort Følge vendt tilbage fra Termini til Hovedstaden, formodentlig i Haab om, at kunne erholde nogen Deel i den nye Regiering, hvilket dog ikke lykkedes hende. Kong Ferdinand kom ligeledes tilbage til Palermo den 22de September. Da forefaldt i Slutningen af denne Maaned, en Tildragelse, som satte Alle i Skræk og Forbauselse, da Nogle forfærdedes over Handlingen selv, Andre over deres ugudelige Hensigter, som foretoge den. Parlamentet var en Dag forsamlet, og pludselig skete et frygteligt Udbrud, som af en Krudmine eller Brandmaskine, hvilken dog til Lykke var efter Hensigten saa ilde anbragt, at Skaden, derved

foraarsagedes, var mindre end Skrækken. Imidlertid giorde denne Hændelse almindeligt Opsyn og gav Anledning til mangen Mistanke; men forgieves vare alle Undersøgelser for at opdage Ophavsmændene, eller og man fandt det raadeligt at dølge hvad man opdagede. Paa samme Tid var Kronprindsen falden i en farlig Sygdom, hvis Oprindelse man ogsaa tog sig for at forklare paa en egen Maade. Under saadanne Omstændigheder ventede man at see Dronning Carolina forlade Sicilien, hvortil hun havde erholdt en Tilladelse; men det skete ikke før i det følgende Aar, da hun, ved Tvang landflygtig, maatte tage Veien over Constantinopel til Wien. I det engelske Parlament yttrede Prindsregenten sig den 30de November om Sicilien blot i de Udtryk: at hans Hensigt havde været, at bruge den sicilianske Regierings Magt i en mere udvidet Virkekreds ved offensive Foretagender, hvorved denne Stat, ei mindre end ved det sicilianske Hofs vise Politik, vilde være i Stand til baade at forøge dens Magt og Hielpekilder, og kraftigen understøtte den fælles Sag. Om Regieringsforandringen i Sicilien, og den Deel, det engelske Hof deri havde havt, eller om dettes daværende Forhold til det sicilianske Hof, udlod han sig ikke.

Vende vi os til England selv, hvilket Land ved sin naturlige Beliggenhed, ligesom Frankrige ved dets Hæres Kraft og Krigslykke, har kunnet holde enhver Fiende borte fra dets Strande, imedens det, for enevældigen at beherske Oceanet, ofte har tændt

og næret Krigsluerne overalt paa Europas Fastland: da see vi dets Regiering med urokkelig Fasthed at følge det samme System, som den i en Række af Aar har hyldet, uden at lade sig ved noget øieblikkeligt Tab, eller ved nogen Fare, der synes at true Staten, bevæge til den mindste Afvigelse fra de engang vedkiendte Grundsætninger; uden at ansee nogen Opoffring, der giøres for at hævde disse, som alt for kostbar. Det bliver et mærkeligt Særsyn i den engelske Statshistorie, at Regenten, som førend han tiltraadte Rigets Styrelse, ofte og høit nok havde bekiendt sig til langt andre, mere fredelige og eftergivende politiske Grundsætninger, saasnart han havde faaet Roret i Hænderne, aldeles traadte over til det af de engelske Ministre saalænge forsvarede System, hvilket derfor synes mere end nogensinde befæstet imod ethvert Angreb af Modpartiet. Derfor blev, efterat de i et Aar varende Indskrænkninger i Prindsregentens Myndighed vare udløbne (den 18de Februar), uagtet nogen Forandring i Ministeriets Personer, dets Grundsætninger uforanderlig de samme. I Stedet for Marquis Wellesley, som frivillig tog Afsked, blev Lord Castlereagh Statssecretair for de udenlandske Forhandlinger, hvis Departement Lord Liverpool forenede med Krigsdepartementet; og Perceval blev første Minister. En tragisk Hændelse berøvede England denne duelige Statsmand. Den 11te Mai om Eftermiddagen Kl. 5 blev Percival myrdet ved et Pistolskud, som han var i Begreb med at gaae ind i Underhusets

Sal. Morderen Johan Jakob Bellingham, en Kiøbmand fra Liverpool, der for nogle Aar siden havde mistet sin hele Formue, synes allene af privat Had til Ministeren, maaskee forenet med nogen Sindsforvirring, at have begaaet en Udaad, der vakte almindelig Forbauselse over hele England. Længe varede det, inden man efter Percevals Død kunde blive enig om et nyt Ministeriums Organisation, og langvarige Underhandlinger fandt Sted, for at forene de stridige Partier, paa en Tid, da Landets mislige Stilling meer end nogensinde fordrede Kraft og Eenhed hos Regieringen. Disse Underhandlinger lykkedes imidlertid ikke efter Prindsregentens Ønske, og det Ministerium, der omsider i Junii Maaned blev sammensat, bestod, paa een eller to nær, af de samme Personer, som under Percevals Styrelse. Ham fulgte nu Vansittart, en Lærling af Pitt, som Skatkammercantsler; Lord Liverpool blev Skatkammerets første Lord; Lord Bathurst Statssecretair for Krigs- og Coloniedepartementet; Lord Castlereagh Statssecretair for de udenlandske Anliggender; Lord Sidmouth for det Indre; Lord Melville første Lord i Admiralitetet *); Lord Eldon Rigscantsler; Lord Har-

*) Man regner de Lønninger og Indkomster af Staten, som Lord Melville siden 1783 har vidst at skaffe sig og sin Slægt, til 61,830 Pund Sterling; hvoraf hans egne, og hans Kones Indkomster, som Hofdame, allene udgiøre 11,150 Pund Sterling.

rowby Præsident for Conseilet; Lord Mulgrave Bestyrer af Artilleriet.

Kort før Percevals Endeligt (den 21de April) havde det engelske Cabinet ladet udgaae en Erklæring, foranlediget ved Stridighederne med Nordamerika og ved Frankriges udenlandske Ministers officielle Beretning til Senatet af 10de Marts. Ligesom denne paa det bestemteste forkynder den franske Regierings Grundsætninger i Henseende til Havenes og den neutrale Handels Frihed, og forudsætter som en ufravigelig Betingelse for Ophævelsen af de bekiendte Decreter i Berlin (21de Nov. 1806), som erklærede de engelske Øer i Blocadetilstand, og i Mailand (17de Dec. 1807), hvorved neutrale Skibe, der underkastede sig de engelske Fordringer, i Henseende til deres tvungne Indløb i Englands Havne, erklæredes for denationaliserede: at England tilbagekalder dets Blocade-Decreter og Conseilbefalinger imod de Neutrales Handel af 7de Januar 1807 og 26de April 1809: saaledes slutter ogsaa den engelske Erklæring med den Bekiendtgiørelse, at først naar hine franske Decreter udtrykkelig og uden Indskrænkning ere tilbagekaldte, skulle fra den Tid de brittiske Conseilbefalinger være ophævede. Begge disse offentlige Erklæringer ere lige vigtige Statsskrifter, da de indeholde, i den mest afstikkende Modsætning, Udviklingen af begge de stridende Magters Systemer; men de aabenbare tillige, hvor langt Europa er fra at kunne haabe Fred og Frihed paa Havet, saalænge Englands Sømagt er i Stand til at modsætte sig

det franske Fastlandssystem, og Ingen af begge finder sig tvungen eller bevæget til at gjøre de første Skridt for at give efter. At imidlertid det engelske Cabinet, ikke er saa utilbøieligt til at give efter, hvor dets Fordeel kræver Eftergivenhed, viste det under Stridighederne med Nordamerika, hvilke det dog ikke saae sig i Stand til at ende paa en fredelig Maade.

Disse Stridigheder havde allerede først i Aaret 1811 taget deres Begyndelse. Gienstandene for de Underhandlinger, som i mere end et Aar fandt Sted, inden det afgjørende Skridt skete, vare fra Amerikas Side Klager over de ubillige Indskrænkninger og Tab, som de forenede Staters Handel ved de brittiske Cabinetsbefalinger maatte lide; uden at der blev taget noget Hensyn paa, at Frankrige den 28de April 1811 havde ophævet det Berlinske og Mailandske Decret for de forenede Stater. Fra Englands Side klagedes deels over den af Nordamericas Regiering (2den Februar 1811) udgivne Non-intercourse-Act, der ophævede al Indførsel af engelske Varer i Nordamerika; deels over Amerikas Occupation af Florida, som en Deel af Louisiana, (afstaaet af Frankrige til de forenede Stater 1802) og over Fegtningen imellem den amerikanske Fregat the President og den engelske Corvette Little Belt. Disse Underhandlinger førte ikke til nogen fredelig Overeenskomst. Forbittringen mod England tiltog i Nordamerika ved Mistanken om, at engelske Agenter søgte at vække Tvedragt og

Oprørsaand i nogle af de forenede Stater; og at de Vildes fornyede Fiendtligheder imod en Deel af de amerikanske Grændselande, skyldtes engelsk Indflydelse. Den nordamerikanske Regiering vedblev, under alvorlige Rustninger, i en kraftig Tone at hævde sine Handelsrettigheder; og England, der eftertrykkelig følte Tabet ved Ophævelsen af Handelen paa Nordamerica *), bekvemmede sig omsider til at giøre et Skridt, som det i 14 Maaneder havde vægret sig ved, og paa alle Maader ved Underhandlinger søgt at undvige. Den 23de Junii 1812 gienkaldte det engelske Hof Cabinetsbefalingerne af 1807 og 1809 med Hensyn til nordamericanske Skibe og Ladninger, uden dog at ophæve den Blokade af de franske Kyster og Havne, som i Aaret 1806 var erklæret; men denne Eftergivenhed kom for sildig. Fem Dage tilforn (den 18de Junii) havde de forenede Stater erklæret Krigen imod England. I Manifestet anføres ikke blot som Aarsager til Krigen de voldsomme Skridt, England i en Række af Aar har giort for at hindre og indskrænke den nordamerikanske Handel, de Fornærmelser, som Nationens Flag ved saamange

*) Brougham har i det engelske Underhuus angivet det Tab, den engelske Handel i Aaret 1811 led i formindsket Afsætning ved Udelukkelsen fra de franske og nordiske Havne til 6 Millioner, ved de tydske Havnes Spærring til 8 Millioner, og ved Ophævelsen af Handelen med Nordamerika (fra den 2den Februar) til ikke mindre end 13 Millioner Pund Sterling.

Leiligheder har maattet lide, og Alt hvad brittiske Agenter i et langt Tidsløb have foretaget mod de forenede Staters Ære, Uafhængighed og Interesse; men der siges endog, at paa samme Tid som den brittiske Minister i Amerika førte Venskabs Sprog og vandt Tillid, var en Agent hemmeligen sendt af den engelske Regiering, for at arbeide paa, ved Ränker at omstyrte den nordamerikanske Stat; og at de Vilde ved Englands Indflydelse ere opæggede til Angreb, gives ikke utydeligen tilkiende. Først den 9de Januar 1813 udkom Prindsregentens Erklæring imod det amerikanske Manifest, hvori der til Slutning, efter en Skildring af Nordamerikas Fremgangsmaade under Stridighederne i de sidste Aar, der ganske falder ud til Englands Fordeel, og efter en Giendrivelse af de mod den brittiske Regiering anførte Klageposter, siges: „den sande Aarsag til denne Strid maa søges i den Aand, der uheldigviis alt i lang Tid har ledet den amerikanske Regiering; i den aabenbare Partiskhed, hvormed den har understøttet Frankriges Bestræbelser for at ophidse Amerikas Nationer imod Storbrittaniens Forsvarsskridt, og i den uværdige Maade, hvorpaa Nordamerika har forladt de øvrige neutrale Nationers fælles Sag." Det vil i Tiden være en ligesaa interessant, som for Øieblikket vanskelig Opgave, at udvikle det hele Forhold imellem England og Amerika, og at vise, hvorvidt den sidste Stat har handlet selvstændig eller ikke.

England vilde dog nødigen have Krig med Nordamerika. De forenede Stater, som troede at

kunne bygge paa den fredelige Nærmelse, det engelske Cabinet havde givet, ved Ophævelsen af dets Befalinger imod Søhandelen, sendte Hr. Russel til London, som den 24de August foreslog en Vaabenstilstand under saadanne Betingelser: at alle Cabinetsbefalinger imod Americanernes Handel ophævedes, uden at nogen ulovlig Blokade skulde træde i deres Sted, og at al Matrospresning paa amerikanske Skibe uopholdelig skulde ophøre. Den engelske Regiering fandt disse Fordringer fornærmelige, og gav til Svar: At Vaabenstilstand uden Betingelse maatte foregaae Underhandlingen om disse Punkter; at man derfor, hverken før eller efter dens Slutning kunde ophøre med Matrospresning; og at, hvad Ophævelsen af Blokadesystemet angik, var denne stridende saavel imod Englands Forbindtligheder til andre Magter, som imod dets egen Interesse. I øvrigt vilde man sende en væbnet Underhandler (Admiral Warren) til Amerika, for at jævne de omtvistede Poster, naar de forenede Stater i Forveien vilde tilbagekalde deres Krigserklæring. Denne Erklæring skete den 30te September. De forenede Stater besvarede den, ved den 27de October at gientage de Forslag, som Hr. Russel havde giort i London, dog saaledes, at man kun fordrede en midlertidig Indstilling af Matrospresningen, medens Underhandlingerne varede. England afslog ogsaa dette; og Nordamericanerne indsaae nu, at der for dem intet andet var at giøre, end med Alvor og Kraft at

ruste sig til den Krig, de selv havde begyndt. Imidlertid har man seet, at Omstændighederne have bevæget England til at afvige fra den Strenghed, som det i Underhandlingerne med Nordamerika hævdede med ubevægelig Myndighed. Den engelske Regiering har senere hen tilbudet Licenzer til alle neutrale Skibe, der vilde føre Levnetsmidler fra Nordamerika til Cadix eller Lissabon, uden Hensyn til, om Ladningen var nordamerikansk Eiendom, eller ikke; ja den har endog gaaet saavidt, at forsikkre de nordamerikanske Skibe, der vilde forsyne sig med engelske Licenzer, uhindret Fart.

Krigen med England begyndte til Søes heldigere for Nordamerika, end til Lands. Et Par engelske Fregatter bleve tagne af amerikanske i de vestindiske Farvande, og ligeledes nogle mindre Krigsskibe. Allerede den 10de August krydsede 90 amerikanske Kapere i Søen; før den 12te September havde disse opbragt 145 engelske Handelsskibe; til den 16de September havde den amerikanske Regiering udstedt 540 Kaperbreve, og fra 4de August 1812 til 9de Marts 1813 havde Amerikanerne i Alt opbragt 513 engelske Skibe, hvoraf dog 75 vare tilbagetagne af engelske Krigsfartøier. Disse Tab maatte være saameget mere følelige for England, da Amerikanerne alt inden Krigens Udbrud, ved Embargo og paa andre Maader, meget havde indskrænket deres Handel, hvilken de engelske Krydsere derfor ikke kunde tilføie saa betydelig Skade. Til Lands maatte derimod Amerikanerne strax i Begyndelsen af

Krigen lide et betydeligt Tab. General Hull var i August Maaned rykket ind i Canada; men med en alt for ringe Styrke. Hans Opfordring til Indbyggerne, at forene sig med ham, var forgieves. Han blev indsluttet af den engelske Magt, der var bleven forstærket ved adskillige nye Regimenter fra England, og maatte slutte en Capitulation, hvorved hans hele Corps paa 2500 Mand blev Krigsfanger, og Fortet Detroit faldt i Englændernes Hænder, der siden have sløifet dets Fæstningsværker. General Harrison fik da i September Befalingen over den amerikanske Nordvest-Armee; men et nyt Indfald i Øvre-Canada var ikke heldigere end det forrige. Et amerikansk Corps blev slaget ved Queenstown, og maatte ligeledes overgive sig. General Smith maatte opgive et i December foretaget Tog mod Canada, og da hans Tropper vilde tvinge ham til Angreb, og giorde Opstand imod en Anfører, som de sigtede for Feighed, flygtede han fra sin egen Armee. Ligesaa uheldig var General Winchester, som i Januar 1813 med den amerikanske Avantgarde angreb Englænderne og Indianerne i deres Forskandsninger ved Floden Raisin. Han blev aldeles slagen, og faldt selv med 600 Mand i engelsk Fangenskab. Det viste sig, at Amerikanerne ikke fegtede i denne Krig, som da de tilkæmpede sig Frihed; og at de havde endeel slette Generaler, men ingen Washington. Krigen er efter den Tid for det meste fort forsvarsviis af Amerikanerne,

saavel til Lands, som paa de store canadiske Indsøer. Ved Aarets Slutning regnedes den amerikanske Armee under Harrison at udgiøre 13,000 Mand; Tropperne paa Niagara-Floden 6000 Mand; ved Pittsbourg og i Omegnen 8000 Mand; den hele amerikanske Styrke for 41,000 Mand.

Imedens England saaledes saae sig indviklet i Krig med Nordamerika, første Gang siden det i Pariser-Freden 1783 havde erkiendt denne Stat, og derved saae dets Handel udsat for nye Tab, men tillige dets eneste Medbeiler paa Oceanet tvungen til at holde sine Skibe i Havnene; imedens den engelske Regiering ved nye og mægtige Forbindelser med Fastlandet virkede imod Napoleons System, og aabnede sig de rige Handelskilder i Østersøen, der vel aldrig ganske havde været spærrede, men dog en Tid lang mindre frie og tilgængelige: viste sig i det Indre af Landet betænkelige Symptomer af Misfornøielse og Oprørsaand, foranlediget ved Fabrikernes Aftagelse og den overhaandtagende Mangel og Brødløshed iblandt Arbeiderne. Disse Uroligheder stege endog til den Grad, at der behøvedes en betydelig Krigsmagt til at dæmpe dem; og det maa vel være en sørgelig Tanke for den gode Borger i Storbrittanien, at medens det engelske Flag fast allene vaier paa Verdenshavet, og England foreskriver Love for Handel og Skibsfart i alle Verdensdele, er det dog ikke i Stand til i Landet selv at føde Landets Børn. Misfornøielsen hos de mange Tusinder, som Fabrikernes Indskrænkning og den stigende Dyrhed paa

Levnetsmidler havde bragt til Fortvivlelse, yttrede sig paa mange Steder i England i farlige Sammenrottelser og de vildeste Udsvævelser. I Nottingham raſede en Folkehob, hvis Antal man angav til henved 20,000, med Plyndring, Mord og Brand. I Manchester vare ligeledes over 10,000 Mennesker blevne brødløse, og havde maattet forlade Staden. I Leeds i Yorkshire og paa flere Steder maatte Uroligheberne ſtandſes ved Vaabenmagt og Blodsudgydelſe. I Sheffield og Carlisle, i Horburg ved Wakefield, i Seowgade-Head ved Huddersfield, i Cheſter og Stockpert, i Truro i Cornwallis og flere Steder ødelagde Pøbelen hele Manufacturer og Fabriker, ſønderbrød Væverſtole i Hundredetal, plyndrede Magaſiner, og begik alle mulige Udſvævelſer. Regieringen maatte gribe de kraftigſte Anſtalter for med Magt at ſætte Grændſer for den indbrydende Strøm. Endnu i Midten af Aaret var Giæringen i det Indre af Landet ſaa ſtor, at tre betydelige Krigsleire maatte oprettes ved Birmingham, Manchester og i Grevſkabet York, af hvilke den ved Manchester allene udgiorde 10,000 Mand. Indtrufne heldigere Omſtændigheder for den engelſke Handel, virkede mod Slutningen af dette, og i det paaſølgende Aar, mere end nogen anden Forholdsregel, til at hæve diſſe ſørgelige Uordener.

I London ſelv yttrede Misfornøielſen ſig lydelig og alvorlig. I en Forſamling af de forſkiellige Corporationer i London, under Forſædet af Lordmajoren og Aldermen, den 26de Marts, beſluttedes

at overlevere Prindsregenten en Adresse, for at tilkiendegive ham Staden Londons Besværinger, hvilke man tilforn i dette Mode i de haardeste og alvorligste Udtryk havde affattet, og for at bede ham bortfierne fra sit Conseil de nærværende Ministre, som de der have giort sig uværdige til Nationens Tiltro, hvis slette Handlinger og nedrige Forførelser offentlig ere lagte for Dagen, og som ikke have ophørt at vise den største Foragt imod alle Retsindiges Grundsætninger. Hovedposterne i det opsatte Klagemaal vare: at Bestikkelse og constitutionsstridig Indflydelse i Regieringens Bestyrelse truer Kronens Ære og Folkets Vel med Undergang; at Statens Midler ødsles til skændige Foretagender, til Bedragerier og unyttige Embeder; at Papirpenge ere satte i Stedet for virkelig Mynt, og at de sørgelige Virkninger af hines tvungne Cours vidner om Financernes Uorden og Creditens forestaaende Undergang; at den offentlige Mening paa den uværdigste Maade haanes, hvorpaa man havde seet et skændigt Exempel i de Forholdsregler, man havde taget, for at sætte to Personer (Perceval og Castlereagh) udenfor Domstolenes Magt, der endnu ere Kronens Ministre, skiøndt offentlig beskyldte for at have drevet Handel med Parlamentsposter; at fremmede Leiesvende ere optagne i de engelske Armeer, og befale over Englændere; endelig, at Handelsindskrænkningernes upolitiske og ødelæggende System har bevirket Kiøbmændenes Ruin, bragt en stor Mængde Manufacturister i Armod, og nogle af Rigets tilforn mest

blomstrende Egne i stor Elendighed. — Saaledes lagde Borgerne i Storbrittanniens Hovedstad deres Mening om Regieringens og Ministrenes Grundsætninger for Dagen med den Dærvhed og kiække Frimodighed, som endnu ere Nationens herlige Eiendom i et Land, hvis Regiering er udartet og hvis Constitution er bleven til lidet mere end et Blendværk, fra den Tid Ministrene have faaet Midler i Hænderne til at raade over Parlamentet. Men dette Skridt havde ingen andre end de sædvanlige Følger. Paa den Adresse, som Londons Borgerskab, i Følge denne Beslutning, høitideligen overgav Prindsregenten den 29de April, svarede han: at med den Overbeviisning, at den totale Forandring, som Londons Borgerskab ønsker i Englands indvortes Regiering og udvortes Politik, blot vilde forøge den Fare, som Staten har havt at kæmpe imod, vilde han feile imod sig selv, og blive en Forræder imod den ham betroede store Interesse, hvis han ikke standhaftig fortsatte de Anstrengelser, der synes ham tienligst til udvortes at forsvare Nationens billige Rettigheder, og vedligeholde Rigets indvortes Constitution i sin Integritet. — Saaledes vedblev Prindsregenten, ubevæget ved Folkets Klager og Misfornøielsens oprørske Udbrud, at sanctionere de politiske Grundsætninger, som det engelske Ministerium har vedkiendt sig, og hvis deelviis fordærvelige Virkninger, saamange Individer maa lide under, imedens Ministrene hidtil have været heldige nok til at kunne opholde Statens udvortes Magt i

usvækket Tilstand. Med en Flaade paa henved 700 Krigsskibe i virkelig Tieneste beherskede England Havene i dette Aar *). I Parlamentet bevilgedes den 7de December for det følgende Aars Tieneste en Hær af 140,000 Matroser og 31,400 Søsoldater; og med en Sum af henved 20 Millioner Pd. Sterling underholdtes i Aaret 1812 denne colossalske Sømagt.

Ikke uden Forundring kan man betragte den Masse af Nationalkraft, som dette Rige, efter en tyveaarig Krig er i Stand til at opbyde; men heller ikke er det let at beregne, hvorlænge Landet kan bære disse uhyre Anstrengelser, byggede paa en stedse stigende Nationalgield, og i samme Forhold stigende Afgifter, eller hvorlænge den Basis, hvorpaa Englands politiske Storhed er bygget, Herredømmet paa Verdenshavet og over den europæiske Handel, vil være fast nok for at holde den kæmpemæssige Bygning. For at erholde en Oversigt af det engelske Finantsvæsens Tilstand i Aaret 1812 maa bemærkes, at samtlige Statsudgifter (efter Skatkammer

*) Den brittiske Marine talte i Slutningen af 1812 235 Linieskibe og 240 Fregatter og mindre Skibe (indtil paa 18 Kanoner) med 25,148 Kanoner. Desuden 396 Krigsskibe paa 18 indtil 4 Kanoner; i alt 871 Skibe fra 120 til 4 Kanoner, hvoraf 663 vare i activ Tieneste. Paa samme Tid var i Bygning 62 Skibe (hvoriblandt 3 Rangskibe paa 120 Kanoner), saaledes at den brittiske Sømagt i Aaret 1813 vilde udgiøre henved 1000 Krigsskibe med 30—40,000 Kanoner.

cantslerens Budget af 18de Junii) beløb sig til 62,376,318 Pund Sterling, foruden Renterne af Nationalgielden, hvilke for dette Aar udgiorde henved 31 Millioner (30,926,000 Pd. Sterl.) Af denne Sum var blot 38,987,318 Pd. St. dækket ved Skatter og rene Indtægter; de manglende 23,389,000 Pd. Sterl. maatte skaffes til Veie ved et nyt Laan. I Kantslerens Budget manglede desuden Renterne af Statsgielden, til hvis Betaling Land-Taxen og Indtægterne af de consoliderede Fonds ere anviste. Tilligemed disse Renter maa endnu henføres til Nationens Paalæg for dette Aar en Sum af omtrent 12 Millioner Pund St., som betaltes i Fattigskat (8 Millioner Pund St.), Veiskat og nogle andre Afgifter, og en Credit af 3 Millioner, til Subsidier for Rusland. (den 14de Julii) Alt dette tilsammen udgior en Sum af 108,302,318 Pd. Sterling (over 541 Millioner Rigsdalere) som Storbrittaniens Indbyggere i Aaret 1812 havde at udrede. Af denne uhyre Sum anvendtes noget over 50 Millioner til Sø- og Landmagten og begges Artilleri; og 3,200,000 Pund til civile Lønninger. Nationalgielden, som i dette Aar forøgedes med et Laan af over 23 Millioner, steg derved til 860 Millioner Pd. Sterl., og den er i de sidste 11 Aar, eller siden Pitt gik ud af Ministeriet forøget med 280 Millioner *). Man regnede Summen af de

*) Det vil ei være uinteressant, at giøre følgende Sammenligning af den engelske Nationalgield til

offentlig erkiendte Papirpenge i England i Aaret 1812 for henved 120 Millioner, hvoriblandt 50 Millioner i Londonske Banknoter og Skatkammer-Beviser, og 50 Millioner, som Provindsial-Bankerne satte i Omløb; den hele circulerende Pengemasse i Storbrittanien anslog man til noget over 133 Millioner Pund *). Ved Sammenligning med det franske Penge- og Finantsvæsen synes Resultatet ikke at være til Fordeel for England. Dette havde 2300 Millioner Frankers aarlige Statsudgifter, hvoraf 750 medgik til Renter af Nationalgielden; Frankrige kun 1150 Mill. Frankers Statsudgifter, hvoraf 80 Millioner til Renter af Gielden. I Frankrige regnes Summen af de i Omløb værende

forskiellige Tider. Den udgiorde ved Vilhelm III Død 1701 noget over 16 Millioner Pd. St. I Aaret 1784, da Pitt begyndte sit Ministerium var Gielden noget over 257 Millioner, de aarlige Udgifter 21 Millioner, Paalæggene 13 Mill. og Fattigskatten for England og Wales 2,157,749 Pd. Sterling. Da Pitt forlod Ministeriet 1801 var Gielden i 17 Aar steget til 580 Millioner, Udgifterne til 70 Millioner, Paalæggene til 70 Millioner (foruden Laan og Commune-Skatter) og Fattigskatten til 3,348,000 Pd. St. I Aaret 1812 (11 Aar efter Pitts Fratrædelse) var Nationalgielden voxet til 860 Millioner; Udgifterne beløb sig til 96 Mill. (foruden Deficit og Commune-Skatter); Paalæggene til 70 Mill. og Fattigskatten til 8 Millioner Pd. Sterling.

*) Europäische Annalen, 1813, 3 Bd. S. 93.

Papirpenge kun til 200 Millioner Franker, og den hele circulerende Pengemasse til 2000 Millioner. I England ere for 2880 Millioner Franker Papirpenge i Omlob blandt en Pengemasse af 3200 Millioner. Med alt dette er Statscrediten i England endnu næsten heel usvækket; skiøndt det synes, at man ved Nationalgieldens Beregning maatte forfærdes blot ved de uhyre Summer, og skiøndt virkelig Ministrene i de senere Aar hyppigere end tilforn have maatte gribe til Papir for at dække en Deel af Statsudgifterne: har det endnu ligesaa lidt nogensinde faldet dem vanskeligt, at erholde det fornødne aarlige Laan, som at finde Udveie til Renterne.

Ved Englands Historie i dette Aar bør endnu nævnes de irlandske Catholikers atter gientagne Bestræbelser for at vinde lige Borgerrettigheder med de øvrige engelske Undersaatter. En talrig Generalforsamling af denne Deel af det brittiske Folk afsendte den 28de Februar en Adresse til Prindsregenten, hvorved de i kraftige Udtryk bade ham at sende et Budskab til begge Parlamentets Huse, for at forlange de paa romersk-catholske Irlændere hvilende Straffelove afskaffede. Det hedder i denne Adresse: „De gientagne Vidnesbyrd, som den irlandske Lovgivning har givet vor rolige Opførsel, vor standhaftige Troskab og vor Agtelse for Lovene, berettige os til at vente Folkets og Parlamentets Tillid. Dog sættes Straffelovene bestandig i Udøvelse mod os, og al Adgang til Statsembeder er spærret for os, fordi vi ere vor Religions Grundsætninger troe.

Medens hele Jordens Folkeslag i de sidste tyve Aar saae sig befriede fra de Lænker, som Religionsmeninger havde paalagt dem, vedblive allene de irlandske Katholiker at være udelukte fra denne Velgierning. Vore protestantiske Brødre ere nu ei allene optraadte, for at bevidne vor Troskab som Undersaatter; men de have endog forenet sig med os, for at affatte Bønskrifter til vor Troes Fremme. Ved Straffelovenes Overholdelse kan ingen Bevæggrund, udledet fra Nytten, finde Sted; deres Formaal var hverken Kirkens eller Statens Vel, og ingen af begge vil lide ved deres Afskaffelse; tvertimod har deres Indførelse kun udstrøet Tvedragts Sæd iblandt Irlands Indbyggere; og der gives maaskee ingen Nation, der har erfaret slige i deres Virkninger saa grusomme, i deres Følger saa skadelige Indskrænkninger." Denne Sag gav efter Sædvane Anledning til en heftig Strid i det engelske Parlament. Men Ministrene seirede, uagtet det er bekiendt, at Prindsregenten før han greb Statsroret skal have givet Catholikerne i Irland meget gunstige Forsikkringer om sit Sindelag i Henseende til deres Befrielse. Deres Forlangende blev forkastet i Parlamentet den 20de April, og den Grundsætning, at den engelske Constitution er grundet paa den protestantiske Religion, og at catholske Embedsmænd aldrig kunne taales i den engelske Stat, blev saaledes paa ny bestyrket. Om denne end er politisk rigtig, maa man dog finde det selsomt og temmelig unaturligt, at nogle Millioner af en Stats Borgere, hvis

Constitution hiemler dem Frihed, maa fødes og døe, bersvede endeel af Menneskets og Statsborgerens første Rettigheder, ikke saameget fordi deres Religion er forskiellig, som fordi de i Antal ikke ere saamange som Protestanterne i denne Stat. Midt under Stridighederne i Anledning af Catholikernes Ansøgning indkom fra begge Englands Universiteter et Andragende af en heel modsat Natur (den 20de og 21de April). Disse søgte Parlamentet om, at det vilde vedblive at afslaae ethvert Forlangende om Ophævelsen af Indskrænkningerne i Catholikernes Religionsfrihed. Skiøndt begge Universiteters Canzlere (Lord Grenville for Oxford og Hertugen af Gloucester for Cambridge) erklærede i Parlamentet, at denne Beslutning langt fra ikke eenstemmigen var samtykt af Universiteternes Corporationer; og at, uagtet deres Navne stode i Spidsen for dem, der havde undertegnet disse Ansøgninger, misbilligede de dog ganske deres Indhold: ere disse dog et meget mærkeligt Bidrag til Kundskab om den, endog blandt Englands Lærde raadende Aand, med Hensyn til Catholikernes Frihed.

Ligesom Opmærksomheden i dette Aar ved de forenede Staters Krigserklæring mod England og Krigsbegivenhederne i Nordamerika blev hendraget paa denne Verdensdeel, saa vedvarede ogsaa endnu i det spanske Amerika den haarde og alvorlige Kamp for Frihed og Uafhængighed, som der i de senere Aar har reist sig imellem Indbyggerne i de fleste Provind-

ser og den spanske Junta eller Insurgenternes Regiering i Spanien, hvilken, understøttet af Englænderne, har villet bevare Herredømmet over disse vigtige Dele af det forrige spanske Monarkie. At Frihedsaanden er vaagnet i disse Egne, hvor engang Guldtørst og Herskesyge ved Vold og oprørende Grusomhed grundede et Herredømme, som Spanien i tre Aarhundreder har vedligeholdt, synes at bebude, at det turde være forbi med Europas Vælde i Amerika; og at disse umaadelig store, ei blot med ædle Metaller, men med ypperlige Producter af Dyr- og Planteriget overflødigt begavede Lande, ville ved Uafhængighed, og ved selv at kunne benytte de Skatte, som Jordbunden og Biergene yde dem, udvikle sig til en Cultur og Forædling, hvilken de neppe nogensinde under det spanske Aag vilde have opnaaet. Meget i Menneskehedens hele Historie og de store Verdensbegivenheders Gang synes at tyde hen paa, at Amerika i Tiden vil blive Skuepladsen for vigtige Optrin i Menneskeslægtens Udvikling; og om end de store Omvæltninger og Begivenheder, som ligge os saa nær, afdrage vor Opmærksomhed fra Gienstande, der synes os fierne og fremmede, kunne vi dog ikke overse, hvormegen historisk Vigtighed og Betydenhed disse Revolutions-Optrin i det spanske Amerika ville erholde, om det lykkes disse Lande, ganske at afkaste det europæiske Herredømme og danne sig til uafhængige Stater.

Under Mirandas Styrelse kæmpede den nye forenede Fristat Venezuela eller Carac-

cas ikke blot for egen Uafhængighed, men ogsaa for Nabolandenes Befrielse. Denne Republik bestod i Aaret 1812 af 7 Provindser: Caraccas, Cumana, Barcelona, Barinas, Truxillo, Merida, og Øen Marguerita, med en Folkemængde af 900,000 Mennesker, deels Spaniere, deels civiliserede Amerikanere. Den styredes af en Congres af 45 Medlemmer, som først havde sit Sæde i Caraccas, og siden i Valencia. Til Ulykke for denne nylig organiserede Stat hiemsøgtes Byen og Provindsen Caraccas den 26de Marts 1812 af det frygteligste Jordskiælv, man i Europa og Amerika siden Lissabons Ødelæggelse har kiendt. I nogle Minuter blev ikke blot den betydelige Stad Caraccas næsten aldeles ødelagt; men mere end 30 andre Byer led større eller mindre Skade, og det herlige, frugtbare Land maatte i en Omkreds af 300 Mile føle de rædsomste Virkninger af denne Natur-Revolution. Man regnede, at henved 80,000 Mennesker ved den have fundet deres Død, foruden mange Tusinde, der bleve grusomt saarede. Denne grændseløse Ulykke benyttede den spanske Juntas Armee, til atter at trænge frem i det ødelagte Landskab, og undertvinge dens modløse, af Rædsel over den frygtelige Naturbegivenhed rystede Indbyggere. Men denne Underkuelse var kun Overraskelsens Værk, og indskrænkede sig blot til Provindsen Caraccas. I de øvrige Dele af Venezuelas Stater blev Frihedsaanden ikke nedslaaet, og har efter den Tid giort nye, kraftige Skridt for at vinde Fasthed og Uafhængighed. Med Republiken Venezuela have

siden Provindserne Ny-Granada og Ny-Carthagena (med en Folkemængde af henved en Million) forenet sig; ogsaa de tilbageværende Dele af Provindserne Varinas, Cumana og Barcellona have giort sig fuldkommen uafhængige og sluttet sig til den nye Fristat. Imidlertid laae den i Buenos-Ayres stiftede Republik paa den ene Side i Strid med Spanierne i Montevideo, paa den anden med Portugiserne i Brasilien; og forsvarede sig kiækt imod begge. Regieringen i Buenos-Ayres lod ogsaa confiskere al spansk og portugisisk Eiendom, da hverken de portugisiske Tropper, der vare rykkede ind over Republikens Grændser, vilde trække sig tilbage; eller Spanierne i Montevideo opfylde Betingelserne i et indgaaet Fordrag. Den derved foraarsagede Afbrydelse i Handelen forvoldte i Rio-Janeiro og hele Brasilien megen Misfornøielse med Regieringen; og med Englænderne herskede der heller ikke fuldkommen Enighed. Peru (befolket af henved 1,100,000 Mennesker) modstod endnu den republikanske Armee fra Buenos Ayros, skiønt ikke med meget Held; derimod har Vicekongeriget de la Plata med en Million, og Kongeriget Chili med 700,000 Indbyggere giort sig uafhængige. — Imedens saaledes de sydamerikanske Lande med Held stræbe at tilkæmpe sig Selvstændighed og Uafhængighed, har ogsaa Mexiko paa Amerikas nordlige Halvdeel (med 5 Millioner Mennesker) løsrevet sig fra det spanske Herredømme; men i Aaret 1812 rasede Borgerkrigen der endnu med alle dens Rædsler.

Det er da ikke blot Spanien i Europa, men ogsaa i Amerika, der i den nærværende Periode fortiener den historiske Jagttagers fulde Opmærksomhed. Det er mærkeligt, at Stræben efter Uafhængighed, der har bragt alle spanske Provindser paa Amerikas Fastland til Opstand, har i Aaret 1812 endog yttret sig næsten paa alle vestindiske Øer. Paa Guadeloupe herskede Uroligheder; paa Jamaica kom det til blodige Optrin; og paa Martinique udbrød en Opstand, der kun med Møie blev dæmpet. Den spanske Ø Cuba har ligeledes paa en Maade erklæret sig for uafhængig og tiltraadt de sydamerikanske Fristaters Parti. En ny Regiering blev organiseret i Havannah, og en engelsk Flaade, som den 15de August vilde løbe ind i Havnen, blev afviist. — Paa Domingo havde Pethion ganske faaet overhaand, og Christophs forrige Hovedstad Cap Francois, havde underkastet sig ham. Tillige med denne var den hele Skat, som Christoph med tyrannisk Gierrighed havde skrabet sammen, falden i Pethions Hænder. Den blev anslaaet for 7 Millioner Piastre; og man ventede, at Pethion vilde anvende den for at ophielpe dette ved langvarige, grusomme Krige imellem Negerpartiernes Overhoveder ødelagte Land.

Mindre Interesse, end de mægtige Bevægelser og den vedvarende Frihedskamp i den nye Verden, skiondt mere Vigtighed for en Deel af det europæiske Statssystem, havde det ottomanniske

Riges Forfatning i det forlobne Aar. Det var fornemmelig dets Forhold til Rusland, der kunde tildrage sig Opmærksomhed. Vi have alt seet, at skiondt de ved Aarets Begyndelse indledede Fredsunderhandlinger, formodentlig ved fremmed Indflydelse, vare blevne afbrudte, hvorefter ubetydelige Fiendtligheder igien en kort Tid fandt Sted: lykkedes det dog det russiske Hof i en vigtig og kritisk Tidspunkt at bringe Freden til Bucharest i Stand, hvorved Wallakiet og den største Deel af Moldau atter kom under tyrkisk Vælde; men Rusland, som dog udvidede sine Grændser til Pruthfloden, erholdt den Fordeel, at kunne vende sin hele Styrke mod den franske Krigsmagt. Det synes imidlertid som denne Fred ikke ved det tyrkiske Hof er optaget med synderligt Bifald. I det mindste veed man ikke af, at Tractaten er bleven bekiendtgiort i Constantinopel, eller meddeelt de derværende fremmede Ministre. Ikke længe efter blev ogsaa Storvizíren, der i den senere Tid havde fort Krigen med Rusland, og under hvis Indflydelse Freden var bleven sluttet, afsat og forviist; og fik Paschaen i Nissa til Eftermand; skiondt det dog er uvist, om Fredsslutningen havde nogen Indflydelse herpaa. I Asien vedvarede Krigen mod Wechabiterne, og det ikke med noget glimrende Held for de tyrkiske Vaaben, der engang reent opgav Arabien. Wechabiterne bemægtigede sig Jedda, den vigtigste Havn ved det røde Hav, og man frygtede, at de vilde vende sig mod Sury og trænge ind i Ægypten. Først mod Slutningen af

Aaret 1812 lykkedes det atter Tyrkerne at tilkæmpe sig betydelige Fordele over disse Islamismens mægtige Fiender, i Følge hvilke de siden have frataget dem Medina, som Wechabiterne saa længe, til Forargelse for alle Muselmænd, havde havt inde.

Efterat have med ilsomme Skridt giennemløbet de vigtigste Begivenheder i dette mærkværdige Aar, et Tidsløb, saa rigt paa store og vidt hen i Fremtiden virkende Hændelser, at man, ved at overskue dets Historie, ikke finder noget Hvilepunkt; men siner ved dets Slutning, at man staaer midt i en Tid, i hvis ufuldendte Udvikling der ligger Sæd til end større Begivenheder: ville vi endnu et Øieblik vende os til det skandinaviske Norden, som end i dette Aar ingen Fiender betraadte, og som endnu undgik umiddelbar Deeltagelse i Krigens Optrin paa Fastlandet.

Sverrige befandt sig ved Aarets Begyndelse i en politisk Stilling, om hvilken det endnu ikke var let at sige noget med Bestemthed, da der i det svenske Hofs offentlige Skridt raadede en forsigtig Dobbelthed, og den svenske Thronfølgers Planer endnu ikke havde udviklet sig. Ved en offentlig Erklæring havde Hoffet i Stockholm tiltraadt Fastlandssystemet; det havde i Aaret 1810 ved Frankriges Fordringer ladet sig bevæge til at erklære England Krig. Men ligesom disse Skridt kun vare skete af Nødvendighed, imedens det svenske Cabinets

Styrere endnu frygtede, at Keiser Napoleons Arm kunde virke paa den anden Side af Østersøen: saaledes havde de heller ikke egentlig havt andre Følger, end at de svenske Havne, for et Syns Skyld lukkedes for engelske Skibe, imedens disse paa Reder og i Udhavne fandt en sikker Tilflugt; at Sverrige nu allene fra Gothenborg forsynedes med engelske Vare, og at disse, for at indsmugles i Pommern, tildeels maatte føres til Lands giennem Skaane, for at undgaae Caperne i Sundet; og at flere hundrede Skibe, opbragte af svenske Capere, eller lagte under Beslag i svenske Havne, som fiendtlig Eiendom, bortfolgtes til Fordeel for Regieringen. Enhver undredes over denne selsomme Krig, Sverrige førte med England. Engelske Krigsflaader havde deres Stationer i Østersøen og ved de svenske Kyster; men uden nogensinde at løsne et Skud imod noget svensk Fartøi eller Batteri. England lod det skee, at saa mange og betydelige Ladninger af engelsk Eiendom bortsolgtes som Prisgods i Sverrige, uden at man veed af, at Giengield blev svet for denne eneste fiendtlige Handling imod det brittiske Rige, som Sverrige i denne Krig foretog. Derimod lod Sverrige de engelske Handelsskibe uhindrede beseile dets Kyster og Udhavne, og afgisre deres Handelsforretninger i Gothenborgs Skiær og ved Hans. „Varerne ombyttedes i aaben Sø, eller ved Kysterne. Svenske Smaaser maatte om Vinteren tiene til Magasiner, og svenske Skibe førte Colonialvare of-

sentlig til tydske Havne *)." Dette var Keiser Napoleon bekiendt allerede i Efteraaret 1810; og den derpaa fulgte Krigserklæring mod England forandrede lidet i Sverriges Forhold, saalænge som det i Pommern havde en Canal til engelske Vares Afsætning paa Fastlandet. De franske Kapere i Østersøen vare derfor ikke saa høflige som de engelske Krydsere. Svenske Skibe opbragtes jævnligen til Danzig og andre Havne, og dette gav Anledning til jævnlige Klager fra det svenske Hofs Side. Det førte ligeledes idelige og bittre Klager over de franske Kapares Adgang til danske Havne, uden at ændse, at saalænge Danmark stod i fredeligt Forhold til begge Magter, og ingen Krig imellem Sverrige og Frankrige var erklæret, kunde den danske Regiering vel formene svenske Skibes Anholdelse paa dansk Grund; men ikke de franske Capere at opbringe Priser, tagne i rum Sø, til danske Havne; saa lidt som den kunde befatte sig med at bedømme, hvorvidt saadanne Opbringelser vare lovlige eller ikke, hvilken Sag Sverrige ene havde at afgiøre med Frankrige. At sætte sig i Krigstilstand med Frankrige vilde det svenske Hof heller ikke, saalænge det troede, med nogen Fordeel at kunne holde sig imellem begge de

*) Disse Udtryk ere anførte i en svensk Beretning fra den udenlandske Statsminister om Sverriges politiske Forhold til Frankrige (af 7de Januar 1813) som Keiser Napoleons egne Ord til Baron Lagerbielke (i October 1810).

store kæmpende Magter. Det nøiedes med, i Foraaret 1812 at lade nogle bevæbnede Skibe løbe ud i Østersøen, der convoierede de svenske Handelsfartøier i Sundet, og opbragte en eller to franske Kapere. Selv efterat Frankrige ved at besætte Svensk-Pommern, ved at afvæbne de svenske Tropper, ved at sende dem bort som Krigsfanger, havde handlet aabenbar fiendtligt imod Sverrige, vedblev det svenske Hof at erkiende en fransk Charge d'Affaires i Stockholm indtil December 1812. Derimod ophørte det ikke at føre Klager over svenske Skibes Opbringelse ved danske Kapere, skiøndt de Skibe, der under svensk Flag opbragtes til danske Havne og der priisdømtes, altid vare saadanne, som enten førte engelsk Eiendom, eller ved at give sig under engelske Convoier havde ophørt at tilhøre den Nation, hvis Flag de førte. Det var tilvisse en synderlig Adfærd, at være i Krig med England og i Fred med Danmark, og derhos fordre, at Skibe under svensk Flag, der paa deres ulovlige Fart søgte Beskyttelse hos Danmarks og Sverriges offentlige Fiende, dog af den danske Regiering skulde erkiendes for svensk Eiendom; i Stedet for at de endog kunde være opbragte af svenske Krigsfartøier, og lovligen priisdømte i svenske Havne, hvis Sverriges Krig med England havde været mere end et svagt Blendværk. At den svenske Regiering paa samme Tid, som den førte disse Klagemaal, ikke blot stod i aabenbar Handelsforbindelse med England, men endog lod det skee, at danske Fartøier lige under Sverriges Kyster og i dets Havne

borttoges af engelske Krigsskibe: vilde være nok for at vise, at Sverrige var Danmarks Fiende og Englands Ven, skiøndt dets offentlige Politik fordrede et omvendt Forhold, om ikke dette desuden paa mange andre Maader havde aabenbaret sig.

Efterat Sverrige ved Finlands Tab havde mistet over en Fierdedeel af dets Statskræfter, efterat dets Armee i den sidste Krig med Rusland var bleven betydeligen svækket, og dets Finantsvæsen kommen i Uorden; har den nærværende svenske Kronprinds, efterat have bragt Statsstyrelsen saa godt som ene i sine Hænder, fornemmelig henvendt sin Opmærksomhed paa Krigsvæsenets Gienoprettelse og Forstærkning, og paa at erstatte det Tab, Sverrige ved Finlands Aftrædelse havde lidt. Han saae, at om det kunde lykkes at drage alle Fordelene af Søhandel med England, uden at bryde offentlig med Frankrige og Danmark, vilde denne Stilling indtil videre være den heldigste for Sverrige, om den end ikke var den mest ærefulde. Men han indsaae tillige, at en saa tvetydig Politik ikke i Længden kunde bestaae, og han var betænkt paa en Plan, hvorved han troede at kunne hæve Sverrige til en Vigtighed og Anseelse, der endog maatte overgaae den, som det førend Finlands Tab havde eiet. At denne Plan har været ældre, end den Krisis paa Fastlandet i Europa, hvorved den i Foraaret 1812 kom til Modenhed, er sandsynligt; men det var Udbruddet af hiin Krisis, hvorved den først kom til at yttre sig. Kongeriget Norges Forening med Sverrige var det Værk,

hvortil de Svenskes Kronprinds troede sig kaldet, og hvorved han formodentlig meente efterhaanden at kunne hæve sig til Skandinaviens Beherſker — thi var først dette Rige bragt under den svenske Krone, da kunde der altid blive Leilighed til at tænke paa Finland; og selv Carl Gustavs Planer mod Danmark vilde da maaskee i Tiden lade sig udføre. Det foreſtaaende Udbrud af en Krig imellem Frankrige og Rusland viste sig i Foraaret 1812. Nu indsaae Kronprindsen af Sverrige, at det ikke vilde være ligegyldigt for nogen af disse Magter, til hvilken Side han lod denne Stat hælde sig, og at en gunstig Leilighed kunde aabne sig for ham til Udførelsen af hans Yndlingsplan. Endnu ansaae han Frankriges Magt for den stærkeste; ved at slutte sig til denne, og paa beleilig Tid angribe Rusland, kunde maaskee baade Norge og Finland vindes. Det svenske Hof tilbød altsaa i Begyndelsen af Aaret 1812, at ville giøre fælles Sag med Frankrige, naar Keiseren vilde garantere Sverrige Beſiddelsen af Norge *). Dette Tilbud fandt ikke den ønskede Modtagelse. Det svenske Hof vendte sig nu til den modsatte Side; og sluttede den hemmelige Tractat med Rusland af 24de Marts 1812 **), hvorved denne Magt tilstod Sverrige Beſiddelsen af Norge til Løn for en Diversion, som svenske Tropper skulde giøre mod Frankrige i Tydskland; og hvorved begge enedes om, at

*) Hertugen af Bassanos Beretning til H. M. Keiser Napoleon, dat. Dresden den 20de August 1813.

**) See ovenfor S. 157. 158.

hvis Danmark godvilligen vilde afstaae dette Rige, skulde det holdes skadesløs ved Lande, der maatte tages af de franske Besiddelser i Tydskland. Det afgiørende Skridt fra Sveriges Side var nu giort; men endnu stod tilbage at forsikre sig Englands Samtykke i denne Plyndrings-Tractat. Krigen paa Fastlandet var endnu ikke udbrudt; Krigsmagten maatte forstærkes; Penge maatte skaffes til Veie. Imidlertid fandtes det raadeligst, endnu at holde nogenlunde Miner med Danmark, at berede sig paa det Kommende, og at sammenkalde en Rigsdag, der aabnedes i Örebro den 20de April 1812, varede til den 18de August, og kostede Staten i overordentlige Udgifter, foruden Dagpenge til Rigsdagsmændene, som Nationen betaler, over 200,000 Rdlr. Banco. Hoffet havde ved denne Rigsdag en betydelig Overvægt. De kongelige Propositioner bleve alle bevilgede og Forhandlingerne vare i det Hele meget fredelige. Til det vigtigste, som ved Rigsdagen afgiordes hører den nye Indretning i Nationalvæbningen, Trykkefrihedens Indskrænkning, især med Hensyn til Dagblade, Forhøielsen i den aarlige Bevilling, eller almindelige Landeskat, Indskrænkning og indtil videre Indstilling af al Brændevinsbrænding i Sverrige, og Forhøielse af af den for Kronprindsen udsatte aarlige Sum til 100,000 Rdlr. Banco for ham selv og 24,000 Rdlr. for Hertugen af Södermanland. Man havde i Sverrige fundet, at Udskrivningen af de 50,000 Mand Forstærkningsmandskab, som Stænderne til-

forn havde bevilget Kongen, og hvoraf 15,000 Mand i Aaret 1811 vare opfordrede, havde mødt Vanskeligheder, grundede i Maaden, hvorpaa den skete. Nu blev det ved denne Rigsdags Beslutning til Lov i Sverrige, at enhver svensk Undersaat (med Undtagelse af offentlige Embedsmænd) er forpligtet til Krigstieneste fra sit 21de Aars Begyndelse til det 25de Aars Slutning; dog saaledes, at det er enhver tilladt at stille en anden Tienstdygtig i sit Sted, som er i en Alder af 25 til 37 Aar. Kongen erholdt Rettighed til, at lade dette overordentlige Mandskab opbyde og øve i Vaaben, Classe for Classe, som han maatte finde det fornødent; og dets Bestemmelse skal være, enten at forstærke den inddeelte Armee, eller Flaadens Mandskab, eller at udgiøre særskilte Corps. Da det tillige fastsættes, at den i Kraft af en kongelig Anordning af 23de April 1811 allerede opbudne Deel af Forstærkningsmandskabet skal vedblive i Tieneften, og ingen Forandring skeer i den faste svenske Armees Antal og Indretning, kan man antage, at den svenske Krigsmagt, naar alle Værnepligtige ere udtagne, har faaet en Forstærkning af 40—50,000 Mand. — Et længe efter Rigsdagens Aabning var en engelsk Gesandt, Hr. Thornton, kommen til Sverrige; og Ingen kunde nu mere tvivle om, at det svenske Hof ogsaa offentlig vilde erklære sig for det engelske Parti. Ved Rigsdagens Slutning bekiendtgiorde Kongen for Stænderne den under 18de Juli med Storbrittanien sluttede Fred; og ved samme Tid udgik

den mærkelige Anordning (af 29de Julii), at de svenske Havne fra den 15de August skulde aabnes for alle Nationers Handelsfartøier, uden Undtagelse, til Indførsel af fremmede, og Udførsel af svenske Producter, under de gieldende Bestemmelser; dog at intet Skib maa indføre andre Vare end saadanne, der ere frembragte i Landet, hvor det har hiemme. Det syntes efter denne Anordning, som Sverrige ene tænkte paa, at holde Fred med hele Verden, og drage de Fordele af en fri Søhandel, der under Tingenes daværende Stilling rigelig kunde tilstrømme det.

De som vare indviede i Cabinettets Hemmeligheder maatte vide, hvorvidt den med Rusland sluttede Tractat kunde enes med fredelige Hensigter. Det aabenbaredes ogsaa snart, at Kronprindsen af Sverrige i det mindste vilde holde sine Tropper beredte, for at kunne bruge dem, hvor Leiligheden var bedst. I August Maaned samledes Forselsskibe i Westerwick, Calmar, Carlscrona, Carlshamn og Gothenborg; og i September marscherede endeel Regimenter fra det Indre af Landet ned til disse Søstæder; imedens Leire dannedes i Østergöthland, Skaane og paa andre Steder. Efterat Kronprindsen af Sverrige ved Mødet i Åbo havde troet at bestyrke sine Udsigter til at kunne lægge Kongeriget Norge under den svenske Krone, bleve disse Rustninger drevne med større Iver og Kraft. Den samlede Styrke var ikke ubetydelig. Man angav den i Sverrige selv til over 30,000 Mand. At Dan-

mark truedes med disse Rustninger, kunde neppe være Tvivl underkastet; og Sverriges Hensigter mod Norge begyndte mere at komme for Dagen, ved adskillige Vink i offentlige Blade, og ved Indbydelser til at frafalde Foreningen med Danmark, som udspredtes blandt Norges Indbyggere. Imidlertid, medens Napoleons Hære trængte ind i Hiertet af Rusland, og denne Magt saae sig nødsaget til, endog at trække sine Tropper fra Finland, for at forstærke sine svækkede, ideelig vigende Armeer, forløb den for de Svenske til Søtog og Krigsforetagender bequemme Tid, uden at man saae nogen Virkning af de vidtløftige Rustninger; hvad enten det svenske Hof ved dem allene har havt til Hensigt, at sætte sig i en, til flere Sider truende Stilling, eller det ikke har kunnet blive enig med England om Subsidierne, eller det har fundet sig beføiet at udsætte den Hielp, som det havde lovet Rusland, paa Grund af Betingelsen i Tractaten af 24de Marts, at Norge først skulde være erhvervet. Efterat Tropperne vare dragne hiem igien, hvilket skete mod Slutningen af October, nærmede det svenske Hof sig det danske med Tilbud om Forening, men fordrede tillige Sikkerhed for, at intet Angreb fra Danmark eller Norge skulde skee mod Sverrige, hvis den svenske Krigsmagt gik over til Pommern. Fra det danske Hofs Side afvistes Tilbudet, som overflødigt; hvorimod den forlangte Forsikkring villigen blev givet. Men ikke længe efter, da de franske Armeers Uheld i det russiske Feltog var afgiort, begyndte det svenske Hof endelig

at gaae mere aabent tilværks mod Danmark, end hidindtil. Det undsaae sig ikke ved i en Note, indgivet af dets Gesandt i Kiøbenhavn den 10de Dec. 1812, at tilbyde Kongen af Danmark nøie Forening, naar han vilde afstaae sit Kongerige Norge, hvorfor Svensk-Pommern og en Sum Penge blev budet til Erstatning. En saadan Fordring, ligesaa fornærmelig, som latterlig, og uhørt i de nyere Tiders Politik, blev dog med ligesaa megen Værdighed, som Maadehold, afviist; og ikke længe efter saae man et andet besynderligt Skridt af det svenske Hof. Ved en Note fra den svenske Gesandt (af 2den Januar 1813) blev dette Forlangende tilbagekaldt, og erklæret, at det skulde ansees, som om det ikke havde fundet Sted.

Saadan var det svenske Hofs Politik i Aaret 1812. Ved at foresætte sig det Maal, at forene Kongeriget Norge med Sverrige, har det aabenbaret sit Sindelag mod Danmark; og ved ganske at afbryde de hidtilværende Forhold med Frankrige og træde i den nøieste Forening med England og Rusland, har det opgivet enhver Udsigt til at vinde Finland tilbage; men i dets Sted har det skabt sig en Paastand paa et heelt fremmedt Kongerige, grundet paa en Forening om dets Erhvervelse med to Magter, der ikke have en Fodbred Land at bortgive i dette Rige. Da dyre Erfaringer have lært Sverrige, at det ikke er godt med Vold at giæste Norges Klipper, har det svenske Hof, som det synes i Forening med det engelske (hvilket dog ikke

med Alvor har understøttet disse dets oprørende Hensigter) lagt den umenneskelige Plan, at udhungre et heelt Rige, og ved Sult tvinge et Folk, som trykkedes af Misvæxt og Uaar, til at lade sig lægge i fremmede Lænker. Denne, sin Ophavsmand evig brændemærkende Plan, forenet med den anden, at angribe og erobre Norge, ikke paa dets egen Grund, hvor Mangel herskede, ikke paa hine Fielde, som Normanden, selv under Hungerens Plager, vogtede med ubøieligt Mod og Forbittrelsens uslukkelige Harme; men i Danmarks rigeligt forsynede Lande, som man i sit blinde, pralende Overmod troede at være et Bytte, der maatte falde for det første Slag — disse det svenske Navn fornedrende Planer have først i det følgende Aar aabenlyst udviklet sig, og deres videre Fortælling maae være dettes Historie forbeholdt.

Danmark har i Aaret 1812 uden nogen Forandring bevaret den Stilling mod alle europæiske Stater, hvori det ved Aarets Begyndelse befandt sig. Anmodet af begge de store Magter, imellem hvilke den uhyre Kamp paa Fastlandet i dette Aar udbrød, om at tage virksom Deel i Krigen, har det erklæret, at ville blive sine Forbund og sine Grundsætninger tro, efter hvilke det kun ved den yderste Nødvendighed kan tvinges til at blande sig i fremmede Magters Strid, og ene indskrænker sig til at forsvare hvad der i Aartusinder var det danske Riges Landemærke. Selv efter en fem Aars Forsvarskrig, der udtømte de fleste af Statens Hielpekilder, har Danmark hver-

ken af Trudsler ladet sig bøie, eller af gyldne Løfter ladet sig lokke til at svige indgangne Forpligtelser, eller tragte efter Fordele, hvortil det ikke havde en af den hele Verden erkiendt Ret. Derfor, saalænge Mennesker vide hvad Retfærdighed er, saalænge det ikke er lykkedes Vold og Tyrannie at udslette de evige Love, hvorefter Staters og Nationers Ret dømmes, skal Verden erkiende, at Redelighed, Uegennyttighed og Billighed var det danske Hofs Politik under Siette Frederiks Regiering. Der gives Falskhed i Statskonst, som ved List og Ränker kan erhverve sig Fordele og Tilhængere, og for en Tid føre de Svagsynede bag Lyset. Der gives en Politik, efter hvilken Fordeel adler de nedrigste Planer, og Vinding, var det endog kun Øieblikkets, ikke kiøbes for dyrt ved Tab af Agtelse. Men der gives ogsaa en Dommer over Tid og Evighed, som ingen Svig kan skuffe. Der gives en retfærdig Stemme i Historiens sanddrue Tale, og for dens Domstol skal Danmark bestaae, naar den engang uden Slør beretter en upartisk Efterslægt det Gode med det Slette, det Store med det Usle, det Ædle med det Nedrige, som vor Tid har fostret.

Chr. Molbech.

Evalds Levnet *).

Evald er født i Kiøbenhavn den 18 November Anno 1743. Hans Fader, theologisk Skribent, Professor og Præst ved Barton, var en redelig, men stræng Mand. Tungsind og huslige Bekymringer holdt ham sin meste Tid paa sit Studerekammer, og han gav ikke synderlig Agt paa sine Børns Opdragelse. Denne blev aldeles overladt til Moderen, en ung Kone. Med hende havde han tre Sønner. Johannes var den Anden, og af Moderen den mindst elskede. Hans naturlige Vittighed og Mod røbede sig snart; og hans Lærere behøvede meget koldt Blod, for at regiere ham. Han beklager sig selv over, at man fyldte hans Hierne med Vocabler, uden at tænke det ringeste paa hans Hiertes Dannelse. Hans Hukommelse var og saa god, at hans Lærer alle i hans ellevte Aar tvivlede om at kunne lære ham mere. Dette Træk røber maaskee dog mere Lærerens Mangel end Eleverens Forraad paa Kundskaber. Hans Fader som var syg og frygtede han skulde forværves i Hovedstaden, sendte ham til Sleswig til Rektor Licht, en værdig Mand, og døde nogle Timer derefter, samme Dag.

*) Sammendraget af Biskop Münters Biographie i danske Musæum; af Fragmentet: Evalds Levnet og Meninger, stykkevis, uden cronologisk Hensyn, aftrykt i danske Tilskuer, af Digterens Fortale til hans Værker og af nogle mundtlige Efterretninger.

Rektoren fattede Godhed for Evald, holdt ham som sin Søn, og tillod ham fri Adgang i sit Bibliothek. Her søgte han Bøger efter sin Smag, og det var Romaner. Islandske Sager var det første som faldt ham i Hænderne. Disse gave hans Siæl et groteſk Sving. Men Robinson Cruſoe fortrængte alle gamle Ideer. Den giorde saa stærkt et Indtryk paa sin tretten Aars Læser, at han løb bort fra Slesvig, og vilde til Holland, hvorfra det var hans Hensigt at reise til Batavia, i det uskyldige Haab, at strande paa een eller anden ubeboet Ø. Han var allerede kommen fire Miil bort, da Rektoren maatte hente ham med Magt tilbage. Allerede lang Tid forud var hans Hierne fyldt med slige Fantasier. En Lærer, han havde, der var noget sværmerisk, havde fortalt saamange Helgenlegender, at hans inderligste Ønske var at lære abyssinisk, for at blive Martyr for Christendommen i det Inderste af Afrika. Da disse Drømme vare bortdunstede, fik han fat paa Fieldings Tom Jones, som han mener gav hans Moralitet det første Stød. Alt som han lærte at kiende de græske og romerske Helte, udsøgte han sig Yndlinger efter sin Smag. Eventyrlighed maatte forbinde sig med Adel i en Mands Handlinger, naar han skulde beundrede ham. Forresten, siger han, var jeg endnu saa langt fra at kunne skrive ordentlige Vers, som en Spradebasse fra at sye sine egne Klæder. Vel skrev jeg i de Tider Nytaars- og andre Leilighedsvers, fordi jeg maatte; og man roste dem, enten fordi man ikke vilde gisre mig mismo-

dig, eller fordi man ikke forstod det bedre." Han skrev ogsaa latinske Vers, som han troer have været fortræffelige, siden han ved Hielp af Smetius, Weinrichius stial dem fra Virgil og Horats. Om en Ode troede han, dens væsentligste Egenskab var Uforstaaelighed, og at den var rigelig bestrøet med endeel mythologiske Ord. Forresten læste han Flakkus med Afsky, deels fordi Flakkus smigrede, men især fordi han fandt for liden Handling, for faae eventyrlige Situationer, og for mange Ord i Oden. Ogsaa Virgil læste han med Kiedsommelighed, og kunde hverken lide hans Pius Æneas eller Fidus Achates. I en senere Alder fik forstandige Folk ham til at indsee disse Feiltagelser. Nu giorde han ogsaa nogle tydske Riim, som ikke allene skaffede ham Navn af en god Versemager, men endog erhvervede ham Bifald hos Mænd, hvis Dom fortiente Agtelse. Pantomimen et saadant Digt, declamerede han offentlig. Men alle disse Sager havde han glemt i en senere Alder, og man eier intet af ham i det tydske Sprog, uden de to smaa Stykker til en Frue M. som slutte hans Samlinger. Imidlertid siger Udgiveren af hans Skrifter, at han skrev det tydske Sprog korrektere end sit Modersmaal. Dersom saa er, maatte Evald have ladet sine danske Digte see meget igiennem af Andre, før de komme for Lyset, hvilket vi ikke troe. Saaledes som vi kiende dem, ere de paa enkelte Ord nær, saa korrekte som Poesie og Versbygning tillader; der altid maae have nogle Friheder forud for Prosaen, naar ikke Verset og

Sammentrængtheden skal lægge altfor ængstlige Baand paa Tanken og det naturlige Udtryk.

Forresten tillod hans brusende Siæl ham ikke at beskiæftige sig med Poesie paa en alvorlig Maade. Instiktet øvede sig mekanisk paa egen Haand; men han tiltroede sig ingen Evne til at være Digter. Han agtede heller ikke egentlig Poesien; han fandt det under sin Værdighed blot at besynge Helte; han vilde selv være Een, og det var blot hans Moders Skyld, at han ikke blev skrevet ind blandt Cadetterne.

Medens nu Ares saaledes vinkede ham, undlod Aphrodite heller ikke paa sin Maade at indfinde sig; velvidede det er Kraft forbunden med Kiærlighed, som giør den sande Digter. Hun tog altsaa vor Evald tidlig i sin Skole. De Smaaeventyr som herved opstode, fortæller han saa morsomt, at vi, saavidt Kortheden tillader det, ville bruge hans egne Ord:

Jeg var i det høieste kun tretten Aar gammel, siger han, da jeg følte det første Glimt af Kiærlighed. Jeg var dengang i Kost og Underviisning hos Rektor Licht i Slesvig, der boede i den lange Gade; og en midaldrende Regimentsquarteermester Frue var den første, som kastede sine Entrehager i mit Hierte. Gid jeg dog engang kunde komme i Selskab med hende, og hun vilde befale mig noget — tænkte jeg — hvor vilde jeg flyve. Gid hun i Hidsighed, uden at jeg havde fortient det, vilde straffe mig, slaae mig, hvor vilde jeg da ikke med

Taarerne i Øinene kysse hendes Hænder, Fødder. Da vilde det giøre hende ondt — og hun vilde maaskee kalde mig sin Evald! Disse vare de vellystigste Billeder, hvormed Cupido dengang lokkede mig. Hvert Øieblik jeg kunde stiæle fra mine Bøger tilbragte jeg ordentligviis, og de fleste Tider mekanisk, uden Forsæt, i Vinduet eller i Gadedøren. Jeg strøg mit Haar tilbage, trak mine Halværmer og mit Kalvekryds frem, og naar jeg saa opdagede min Elskede, stirrede jeg uforvendt paa hende, indtil jeg var saa lykkelig, at hendes Øine mødte mine. Da var det, at jeg bukkede med Næsen lige ned mod Jorden; og vilde Skiæbnen mig da saavel, at hun ledsagede sit Kniks med et lille Smil — o da ønskede jeg hende bort, for at kunne nyde dette Smil i Eenrum. Jeg har min Levetid aldrig talt med hende; men saameget er vist, at hun var en stor Deel erfarnere end jeg; og at det udentvivl har været af blot Foragt for min Barndom, at hun har mistydet alle mine dybe Complimenter.

Denne Ild blev snart slukket, enten det var fordi den havde fortæret alle de Kniks og Smil, hvormed den nærede sig, eller fordi min Regimentsqvarteermesterfrue var flyttet bort, erindrer jeg nu ikke mere. Og nu havde mit Hierte Ro, indtil en Flensborgerpige efter et halvt Aars Forløb paa ny tændte det i Brand. Denne Pige, som tiente os, havde saavidt jeg erindrer, eet af de almindelige Ansigter, der gierne lader dem gaae i Fred, som ellers vil skiøtte sig selv. Hendes Overlæbe var desuden

fra Næsen af, altid bedækket med brugt og ubrugt Tobak, hvilken Omstændighed just ikke var af de meest tillokkende. Saameget er vist, at jeg spillede min Roman saavidt, at jeg en Markedsdag, for de sidste af mine Lommepenge kiøbte et Par Alen Paille Silkebaand, som jeg forærede hende, og at hun belønnede mit Galanterie med eet eller flere kraftige Kys; hvoraf jeg, i Betragtning af det jeg oven til har sagt, formodentlig er kommen til at nyse. Denne Kiærlighed fik ogsaa snart sin Ende — saa at jeg, da jeg nogle Aar derefter mødte samme Pige paa Gaden, neppe gad hilset hende eller besvaret alle hendes Høflighedet med to Ord.

Det næste lille Blus tændte en peen, smallivet, hvidhudet, fregnet Cancellieraadsdatter i mit Bryst, med hvem jeg gik til Præsten Hr. Cramer for at confirmeres. Jeg var den Øverste blant Drengene, der gik til Læsning, ligesom min Elskede blant Pigerne. Dette bragte os begge til først at bemærke hinanden, og til at hilse hinanden paa en mere udmærket Maade end de Andre. Men aldrig bøiede sig mit Legeme saa dybt, at jo min Siæl i Forhold kneiste desto høiere; og jeg tænker, at det omtrent har havt samme Beskaffenhed med hendes. „Af Erfarenhed — sagde omtrent min Compliment — af Selvbevidsthed veed jeg, min Jomfru! at De ikke skulde nyde denne Rang, dersom ikke Fødsel og Fortieneſter berettigede Dem dertil. Jeg yder dem derfor efter Pligt den Ærbødighed, der unægtelig tilkommer Folk af deres og mit Slags!" — Det er just Deres Plads, min

Herre! — saaledes svarede hendes Kniks omtrent — det er just Deres Plads, som giør Dem min Opmærksomhed værdigere, end nogen af de Andres. Vor Opførsel faldt i Henseende til de Andre fra Koldsindighed til Ligegyldighed, og derfra til Foragt; og steg, i Henseende til os selv, fra Høflighed til Ærbødighed, og derfra til næsten virkelig Høiagtelse. I det mindste dreiede hun sig efterhaanden mere og mere, saa at hun tilsidst, naar hun neiede for mig, næsten vendte sine Selskabssøstre Ryggen, da hun dog i Begyndelsen stod i lige Linie med dem; og jeg, som først værdigede Een og Anden en fortrolig Hilsen, jeg affærdigede dem tilsidst alle under Eet, ved et hurtigt Slag med Hatten." For deres Svar til Præsten yttrede de hinanden vexelsidig den største Opmærksomhed og Beundring, om de nu havde svart saa eller saa. Naar de andre bleve examinerede affekterede de derimod den største Skiødesløshed, og for at vinde hendes Opmærksomhed, begynde han endogsaa at forstyrre dem ved adskillige Pudserier, der ligesaa meget skaffede ham hendes Bifald, som Præstens Misfornøielse. „Jeg sparede intet paa at vedligeholde den gode Forstaaelse, siger han, uden Ord, hvoraf jeg troer ikke at have vexlet tyve med hende i min Levetid." Endelig da Confirmationen var forbi, og han endnu nogle Uger havde hilset hende dybt uden for hendes Vinduc, hvilket blev belønnet med betydningsfulde Neininger, fandt dog tilsidst hans Hierte altfor liden Næring i disse;

det sank atter i Dvale, og det Hele forsvandt af sig selv.

„Da jeg i mit femtende Aar, vedbliver han, kom til Kiøbenhavn og blev Student, var mit Hierte saa reent for Elskov, som en Tavle, hvorpaa intet er skrevet. Men her lagde Forfængeligheden mig snart en ny Snare. Jeg kom til at logere paa Kammer med min ældste Broder, og to andre unge Studentere, hvoraf den Yngste var i det mindste to Aar ældre end jeg. Jeg veed ikke, om alle unge Mennesker i Almindelighed, naar de blive det, man kalder Karle, sætte saa stor en Priis paa dette Karlskab, som vi satte derpaa. Men det er vist, at vi ansaae denne ny Rang, vi havde opnaaet, baade for vort høieste og vort ømmeste Point d'honneur; og at jeg især i den Tid tusinde Gange heller havde ladet mig skiælde for en Skiælm, end for et Barn, eller en Dreng. Jeg begriber nu, at min onde Samvittighed allene var Aarsag heri; at jeg nemlig sandt mig mere fornærmet ved en Beskyldning, som den overdrevneste Stolthed ikke kunde forestille mig som reent ugrundet, end ved andre, hvorfor mit Hierte strax frikiendte mig. Jeg havde imidlertid, om jeg vilde forsvare min Post, mange flere Vanskeligheder at overvinde, end nogen af de Andre. Jeg var baade den Yngste og den Mindste, og selv i Forhold til min Alder virkelig liden. Da der nu, som man veed, i alle, eller dog de fleste huuslige Selskaber herster en lovlig Sædvane, der har sin Oprindelse af Begiærlighed efter Tidsfordriv, at nemlig Een, som

man siger, man holde Lyset for alle de Andre, saa var det intet Under, at mine tre Selskabsbrødre strax udsaae mig, som en Person der var bedst skikket til dette Brug. Jeg havde al min Vittighed, og alt mit Mod nødigt, for at afvende denne Ulykke. Dog kunde jeg, uagtet alle mine Bestræbelser ikke bringe det saavidt, at man vilde tage det for fulde. Gives da tilkiende, at der især er fire Mærker, hvorved en nygiort Karl uimodsigelig kan bevise sin Mandhaftighed, og uden hvilke hans academiske Indskrivelse, og selv hans Kaarde kun lidet vil hielpe ham. Intet af disse fire Mærker fattedes mine tre Contubernaler, og jeg allene, jeg Uheldige, kunde ikke fremvise et Eneste af dem. Det første, som er at røge Tobak, forbød en da uovervindelig Modbydelighed mig; det andet, at gaae paa Værtshuus — dertil var jeg endnu den Tid for undseelig og frygtsom; det tredie var at lade sig barbere, og jeg Ulykkelige var da saa glat om min Hage, som jeg nu er inden i min Haand; det fierde var at have en Kiæreste! Dette syntes muligst for mig at opnaae; og jeg besluttede saa stadigt at ville have Een, jo før jo heller, at dersom i den Tid den fromme Magdelone, eller den cumaniske Sybille, eller Hexen af Endor med en eneste venskabelig Mine havde giort mig dristig nok, ved at byde sig frem, jeg da uden mindste Betænkning skulde have kastet mig i hendes Arme!"

Han gik nu længe til Torvs forgiæves, som han udtrykker sig med sit Hierte, sin Haand, sit Latin, Græsk og Hebraisk — og hvad der var det

Kostbareste sit Haab. Men fik ingen Handsel, fordi han var een af de undseelige Kiøbmænd, der staae hele Dagen paa Torvet, uden at sælge, fordi de ikke tør byde deres Varer tilsals, uden naar nogen spørger derom, eller i det mindste med en forekommende Mine indbyder dertil. Ved denne Leilighed beklager han sig meget over visse bizarre fraskrækkende, truende, bidske Træk, som enten Naturen eller Opdragelsen havde præget den Tid i Middelstandens Fruentimmeransigter; over at man saa tidlig som muligt indskiærpede de unge Piger, at Mandfolk ere en Art af feige Crocodiller, der kun klynke og græde, for at opsluge de Fruentimmer der vil høre paa dem. — Endelig ved at undersøge sin Liste, fandt han, at en Broderdatter af hans Vert var den, som der var meest Sandsynlighed for, han kunde blive lykkelig hos. Hun var Husjomfrue der, fire og tyve Aar gammel, og af ganske lidelig Skabning. Da han elskede, eller rettere sagt havde besluttet at elske af Forfængelighed, er det naturligt, at han giorde alt for at udpynte og fremvise sine Elskværdigheder. I hendes Nærværelse blev Talen afveiet, peen, sødtlisplende, afbrudt. — Mindre dog, lægger han til, af Mangel paa Udtryk og Aande, end af Mangel paa Tanker. Han sukkede ofte, naar han kunde formode hun hørte det, og havde bestandig et $\frac{7}{8}$ beundrede og $\frac{1}{8}$ frygtsomkiærligt Smil i Beredskab til hvad hun sagde; enten det saa var om slette Vaskerkoner, eller om hendes Faders Kiser, eller nymodens Sætter. Ogsaa vovede han altid at falde paa Næ-

sen, for i Tide at tage hendes Lommetørklæde, Vifte eller Udgivtssedler op, naar han var saa lykkelig, at hun tabte dem. Endelig vovede han at giøre hende en Kiærligheds Erklæring, for hvis Copie han i en senere Alder siger gierne at vilde give sin Ode til Indfødsretten; thi han havde nøiagtig indrettet sine kiælne Udtryk efter Professor Gottscheds Regler. Ligeledes beklager han, at han ikke erindrer sig de egentlige Udtryk, hvormed det behagede hende at give ham Kurven. Imidlertid havde det dog ikke betaget ham Modet, hvis ikke hendes slipslapske Grimasser havde skrækket ham derfra.

Jeg har efter den Tid urost mere end engang med opreist Hoved og ublinkende Øie — vedbliver Evald — gaaet mod korsvisplantede, og hvert Øieblik losbrændte Kanoner. Kan de sige mig, mine Herrer, hvoraf det kommer sig, at et behiertet Mandfolk kan finde et Fruentimmers sammensnerpede Mund farligere, end Mundingen af en Kartou? Jeg knæler for Dem, mine elskværdige Damer! Jeg har intet imod den majestætiske Mine, hvormed Himlen selv har lært dem, at fordrive enhver næsviis uforskammet Vindmager saa langt bort, som Tobiæ Engel fordum fordrev Asmodæus. Men Dyden er ingen Grimasse, og behøver ingen Grimasser til sin Prydelse. Ved Grimasser forstaaer jeg enhver Mine som umiddelbart og kiendeligt røber Kunst og Forsæt „(hos Coqvetten der vil erobre, finder han dem dog tilgiveligere, end hos Pruden der vil hykle)". Men Himlens og Dydens Datter, ved-

bliver han, kan ikke andet end foragte saadant Spidsbuberi. Hendes Øine og Miner kan ikke udtrykke andet end den ædle Velvillighed, den Agt, den Medynk, som hun veed at skylde Ethvert af sine Medmennesker. Men naar da et hende fremmed, Dyden ulignende, skurrende Ord, en fræk Mine vover at fornærme hende, da vil af sig selv, og hende ubevidst en Engels Bedrøvelse sprede sig ud over hendes Ansigt, en venskabelig straffende Taare vil halvmørkne hendes fromme Øie, og hastig skal Himlen med sin Morgenrøde give sin Nærværelse tilkiende i ethvert af hendes Træk.

Saaledes søgte Ynglingen med den farlige Ild, indtil den for Alvor brændte ham. En Formiddag da hans grusomme Dame lod ham bringe nogle Kniplinger til eet af hendes Søskendebørn, fandt han dette Barn saa deiligt, at hans forfængelige Elskov pludselig forvandlede sig til virkelig Kiærlighed. Hun sad just tilbords med sine Forældre, og kom følgelig ud til ham i den Stue, hvor man havde ladet ham gaae ind. Den kiærlige Digter skildrer hende mange Aar efter at have seet hende som en skion, fiin, skarpsindig, ædel majestætisk Pige. „Een af disse skyggefulde Skionheder, hvis Smil er som Solens, giennem en regnfuld Himmel, hvis Vink er en giennemtrængende uimodstaaelig Straale af tungsindig Dyd; een af disse bydende, mægtige, fortryllende Brunetter, som man ikke kan see uden Ærefrygt, og neppe elske uden Tilbedelse; en Pige med store mørkebrune straalende Øine, med en lille

kroget Næse, en Mund hvorpaa Gratierne syntes at skiærtse; tykke kastaniebrune Lokker, som beskyggede en sneehvid Hals. En dydig, en vittig, en sædelig, en høi Siæl! Det ømmeste Hierte!

Saaledes mødte hun ham. Elskov straalede i hendes Øine, Elskov skiærtsede paa hendes Læber, Elskov duftede fra hendes svulmende Barm.

Var det noget Under, at den stakkels Evalds Kinder begyndte at brænde, hans Knæe at skiælve, og at han i høieste Forvirring stammede sit Erinde? Da han af hendes Taushed fornam, at hun maatte have svaret ham; vovede han at trykke hendes Haand til sine Læber; og Guders Ild, salige Luer foer af hendes Fingre i det Inderste af hans Siæl. Han kiendte sig ikke mere, gik baglænds bort, bukkede hvert Øieblik; og da han tilsidst kom ud paa Kanten af en høi Trappe, uden at blive det vaer," saa skulde min Kiærlighed, siger han, uden hendes Raab, efter al Anseelse strax have begyndt at yttre, eller og paa eengang have forekommet sin sørgelige, sin skrækkelige Indflydelse paa min Skiæbne."

Da han var kommen ud paa Gaden gav han sig først til at drage Aande. Knik, knik, knik! sagde i nogle faae Øieblik enhver barnagtig Lyst, enhver krybende eller uædel Tilbøielighed. Du skal have hende, fortiene hende, blive dydig og stor, tænkte han. Han følte ikke, at hans Fødder rørte ved Stenene. „Men ikke skal jeg aabne mine Læber til en forvoven Bekiendelse af min Kiærlighed, før jeg er hende værd; men det kan ikke feile mig — og

snart — og saa, og saa skal jeg ikke ville bytte min Skiæbne med Keiserens i Indostan." Alt dette var han bleven enig i med sig selv inden han var kommet to Gader igiennem. — Siden tilbød Leilighe-den at tale med hende sig af sig selv; og man kan tænke, at han ikke forsømte den, uagtet han meget omhyg-gelig stræbte at skiule sin Kiærlighed. Hans Bro-der fortalde ham strax, at han var dødelig forelsket i Arense (saaledes kalder han sin Elskede), og viste ham et Vers, han havde skrevet til hende. Evald loe ham ud i sit Hierte, og diverterede sig in-derligt over hans forfængelige Indbildning. Men Broderen var ikke den eneste Rival, og dette gav ham Anledning til at anstille ydmygende Betragtnin-ger. Han var kun femten Aar, og hun et halvt Aar ældre end han. Med eet foer en martrende Frygt som en Lynild i hans Hierte: han fandt, at en Pige paa femten Aar er ældre, end et Mandfolk paa tyve. Hun var altsaa giftefærdig, hendes Ja og Nei beroede meget paa Forældrene, som hun el-skede. Paa den anden Side var Evald, skiøndt mod sin Villie bestemt til Præst. Han kunde først blive det i sit fem og tyvende Aar. Hvilken Evighed! Nu kiøledes al hans Iver for Muserne, nu vaag-nede igien hans krigerske Lyst. „Min Selvtillid skee Tak siger han, tvivlede jeg ikke om, at jeg i det mindste skulde være Ritmester om tre Aar, naar jeg gik i fremmed Tieneste." At hun i tre Aar vilde bie paa ham, derpaa tvivlede han ikke, skiønt han ikke vovede at tilstaae hende reent ud sin Kiærlighed

og aftvinge hende et Løvte. Men elskede hun ham da? Han tvivlede ikke derom: „Hendes Kinder farvede sig rødere, hendes Bryst af Snee hævede sig hurtigere, naar hun talde med mig. Naar hun altid forsætlig valgte sit Sted ved Bordet ved Siden af mig — naar jeg trykkede min brændende Haand op til hendes, og hun ikke trak den tilbage; — naar hun lagde sin Haand oven paa min og sukkede — hvor kunde jeg da andet, end troe det? Aldrig har i det mindste siden den reneste Tilstaaelse af et andet Fruentimmer giort mig halv saa lykkelig, som dette stumme Sprog."

Dette vel overveiet besluttede han at lade alt komme an paa Lykken, og at reise bort, uden at tale med hende derom. Hvad der ydermere drev ham hertil, var at Evald, som følte sig meget, var ikke tilfreds med den Maade man behandlede ham paa i hans Stedfaders Huus. Hans ældre Broder havde sparet nogle Penge fra academiske Stipendier. Denne meddeelte han sin Plan; bragte ham paa sin Side; og nu flygtede de begge til Hamborg, fulde af deres eventyrlige Forsæt at blive preussiske Husarer; thi det syntes Evald var den frieste Stand. Underveis havde han stor Møie med at faae sin Broder til at reise videre; thi denne havde ligesaameget Sværmerie som han, men langtfra ikke hans Hoved og hans Standhaftighed, og fik snart Lyst til at vende om igien. Saalænge deres Penge varede, bekymrede de sig om intet videre; men da disse vare fortærede, besluttede Evald at udføre sin gamle Plan, meldte

sig hos den preussiske Resident, fortalte ham sin Historie, og vilde lade sig hverve. Denne var villig dertil, gav ham et Brev til en preussisk Officeer i Magdeburg, og giorde Anstalt til at sende ham op ad Elven. Det var nu ogsaa høi Tid; thi hans Broder havde berettet alting hiem, og ventede med hver Post Befaling til Hiemreisen, og Midler til at tvinge ham, hvis han vilde modsætte sig. Evalds hele Formue bestod i en gammel Kiortel, Brevet og en Tercerol. Han havde mærket sin Broders Plan, men lod sig ikke forlyde med Noget; førte ham den folgende Dag paa en Spadseregang til Skibet, omarmede ham, der stod som forstenet, sprang i Skibet og seglede bort. Penge havde han ikke, Hungeren meldte sig, men han var for stolt til at sige Skipperen sine Omstændigheder, hungrede derfor og taug. Man landede ved et Toldsted; de fleste Folk gik i Land. Evald blev ombord. Han tog en Flaske Viin, gik af Skibet, satte sig bag en Høi nær ved Elven og overlod sig til Strømmen af sin Fantasie. „Med den usigeligste Fornøielse, siger han — satte, eller rettere sagt, lagde jeg mig bag ved min Høi, saaledes at jeg hverken kunde see mit Skib eller sees af Folkene derpaa. Forved mig udbredte udstrakte Marker alle Vaarens spæde Yndigheder. — Om ikke rigere, saa dog lykkeligere end den persiske Monark, laae jeg paa et lysegrønt, med Guld giennemvirket Tæppe. — Over mit Hoved var en Himmel af giennemsigtig Saphir — utallige af de kunstigste Sangere og Sangerinder kappedes om at bede mig vel-

kommen; og at forlyste mig, med de meest indtagende Symphonier. Rundt omkring min Throne skiærtsede smaae vingede Zefirer, og tilviftede mig en Vellugt, der forekom mig langt sødere, end Dunsterne af den dyrebareste Røgelse, næsten saa sød som min Arenses Aande. Ved mine Fødder laa Bachus; det er sandt, den gulhaarede Søn af Semele havde giort sig saa lille, at han var krøbet ind i en Halvpotteflaske. Dog, saasnart hans Broder Phøbus smilte til ham, kunde han ikke mere dølge sin guddommelige Glands. Men det som giorde min Lykke fuldkommen, var et Hierte, som hoppede af Mod og Forventning, som svulmede af uskyldig Glæde, af de bedste Forsætter, af et sværmerisk meer end donquixotisk Haab. Virkelig — der fattedes mig intet uden en tro Sancho Pansa, hvem jeg kunde meddele mine Følelser og mine Hensigter. Min Stilling var saa romansk, som jeg kunde ønske den. Jeg laa i et fremmed Land, i en Egn der lignede de eventyrligste af dem, hvis Beskrivelse jeg havde læst; med en Flaske ved Siden, og en Pistol i Lommen — forresten uden Forældre; uden Opsigt, uden Venner og uden Penge. — Hvad vilde jeg vel ønske meer?

Jeg dreiede mig med Flasken i Haanden om mod Norden, imod vort lykkelige Danmark, som dengang — i Forbigaaende sagt — syntes mig det ulykkeligste Land blant Alle, fordi det havde ingen Krig, ingen Bierge, ingen Skovrovere, ingen vilde Dyr, og overalt ingen Materie til Eventyrer. Øster-Athene. November 1813.

søen — Gud være lovet — et heelt Hav er os imellem! sagde jeg ved mig selv. De skulde have ondt ved at naae mig, om de vilde. Jeg kunde være i Algier førend de kom hid. — Min arme Broder! Din Lykke er spilt — men min er tryg. — Mig skal de ikke hindre. O min Moder! dersom Du nu vidste, nu kunde forestille Dig, hvor jeg var — hvor lykkelig jeg var. Men vær rolig, vær ikke bekymret for mig, min kiæreste Moder! Snart vil De faae at see i Aviserne, at Deres Johannes er en ganske anden Person, end De tænkte. Naar jeg nu sender Dem det kostbareste af det Bytte, som jeg giør ved en eller anden Leilighed; da vil det glæde Dem, da vil De vise det frem til Deres Venner, og prale deraf og sige: Min Johannes tænker dog paa mig. Ja, evig tænker han paa Dig, min inderlig elskede Moder. Tak, tusindgange Tak, for alt det Gode, Du har viist mig fra min spædeste Barndom. Nu da jeg Gud skeelov ikke mere trænger til Dig, nu vilde jeg ønske, om det kunde skee Dig uskadt, at Du snart vilde trænge til mig, at jeg dog kunde vise Dig, hvor taknemmelig jeg var — hvor høit jeg elsker Dig. Imidlertid lev vel min sødeste Moder! Klukklukklukklukklukkluk! Lev mig vel! lev lykkelig! og elsk Deres tro Johannes! Klukklukklukklukklukkluk!"

Saaledes drak han nu hele Familiens, sine Venners og hele Verdens Skaal. For sin Arense bad han, at Guds hellige Engle vilde bevogte ethvert af hendes Trin, og med deres gyldne Vinger tilvifte hende Lyksaligheder. Men før en Anden skulle vin-

de hende i hans Fraværelse, ønskede han, at hendes Faders Gaard maatte brænde af, og at Kopperne maatte tilrede hende som et Dørslag, paa det at hun kunde see det var ikke hendes Skal, men hende selv som han elskede. Imidlertid var det dog bedre, hvis hun blev, som hun var. Alt som Vinen sank dybere i Flasken, steg hans Mod høiere i Brystet. Han avancerede hurtig i Tankerne, fra Cornet til Ritmester, fra Ritmester til Oberst og Ridder; og som Ridder bød han Arense sin Haand.

„Nu hældte jeg mig fuldkommen tilbage, vedbliver han, og under de sødeste Syærmerier faldt jeg i en sød Søvn. — Hvor længe jeg har sovet veed jeg ikke; men da jeg vaagnede dalede Solen stærkt; og da jeg af en meget naturlig Tilskyndelse strax løb op paa min Høi, for at see efter Skibet, — fandt jeg at det var borte.

Hvilken ny Forvirrelse! siger maaskee endeel af mine Læsere? og hvilken ny Føde for min romantiske Siæl, siger jeg. Ene om Natten i en ubekiendt Egn — det tegnede til et besynderligere, et frygteligere Eventyr, end jeg i mine meest sværmende Drømme havde ventet saasnart. — Min høire Haand begyndte mekanisk, Siælen ubevidst, at lege med Pistolen, og med langsomme stive Skridt gik jeg ned af Høien.

Erindringen af dette Øieblik begeistrer endnu efter tyve Aars Forløb vor Digter, saa stærkt, at han i lyrisk Pathos tiltaler hin underlige Elverhøi,

hvor hans unge raske Siæl, qviddrende som en Lærke, steeg fra Græsset og sang imod Himlen. Hvo kan ogsaa andet end beundre den fyrige Yngling, om man ogsaa maa beklage hans Forvildelse, hvis Følger ere i Øine faldende. Som Sommerfuglen, der nylig har brudt sin Larve, breder han sine Vinger i Solstraalerne. I det Øieblik Verden betragter ham som fortabt og ulykkelig, hans Forældre som den forlorne Søn; staaer han som en ung Gud paa Olymp, og har Medlidenhed med de arme forblindede Mennesker dernede, der ere lykkelige, fordi de ikke føle deres Skranker. Evalds skiønne Ode til Høien lyder saaledes:

„Uafseelige Velsignelser omringe Dig, Du yndigste blandt Høiene. Fra Din Top skal man aldrig øine det blinkende Sværd, — aldrig den sorte gnistrende Røg, som forkynder Ødelæggelser. Paa Din Top skal den sølvhaarede Landmand sidde og overtælle sine Rigdomme — og fortælle sine uskyldige Ungdoms Bedrifter til opmærksomme Børnebørn — og prise den Algode, som har velsignet ham. Paa Dig skal den kiælne sortøiede Pige opløfte sine Hænder af Snee mod Himlen, og kræve den til Vidne, paa den hellige Pagt, som hun indgaaer med sin guulhaarede Hyrde — og Himlen skal høre hendes Eed, og giøre, at hun aldrig kan bryde den. Men i Dine Skygger skal en Trop skiælvende med Roser bekrandsede Piger ofte indfinde sig mod Kiølingen, og dandse i Kreds om en halvslumrende Barde — og fordre Amors Lovsang, og Hymens Lovsang af

ham; og med fulde Hænder bestrøe ham med dine Blomster — og forstyrre ham i den Sang, hvilken han ligesom ubekymret om dem, altid begynder forfra, om Bacchi Seiervindinger og Vinens Glæder.

Vær mig velsignet, evig udmærket, evig festlig, o Du elskeligste, blandt Elvens Høie! Thi i dine Skygger indsrak Cimbrernes dengang spirende Barde fordum de udsøgteste Lykksaligheder med store Drag. I dine Skygger smagte, nød han alle en flammende, en ved Laster ubesmittet Indbildningskrafts, alle et ædelt, et svulmende Hiertes himmelske Fortryllelser. Endnu havde Melpomene ikke indviet ham til sin Helligdom; — endnu havde hun ikke betroet ham den vældige Harpe. Men da han blev undfanget havde den Guddommelige lagt en Gnist i hans Hierte: — og allerede havde den grebet om sig — allerede begyndte en himmelsk Ild at ulme; og en ulige større Kreds, end den der indskrænker de fleste Dødelige, havde allerede aabnet sig for hans varme Indbildningskraft, hans smeltende Følelser. Mennesker, som blot iagttage almindelige Pligter som han, tænkte han neppe meer; — og de lave krybende saakaldte Dyder: Egennyttens Døttre, og Frygtens Døttre, følte hans Hierte dengang intet for. Hans stirrende Syn fulgte utrættet med Heltene i deres høieste Flugt, og hans Hierte slog kun høit for Handlinger, som Englene maatte beundre. Forført af den raske venskabelige Musa, haabede han dengang snart selv at ligne disse jordiske Guder. Hun sagde ham ikke, at han dengang var bestemt til at besynge dem; — da

skulde hun havde bedrøvet ham dermed. — Men nu! ak nu svulmer hans Hierte i Lykksaligheder, og hans hele Siæl i fortryllende Følelser, naar den Himmelske tilvinker ham med høie Toner at forfølge de Helte, i hvis Fodspor hans svage Fod ei kan træde, — og med svulmende Sang at naae de Dyder, som Skiæbnen har formeent ham at udøve. Rask som Ørnen river han sig da løs fra sit tunge Støv, fra sin snævre Kreds — og i Følge med dem, han besynger, stiger han op mod Dig, Du de sande Dyders Kilde, Du de rene Dyders Udspring! Ak, at Du kun ofte vilde byde din himmelske Sangerinde at tilvirke ham, Du Salighedernes Fader! At Du vilde styrke hans Vinger, at de ikke for hastig sank tilbage i det betyngende Støv; — ikke for dybt i det besmudskende Leer. Ak! at han da selv, naar han forgiæves flagrende ikke kan rive sig løs fra de Baand, som hilde ham, aldrig taber Dig af Sigte, Du evige Forbarmer! Aldrig Dig, allerhelligste Væsen! — aldrig den salige Tidspunkt, efter hvilken han evig ved Siden af Dydige skal knæle for Din Throne, og evig i Chor med Ubesmittede synge dine herlige Egenskaber.

Salige Formaal! kan den henrykte Digter tænke, føle Dig? — føle din Himmel — og see tilbage til en Tue, hvorunder han fordum nød nogle af dens svageste Glimt? — Indhyllede, dæmpende, næsten qvalte i en Sky af jordiske, af daarlige Glæder? — Han kan det; han skal det. Thi evig dyrebart er det mindste Gnist af himmelske Dyder, og evig Salighed er i den spædeste Straale af

dens Fader. Derfor skal din Barde ofte taknemmelig, ofte velsignende erindre Dig, og de Vellyster, som Du fordum skiænkte ham, o Du elskeligste blandt Høie!

Hvor finde vi mange metriske eller rimede Oder, selv mellem Evalds Bedste, der i sand Følelse og ægte Pathos kan staae ved Siden af denne Prosaiske? Saaledes digter den, som Apollo umiddelbart begeistrer, og saaledes bør Oden være, hvis vi ikke i den skal væmmes over et koldt fornemt Præparat af Rythmus og Klingklang, der ligesaa lidt, som Bouquetten i Brystet paa en gammel Jomfru, bøder paa de Skiønheder Naturen har nægtet.

Indtil dette Øieblik have vi næsten fulgt Helten Skridt for Skridt. Her slipper Fragmentet Evalds Levnet og Meninger. Vi kunne nu kun følge ham i en Afstand, og kiende kun Hovedmomenterne af hans Liv. Saameget jeg har kunnet, har jeg dog søgt at sammendrage Alt, for at giøre hans Biographie saa fuldstændig som mulig.

Men førend vi forlade hine Fragmenter (hvoraf jeg dog har tilbageholdt et Par Yttringer til det Følgende) kunne vi ikke andet, end beklage, at de ikke ere blevne udførte og udarbeidede. Ethvert Menneskes Liv er underholdende, naar det fortælles godt, hvormeget mere et udmærket Menneskes! Havde Evald dog i det mindste endnu fortalt os sin Krigshistorie, og hvad der mødte ham indtil hans Tilbagekomst; saalænge kun, indtil hans Kamp i Livet havde forvandlet sig til Lidelse, og hans Eventyrer til Dig-

terværker. Hvilken herlig Bog kunde det ikke blevet? Thi omendskiondt var Helt, for at være oprigtig, maaskee havde giort ret, ligesom Göthe at omskrive sit Levnet „Sandhed og Digtning," saa var der dog selv uden det, aldrig blevet til en Rousseaus sygelige og spidsfindige Bekiændelser; skiondt man vel seer, at hine have svævet Forfatteren undertiden for Øine. Vor Digter deler levende Følelser, et kiærlighedshigende Hierte, forbunden med en vis Undseelighed og Galanterie, med Rousseau; han besidder som hiin henrivende Veltalenhed og den Kunst at sætte Læserne varmt ind i Situationen. — Men hvor herligt overskuer han ikke sit eget Væsen i senere modne Aar? Rousseau blev med hvert Aar bittrere, som en fordærvet, Evald med hvert Aar mildere, som en moden Frugt. Naar han taler om sig selv, er det ikke som hiin med en sygelig Ængstlighed, der giør en Elefant af en Flue. Han giør meget mere Fluer af Elephanter, hopper ligesom Vildmanden i hans Balder leende paa Fieldekanter, og springer skiodesløs over hver en Afgrund.

Der var lovet ham i Hamborg, at han skulde blive Kammerhusar. I Magdeburg holdt man ham ikke Ord, men stak ham under et Infanterieregiment. Dette fortrød ham meget, og han fandt snart Leilighed til at gaae over til den østerrigske Armee. Han har siden sagt, at Stolthed allene holdt ham tilbage fra at skrive til sine Forældre, og føie Anstalter til sin Løskiøbelse.

Hos Østerrigerne var han først Tambour, siden Underofficeer. Han bivaanede et Feldtog i Bøhmen og adskillige Fægtninger; og var i Dresden da den blev beleiret af Preusserne og Daun kom dem til Undsætning.

I denne Tid, siger han, var det min Elskedes fra min Siæl uadskillelige Billed der vogtede mig for de Laster, som Soldaten sielden anseer for betydelige, og hvoraf jeg daglig havde hundrede Exempler for Øinene, der for et Menneske af min Alder og mit Temperament, vare meer end alt for fristende. Jeg havde ikke allene intet Hierte, men selv ingen Sands for noget andet Fruentimmer end for min Arense. Og dette kunde være godt nok! — Men maaskee kan jeg have fortient at tabe hende, just ved den Art af Afguderie, hvormed jeg i al den Tid dyrkede hendes elskværdige Billed. Jeg vil ikke tale om, at jeg ofte opsøgte de eensomste Stæder, for ret at føle og nyde de Skiønheder, der vare saa dybt indprægede i mit Hierte. Intet derom, at jeg ofte, og helst naar jeg var paa Piqvet, benyttede mig af det som jeg havde læst, jeg veed ikke hvor, og stirrede hele Timer paa Maanen med den usigeligste Vellyst, blot i det Haab, at hun maaskee nu betragtede den samme Gienstand. Men det var, som jeg havde troet hende allestedsnærværende. Mere end eengang har jeg overrasket mig, naar jeg vilde indslutte hende i mine Morgen- og Aftenbønner, naar jeg vilde anraabe Himlen om at udøse sine udsøgteste Velsignelser over hende, at jeg glemte Skaberen over

Skabningen, og da jeg vilde tilbede den Algode, virkelig tilbad min Arenſe! —

Imidlertid havde hans Familie faaet Efterretning om ham; der bleo giort Forbønner for ham, og lovet ham en Officeers Plads, naar han vilde blive catholſk. Dette afſlog han reent. Endelig bleo der ved den kejſerlige Geſant i Kiobenhavn Grev Dietrichſtein udvirket, at han maatte loskiøbes; Pengene kom, men hans Oberſt vilde ikke give ham Afſkeed, førend Feldtoget for dette Aar var til Ende. Han ſaae ingen anden Udvei, end at løbe bort, og tvang paa ſin Flugt en Bonde til at bytte Klæder med ſig. Paa een af diſſe Flugter ſkal han adſkillige Timer have ſtaaet i Vand, til høit op paa Benene; hvilket har givet ham det førſte Anlæg til den Gigt, ſom ſiden ved tilſtødende Omſtændigheder fortærte ham.

I Magdeburg reddede han ſig ved ſit Mod fra igien at komme i preusſiſk Tieneſte. Han ſpurgte Commandanten, hvad Straf der var ſat paa Deſertion? Denne ſvarede: At hænges! „Saa hæng mig da ſtrax, ſagde han; thi jeg forſikrer dem paa min Ære, at jeg inden tre Dage er borte.“

Da han kom tilbage til Danmark lagde han ſig igien efter Theologien og ſtuderede ſaa flittig, at han efter et Aars Forløb kunde underkaſte ſig den theologiſke Examen. Erfaring havde adſpredt den ſtørſte Deel af de romantiſke Dunſter, ſom qvalte hans Aand. Et Vinterqvarteer og et Feldtog overbeviſte ham grundigere, end de bedſte Syllogismer,

at Halvgudernes Tider vare forbi; at en Soldats første og ypperste Dyd er Underkastelse, og at det ligner meer en Drøm end et Under, at udmærke sig iblandt hundredtusinde Mand, der ere nødte til at iagttage deres Pligt, og som ikke tør gjøre mere. Havde Evald giort dette Feldtog et halvthundrede Aar derefter, saa havde maaskee Erfaringen overbeviist ham om, at denne romantiske Drøm ingen Dunst var. „Jeg kom en heel Deel klogere hiem, siger han, end jeg var gaaet ud; og dette var ikke den eneste Fordeel, som min ulmende Digteraand havde af denne Reise. Jeg havde seet Bierge og Feldtslage, og i tykke Skove eensomtliggende Munkeklostre; jeg havde været Vidne til endeel store og rørende Optrin, hvis Erindring nærede og opløftede min Siæl, uden at berøre den; jeg havde nu lært at føle det Underlige, det Store og det Vellystfulde i Naturen, uden just altid at ville gjøre det efter, eller lide for meget ved Savnet deraf."

Dette gav han vel nu en større Bequemhed til Digtekunsten, men han var dog endnu langtfra at mærke det selv eller betiene sig deraf. Uden at kiende enten Clio, Thalia eller Melpomene, siger han, eller at bekymre sig om deres Bekiendtskab, gav jeg mig ganske rolig til at studere Hallots og Reinbeck, og til et ydermere uimodsigeligt Bevis, at jeg dengang endnu ikke var Digter, exerperede jeg vor gode Brockman, fra den ene Ende til den anden. En Ven der havde vundet en Priis i Poesien, og som jeg viste nogle Vers til, jeg havde giort, sagde mig ogsaa med rene Ord, at mit Vers intet duede, og

raadte mig alvorlig, at lade en Kunst fare, som jeg ingen Evner havde til. Jeg var beskeden nok til at tro ham paa hans Ord, og dette tænker jeg, er et Beviis mere, at jeg dengang ei endnu var Digter. Men efterhaanden fremspirede og udviklede sig de Omstændigheder, som skulde give min Siæl sit sidste Præg. To eller tre Aar efter mit mislykkede Tog, leed jeg et Tab, som rørte mit Hierte langt nærmere og langt hæftigere end hiint. Dette stemte uden tvivl for en stor Deel min Siæl i den høitidelige melankolske Tone, som jeg troer at være et Hovedtræk i de fleste af mine Poesier. Men det havde endnu en anden Virkning: det giorde mig reent uenig med, hvad man kalder timelig Lykke. Jeg havde hidindtil kun havt een bevægende Grund at tragte efter noget; og denne Grund — faldt bort. Nu blev det min Plan at slentre Livet igiennem, som jeg bedst kunde, og saa meget som muligt at forskiønne min Vei med en vis Art af Lykfalighed. En rolig Hytte; en behagelig Egn; maadeligt Udkomme; faae, men retskafne Venner; og jeg tør sige fremfor alt: at være saa nyttig som mine Evner tillode mig det, uden at være nogen til Byrde, var alt hvad jeg den Tid ønskede mig af Jorden."

Hans Elskede skal ikke have troet, at det var hans Alvor med hans Kiærlighed, eller har ikke havt Lyst til at bie, til han var istand til at forsørge hende. Hun giftede sig med en anden!! — Var virkelig denne Arense kun en Dulcinea i Digterens Indbildning, i det mindste fra Hiertets Side? Eller

var han endnu saa vild og saa sværmende, at hun maatte miskiende ham?" Eller har han maaskee uden at vide det ret selv, skildret os sit Forhold til hende alt for poetisk, alt for alvorligt? — Dog, hvorledes skulde han endnu saa mange Aar derefter tale om hende med den Ild? Og var Evald ikke for høihiertet til at digte sig en Undskyldning, som en Anledning til sine Udsvævelser?

„Jeg havde min Arense, siger han, og nu har en Anden hende. Fordum nagende og martrende, nu snigende og dræbende Gift. Erindring om mit Tab! fortærende ødelæggende Tanke! Kilde til min Fortvivlelse, mine Uordner og min Ulykke! Kilde til min daglige Kummer! naar vil Du fortørres? — Saavidt jeg kiender mig selv, vilde jeg have forsmertet mit Tab, om min Arense var blevet lykkelig. Hun er det ikke, langt fra ikke. Kummer, nagende Kummer har udtæret min blomstrende Arense. Nu er hun Sorgens Afstryk, Dødens Billede; nu bringer en frygtelig Sygdom hende daglig paa Gravens Bredde. —

Han havde fordum studeret, for at blive duelig til et Embede, i hvilket han kunde giøre hende lykkelig. Nu var denne Plan tilintetgiort, han tænkte nu allene paa at giøre sig sit Liv saa mageligt og behageligt som muligt; han levede som saa mange leve; lod sig lede af sin Phantasie, og svækkede sin Sundhed.

I denne Sindsforfatning, siger han, skrev jeg Lykkens Tempel, ikke for at skrive noget skiønt,

priisværdigt Stykke, men blot for at sige mig selv mine egne Tanker. Jeg har ladet det være det første i min Samling, fordi det i mere end een Forstand, nemlig baade i Henseende til sit Indhold og til sin Skiæbne, kan med Sandhed siges at have været Moder til alle de Øvrige." Efter sine Venners Opmuntring viste han det til Selskabet for de skiønne Videnskaber; og her mødte ham noget som gjorde Epoke i hans Siæl; han blev kiendt af de danske Musers ivrigste og viseste Beskytter, af Conferenceraad Carstens. Paa den varmeste Maade yttrer vor Digter denne indsigtsfulde Mand sin Tak og sin Kiærlighed, for de Vink, de Raad og det Venskab, han har givet ham paa sin Bane; man veed ogsaa, at Carstens elskede Evald, og indsaae hvad Danmark eiede i ham, da Danmark endnu ikke selv indsaae det.

Det Næste som Evald skrev efter Lykkens Tempel, var en Sørgecantate i Anledning af Kong Frederik den Femtes Død. „Nogle Studenter bleve tilsagte at indgive Prøver af de Cantater, som skulde opføres, siger han. En Person som havde at befale over mig (hans Moder), tvang mig til at forsøge mit Held med de Andre. Jeg skrev saa godt som jeg kunde en Arie, et Chor og et Recitativ, og beholdt, til min egen Forundring Fortrinnet." Ved denne Leilighed lærte han at kiende Capelmester Scheibe; en lærd og smagfuld Musiker, der havde megen Indsigt i sin Kunst; og som skal have giort Evald megen Nytte, ved at giøre ham opmærksom

paa den lyriske Velklang i Sproget, og paa de Greb som høre til det Mekaniske deri.

Beruset af den Virak man, i Anledning af disse Cantater over Fv. offrede ham, troede nu vor unge Digter, at han var den første Poet i Danmark, og hvad som mere var: uforbedrelig. De skionne Videnskabers Selskab udsatte paa denne Tid en Præmie for den bedste Ode over een af de guddommelige Egenskaber. Evald valgte Guds Godhed. Men da han erfarede, at en Ven af ham arbeidede paa samme Emne, forandrede han Formen af sit Værk, for ikke at stode sammen med hiin; og uden at vide hvad Ode eller Drama var, forfattede han Adam og Eva i een Akt. Med Skaansel, og Roes hvad det Enkelte angik, giorde hans Dommere ham opmærksomme paa det Forfeilede i dette Stykke. Nu faldt der ham ind, da den første Hede kiøledes, hvad hans ældste Lærer engang havde sagt ham, nemlig at det fornemste som der manglede ham var Læsning. Han besluttede i to Aar ikke at sætte Pen til Papiret, men at anvende denne Tid til at læse. Naturligviis gik han i Forsiningen i Blinde, og læste meget, som han siden maatte giøre sig Umage for at glemme. I det Franske blev Corneille hans Helt, ligesom Klopstok i det Tydske. Nu begynde han ogsaa at studere de latinske Digtere med Fornøielse. Græsk kunde han ikke læse, men var fortrolig med Homer af Oversættelser saa gode som de gaves dengang. Det Engelske er ham ogsaa endnu ubekiendt, Batteux holdt han ikke ud at læse tre Blade af til Enden. Med Brevet til Pi-

sonerne og Boileaus Digtekunst gik det bedre. Pope og Mulgrave læste han for Stilens Skyld. — Nu omarbeidede han sin ulykkelige Prøve. Endelig aabnede sig et bundløst Væld af Digterrigdom for ham ved Wielands Oversættelse af Shakespeare og ved Makphersons Ossian; dette drev ham til at lære Engelsk.

Det første Stykke af Betydenhed, som han skrev efter denne Tid, var Rolf Krage. Ligesom Corneilles og Klopstoks Toner herskede i det første Stykke, saa er Rolf mere skrevet efter Ossian og Shakespeare. Han digtede dette Sørgespil under Klopstoks Opsigt, der først skal have givet ham det Raad at studere den gamle danske Historie, for at finde sig Emner der til Sørgespil. Klopstok opholdt sig en Tid i Kiøbenhavn; og Procanzler Cramers Huus var en Samlingsplads for udmærkede Mennesker, der følte for det høiere Alvorlige, ligesom det norske Selskab var det for lystig og vittig Overgivenhed. Ved Gellerts, Hallers, Klopstoks, Wielands og Flere tydske Lærdes Indflydelse, der i Cultur stod meget over deres Samtid, er det intet under, at det Tydske igien begynde at sætte sig i Agtelse. En eneste stor Mand virker meget; og den eneste Klopstok med sine Oder og sin Messias maatte vel kunne giøre Epoke. Imidlertid var der dog mange her, som blot endnu tænkte paa von Qvoten og de tydske Haupt und Statsactioner, og som ved Puf i Harlekin Patriot raabte: Al vor Fortred er tydsk! skiønt de heller med Taknemmelighed skulde indseet, hvad

de skylde det store Naborige, der ligesaavel virkede umiddelbart paa os med sit Gode, som det, efter sin geografiske Beliggenhed, maatte bekumme os med sit Udskud.

At Indbyggerne i et Land der er steget til en vis Cultur, har en Slags Ringeagt for et andet Land, der endnu ikke er kommen saavidt, det ligger i Nationalforfængeligheden. Ligesaa vist er det, at de meest Opblæste netop ere saadanne, der selv ikke dele hiin Cultur, hvoraf de ere oplæste. Men at fatte Had til en Nation paa fem og tyve Millioner, der boe i Kiærnen af Europa, der meer af alle andre Nationer deler vor Tænkemaade, og vort Sprog; — det kan den Fornuftige kun anse for den største Urimelighed. At der blev sat en kraftig Dæmning for den indbrydende Strøm, det var i sin Orden. At man ikke lod Nationalaanden og Selvstændigheden fortrænge af hiin — ligesaa rigtigt. Men dette kan ikke skee ved ærgerlig Avind, men ved selv at virke noget dygtigt og udmærket i sit Land. Saaledes elskede Evald den tydske Litteratur i det Øieblik han kraftigst strøbte efter at have sin egen. Men at foragte den tydske Genius, som de Franske giorde, fordi den var Franskmanden fremmed, og fordi han ikke forstod et Ord af Sproget; — det var dog en daarlig Efterligning af danske Folk; hvis Sæder, efter Folkestammens Slægtskab maatte have meget lignende med Germanernes; og hvis Sprog ligesom hines kun er forskiellig Dialekt af eet fælles Grundsprog. Borgerlige Stridigheder vedkomme ikke Litteraturen; dette have de Franske og Engelske selv

under de hæftigste Krige stedse viist. Og Grækerne, skiønt de levede i en evig Strid, vidste dog megel vel, at de alle vare Græker.

Mens Evald arbeidede paa sin Rolf, faldt han i den Sygdom, som plagede ham i ti Aar, indtil hans Død. Det kan ikke nægtes, at han for en Deel var selv Skyld i sin Ulykke. Enhver af hans Lidenskaber var saa hæftig, saa uindskrænket, at han kun overgav sig til een Udsvævelse ad Gangen, og ikkun da faldt til en Anden, naar han var træt af den Første. Den himmelske Venus havde forladt ham, nu offrede han i Fortvivlelse til den Jordiske. Dog vidste han altid at forbinde Munterhed og Originalitet med sine Vildskaber. Bacchus, hvem vi allerede paa Hoien have seet ham tilbede i en Halvpotteflaske, tog han hyppig siden sin Tilflugt til; og den gulhaarede Søn af Smele maatte tit med sine Gaver fordrive hans Bekymringer. Han levede helst med en Sværm godhiertige ham hengivne Drikkebrødre, som han ofte beværtede paa sin Bekostning, og som til Giengield med hoi Røst istemte hans Viser og giorde Chor ved de Skaaler, han foreslog. Undertiden skal han i sin lystige Iver paa Hiemveien om Aftenen have draget sin Kaarde, hvormed han gik som Student, hugget den i Brostenene saa Gnisterne stode ham om Hovedet; og raabt: Nu grasserer Poeten Evard! Thi Bogstavet L har hans Tunge aldrig kunnet udtale. — Han følte sig som en Fremmed i Menigheden — som en Gienganger, en Skygge af den forsvundne poetiske Heltetid; — hvor naturligt at han søgte at drukne sine Sorger og Øieblikket

i den Lethe, som tilsidst opslugte hans Støv, men ei hans Værker, og ei hans udødelige Navn!

Da han engang skulde have en Cantate betalt fra Hoffet, og Lakaien bragte ham Pengene fra Marskallen, opirredes han, fordi det var saa lidet. Han kastede Dukaterne under Sengen, saa de rullede om i Stuen, og svor paa, at han ikke vilde hvile, før de alle vare opødte. Dette holdt han ogsaa ærligt.

Da han for eet af sine Stykker fik en betydelig Sum efter de Tider, levede han i Herlighed og Glæde saalænge det varede. Han lod sig kiøre omkring i en prægtig Vogn, og sagde til Kudsken: „Hvis Nogen spørger Dig, hvem Du kiører for, skal Du svare: For Cavareren Evard!“

Hans egen Læge har fortalt mig, at eet af de værste Knæk hans Sundhed led, kom af følgende Tilfælde. Han havde en Tidlang ligget syg paa Frederiks Hospital, kom sig nu igien, men turde dog ikke forlade Hospitalet endnu. Imidlertid kiedede det ham altfor meget, og en Aften vidste han at desertere, saa Ingen mærkede det. Han fandt snart sine gode Venner, og tilbragte en glad Aften med dem. Sildig ved Midnat kom han hiem til Hospitalet. Han ringede, men ingen hørte det. Dosig af Lystigheden og den haarde Vinterkulde, satte han sig ved Porten, og ventede. Da ingen kom, faldt han i Søvn, og tilbragte som Reconvalescent en heel Nat saadan i Vintersnee! Om Morgenen tidlig fandt man ham, og bragte ham ind. En mindre

stærk Natur endEvalds, vilde gaaet aldeles til Grunde efter en saadan Ulykke, imidlertid beholdt han Livet; men den forfærdelige Gigt, hvoraf han siden plagedes, og som tilintetgiorde ham, var en uundgaaelig Følge deraf.

Klopstok ærede og elskede ham. Et Beviis derpaa er det, at han foreslog ham for Grev Bernstorf til en Reise til Skotland, paa hvilken han især skulde samle og undersøge Ossians Digte. Han havde allerede begyndt at lære Herfisk, da et ulykkeligt Fald med Hesten mod en Træstamme bragte hans allerede svækkede Legeme ganske i Uorden. Hans heftige Gigt tog daglig til, og twang ham til altid at holde Hovedet og Ryggen bøiet. Smerterne anfaldt ham i Begyndelsen rasende; toge saa vexelviis af og til, uden dog nogentid ganske at lægge sig. Dog kunde han i de første syv Aar temmelig godt gaae, og var sielden saa syg, at han maatte holde Sengen.

Under alle hans Lidelser forlod hans Vittighed og Munterhed ham ikke. Han søgte at opmuntre sig, og skrev nogle Stykker for Theatret; blant disse havde hans brutale Klappere en personlig Anledning. Borgemester Bredal, som var Theaterdirekteur, havde forfærdiget et Syngespil Tronfølgen i Sidon. Dette slette Stykke havde den dramatiske Journalist Rosenstand Goiske med Rette nedrevet i sit Blad. Nu skrev Borgemesteren atter en dramatisk Pasqvil, som han kalde den dramatiske Journal. Under Udpibningen var der adskillige af Borgemesterens gode Venner, som med Stok og

Nøver toge hans Partie. Dette gav Digteren Anledning til sit herlige Stykke; hvilket han i sin Sygdom skrev paa et Bret for Sengen. Han opløste saaledes den hele Grovhed i Satire; viiste den fra sin latterlige Side, og tvang Daarerne til at skamme sig over sig selv.

Hans Stiffader, en Herkræmmer, var nu død, og hans Moder, som endnu stedse miskiendte ham! tingede ham i Kost i Rungsted, en behagelig Egn mellem Kiøbenhavn og Helsingør, der tilhørte Grevinde Stolberg. Her blev han vel behandlet, da han havde med gode Folk at bestille; ogsaa gave hans Smerter ham Ro til Arbeide, og han digtede sin Balders Død. Digterne Stolberg have under deres Ophold i Danmark her kiendt, elsket og beundret ham. Men endnu kunde Ewalds følsomme Hierte ikke ganske finde sin Ro; en Bondeskiønhed indtog ham, stod idealsk for hans Phantasie, og skal have givet Anledning til den skiønne Ode Rungsteds Lykksaligheder.

Opførelsen af hans Balder fik han at see paa en behagelig Maade. Endeel, især unge, Medlemmer af den danske Skueplads, havde forenet sig til et dramatisk Selskab, med Hensyn til desivrigere at dyrke deres Kunst. De opførte efter Tilladelse Balders Død offentlig paa Hoftheatret uden Musik, som Sørgespil, da den ellers blev givet som Syngespykke. Hertil blev Digteren indbuden, og havde den Fornøielse, at see en værdig Fremstillelse af sit Værk. Om Aftenen indbøde de ham i et Glædes

Lag, hvor han var meget tilfreds, og især indtaget af den unge Skuespillerinde, der saa fortræffelig havde spillet Heltinden i Stykket; hvorfor han ogsaa sad hos hende ved Bordet, og hele Aftenen kaldte hende: sin Nanna!

Naar han i den Tid engangimellem blev ført et Sted hen i en Kreds, som elskede, beundrede og forstod ham, maatte man, naar man ret vilde bringe ham i godt Lune, lave ham en Drik, som bestod af Kirsebærbrændeviin og Muskatviin. Denne Blanding kalde han mort confuse; og saaledes siddende kunde han da fortælle de morsomste Historier, om hvad der var hændet ham paa hans militaire Tog. Skiøndt han var gusten og sammenknuget havde endnu hans store blaae Øine deres fulde Glands, og jeg har af alle som kiendte ham, hørt dem rose som de skiønneste Øine de havde seet i deres Livstid.

Men da han nu kom ud paa Landet igien, og hans Vertinde i Rungsted var død, giorde indlobende Omstændigheder det nødvendigt, at han blev ført derfra til Sobeks Huus, en liden Landsby nær ved Helsingøer. Her manglede han Pleie og enhver Livets Fornødenhed. Dette, hans Verts Haardhed, og hans Sygdom, der igien heftig overfaldt ham, havde nær dræbt ham, hvis ikke, ved en besynderlig Styrelse, hans gamle Ven dengang Kammerherre (nu Statsminister) Frederik Moltke havde reddet ham. Han opholdt sig i Nærheden, og fik af en Hændelse at vide, at Evald var ham saa nær. Glad over det uventede Møde, ilede han at

træffe sin Ven. Men man tænke sig den ædle Mands Følelser, ved at see sin Evald, sin elskede Lærer, sidde som en Skygge, sammenknuget og forladt, udtæret og vansmægtende bag det brede Fyrrebord i en Bondekro; hvor ingen tænkte, eller bekymrede sig om ham. At see ham, at røres over hans Tilstand, og at arbeide paa hans Hjelp, var et Øiebliks Sag, for dette for alt ædelt og stort fyrrige Hierte. Han lindrede strax Evalds Elendighed, og bragte det ved Geheimeraad Carstens og Dr. Schønheiders Hielp snart dertil, at den Ulykkelige kom tilbage til Kiøbenhavn i Høst 1777. Med aabne Arme modtoge hans Venner ham. Den kiendelige Forbedring i hans Tilstand, hans gode Pleie, den Glæde at see sig saa elsket af sine Venner og hans Vertindes Madame Skovs moderlige Ømhed, opholdt endnu hans Liv i halvfierde Aar.

Hvad Under, at Evald siden i een af sine skiønneste Oder sang:

„Derfor smilende Dyders og frugtbar
Viisdoms flammende Ven, o Du Jordens
Elsker! derfor min ædelste Moltke
Fylder Du mægtig mit Bryst og min Harpes
Sittrende Stræng!"

Af Kongen fik han en Pension af 100 Rdlr. Men denne var ham ikke tilstrækkelig, og han var nødt til ved Leilighedsvers at fortiene sig endeel af sin Underholdning. „Men sielden eller aldrig siger Digteren, brugte jeg den Gienstand, som Leiligheden

gav mig anderledes, end et Vehikel, enten for Guddommens Priis, eller for een eller anden moralsk Sandhed, hvis Indskiærpelse kunde giøre mit Digt nyttigt." Ofte skildrede han ogsaa Naturen, eller klædte een og anden smuk Idee ind i disse Digte, hvoraf de Fleste ere hans Navn værdige.

Hans ulykkelige Kiærlighed vedblev at tegne ham med sit tungsindige Præg til Graven. „Det var mere en Følge af min Skiæbne, end af min Natur, siger han, og har maaskee givet mig større Held til visse Grene af Digtekunsten, da det derimod har giort mig reent uskikket til en stor Deel Andre. Har jeg nogensinde kunnet skildre noget af Glæden med Sandhed og Styrke, da har det vist været dens Taarer, og ikke dens Latter. Religionens festlige, dens Gysen opvækkende Fryd; Dydens og de store Handlingers, og de uforskyldte Velgierningers, og den stille hellige Kummers smeltende, veemodige Vellyst har maaskee strømmet følelig fra min Harpe. Al anden Slags Glæde vilde blive ukiendelig ved min Sang; og naar jeg undertiden har forsøgt at skildre, enten Selskabelighedς eller Elskovs, eller en blomstrende Egns, eller Andre slige Gienstandes smilende Vellyster; da har jeg ikke vidst det selv, førend jeg fandt min Tone klagende, og ufrivillige Taarer dryppede hede ned fra de Øine, der havde sat sig for at lee.

Skiøndt vi nu vel ikke ganske troe at burde skrive denne Veemod paa Evalds ulykkelige Skiæbnes Regning; skiønt den i de Tider herskende *sentimentale* Tone, ved Klopstoks, Youngs, Rousseaus; endnu

mere ved den nylig fundne Ossians (maaskee endogsaa ved den nylig skrevne Werthers) Exempel mægtig udklækkedes; — saa see vi dog, at Evalds Siæl til det sidste Øieblik har beskiæftiget sig med sin gamle Kiærlighed.

„Det er neppe to Aar siden, siger han i sit Fragment, at min Arense kom til mig, da jeg laa i min eensomme Hytte, uden andet Selskab, end min Kummer og mine Smerter. Blege og indfaldne vare den Deiliges Kinder, og en mat Gnist af den mig saa bekiendte Ild skinnede endnu kun i hendes Øine. Hun forekom mig, som den lidende Dyd; som Arria, da hun med Døden paa Læberne, med det dybe dræbende Saar i Brystet rakte sin Poetus Dolken; og sagde: Det smerter ikke min Ven! Med en Clementias melankolske, afmaalte langsomme Gang, med hendes ærværdige Kummer i hvert et Træk, med en kiæmpende og uovervindelig Høihed, gik hun hen til mit Leie, og lagde de yderste Spidser af tre Fingre paa min zittrende Haand: De forrige Tider ere forsvundne Evald! sagde hun; og gik hastig bort, som om hun frygtede, at have sagt for meget. Ja, de ere forsvundne, sagde jeg, og saae stivt paa det Sted, hvor hun havde staaet; og ikke en eneste venlig Taare vilde lindre mit beklemte Hierte. O min Arense, min Arense! —"

I Aarene 1778 og 79 skrev han sit sidste Skuespil Fiskerne. Neppe havde han endt dette, før han giorde Planen til en ny Hamlet, og begyndte dette Arbeide, der beskiæftigede ham til hans

Død, men blev ufuldendt. Ogsaa en Helge havde han ifinde at skrive; og man har mellem hans Vens Conferenceraad Jakobis Papirer fundet den første Akt af en Frode, i Alexandriner.

Hans Sygdom syntes i Begyndelsen af hans Ophold i Kiøbenhavn at tage af, og man havde endog Haab om, at faae ham ganske frisk; men det forsvandt snart, og den kom igien med ny Hæftighed. Gigten rasede især i hans høire Side, saa at hans Haand tit ikke var istand til at holde Pennen. Han kunde altsaa kun skrive i de Mellemtider, som Sygdommen forundte ham. Smerten forlod ham aldrig ganske; men Tidens Længde giorde ham saa fortrolig med Lidelserne, og hærdede ham saaledes, at han beholdt sin Munterhed og sit Lune. De maatte være overmaade hæftige, naar man skulde mærke ham det af, at han leed; og ikkun i den sidste Tid af hans Liv, da Sygdommen daglig voxte, hørte man ham klage. Han læste hele Natten, fordi han ikke kunde sove, og slumrede ikkun imod Morgenen. Tilsidst blev han saa svag, og af det lange Leie saa øm, at han ikke kunde vende sig selv i Sengen; men maatte løftes af Andre, og herved vare hans Smerter usigelig store. Med Gigten forbandt sig tillige indvortes Beklemmelser, som syntes at udarte til en Brystvattersoet. I hans sidste Maaneder skaffede det ham nogen Lindring, at Vandet flød til Fødderne; men ogsaa denne Lindring forsvandt. Beklemmelserne toge til, og hans Opløsning nærmede sig med stærke Skridt. Han havde forhen

stedse frygtet Døden; endelig overvandt hans Elendighed ham Lysten til at leve. Han anraabte Gud om Beskiærmelse fra sine Lidelser, og hans Bøn blev hørt. I een af de mange søvnløse Nætter, dikterede han kort for sin Død følgende Svanesang:

Udrust Dig Helt fra Golgatha!
Løft høit Dit røde Skiold;
Thi Synd og Død, Du seer det, ja,
Angribe mig med Vold.

Løft høit dit Glavind i din Harn
Mod dem, som trodse Dig!
Nedstyrt dem ved en vældig Arm,
Fra Lyset og fra mig.

Da skal jeg, sikker ved din Haand,
Ei frygte Døden meer,
Og glad seer da min frelste Aand
Paa sit nedbrudte Leer.

Endnu Natten før hans Død læste han i den siette Sang af Messias, og døde med Bogen paa sin Seng.

I hans Ungdom skal han have været meget smuk. Hans store himmelblaae Øine straalede Aand og Mildhed. Gratie var udbredt paa hans Aasyn, i hvor meget end den Lidende var at see deri. Clemens og Cleve have stukket ham i Kobber. Evalds Ven, nu værende Biskop Münter, finder den Forstes Arbeide altfor idealiseret; Capitain Abrahamson derimod, der ligeledes var Digterens Ven, forsikkrede mig, at det var det meest lignende. Stanley har modelert hans Büste i Gips, efter en Maske der blev taget af hans Liig.

Han ligger begravet paa Trinitatis Kirkegaard, i Krogen ved Kirken paa hiin Side, naar man kommer ind ad Stakitgangen fra Kiøbmagergade. Mange fulgte ham til Jorden og græd ved hans Grav. Over Graven blev lagt en Steen med hans Navn.

Ved hans Grav har en Digter, der opstod en Generation efter ham, og som skylder hans Værker sin første Dannelse, sunget følgende Sang:

Evalds Grav.

Hvor ofte er jeg vandret til din Grav,
I Krogen hist bag Kirken, flad og lav;
Dybt var du sunken alt i Jordens Favn,
End ruged dog en Steen, paa den dit Navn;
Johannes Evald der paa Stenen stod,
Halv vasket ud af Regnens Vinterflod.

Hvor tit gik jeg den stille Grav forbi
Igiennem Kirkegaardens trange Sti,
Og titted giennem Sprinkelværket ind,
Da randt en hellig Taare paa min Kind!
Thi fra jeg kunde løfte Bog i Haand
Var jeg fortrolig med din Digteraand.

Ak, tænkte jeg, halvvoxen som jeg stod,
Ved Gittret, Stenen lige for min Fod:
Hvi har de lagt ham her i denne Krog?
Han skrev jo dog saa mangen herlig Bog!

Hvi hviler ei derinde Skialdens Been,
For Alteret, bag en sneehvid Marmorsteen?

Hvert Aar, som Gud mit Liv vældædig gav,
Jeg vandred fromt og ene til din Grav;
Helst dog, naar ned af Kirkens Linderad
Høstvinden blæste kold det gule Blad;
Naar Solen skiulte sig bag Skyens Slør,
Da tyktes mig: Nu er det, som det bør.

Og da jeg ældre blev, da syntes mig,
At sindrigt her man havde jordet dig:
Ved Issen: Kirken rolig i sin Sky!
Ved Foden: Usselhed i snevre By!
Her — hellig Kraft og Trøst, hist — Sorg og Nød.
Du stod i Livet, som du laa i Død.

Ja Linden selv med røgetsorte Hud
Seer ved din Grav fuld af Betydning ud;
Thi du var og et Træ af stærk Natur;
Men lænket, haget ved den skumle Muur;
Omklædt af Brædder, at ei Stammens Gang
Kiek skulde giøre Mængden Gaden trang.

O Kirke! skiærm ham med din høie Muur,
Yd Blade, Træ! af tarvelig Natur:
Bred ud din Røst, o Orgel! som et Hav,
Og lad den tone over Evalds Grav.
Kald med din Straale frem, o stærke Sol!
Ved Issen mangen lille Martsviol.

Mod Himlen stegst du, fromme Cedertræ!
Sødt slumre du da nu i Kirkens Læ.
Lad Stenen synke meer alt Aar for Aar,
Dit Navn dog blomstrer i en evig Vaar.
Længst foer det fra sin sørgelige Vraa,
Og funkler nu — en Stierne fra det Blaa!

Excerpter af gamle danske Bøger i det kongelige Bibliothek.

Suhm og Sandvig har i 1ste Binds 3die Hæfte af Samlinger til den danske Historie S. 136—205, indrykket Udtog af Langebeks Excerpter af adskillige Bøger i det kongelige Bibliothek. Det er saaledes i deres Fodspor jeg gaaer, ved at meddele Publicum en liden Prøve af de Excerpter, jeg til Brug ved litterairhistoriske Forelæsninger havde beflittet mig paa at have paa rede Hænder.

Imellem de Langebekske Excerpter og mine, er der forresten den Forskjel, at hans hidrøre især fra udenlandske Skrifter, mine derimod fra indenlandske, og disse kunde da forsaavidt best sammenlignes med de Extracter, som Hr. Prof. Wolff leverer hist og her i sin Journal for Politik.

Saa isolerte disse Karaktertræk nu end saavel her som hos Hr. Prof. Wolff opstilles, saa vilde

man dog, naar man havde Forraad nok, kunne deraf danne sig et tydeligt Begreb om vore Forfædres Smag, Sæder og Sprog, om deres Kundskaber, Overtro, og hele Maade at være paa.

A

Dansk Tungemaal.

1) Den ældste danske Regnebog.

Herman Weigeres Regnebog. Wittenb. 1552, 8vo. Dedicationen til Johan Friis til Hesselager, er dateret Kjøbenhavn 1551. Deri staaer: „Jeg haffuer tagit mig faare och begint efter min ringe Forstand en liden og ringe Bog, som tracterer af den frie kaunst Arithmetica med hendes Species og Regle, Eders Er.(ighed) og alle Danske, lærde og ulærde, frie og ufrie, til Ære, Nytte, Gavn og Beste; paa det at vi som Danske ere og engang maatte nogit vide, og faae at sye huad Arithmetica vaare faar en Kaunst, og hvortil hun er gavnlig og nyttelig. Thi hun aldri paa vaart Maal her til dags haffuer været i prent."

2) Forsøg paa at udgive en Bønnebog paa Dansk ligesaavel som paa Tydsk.

En deylig Bønnebog med mange christelige Bønner — tilsammendragne og fordanskede af Peder Tidemand. Prentet i Kjøbenhavn af Lau-

riiß Benedict 1563. 200 Blade, 8vo, atter prentet i Lybek, af Asswerus Kroger 1568, ligeledes 200 Blade 8vo og paa Pergament. Først anbefales Bønnen og denne Bønnebog i en Fortale af Biskop Hans Albritzen, Kjøbh. Nytaarsdag 1563. Derpaa følger Tidemands Dedication til Fru Susanna Bollys Datter, dat. Kjøbmenhavn 1563. — Ved Bogens Ende heder det:

Til den christelige Læser:

„Efterdi der have ofte mange fromme Mænd spurgt mig ad, om man skulde ikke saavel kunde prente en Bedebog paa Danske som paa Tydske; da haver jeg efter deres Begjering og dem til Villie, som saadant have været begjerendes af mig, ladet med stor Bekostning berede denne Bønnebog baade med smukke Lister og deylige Figurer. Bedendes hver Mand, at de ville tage denne min gode Mening til takke og bede godt for mig."

Vale. Pouel Knufflock,
Bogebindere.

3) Dronning Charlotte Amalie holdt ligesaa meget af Dansk som af Tydsk.

Hellige Dages hellige Tanker, udi hvilke enhver kan see hvad han bør have i Tanker, paa Søndagerne og Festerne, af Henrich Thomæsøn Gerner, Præst i Birkerød, bekostet af Christian Cassuben og Christian Geertzen. Kjøbh. 1684, trykt hos Johan Philip Bockenhoffer, 2 Parter, 1ste Part 465 S. 2den Part 633 S. Folio.

I Ded. til Christ. V og Dr. Charl. Am. siges Dr. at „lade sig saa vel befalde de Danskes Tungemaal, at hun holder det saa kjært som sit Fædernemaal, hvilket udvises (derved), at H. M. baade læser, hører, forstaaer og taler, som en dansk Fyrstinde, de Danskes Skrifter, og forlyster sig i de Danskes Prædikener."

Foran staaer en Mængde Vers til Autor om hans Bog, deriblant endog et paa hebraisk. Et rart Exemplar af denne Bog var i Klevenfeldts Eje. Det havde tilhørt Ulfeldts Dame, med hvis Haand var skreven foran:

„Den lidende Christinne taler til denne Bogs Autor:

At Gerners Ros ej ved en Qvindes Ros formindskes,
Skal hannem i det Sted af mig til Lykke ynskes:
Til Lykke du Guds Mand med din udspredde Sæd!
Fremvæxten give Gud! Hver være dermed klædt!
At Leeg saavel som Lærd kan Ordets Fynd ret fatte,
Og Gerners Arbejdsflid højpriseligen skatte."

Efter Eleonore Christines Død 1698 blev Bogen af hendes Børn A. C. C. D'Ulfeldt (d: Anna Catharine Comtesse d') Leonore Sophie d'Ulfelt, Leon Graf von Ulfeldt, 1698 paa Maribo-Kloster foræret Frøken Dorthe Sophia Urne, som havde været Fru Ulfeldt til Selskab og Opvartning paa Maribo. Denne Frøken Urne forærede Bogen til Klevenfeldt 1748, og var da mod 80 Aar gammel.

4) Prøve af Jens Bjelkes Sprog og af hans Forklaring over norske og danske mørke Lovtermini.

Den danske og norske Lougs des summariske Indhold over hvert Capitel i samme Lower (udi) Vers oc rytmice forfattet. Med en Taffle eller Register derhoes paa alle de danske og norske mørke Glosser og juridiske Terminis som begge Lower indeholder, samt andre Tractater og Landsens Brug medgifver i hvert Rige Danmark og Norge, med deres rette og udførlige Forklaring, per J. B. C. R. N. (Janum Bjelke Cancellarium Regni Norvegiæ) Prentet i Kjøbenhavn af Tyge Nielsen Anno 1634, 157 S. 4to, forunden Fortale eller Dedicatsen.

Dedicatsen, dateret Ellengaard (i Norge) den 15 Julii 1634, er til den udvalgte Prints, og er en Foræring hvorved Autor gratulerer til hans Formæling, og udbeder Printsens „Yndest, Gunst og Faveur" for sig „med sampt mit fattige Huus og Prole, som den allermectige gode Gud mig storligen haver med velsignet og formeret." Dedicatsen er saa pedantisk og slet stiliseret, som neppe er mueligt at forestille sig. Sproget er fellende fuld af franske, tydske og latinske Ord; havde han forstaaet flere Sprog, han havde vist ikke undladt at faae dem anbragte. Her forekomme „Heiradz Høigtid" „congaudium oc fellids Frolocken." „Jeg vilde ikke underlade, til it underdanigst Tjenstvilligheds og demødig Devotions Indicium og Tegn, it lidet opus juridi-

co poeticum (hvilket jeg for nogle faa Aar siden haver begyndt at laborere paa) Eders Forstlige Naade allerunderdanigsten og velmeendt at offerere og dedicere."

Tavlen over de mørke Gloser — som er det ulige vigtigste ved dette opusculum juridicopoeticum — siger han om, at de norske Ords Betydning har han af egen Forfaring, og dem i den danske eller jydske Lov har han „forkundskabet" sig om hos Landsdommere i Danmark og Andre.

Af jydske Lovs Termini.

Ved Juspatronatus S. 73 staaer at det er „Ret til at selv kalde Sognepræst allene, som somme af Adelen haver i Danmark, dog intet findes derom i Loven".

Vedtægt o: selvgjort Lov som dog holdes, ut mange i Fyen og paa andre Steder, og ere meget nyttige."

Arrildstid „videtur at forstaaes om den Tid man først haver vidst af at bruge Ar (vel Er o: Plov) og Ild i Verden; det er at bruge Ploug til Agerverk og Ild til at koge Mad med; efterat vilde og barbariske Folk i Begyndelsen gemenlig brugde raa Spise, samt maaskee liden Ild eller Varme; men mueligt vare meer haardføre og mindre kuldskjære end som nu, som vi see vilde og afsindige Folk endnu at være paa denne Dag."

„Udskud o: Tilforordnede til at resolvere sig paa en Sag paa andre deres Vegne."

Af Termini legales norvegici.

Puſefæ — „findes ikke i den norſke Lov men i den norſke Kirkeordinants, og er en Betaling til Præſten for han vier Folk ſammen."

Sjunerøl qvaſi Begravelſeøl — fordum holdt, for om nogen Vaartegn eller Gjenfærd ſkulde komme fra de Døde og blive ſeet, til at vide hvad de ville begjere, eller hvad deres Forvandter ſkulle vederfares. Findes dog ikke i Loven men heller i den norſke Ordinants."

Buſkebarn o: Frillebarn.

Wardehuſe o: Vagthuſe.

„Aae — ut det aae han o: det vuldte han, derudi var han Aarſage. Manh. Balk. 9. V. 1, (at dette er falſk ſee Kofod Anker 1. 225). Alias ſignificat paa, et hinc Aaſeede o: den Gaard man paaboer; ac ſic Aaſteð, den Plads, nogen Tviſt er paa om Aaſæde, Beſiddelſe, eller i andre Maade."

B.

Medicinſk

iſær

Diætetik og Sundhedspolitie.

Af Henrik Smiths Urtegaard.

„Her er Mange af ſaadan Art og Nature, at de foragte Guds gode Gaver, og holde mere af fremmede og udlændeſke fordærvede gamle tørre og ormſtungne Urter end af vore egne, ſom her voxe, hvilke

vi maatte vel faae for en føje Ting, og bruge os til Nytte:"

Fol. 24 heder det: „Høns, som opflogne ere, og en Røg af Bulmefrøe under dem gjort, nedfalde de og ligge som de vare døde; denne Konst bruge Landzknegtene og Taterne almindeligen gjerne."

Fol. 130 „Rug. — Siligo. — Læs Dioscor. Lib. II. cap. 83. Tydsk Roggen.

„Rugen roses ej mindre end Hveden. Der ere mange til, hvilke fast heller æde Rugbrød end Hvedebrød. Naar som Mellet vel reent sigtet og baget er, er det saare godt. Thi Rugbrød spiser og mætter bedre end Hveden; Lucten (o: Luften) tørrer det ikke heller saa snart, og mister sin Os som Hveden."

„Vand brændt af nybaget Rugbrød, og i Øre-ne ladet, fordriver al Døvelse og Ørernes Pine, og er et vist Experiment."

Pag. 201. Hvad Dygder god gammel Mjød haver. „Mjød laves meget af de gamle forfarne Læger, og bruges nytteligen til alle kolde Sygdommer, særdeles til Hjertens, Senernes, og Ledemodernes; renser og aabner det trange Bryst, er og god for gammel Hoste. — — —.

Denne Drik tilgjøres og med Urter saaledes: De tage til een Tønde Mjød 6 Lod Peber, Ingefer 8 Lod, Paradiskorn 2 Lod, Negliker 3 Lod, Galiga 3 Lod, Canelebark 10 Lod; disse Urter støde de smaa, lade dem saa i en Linpose, og hænge dem i Tønden."

Ved Enden af Bogen staaer (paa det at jeg vil ingen ledige Blad have i min Bog, siger Autor) Ciſio Janus paa danſke Rim, fordanſket af Bendt Jenſen, Stadsſkrivere i Malmøe. 1546. For Ex. kan Martius ſtaae her.

„Dernæſt kom Lucius og Thor med ſin lange Skjeg,
Bad Gregorium lokke Børn under Væg.
Gertrud hun tog da Beint med ſig,
Maria blev helſet, det ſiger jeg dig.“

Til Beſlutning dette Vers:

M. D. og fire Æ
Og læg ſaa dertil ſex,
Der finder Du det rette Aar,
At denne Bog prentet var
Udi Malmøe Stad, min kjære Ven,
Af mig Her Oluf Ulrikſen.
Udi Novembri Maaned den Xde Dag
Blev endelig endt denne Umag.
I ſamme Aar, at du kan vide,
Have de ærlige Mænd, i Malmøs Raad ſidde,
Med deres elſkelige Almues Biſtand
Opbygt deres Raadhuus, paa min ſand,
Kongelig Majeſtæt deres naadige Herre,
Desligeſt deres By, og alle Danſke til Ære.
End et giver jeg dig her tilkjende,
Hvad ſig i ſamme Aar monne hende:
Een Skeppe Meel fire og tive Skeling galdt,
Desligeſt XII Skelinge en Skeppe Malt.

Ingen Menniske som lever nu
Komme nogen Tid slig Dyrcke (o: Dyrtid) i hu.
For vore Synder, troer jeg vist,
Er os given saadan Bryst;
Derfore lader os troligen alle
Ind til vor hiemmelske Fader falde,
At han for Christi hans kjære Søns Død
Vilde fran os vende tillig Jammer og Nød.
Amen.

Jesu Syrachs aandelige og naturlige Lægedom og Raad, hvorledes et christet Menniske skal skikke sig udi sin Sygdom og al anden Nød og Modgang. Forklared og udlagt ved Nicolaum Arctandrum, Nidrosiensem. Prentet i Kjøbenhavn af Laurenz Benedict 1586. Foruden Fortalen eller Dedicats, 93 Blade. 8vo.

Bogen er dediceret Christian IV. udvalgt og hyldet Konge, Kjøbenhavn 1586.

Fol. 87. „Uforfarne Læger og uforstandige Bardskjærere kunde ikke allene intet hjelpe fattige Folk, men tidt og ofte forderve dem. Ja endeligen tage Livet af dem. Thi de give sig ud for det de aldrig have lært. Saadanne ere Manddrabere og Folkemordere for Gud, og Menniskens Pestilenz og Forgift, og vare værd, at Øvrighed skulde lægge Haanden paa dem, og straffe dem med tilbørlige Pæn, eller og til det mindste forbyde dem, at bruge deres Haandverk og Lægekonst, efterdi de ere ikke gode derfore."

Oligeri Jacobæi Compendium Institutionum medicarum, in gratiam tyronum medicinæ. Hafniæ. litteris Regiæ Maj. et Univ. Typographi Joh. Phil. Bockenhoffer. 1694, 118 S. 8vo.

Dediceret til Conrad Reventlov, Oberjægermester og Universitetets Patron.

Autor siger, at Medicinen, som fordum ikke var grundsæstet paa faste og visse Principier, nu endelig ved de senere Tiders Fremgang i physisk chemisk og anatomisk Kundskab stod frem i fuldeste Glands.

Det han sykkeviis havde afhandlet i Disputatser og foredraget paa sine Collegier, det fremstilledes nu i denne Lærebog under een let overskuelig Synspunct.

S. 33 heder det: „Decoctum Thee Asiaticæ hodie nostratibus usitatum arthriticis et calculosis est saluberrimum, torporem et ex crapula ortum κάρηβαριαν arcet, omnibusqve generis nervosi morbis vulgo opponitur. Potus Caffé moderate sumtus potenter exsiccat et constitutioni frigidæ conducit, sed biliosis et sangvine retorrido prædictis plane sit interdictus. Chocolata ventriculi frigidioris vitia emendat, nutrit potenter, venerem stimulat, et phthisicis tabidisqve succurrit, sed biliosis plane inconveniens."

Prof. Phys. Anders Krag var en stor Liebhaber af de chemiske Videnskaber, hvorved han og

menes at have forkortet sit Liv. — Af ham haves i Cista medica pag. 109 en Epistola ad Sigismundum Schnitzerum de chymicis qvibusdam remediis. I dette Brev heder det blant andet: „Morbi Gallici curatio per decoctum ligni sancti, si malum radices egit, qvam sit vana et futilis, periclitantur ii, qvi eo infestantur, et præcipue in his regnis septentrionalibus, ubi viscosi humores raro transpiratione evacuantur. Præfero sal senæ, et sal ex ligno Guajaco. qvamvis ne hisce qvidem ubiqve cedit lues venerea.

Bartholin i sin Anatome practica. Hafn. 1674. 4. beretter, hvorledes Anatomiæ Professores i Padua bar sig ad for at forskaffe sig afdøde Syges Kroppe. I Hospitalerne i Paris, Rom, Neapel, var der meget god Lejlighed til Dissectioner. „Nusqvam in peregrinatione decennali negligenter rem hanc tractavimus, qvotiescunqve licuit. Hafniæ eandem opportunitatem captare curæ olim erat, impetrata a Superioribus venia, qvam postea anicularum diris et imprecationibus deterritus, damnare coactus sum. Qvis enim vulgi se exponeret ludibrio, ubi frangenda glacies male fida." Hos fattig Folk har han for Penge kjøbt sig Tilladelse til at aabne Cadavera. Imod smitsomme Sygdommes Farlighed plejede han at væbne sig med Snustobak, ligesom andre Prosectores med Røgto-

bak. Forresten fremsætter han adskillige Recepter til Forsvarsmidler mod Smitte af Pest og giftig Stank. — Pag. 22 anpriser han Dyreanatomie (Zootomia) som meget nyttig, ikke allene for Hestedoctore, men ogsaa for andre Medici, og oplyser det med den gamle Simon Paullis Exempel, som havde udgivet Medicinisches Bedencken über ein Königl. Reitpferd.

Von der Pestilenz ein kurz Tractetlein, in diesen geferlichen sterblichen Zeiten allen Stenden ganz nützlich und dienstlich, durch Johannem Varwich, dern Philosophien und Medicinen Doctorem, und itzt königl. May. zu Dennemarck ꝛc. bestelten Medicum V. J. V. (?). gedruckt zu Kopenhagen durch Matz Weingardt 1577, 8 Ark i Octav.

Som Aarsagen til Pest angives 1) Synden, 2) Saturni og Martis Conjunction, 3) Cometer, 4) Formørkelser; item Jordskjelv; item Taage og Damp vedvarende i mange Dage; item stillestaaende Vand og stinkende Sumper — Efter et Slag, naar der paa Marken henligge mange tusinde ubegravede. — Naar paa Gaderne henslænges døde Svin, Hunde, Katte, Høns, Gjæs; hvilke Aadseler forvolde Stank, og er desuden et stygt Syn for de Forbigaaende. — Skiønne stinkende Rendestene — efter Hunger og Dyrtid. — Naar man fører død Fisk, syge Oxer, Svin eller Faar til Torvs.

Pesten angriber snareſt de ukydske, umaadelige, lade, og dem som isøre sig de Klædsmon, som de har ladt efter sig der ere døde af Pest. Han gaaer derefter hver Punct nøiere igiennem, og siger da: Taage og dunkle Dage var her ikke saa ofte som i Thüringen, Meissen, Francken, Hessen ꝛc.

Jordskjelv havde han ikke mærket til af nogen Betydenhed. — Stille stinkende Sumper, weis ich hie nicht, dog kommer stundom slem Stank fra Stranden. — Store Bataller havde længe ikke været holdte her til Lands. — Øvrigheden har anordnet, at visse dertil bestilte Folk skal rense Gaderne fra døde Hunde, Katte ꝛc.

„Sind an allen Örtern viele stercke mothwillige Armen, welche den Hausarmen das Brodt aus dem Munde rauben, unangeschn, dass von der Ueberkeit durch die Betlerfögte gute Aufsicht darauf gethan wird."

„Es sein viel Menschen, Frauen und Mann, die zu den Brantenwein sich gewennet haben, dass sie, ihres Bedünckens, ohn den nicht leben mügen; dieselben solten lieber ein schön Aqva vitæ von guten Kreutern gedistilert dafür nemen, oder den Brantenwein von Wachholderberen bereitet, sol ihren besser bekommen, als der stinkende Brantenwein."

„Die zu Kopenhagen hochgelerten und berümten Herrn Doctores D. Petrus Severinus und Doct.

Johannes Pratensis ꝛc. haben auf den Apoteken ein schön beweret Alexiterion ordineret, welchs viel Menschen mit scheinbarliche Hülff gebraucht haben." Desgleichen auch der hochgelerter und achtparer Herr D. Johannes Franciscus zwei gute Electuaria contra pestem hie verordineret hat; eins vor die Reichen, welches Electuarium precioſum genennet wirt, und eins vor die geringen, das Electuarium pro familia heisset; dieſe beide ſein vor 10 Jaren im Gebrauch geweſen."

Tvende christelige Klenodier. Det første: Om Trøst og Hjelp imod allehaande Bedrøvelse, og hvorledes man derunder skal skikke sig efter Guds Ord. Det andet om en ret Beredelse til Døden, og hvorledes man skal skikke sig mod dennem, som ere dødsyge, ved Døden hensovede, eller og have mist deres gode Venner, af Otthonis Werdmøllers tydske Skrift, fordanskет ved Andream Michaelidem, Guds Ords Tjenere udi Kolding, 1595, 8vo.

Fol. K. 3 heder det: „Om Begravelsens Sted er at mærke, at vi ere pligtige til at afværge og forhindre Sygdomme og al Ulykke og Skade ved tilbørlige Middel. Nu skeer det jo naturligen, at der gaaer ond Stank og Damp af Gravene, som forgiver Lucten (Luften) og foroger Pestilentses Sygdom, hvor man haver Kirkegaarden midt i Byen. Hvorfor Jøder, Hedninge, og Christne have haft deres Begravelse udenfor Byen. — — Men Paven og

hans Tilhængere med deres Pengegjerigheds Finanz have sundet her en Rentegrav, og taget Folk med Ord, ligesom det skulde hjelpe eller hindre noget til Salighed, at En bliver her eller der begravet."

C.

Oeconomica.

Kogebog indeholdendes et hundrede fornsdene Stykker, som ere: om Brygning, Bagning, Kogen, Brændevin og Mjød at berede, som tilforn ikke paa vort danske Sprog udi Tryk er udgaaen. Kjøbenhavn 1625, 5 Ark i Octav.

I Fortalen, der er underskreven S. S. B., som ventelig betegner Salomon Sartorius Bogtrykker, anbefales denne Bog til „fine og gudfrygtige Danneqvinder, ærlige og tugtige Møer og Tyende i Kjøkkenet."

Ved Brændevinsbrændingen fremsættes „hvad Dyder god Brændevin fører med sig, naar det bruges til Maadelighed og ikke til Overflødighed." Den siges, at hjelpe for Jet og Verk, naar den stryges paa for en sagte Ild; it. „Hvo som hver Morgen dricker deraf en liden Skeefuld, besynderlig gamle Folk, da bliver han neppelig syg; thi det fortærer den slimagtige Vædske, som foraarsager Sygdomme."

I 5te Cap. om Kogen taler Autor meget stærk om Renfærdighed. „Giv Skarnet, Haar, og deslige paa eet Fad, og behold det selv; men den rene Mad paa et andet at frembære for godt Folk."

Det 28de Capitel lærer at berede Lutendrank. Dertil skulde følgende Species stødes grove og formænges: Cardemomme 5 Lod, Ingefær 3 Qvintin, Canel 4 Lod, Muskater 3 Qvintin, Paradiskorn 1 Lod. Det tilligemed Sukker sydes Vinen i, saa bleb der Lutendrank af.

J Bartholins Medicina Danorum 1666.

Pag. 234. „Theæ herbæ recens est fama, citissime tamen occupavit aulas Europæ, cum Coffe, qvorum decoctis, novis magis qvam gratis, gulam ad famem et cerebrum ad vigilias excitare feruntur."

Pag. 247 beskriver Autor et Saltmadsfad, som han siger kaldes gammel Mad. „Inter prima fercula diebus esu carnium dicatis, qvos inter ex veteri instituto est Dominicus dies, Martis, et Jovis, patina offertur, nostratibus Gammelmad dicta, referta carnibus, salitis fumoqve induratis, bovinis, suillis, ovillis, anserinis, cum farciminibus et boum lingvis" — — commendo patriæ consvetudinem diu receptam, qvanqvam olim, ab exteris reverso, ad ciborum talium conspectum sudor proruperit, sive qvod decem annorum peregrinatione recentibus carnibus assveverim, sive qvod calidius temperamentum aversaretur hoc condimentum. Jam vero patrii moris reverentia avidius hoc cibo vescor."

Pag. 480. „De Johanne rege Daniæ te ſtatur Witfeldius, qvod plerumqve cereviſiam Danicam biberit, et in prandiis ferculum Danicum Gammelmad reliqvis edùliis prætulerit.“

Pag. 321 ſees, at der var 100 Bryggere i Kjøbenhavn, og desuden ſiger Autor, at sibi qvisqve in ſingulis familiis cereviſiam ſecundariam et meliorem coqvit.“ I ſamme Anledning omtales her Priſen paa Roſtocher Øl under Chriſtian I, og Kongernes Chriſtian IIdies og IVdes Omhu for Humleavl.

Pag. 481. Nec Antiſtitibus Daniæ vulgares epulas fuiſſe infreqventes, qvanqvam ſplendide plerumqve vixerint, exemplo epiſcopi norwegici Andreæ Muſculi diſcimus, qvi ætate provectus abdicato munere Romæ degens, ſanitatis gratia ex Pharmacopolio Romano ſibi afferri juſſit dorſum ſuillum fumo induratum, qvo ſine dubio in patria libenter uſus fuerat, qvam tamen herbam ignoravit Pharmacopoeus Romanus.“

Pag. 494 et ſeqv. handles om Forfædrenes Jernbyrd, eller den Konſt at beviſe ſin Uſkyldighed eller ſin Herkomſt eller ſligt Tvilſomt ved at bære gloende Jern eller gaae barbenet paa hede Plovjern. Autor viſer, at der nok dels ſiak Munkebedragerie under, og dels at der virkelig gives Smørelſer, hvorved man uſkadt kan berøre gloende Jern. En Recept anføres Pag. 502.

D.

Naturvidenskaberne.

Casp. Bartholini, Opuscula qvatuor singularia: 1) de unicornu ejusqve affinibus et succedaneis. 2) de lapide nephritico et Amuletis præcipuis. 3) de Pygmæis. 4) Consilium de studio medico inchoando continuando et absolvendo. Hafniæ excudebat Georgius Hantzschius 1628, 94 Blade i Octav.

I det første Skrift de unicorum, som er dediceret til Biskop Mathias Janus i Lund, handles blant andet om allehaande Dyr med eet Horn, som Rhinoceros, Monoceros, samt om Enhjørningens Horns medicinske Brug. I det 3die Cap. som har til Overskrift Unicornu marinum boreale, heder det: „Talia Cornua non tantum apud Regem nostrum videre est, sed etiam nonnullos in hoc patria nostra nobiles viros, et ante annos aliqvot tale Seremsimo Regi donum misisse dicitur Episcopus senior in Islandia Dr. Gudbrandus, optime de ecclesiis islandicis meritus, et piis omnibus ob biblia islandica a se translata, suis typis, suis sumtibus, suis laboribus, jam annos ante multos impressa acceptus. Hoc cornu nullam singularem contra venena vim obtinere, ipse ego ante annos 14 expertus sum in canibus, cujus rei testis

mihi esse potest clarissimus Astronomus affinis meus Christianus Longomontanus."

Den anden Tractat er dediceret Thomas Conrad Wegener, Biisp i Stavanger. Lapis nephriticus oversætter Autor paa dansk Lendesten. Den hjelper, siger Autor, for mangeslags Sygdomme, deriblant for Tandpine og Stensmerte. Cap. X er de lapidum et rerum subterranearum gestatarum viribus. Heri er ikke liden Overtro, og dog siger han Folio 29: „Non sum nescius, nimium gemmis tribui a qvibusdam, etiam illa, qvæ ab ordinariis naturæ viribus fieri non possunt, ut invisibilem aliqvem facere, qvod Ophtalmio tribuunt; adulterium prodere, qvod Smaragdo adscribunt; eloqventem, omnibus gratum et acceptum divitem etc. facere. Imo eo dementiæ progeditur humana neqvitia, ut scribant aliqvi, Deum reddi gestantibus propitium ac dæmones iisdem fugari. Sufficit in medendis corporis humani affectibus aliisqve, qvæ experientia comprobat, subsistere. Reliqva superstitiosiora de lapidibus iis, qvi vere ipsi lapides, relinqvemus."

Pygmæer, paastaaer Autor, at der er til — thi, siger han, der kan jo være Forskjel paa Menneskers Størrelse, ligesom paa andre Dyr. „Hvad Forskjel er der ikke f. Ex. paa Faars Størrelse, selv blot i vor egen Konges Stat? Til at fylde en Tønde udfordres af Faarene som de falde i Sjelland, for

det meste 14 Stykker, i mit Fødeland Skaane kun 10, paa Øen Gotland kun 6, og i Island kun 4, saa store er de i Island."

De Natura Cœli triplicis libelli tres, qvorum 1) de coelo aëreo, 2) de coelo sidereo, 3) de coelo perpetuo, opera Conradi Aslachi, Bergensis Norvegiani. Sigenæ Nassoviorum. 1597. 214 S. 8vo.

Dedicationen til Tycho Brahe er dateret Basel 1596. Heri ophøjes Tycho til Skyerne, og takkes for beviste Velgjerninger. Begyndelsen er: „Annus jam ferme secundus agitur, ex qvo in illustrissima schola Sigenensi, qvæ tum primo Herborna istuc translata est, de natura coeli theses qvasdam meditari et conscribere occoepi."

Den gode Cort anfører en Mængde Bibelsprog til Bevis paa, at der ere 3 Himle. Paulus var henrykt i den 3die som er den øverste, hvor Gud, Englene og de Salige har deres Bopæl; den nederste Himmel (cœlum aëreum) strækker sig fra Jordens Overflade — a convexo terræ ad lunæ concavum — in qvo aqvæ cœlestes, fulgur, tonitrua et alia id generis, qvæ Philosophi Meteora vocant, generantur, et ad nos proveniunt. Den anden Himmel er det store Rum, hvori Stjernene bevæge sig.

Erasmi Bartholini de poris corporum et consvetudine qvæstiones Academicæ.

Hafniæ proſtat apud Danielem Paulli regium Bibliopolam. 94 S. 8vo. ſ. a.

Dedicationen til Gehejmeraad Chriſtopher Gabel'er dateret Kjobenhavn 1666.

Det er iſær det menneſkelige Legeme, ſom Autor viſer om, at det har utallige fine uſynlige Pori. I den anden Del af Tractaten viſer han baade moraliter, phyſice, og af phyſiologiſke Grunde, at Vanen er den anden Natur. F. Ex. S. 57. „Frigorum vim hyememqve, qvam nos vix urbis tectis ſuſtinemus, in aprico qvidam excipiunt. Pernoctant venatores in nive, et rigoris indomiti pertinaciam ſuſtinent. etc.

S. 59 om Mithridates ſom vænnede ſig til Gift.

S. 81. „Hominibus leniſſimis adimitur ſæpe miſericordia, conſvetudine incommodorum. Nam cum omnibus horis aliqvid atrociter fieri videmus aut audimus, etiam qvi natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.“ Denne Bemærkning ſynes at kunne anbringes, naar man vil forklare det Phænomen, at blode Gemytter og omtfølende Fruentimmere, ſom fra Europa kom til Veſtindien, kunde der, ved daglig at være Øjenvidne til Negernes tyranniſke Behandling, blive ved Vanen ſaaledes hærdede, at de ſelv mishandlede dem.

E.

Overtro.

Wundere newe Zeitung, die uns ein Hering aus dem Meer bracht, allen Menschen zur Warnung und Besserung beschrieben, durch Jacobum Colerum, der heil. Schrift Doct. und Probst zu Berlin. Gedruckt zu Berlin, 1588, 2 Ark, 4to.

Paa Titelbladet er Aftryk i Træsnit af Silden med dens formeente Bogstaver.

Efter Titelbladet følger denne Efterretning: „Dieser Hering, welches Conterfey hiebeuoren gesazt ist, sol bey Folter in Norwegen d. 27 Nov. Anno 1587 von einem Manne von Sonderburg gefangen worden sein." Og derpaa følger Forklaringen selv over Bogstaverne, som antages at være deels latinske og deels vendiske, og udtolkes om Krig med Tyrkerne og om den yderste Dag.

Forresten bemærker Autor i Forsiningen: „Ich mus dieses auch nich verschweigen, das dieser Hering in diesem 88 Jahr zu Lübek mit deutschen Reimen auf ein Patent auch gedruckt worden, derer Meinung ich mir auch nicht übel gefallen lasse: Allein dieselbige Signatur ist etwas anders denn die geschriebene oder abgerissene, die uns vor wenig Tagen von guten Leuten hieher gesandt worden."

Divinorum Characterum halecum duarum, in littoreNorwegico anno 1587 captarum, vera lectio ab omnibus hucusqve ignorata, nec non prophetica explicatio, in qva præcipua

fere omnia prædicuntur, qvæ ad annum usqve 1628 in toto orbe terrarum futura sunt. Antipante Franco, Christi servo, autore. s. l. 1591. 48 S. 4to.

Den anonyme Franskmand, som har skrevet denne Bog, var af Religion en Protestant; han kalder sig Antipas, som det synes af den Aarsag, at alle vare imod ham og forfulgte ham, og, ifølge det han selv beretter om sine Fataliteter i Begyndelsen af Afhandlingen, har han ogsaa udstaaet utallig megen Forfølgelse, men som man seer af hans Beretning, saa var han en Smule forrykt, og havde ofte Aabenbaringer i Søvne.

Autors Dedication til K. Christ. IV er dateret Colingæ (udentvil Colding) 30 Nov. 1590.

I Bogen siges da om Sildene, at en blev fangen ved Solterøer og den anden samme Dag ved Marstrand. De førtes til Kjøbenhavn, derfra til Jylland, hvor Kong Frid. II var. Kongen blegnede ved at see dem og udbrød: „det betegner enten min eller min Kones Død." I Danmark kunde imidlertid Ingen læse eller udtyde Caractererne paa Sildene. Man tyede til de lærde Rostocher Professorer. — I Lübek, Frankfurt, Antverpen og flere Steder afbildede man dette Særsyn; og ingen kunde ret komme efter Betydningen.

Autor beretter, at hans Broder, som opholdt sig Segur, regis Navarræ ad Germaniæ principes legatus, udgav til Francfurter Paaskemesse (ante vernas francofurtinas nundinas) en Bog

om Sildene, under Navn af Ananias Jeraucurion.

Autor selv fastede indtil paa 3die Dag og bad Gud aabenbare sig Hemmeligheden i disse Figurer; hvilken Naade Gud ogsaa forundte ham. Han begiver sig nu paa Rejsen til Danmark, hvor han efter mange Fata og Farer ankom i Maj 1589. „Hafniæ a Domino Doctore Paulo, Hafniæ episcopo, humanissime susceptus sum, biblicisqve libris sublevatus hæc scribo.“

Conjecturæ Halieuticæ novæ et admirandæ, e notis et characteribus ternorum piscium marinorum, ad latera stupendo prodigio insignitorum, desumtæ, authore Raphaele Eglino, Iconio. Prostat Francofurti in Bibliopolio Conr. Biermanni et Consort. 1611. 37 S. 4to foruden Præfationen.

Præfationen er stilet til „Christianis Germanis præsertim Aqvilonaribus Regni Daniæ et Norvegiæ itemqve in Pomerania, salutem“ og dateret i Zürch 30 Dec. 1596, af Raphael Eglinus, Iconius, Tigurinus. I denne Fortale berettes først om de 1587 fangede tvende Sild, om hvilke Autor beretter at være udgivet en Bog under Titel: Explicatio characterum, qvi inventi fuerunt in lateribus duorum halecum, autore *Anania Jeraucurio*, ad Serenissimum Regem Daniæ.

Derpaa fortæller Autor fremdeles om en

ligesaa underlig figureret Fisk, fanget ved Greifswald 1596, og han har udfundet, at Hieroglypherne skal forklares chronologice, i Overeenssiemmelse med Apocalypsis og Daniels Spaadom. —

At denne Frankfurter Udgave blot er Eftertryk og ikke den første Udgave, kan sluttes deels af Fortalens Datum, deels af at der er følgende Overssættelse:

Neue Meerwunderische Prophecey, auf Danielis und der Offenbarung Johannis Zeytrechnung gezogen; durch Raphaelem, Eglinum, Iconium, Dienern der Kirchen zu Zürich, erstlich in Latin beschrieben, jezt aber gemeinem teutschen Land zum besten in das teutsch gebracht. Getruckt zu Zürich 1598, 8 Ark, 4to.

Fontinalia Sacra; det er: En kort Beretning om Helenæ Kildens Oprindelse, Brug og Misbrug, udi Sieland, samt gudelige Undervisning derhos om deres Besøgelse, og hvorledes man med dennem tilbørligen bør at omgaaes. Ligemaade nogle andægtige Bønner og gudelige Psalmer, som et gudfrygtigt Menneske kan bruge og betænke, naar han vil rejse til Kilderne, er hos Kilderne, og rejser fra Kilderne. Sammenskreven ved Erich Hansen, Sognepræst til Græsted og Marum Sogner i Holbo-Herred. Prentet udi Kjøbh. af Georg Lamprecht paa Jochim Moltkens Bekostning Anno 1650. 166 S. 12mo, foruden Fortalen og Registeret.

Det Meeste heraf er theologisk Raisonnement og Casuistik angaaende disse Sundhedskilders rette Brug. Nogle Exempler anføres paa dette Vands helbredende Kraft, da det har hjulpen for Blindhed, Døvhed, Maalloshed og Hugormegift.

Bogen begynder saaledes: „Helene var, som berettes, en Hertugs Datter i Sverrig ved Navn Guttormus. Hun levede i lang Tid efter sit Ægteskab en Vidve udi Gudeligheds Stand og drog saaledes til Jerusalem pilegrimsviis, og efter hun var kommen hjem igjen, blev hun berømmet for at kunne gjøre Jertegn og spaae. Hun blev siden myrdet af nogle som havde hende mistænkt, at hun skulde have myrdet sin Datters Mand, fordi han var haard og streng mod hende. Som de førte hendes Lig til Graven i Skiedvigs Kirke, fattedes en Finger af hendes Legeme, som de søgte efter med Flid, og fandtes den omsider i en Tornebusk, hvor det glimrede om Nattetide. — — Hun blev canonisert Aar 1164. Henved 100 Aar derefter skeete det, at nogle Munke af Sverige, hvor hun da ikke besøgtes dyrt (ventelig deert) mere, komme til Asserbo og Tibirke ꝛc. i Holboherred, og havde gjort det saa, at saadan Helligdom er om Nattertide kommen fra Sverrige og ind til Landet imod Tiisvelde, hvor der og skal have udbrydt en Kilde ikke langt fra den Sted som hendes Legeme siden blev begraven, saa Vandet deraf blev berømmet at have Kraft for onde Øine og siden for adskillige Sygdomme, og besynderlig for Flod, — maaskee af Vandets naturlige og medfødde

Kraft. — — Dog er det troligere, at dette Vandspring haver været der tilforn; — dog Munkene vilde føre det hen til deres Helene eller Helle-Lene, sha de og holdte hendes Fest paa St. Hans Aften og Nat. — Men i Sverrig holde de hendes Højtid den sidste Dag i Julii Maaned."

Misbrugen ved disse Kilder opregner Autor at være

a) At de bad til Helene om Vandets Kraft, istedet for at anraabe Jesu Navn.

b) At de oprejste Kaars med Haar og Klude paa til Tegn paa de Lemmers Svagheder som de havde været beladne med.

c) At de vare Tidvælgere, og strømmede kun til de store Hellige-Aftener, besynderlig foran de Fester, som havde Navn af Messe, saasom Mariæ Messe, Kyndelmisse, Mikkelsmisse, og allermeest St. Hans Aften.

Disse Uskikke forbodes paa Landemodet 1617, og imod dem er Bogen især stilet. — Som bekjendt har vor Landalmueoplysning i de to Hundrede Aar siden 1617 ikke gjort større Fremskridt, end at der endnu 1817 kan behoves ny Landemodereskripter for at raade Bod paa deslige Uvæsen.

Tvende merkelige Tractater, den ene om den hellige Ægteskabs Stat, den anden om frugtsommelige Qvinder, skrevne af Huberino og udsætte paa danske af D. Petro Palladio. Prentet i Kjøbenhavn 1556, 3 Ark, 8vo.

Dediceret „ærlig og vellærd Mand Herr Hans Henrick, som tjente salig Biskop Ove Bilde," som Palladius siger om: „I agte nu efter lang og tro Tjeneste at stikke eders Fødder under eders eget Bordende." „Efterdi jeg kan ikke for min Skrøbelighedes Skyld være eders Bryllup og Ægteskab til Ære med min Nærværelse, sender jeg eder denne liden Bog."

Bogen er vel ifølge Titelen en Oversættelse, dog er bagi et originalt Tillæg af Palladius med Overskrift: Ydermere Trøst for Barselqvinder. Der siger han om Munkegrillerne i Pavedommet: „De talede skendeligen om en Dannequinde, naar hun laae inden Kirkegang, da sagde de, at hun laae hiene, det er saa meget at forstaae af Munkelære, at hun er en henske Qvinde udi sin Barselseng og ingen christen Qvinde, at hun haver Diævelen med at fare paa den Tid og ikke vor Herre ꝛc." Om et dødfødt Barn eller et Barn som dør uden Daab strax det er født, siger han: „det skal ikke jordes i Høje eller hiene Jord, men udi de Christnes Kerregaard, dog uden Tjenerens Nærværelse, uden Ringen, Siungen og anden Stats."

F.

Moral og Asketik.

En kort Undervisning om Husholdning.

Prentet i Kjøbenhavn af Laurents Benedicht (omtrent 1570—80), 1½ Ark i lille Octav.

Uagtet heri ogsaa indeholdes virkelige Husholdningsregler, saa er dog det allermeste snarere at

regne til Livets Philosophie eller Leve-klogskab; og lader sig, for den Tid at agte, ret godt læse. For Ex.

„Vil du bole med dejlige Qvinder og Piger, da skal du ikke bygge mange store Stenhuser, fordi hver Boler maa være mild og rund, om han vil elskes af dejlige Qvinder og Piger. Mærk ogsaa derhos, at en Ugle og en Krage, to som een Bole have, og to Hunde om eet Ben, de komme sjelden overeen (s).

„Godt Selskab er intet Ondt, fordi hos de Gode bliver man god. Et gloendes Kul tænder et andet op. Men ondt Selskab tager en Hustru heder Armod, den samme Hustru føder dig en Søn heder Spot, den samme Søn lader dig gaae og tigge saa længe Du lever."

„Er Du bleven syg saa søg en Læge, der ikke allene med Ord, men med Konst kan læge. Fordi uerfarne Læger gjøre ujævne og humpelvurne Kirkegaarde. En ulært Læge, overflødig Drik, og ukoget Spise, de tre Tingester skye om Du est viis."

„Den som vil være overflødig i Mad og Øl, han bliver syg og døer inden en stakket Tid. Derfor æd og drik, at du kan opholde dit Liv. Vand at drikke gjør gode Klæder; Vin at drikke haver forført mangen viis forstandig Mand og mangen ærlig Qvinde og Pige. Et drukket Menneske kan intet andet udrette end falde i en Skarnpuds. Drukkenskab slaaer mange flere ihjel end Sværdet."

Det hellige Ægteskabs Ordens-Regle, efter hvilke alle Ægtefolk bør at leve; tilsammenskrevne af

Nicolao Palladio 1557. Prentet i Kjøbenhavn af Lauritz Benedicht udi det ny Closterstræde 1561, 4½ Ark i Duodetz.

Dediceret Erik Rosenkrantz, Befalingsmand paa Vaarbjerg Slot, ved hvis Vielse til Jomfru Helvig Harnberg i Vor Frue Domkirke udi Kjøbenhavn, Palladius opregnede disse Ægteskabs Ordens-Regler.

„Manden skal holde sin Hustru til Husholdning, ikke lade hende være aldeles ledig, at gaae og strabadse i alle Gader, eller staae idelig i Døren og Vindverne og holde lang Faddersnak."

„Qvinden skal ikke vanbruge hendes Mands Fromhed, ikke storme og bruse mod hannem, og ikke sidde hannem op i Næsen som Sennop, ikke sende og bande og bide ad hannem, ikke gjøre hannem til Vermod hvad hun kan, ikke bespotte eller fortale hannem, ikke bole med andre."

Formaning til en christelig og alvorlig Poenitenze, saare nyttelig udi denne farlige Tid og sidste Dage, skreven af M. Juer Bertelsøn, Læsemester udi Kjøbenhaffn, 1561, hos Lauritz Benedicht, 5 Ark, 8vo.

Bogen er dediceret „erlig och velforstandig Qvinde Marine Matsdaatter, Doctor Niels Hemmingzens Høstru;" i denne Dedication siger han, at han fra Barns Been nøje har givet Agt paa Tidernes Tegn, og „haver jeg vist hos mig i Hjertet og Sind besluttet, at det umueligt er, den yderste Dag kan være langt borte; men at hver Christen, som

agter sin Sjæl noget, skal forvente den hver Minut og Øieblik. Til disse Tegn — — — kommer og dette, det Gud lod os see her udi Kjøbenhavn den 29 Dag Octobris med det Tordenslag han drabte S. Nicolai Kirke, hvilket jeg agter visselig for mig (en anden maa agte for sig, hvad hannem ligger Magt paa) at være os en besynderlig Poenitentses Prædiken." — — — „Dette mit ringe Arbejde kjære Marine, om jeg skal kallit Arbejd, haver jeg tilskrevet Eder og under Eders Navn ladet udgaae, baade for Eders megen Dygd og Velgjerninger som J mig haver altid bevist, og fordi at jeg udi Sandhed forfaret haver af Eders fromme og tugtige Levnet og alvorlig Bøn til Gud, at J dagligdag ønske og begjære Israels, det er Guds Børns, Forløsning, at Jesus Christus vilde snarlig komme og gjøre Ende paa denne onde Verden."

Folio B^2 verso heder det: „Hoffmodighed er og udi alle Stater (ɔ: Stænder) kommen paa det allerhøjeste; den ene vil mere braske og prale end den anden; hvo noget besynderligt nyt Klædedragt kan finde paa, den er Gud kjærest. Ja Mange koste mere paa deres Pral og Prampering end de vel kan komme afsted at betale ꝛc. — — Hvad vil jeg tale om den formaledide Drukkenskab og Sløseri, udi hvilke den ganske Danmark er kommen saa dybt, at vi ere værre end de udi Sodoma og Gomorra, ja fulere og slemmere end Svin" ꝛc.

Folio B^6. Den naadige Gud haver en Tid lang ladet os advare ved Tegn, der haver kommen

udi store Hobetal aarlig Aar, at Sol eller Maane have mist sit Skin, undertiden begge udi et Aar, nu med Cometer, med stor og uvanlig Storm og Blæst, Jordskjelv, Pestilentse, Dyrtid, Krig, og mange store Tegn, det langt var at opregne. Og nu besynderlig i disse sidste Aar, der Gud fornemmer at vi forhærdes udi Synden, at han dermed kunde opvække os. Det Aar 1555 blev seet udi Vaitland af ærlig og trofaste Folk, ædel og uædel, mere end 20 Personer, et Kors udi Luften og derhos skrevne disse Ord: gjører Poenitentse. Det Aar der næst efter, som var 1556, lod Gud os see udi lang Tid en Comete paa Himmelen — — — — desligeste udi sjor blev seet udi Himmelen af mange trofaste Folk her hos Kjøbenhavn, Slavender og Spitz tilsammenrende udi Skyerne."

„I Aar haver Solen et Sinde mist sit Skin, Maanen tøsuer."

„Disse ere rette Tegn for den yderste Dommedag."

G.

Om Kong Christian IVdes Opdragelse,

og

hvem hans Tugtemester var.

Et betydeligt Bidrag til Kundskab om denne vigtige Punkt i denne store Konges Biographie, er følgende Underretning som er taget udaf Hofpræsten Laurids Jacobsøns Ligprædiken over ham. Kjøbh. 1649, 4to.

Deri beskrives hans Ungdoms Idrætter saaledes:

Aar 1588 d. 4 Aprilis, som da vaar en Skiertorsdag, hafuer Hans M. Her Fader høylofflig Ihukommelse, Konning Friderich, efter Guds Faderlig Raad oc Villie ved den timelig Død sagt denne Verden gode Nat. Huorfor, efterdi den unge udvalde Printz da vaar ickon udi sit eleffte Aar, ere der fire aff Rigens høyvise Raad, som vaar Erlige oc Velb. Mænd, Niels Kaaß, Canceler, Peder Munck, Rigens Admiral, Jørgen Rosenkrantz, oc Christoffer Valckendorph, Rentemester, aff meenige Rigens Raad udvalde til, Regieringen udi Rigerne, indtil den unge udvalde Printzis myndige Aar, at føre oc forrestaa.

Imidlertid er den høyborne unge Herre in Literis oc allehaande Exercitiis militaribus med störste flid informeret oc øffuet, oc derudi formedelst det synderlig Ingenium oc naturlig Skickelighed Gud hannem med forleent haffde, til at fatte alt huad hannem bleff forreholdt, giort saadan profect i begge, at hans Præceptores oc Læremestere sig der offuer høyligen hafue forundret.

Thi huad Konster oc Sproge anlanger, haffuer hand i en kort tid fattet oc lærdt, icke allene Disciplinas Instrumentales, som mand kalder dem, som Grammaticam, Logicam, Rhetoricam; men oc Mathematicam, med de der aff dependerende Konster, Arithmetica, Musica vocali & instrumentali, Pictura, Architectura oc saadanne andre.

Det Latinske Sprog hafde hand giort sig saa familiär, at hand hafuer været det gantske meetig, oc udi discours med fremmede Herrer oc Gesandter, sin Meening færdig kunde fremføre, oc endnu udi sin høye Alderdom det udi færdig Brug beholdet.

Det Frantzøsiske oc Italianiske Sproge haffuer saa viit været den S. Herre bekyndt, at hand det Frantzøsiske temmelig kunde forstaa; det Italianiske ocsaa bruge udi Talen.

Hernæst er hand oc Artes Mechanicas icke forbigangen, men hafuer søgt saadan Kunoskab oc Forfarenhed fast udi alle Konster oc Handvercker, at hand deris Mestre, som noget skulde forfærdige, kunde anvise, oc naar noget som stor Mact paa laa, skulde giøris, haffuer hand selff giffuet dennem Affritzning oc Model med egen Haand giort til efterretning.

Huilcket her indføris, icke derfor, at saadan Videnskab aff en Herre oc Potentat endelig skulde fodris, eller regnis iblandt de Qualiteter, ved huilcke Lande oc Riger skulle regieris: Men derfor allene, at der skinbarligen kand visis, med huad for en mild oc rund Haand, Gud den Allerhøyeste sine Gafuer ofuer denne Herre hafuer udøst, oc at hans Ingenium oc naturlig Skickelighed ingen maal hafuer hafft, men vaar til alting bequem, saa at alt huad hannem ickun forrekom, hafuer hand udi en Jil kundet fatte oc begribe

Oc endog saadan Videnskab icke er iblant de høye Kongelige Qualiteter at regne, kand den dog offte være en Herre meget gaffnlig, at hand veed alle

Vercke oc Arbeid, som udi Feidis oc Fredstid, udi Borgerlig, Militariske oc Skibs Architectur kand være fornøden, naar behoff giøris, selff at angifue oc forordne, oc effter deris værd at æstimere oc taxere. I det Sted de Herrer, som saadan Kundskab oc Forfarenhed icke hafue, maa henge aff andris forslag oc angifuende, oc derofuer offte tage stor skade.

Oc efterdi hans Printzelig Naade hafuer seet disse sig aff Gud tilbetroede Kongeriger oc Lande med deris situation saaledis at være beskaffet, at de uden god Kundskab paa Søfarten, oc huorledis it Skib udi Feides oc Freds tid, udi Fecten oc ellers skulde regieris, icke vel kunde forrestaais; langt mindre mod udvortis Fiender beskermis oc forsuaris, haffuer hand fattet en synderlig Lyst til samme Konst aff Fundamenter at lære.

Huorfor, der Hans Printzelig Naade, paa Skanderborg Slot, som hos en dyb oc viit begreben Søe er beliggende, sine Studia oc Exercitier en tid lang hafuer øfuet, hafuer hand aff de tilforordnede regierende Rigens Raad erlanget, at paa samme Søe bleff bygt it Skib, som med Master, Tackel, Segle oc anden Redskab, i alle maade som it stort Orlog-Skib, er montirt oc udrystet; Huor til forstandige oc forfarne Skibsfolck ere forordnede, som med hannem paa Søen hafue omseglet, oc hannem udi alt det som til Søefarten hør, flittelig underviist; Saa at Hans P. N. oc derefter, endoc i Storm oc Wøer, for sig selff hafuer viist it Skib at regiere, oc ald

Redskabet derpaa, fra høiest indtil nederst, med sit rætte Naffn, eigentlig at næffne.

Hans P. N. haffuer ocsaa Skibs-Architectur saaledis aff Fundamentet forstanden, at hand til de allerskionniste oc störste Skibe, af hvilcke hand fleere, maaskee, end nogen Potentat i Europa, haffuer ladet bygge, Modellen med egen Haand haffuer giort oc forfærdiget, oc Skibbyggerne dem tilstillet, it stort Arbeid der effter at bygge oc forfærdige.

Saadan sin store Forfarenhed, haffuer hand der effter, udi alle Occasioner til Søes, som Hans Mayst. i sin langvarig Regiering mange oc meget farlige ere forfaldne, saaledis brugt oc beviist, at hand hos alle Nationer, end oc de udi Søefarten meest forfarne, den Reputation haffuer bekommet, at hand der udi, iblant alle Potentater, saare faa eller vel ingen lige haffuer hafft.

Artiglierie oc Fyrvercks-Konst haffuer Hans K. Mayst. sig oc med flid antaget, saa at hand, Styckerne med deris proportion haffuer forstaaet, oc selff allene uden nogen Mesters tilhielp, Fyrwerck nogle gange haffuer forfærdiget.

Vdi Riden oc huad der tilhør, sampt oc udi Ringrenden, Turnering, oc andre Exercitiis Eqvestribus, saa vel som oc i Fecten, haffuer hand hafft Faa sine lige."

Blandt Kong Christian IVdes Undervisnings-Gjenstande opregner Laurids Jacobsen og Musik. Om hans Færdighed deri haves Vidnesbyrd i Einnůs-

liches Tractätlein vom Lobe Gottes oder der herzerfrewenden Musica, worinn kürzlich und einfältig gezeiget wird, wie die Musica, sampt ihrer Commodität und Nuzbarkeit, einig und allein zur Ehre Gottes sol gerichtet seyn; verfertigt von Laurentz Schrödern, den ältern, Organisten an der Heil. Geistes Kirchen in Kopenhagen. Gedruckt in Kopenhagen bey Melchior Marzan, in Verlegung des Autoris. 1639. 226 S. 8vo.

I Dedicationen til Christian IV heder det: „Ueber das hat mich zu dieser Dedication bewogen die grosse Liberalität Ihrer Königl. Majestät gegen die Musicanten, auf welche Sie alle Jahr mannig tausend Thaler wendet. Wenn ich auch endtlich betrachte den elenden Zustand meines Vaterlandes, so von dem verwüsteten Kriegeswesen gänzlich nunmehr überschwemmet ist, woraus mich Gott nicht allein, sampt den Meinen, gerettet, sondern auch in dieser Ihrer Königl. Maj. löblichen Residentsstadt, unter derselben Schuz und Schirm, meine tägliche Unterhaltung bescheret ꝛc. wil mir nicht gebühren, daß ich mich undanckbar erfinden lasse."

Pag. 47. „Königl. Maj. zu Dennem. u. Norw. hat nicht allein herliche Tempel oder Gotteshäuser gestiftet und vollführen lassen, sondern ist auch in der Music dermassen erfahren, daß er selbst (wie auch seine Herrn Söhne) nach Belieben mit musiciren, ja die Musicanten, ob sie zu ihrem Ampt geschickt, oder nicht, auf die Prob sezen kan, welche, wann sie tüch-

tig befunden, Ihre Königl. Majestät auch reichlich versorget."

I Dedicationen til Prints Christian foran Eliæ Olai Diarium astrologicum, dateret Urania Calendis Januarii 1586, heder det:

„Tua Celsitudo prædita est eximia in discendo ingenii felicitate, adeo ut cum nonum ætatis annum nondum adimpleveris, nec multum ultra biennium latinis litteris, sub doctissimo et vigilantissimo Præceptore M. Johanne Michaëlide, operam dederis, tamen in tantum hactenus profeceris, ut latio sermone qvidvis eloqvi et scribere, expeditius, qvam in hac ætate fieri posse credibile esset, vel tantillo tempore assecutus sis, velut hanc Tuæ Cels. ingenii celeritatem aliqvoties ab hero meo (Tychone Brahe) coram aliis Nobilibus convivis, prædicari audivi, monstratis etiam litteris, Tuæ Cels. industria, congrua latinitate compositis, et propria manu eleganter exaratis."

Her have vi Navnet paa Prindsens Lærer. Han hed Magister Johannes Michaelides, paa Dansk Hans Mikkelsen.

Schlegel siger i sin Udgave af Slanges Historie om Christian IV, at man veed kun lidt om Christiani IV Læremester Hans Mikkelsen. — Her følger nogen Kundskab.

I Ligprædikenen over Jacob Hvitfeld i Trond-

hjem 1583, ved Hans Mogensen, Ns (som maaskee betyder Nidrosiensis). Prentet i Kjobenhavn 1585, 8vo.

Heder det i Arket R.

„Der man skrev i mindste Tal 55 blev Jacob Hvitfeldt forsendt til Kjøbenhavn og blev lagt i Kost (ogsaa med hannem at være til Huse) hos Johannem Macchabæum Alpinatem en Doctor i den hellige Skrift, og paa den Tid en fortræffelig Lærefader, hvis Sjæl Gud haver. Under denne Doctor havde han til Pædagogum og synderlig Skolemester, en ung Student ved Navn Christopher Jespersen, som siden i mange Aar var Sognepræst til Herlofue ved Friderichsborg.

Efter nogen Tid blev salig Jacob Hvitfeld antvordet Mester Povel Mattsen den Tid Professor og nu Bisp i Sjellands Stict, hvor han bekom en anden ung Person til Pædagogum, som hannem i hans Ungdom skulde lære og regjere ved Navn Hans Mikkelsen, fød i Randers. Han gjorde saa god Flid hos sal. Jacob, at han paa en kort Tid sig saare vel forbedrede i sin Bog og Lærdom, baade af hans private Undervisning hjemme i Huset, saa og af de andre Legser, som han holdt hannem til at høre i Universitetet.

Anno 60 kallede Gud sal. Christopher Hvitfeldt. Tu Aar derefter drog sal. Jacob udenlands *) med sin Tugtemester Hans Mikkelsen, hvilken i denne sin Tjeneste sig saavel forholdt med Flittighed og Troskab, at han blev siden promoveret Magister i Kjøben-

*) Schumachers Briefe, II Th. p. 451.

havn, og betroet til den skjønne adelige Skole i Herlufsholm, den at forestaae for en Regent eller Skolemestere Og der tjente han atter saa vel, at han siden blev kaldet at være Præst for Friderichsburg, og nu er betroet den unge Herres Hertug Christiani Tugtemester at være."

H.

De høje Papirpriser.

Et Digt af Tyge Brahe.

(Dänische Bibliothek. IX. 266.)

Da Anders Sørensen Vedel havde beklaget sig, at han, formedelst Papirets enorme Dyrhed, ikke kunde faae sin Oversættelse af Saxo Grammaticus trykt, tilskrev Brahe ham følgende Linier:

Ergone Saxonis morientur scripta diserti?
Deficiensqve tibi tot fortia facta virorum
Deficere æternum cogat tam cara papyrus?
Ergone perpetuis sopientur cuncta tenebris,
Bellipotens multis qvæ gesit Dania seclis?
Tot reges, fortesqve duces, tantosqve gigantes,
Holgeros, Frothosqve graves, Risosqve Rolandos
Parva subire iterum permittat chartula mortem?
Dii prohibete nefas! et vos prohibete puellæ!
Lintea qvin potius vestris removete lacertis,
Et ferte optatæ nunc conficienda papyro.
Ecce suos offert expansis Scania palmis

Artifices*), patriæ pereat ne gloria gentis,
Sed prohibet duris incluſa pecunia vinclis,
Nec ſinit egregios luœem ſpectare labores!
O! ſemper claris inviſa pecunia factis!
O! ſemper rerum commixta pecunia fatis!

Forſeg til en fri Overſættelſe.

Papirets høje Pris, jeg maa med Gyſen høre,
Vil ſtandſe Vedels Gang;
Nu han paa Veje var, i Danſken at fremføre
Hvad gamle Saxo ſang.
Skal Efterverden da den Tale ej fornemme,
Som kun er til i Skrift?
Skal Nattens Taushed da i evigt Mørke gjemme
Vort Danmarks Oldbedrift —
Hin Tid, da Gorm og Knud, og ſtolte Valdemarer
Med vældig Arm og ſtærk
Omgjerded Landets Held, ſaa Fiendens ſtore Skarer
Stod Skak for Danneværk. —
Nej! Glemſel for en Helt er værre ſelv end Døden;
Thi maa hver Dannegvind
(Som da med Smykker de Kong Svend hjalp ud af Nøden)

*) Tyge Brahes Morbroder, Sten Bilde til Vandaas og Raabelev i Skaane, havde paa ſit Gods anlagt en Papirmølle, viſtnok den ældſte i Danmark. Danſke Magaſin, II. 183.

Et patriotisk Sind
Nu vise her igjen; vi Kjønnets Hjelp paakalde;
Men Hjelp paa anden Viis;
Naar Drewsen Klude faaer fuldtop, da strax vil falde
Papirets høje Pris.

Reliqva desunt.

R. Nyerup.

Rettelser i Athene for September 1813.

S. 187 L. 2, l. Oldsagers
S. 190 L. 1, uforkommelige, l. uforglemmelige
— — L. 17, Ord, l. Sted
S. 195 L. 16, mod l. med
S. 196 L. 1, ikke engang l. endog
— — L. 3, uadslettelig l. uadskillelig
S. 197 L. 20, l. blot i Anledning af det Rygte
— — L. 15, Oldsagens l. Oldsagns

Efterretning om det i England Aar 1804 oprettede Bibelselskab, med nogle Bemærkninger over Religion og Religiositet hos Englænderne

af

C. Molbech.

For den, som med nogen Grundighed og Omhyggelighed har grandsket Staters Vilkaar og Nationers Forfatning, behøver det neppe at bevises, at blandt alle Europas Folkefærd, blandt alle Statssamfund, hvori disse have forenet sig, er den engelske Nation og den brittiske Stat en af dem, der forene den høieste Mærkværdighed med den høieste Interesse for enhver tænkende Jagttager af det store Verdensdrama, vor Tidsalder har udviklet; for Enhver, der betragter Mennesket og Alt hvad menneskeligt er, som en af de vigtigste og rigeste Gienstande for Grandskning og Kundskab, og hvis Drift og Lyst det er at udgrunde, hvilke Indretninger og Forfatninger mest ere skikkede til at befordre Menneskeheld og borgerlig Lykfalighed. Thi hvad enten man betragter Englands mægtige Indflydelse paa de politiske Begivenheder i Europa, dets umaadelige Statskræfter, dets over Verdenshavet udbredte Her-

redømme og den Magt, som det derved ogsaa udøver over andre Verdensdele — eller man henvender sin Opmærksomhed paa det engelske Folk med dets hele eiendommelige Aand og Skikkelse, dets Liv og Virksomhed i Videnskaber, i Konster, i Handel og Agerbrug, i Alt hvad der sigter til at udvide borgerlig Velstand og Bekvemmelighed — eller man vender sit Blik paa den brittiske Stat og undersøger, hvad der har hævet den til en saadan Grad af Magt og Styrke, og hvorved dens Forfatning udmærker sig: da vil man snart lære, at England i alle disse Dele er saa rigt paa Mærkværdigheder og overraskende Synderligheder, at man let forklarer sig den ulige og ofte eensidige Maade, hvorpaa dette Land er bleven skildret og bedømt.

Tre Ting synes mig at være i Øine faldende ved Betragtning af den brittiske Stat og det engelske Folk. Først: at dette Land har en Statsforfatning, der i sin Grundvold, i sit oprindelige Væsen og sin eiendommelige Form, adskilt fra Misbrug, Udartning og Forfald i enkelte Dele, hører til den menneskelige Aands fortrinligste Værker gjennem alle Tider, og er af den Natur, at den vel kan trænge til Gjennemsyn, Fornyelse eller Gjenfødelse, men ei til nogen Omvæltning, imod hvilken den ogsaa i sig selv, i de Grundsætninger, hvorpaa den er bygget, og i disses fuldkomne Udøvelse, indeholder den stærkeste Modkraft. For det andet: at medens det i vore Dage er kommet saavidt, at man næsten i ethvert andet Land kun seer Nationens Aand yttre sig enten

i Regieringen, hos Regenten eller enkelte udmærkede Mænd med afgiørende Indflydelse, seer man den i England selvstændig, levende og virksom hos det hele Folk, hvad enten den er eet med Regieringens Aand, eller udvikler en Modsætning til denne — eller med andre Ord: man seer i andre Lande sielden andet end Stat og Regent, sielden andre virkende Kræfter end de, som disse satte i Bevægelse; i England seer man et Folk, der føler sig som et selvstændigt Heelt ved Siden af dets Repræsentanter, og hvis Nationalaand virker mægtigt giennem den offentlige Mening, der ikke sielden har vundet en Seier over de Mægtige i Regieringen, som ikke maatte være lidet ydmygende for disse. Endelig for det tredie: at det Særegne og Synderlige ved den engelske Nation, det Kraftfulde i dens Charakteer, og dens overordentlige Vælde og Rigdom, frembringe tilsammen et Heelt, hvis Yttringer og Virkninger ofte ere uhyre, kæmpemæssige og for det uvante Øie forbausende. Derfor vil man vel neppe hos det engelske Folk finde saa meget Middelmaadigt, som i andre Lande; thi i det Gode, som i det Slette, i Hæder og Skændsel, i de ypperste Dyder, som i de værste Laster, i de fortræffeligste Indretninger, som i deres mest vanærende Misbrug, har denne Nation i de senere Tider paa en overordentlig Maade udmærket sig. Dog turde det maaskee ikke falde vanskeligt for den, som af egen Erfaring og nøiagtig Forskning kiender det engelske Folk, at bevise, hvad der hos mig er en temmelig fast Overtydning: at dette Folk

vel ikke har undgaaet den Fordærvelses Strøm, hvori umaadelig Rigdom og Overdaadighed pleier at styrte Nationerne, at man hos Englænderne finder Nationalfeil, som kun blind Partiskhed vil undskylde, og at disses Yttringer ofte ere saameget mere fordærvelige, som det er et kraftfuldt, mægtigt Folk, hos hvilket de vise sig; men at man ogsaa tilligemed saadanne Feil finder Fortrin og Fuldkommenheder, som maaskee ingen Nation i den Grad besidder, som den engelske, og at man hos den ved Siden af Storhed og Dyd vel kan møde Last og Slethed, men ikke let foragtelig Nedrighed; thi for denne pleier i det mindste Kraft, Stolthed og Selvfølelse at bevare. Heller ikke vil man i England finde, at Glimrelyst og Higen efter et udvortes pralende Skin, som lover mere, end det udvortes Værd holder, er i dette Land saa herskende, som hos de fleste andre Nationer i vor Tidsalder. At ville synes hvad man ikke er, at hykle en Skikkelse, der kun er et konstlet Blendværk, at giøre sig til af hvad man ikke virkelig besidder, og derimod ringeagte hvad man kan tilegne sig som sit eget — ere Feil, som den upartiske Forsker neppe vil finde i den engelske Nationalcharakteer.

Derhos er at mærke: at ligesom Eenhed i Interesse og Almeenfølelse for Alt, hvad der sigter til det Heles Vel, giver dette Folk en udmærket Nationalkraft: saa ere ogsaa i dette Land Stat og Nation forbundne ved et saa uopløseligt Baand, at skiøndt man, ligesom overalt, vel kan see begge særskilt fremtræde, og skiøndt Nationen i England

synes virkende med større Kraft og Frihed, end i de fleste andre Stater, finder man der imellem Nationalaand og Statsinteresse næsten altid en fuldkommen Harmonie. Man seer derfor alle Stænder, sammenslyngede i den nøieste Forening, at udgiøre nødskillelige Led i Statens faste Kiæde. Her gives ikke forskiellig Interesse, Avind, lønlig eller aabenbar Kamp, hos de forskiellige Stænder. Alle ere gienſidigen overbeviste om Nødvendigheden af fælles Understøttelse og Opholdelse; Alle have ogsaa den Overbeviisning, at een Stands Fortrykkelse eller Undergang vilde drage de øvriges og Statens efter sig. Det er den levende Nationalaand, der opholder Harmonie og Ligevægt imellem Stænderne; det er den, som indgyder hver enkelt Borger Tillid til alle sine Medborgeres kraftfulde Deeltagelse i Alt hvad der hører til det Heles Vel, og derved ogsaa Tillid til Staten og Statsstyrelsen. Hvormegen Kraft den Nation besidder, hvor en saadan Tillid besieler hver enkelt Borger, hvor enhver har den Overbeviisning, at det ene er godt og hæderligt, at staae og falde med det Hele — er ufornødent at bevise. Det er ikke heller min Hensigt at udvikle, hverken den engelske Statsforfatnings Fuldkommenheder, eller dens nærværende Mangler. Kun vilde jeg giøre opmærksom paa en Sandhed, som Erfaringer i Hundredetal kunne bevise: at en kraftig Nationalaand er Siælen hos det brittiske Folk, og at Ideen om national Selvstændighed og Frihed virker giennem hele Nationen, og sammenslynger dens Indi-

viduer med et Baand, der ikke blot styrker Statsforfatningen, men vist ogsaa sikrer den ukrænket Varighed, saalænge Magthaverne ikke selv ville rokke de Støtter, hvorpaa Nationens Frihed, og med den Statens Tilværelse hviler. Det kan ei synes underligt, om Mange, hvis Kundskab om den engelske Statsforfatning og Nationens Tilstand ikke er grundig nok, af flere Optrin i de senere Tiders Historie kunne forledes til at troe, at Partiers Strid havde ophævet Nationens Eenhed, og Misbrug af Constitutionens Former havde tilintetgiort dennes Væsen og krænket Folkets Frihed. Men et dybere Blik vil lære os, at Partierne i den engelske Stat altid kun vende deres modvirkende Kraft imod Ministrene, eller den udøvende Magts Haandlangere, og at hvor der handles om et National-Anliggende, om hvis Hæder og Storhed den offentlige Mening er udeelt, spores neppe nogen Virkning af Partiaand. Heller ikke vover noget Parti, at fornegte den Ret, Nationen har til at giore sin Stemme gieldende; og saameget end mangen et Skridt af Regieringen synes at giøre Brud paa Folkets Rettigheder, vogter den sig dog alt for vel for at nedbryde den mindste væsentlige Deel af Statsforfatningen, da den derved vilde giøre det første Skridt til at undergrave Grundvolden, hvorpaa dens egen Magt hviler. I øvrigt er det med Statsforfatninger, som med alle menneskelige Indretninger. Have de end bevaret Aanden fra fordums Dage, saa er dog ingen udvortes Skikkelse evig paa Jorden; men

enhver er underkastet Tidens Indvirkninger; og Ingen vil kunne negte, at den engelske Statsforfatning yttrer sig, skiondt med den samme Form, dog paa en anden Maade nu, end for et hundrede Aar siden. Men til at bedømme saavel denne, som den engelske Nations Forfatning, hører ganske nødvendigen, at man ikke ensidigen gaaer ud fra det Regieringen modsatte Parties Skildringer, eller lader sig forlede af de vildfarende Meninger, som man ved Fordomme og Ukyndighed har tilegnet sig *). Det samme kan

*) Jeg vil til Ex. blot nævne den almindelig udbredte Mening, at de saakaldte Ministerialblade, eller de Tidender og Dagblade, der hylde Ministrenes System, udgives, om ikke under Tilsyn fra Regieringens Side, dog af Folk, som staae under Hoffets Beskyttelse og ere lønnede af Ministrene. Intet kan være mere urigtigt. Den saakaldte London Gazette, der mest indeholder Befordringer og andre offentlige Bekiendtgiørelser, er den eneste Tidende, hvis Udgiver er lønnet af Hoffet. Alle andre saakaldte Ministerialblade udgives af Mænd, der ikke staae i mindste Forbindelse med Ministrene; men frivilligen hylde disses Grundsætninger; og det vilde være forbi med enhver Avisskrivers Rygte og Credit, som med Affætningen af hans Tidende, om det blev bekiendt, at han havde ladet sig leie til at rose Ministrene, eller om blot den mindste Tvivl herom opstod hos hans Publicum. Naar man veed, at de vigtigste engelske Dagblade stundom ere en Eiendom, der tilhører et Selskab af 30 eller 40

erindres, naar man vil paatage sig at skildre og bedømme den engelske Nationalcharakteer, og dens forskiellige offentlige Yttringer.

Hos os har en bekiendt Forfatter givet en Skildring af denne Nation, efter hvilken man skal troe, at den i Fordærvelse og Elendighed har naaet det høieste Maal, og at England "ligner en kalket Grav, der udvortes skinner, men indvortes er fuld af Urenhed og Dødningebeen." *) Saalidt man kan undres over at finde denne Skildring i en Bog, som den nedenfor anførte, og saa lidt den kan vildlede Nogen, der er noiere bekiendt med England, end Forfatteren: kan jeg her dog ikke undlade at bemærke, hvor falsk hans Fremstilling af Religiositetens Tilstand i England er, og hvor uretfærdigen han har bedømt den engelske Nationalcharakteer fra en af dens hæderligste Sider. Jeg forbigaaer det Øvrige i hans Skildring, og lader hans Spaadom om Englands nær forestaaende Undergang staae ved sit Værd, da jeg i den kun seer en Gientagelse under en anden Form og fra et andet Standpunkt af Op-

Deeltagere, som have sammenskudt Capitalen til deres første Indretning, og at mange af dem indbringe mere end en Ministerpost, (den rene Indtægt af the Star skal f. Ex. beløbe sig til mere end 6000 Pd. aarlig) kan man let overtyde sig om, hvor lidt her kan tænkes paa nogen Bestikkelse.

*) Grundtvigs kort Begreb af Verdens Krønike. S. 283 o. f.

positionspartiets i tolv, sexten Aar hørte Forsikkring, at den engelske Stat var paa Randen af sin Undergang; hvilken Forsikkring vi formodentlig vor Levetid igiennem ville høre at gientages. Heller ikke vil jeg her udvikle, at den brittiske Statsforfatning ikke er en saa raadden og vaklende Bygning, som Forfatteren synes at mene; da jeg holder for, Tiden bedst vil lære, om "et Vindstød er nok til at kuldkaste den i et grueligt Fald." Men i Anledning af hans Tale om Religionens Forfald, Mangel paa Tro og Christendom, og herskende Ugudelighed i England, kan jeg ikke undlade at bemærke: at den er stridende saavel imod de troværdigste Beretninger om den engelske Nations Charakteer og Tilstand, som imod de Virkninger og Yttringer af denne Nations religiøse Sands, der ligge aabne for Alles Øine.

Det hedder hos denne Forfatter: "I intet protestantisk Land holdes den udvortes Gudstieneste saa høit i Ære, og ingensteds have, som der, talrige Selskaber med stor Udgift arbeidet paa at befordre Christendommen ude og hiemme; og ingensteds er i Hierterne mindre Christendom." Denne afgiørende Forsikkring vilde Forfatteren maaskee dog, om han selv havde været i England, kalde tilbage. Jeg vil modsætte den et Udsagn af en Mand, der efter mange Aars Ophold i dette Land skrev en Bog om Storbrittaniens Tilstand mod Enden af det 18de Aarhundrede, som er bekiendt for at være et af de grundigste Værker over denne Gienstand, hvis Forfatter ogsaa snarere kan sigtes for at være indtaget

imod, end for Englænderne. Disse ere Præsten Wendeborns Ord: "At Englænderne have det Rygte paa sig, at Religionen hos dem ikke er i stor Agtelse, er mig vel bekiendt; men efter det Kiendskab, jeg ved mit lange Ophold hos dem har faaet til deres religiøse Charakteer, maa jeg tilstaae, at man deri tager Feil. Naar man sætter Religionens Væsen deri, at man frygter Gud, erkiender Dydens Værd, og giør hvad Ret er, saa trøster jeg mig til at paastaae, at der maaskee findes mere Religion hos Englænderne, end hos andre Folk, som, naar de endog i mange Dele tilstaae den engelske Nation Fortrin, ja selv misunde den, dog, naar det kommer an paa Religionen sige med al mulig Selvtilfredshed: jeg takker Dig, Gud! at jeg ikke er som en af disse! — Jeg vil vel ikke paatage mig, at forsvare Englænderne for Orthodoxiens Domstol; men efter Billigheds Følelser maa jeg sige om dem, at de Følger, som den christelige Lære skal frembringe i det menneskelige Levnet, yttre sig hos dem, om ikke mere, dog vist ligesaa stærkt, og maaskee mere hiertelig, end i andre Lande, hvor man er mere stolt paa det, man kalder Lære, end paa berømmelige og dydige Handlinger, der opstaae af rene Kilder og udspringe af fornuftige Grundsætninger, som giøre Menneskeheden Ære." *) Vil man indvende imod

*) Wendeborns Zustand Grosbrittaniens gegen das Ende des achtzehnten Jahrhunderts. 3ter Theil. S. 4.

dette Vidnesbyrd, at det er skrevet for henved 30 Aar siden (1785), og at hvad dengang gialdt, kan siden meget have forandret sig: saa kan hertil svares, at om saa var, vilde Forholdet dog blive det samme, da Forandringen vist ikke har indskrænket sig til England allene, og Klage over Religiositetens Aftagelse er almindelig i Europa. Men det Vidnesbyrd, Wendeborn i sin Tid gav Englænderne, finde vi bekræftet endog hos denne Forfatters nyeste Efterfølgere: og almindelig er hos Alle, som kunne tale af egen Erfaring, den Bersømmelse: at Ærefrygt for det Hellige, Ærbødighed for Religion og Gudsdyrkelse, offentlig Andagt og Yttringer af religiøs Følelse, finder man i England hyppigere hos de cultiverede Folkeclasser, end i noget andet Land; og savner dem ikke engang hos den i Raahed og Vildhed hensunkne Mængde. Det være mig tilladt, i Stedet for flere, endnu at anføre et troværdigt Vidnesbyrd for Rigtigheden af dette Udsagn, i følgende Yttringer af en af de fortrinligste Forfattere, der i de seneste Tider have skrevet over England*): "Blandt alle de Særsyn, som overraske den Fremmede i England, bliver Folkets Religiositet, ved dens urokkelige Varighed og ved dens store Virkninger, paa langt nær det overordentligste. Medens i andre

*) England, Wales, Irland und Schottland; Erinnerungen an Natur und Kunst aus einer Reise in den Jahren 1802 und 1803 von C. A. G. Goede. Dresden 1805. 2 Th. S. 170.

Lande den religiøse Ligegyldighed (Indifferentismus) fremtræder snart uden Skiul, snart forklædt i en ærværdig Skikkelse, synes i England en rettroende Fanatisme at vinde mere og mere Rum. I den største Deel af det øvrige Europa er Christendommen i det øiensynligste Forfald; i England voxer den stedse mere blomstrende frem paa den kirkelige Friheds Grund, omfatter alle Statens Lemmer, og gjennemtrænger med sin Aand Borgernes offentlige og huuslige Levnet. — Er det ikke underfuldt — føier denne Forfatter til — at i England, jo høiere Rigdom og Luxus stige, hvilke i andre Verdensegne fortrænge den ydmyge Christendom, befæster den christelige Kirkes Rige sig alt mere og stærkere?" I Sandhed, et overraskende Vidnesbyrd; og dog saa ofte bekræftet og bevist, at der hører mere end Fordom og forudfattede Meninger til at omstøde det. Hvo venter vel at høre, at der i London i de sidste 50 Aar ere opbyggede flere nye Kirker og Capeller, end i de to foregaaende Aarhundreder tilsammentagne? — dog forsikkres dette af Goede; og vel maae vi undre os herover, da det hos os er ligesaa ualmindeligt, at nye Kirker opbygges, som det er sædvanligt, at vi lade de gamle forfalde.

Dersom vi nu med ublendet Øie betragte Religiositetens Væsen i England, og undersøge Aarsagerne til at den i dette Land, midt under saamegen Anledning til Forfald, har bevaret en større Kraft og Inderlighed, end hos andre Nationer: da ville

vi ligesaa lidt kunne underskrive Grundtvigs Ord: at af alt Aandeligt, som af Troen, kun en livløs Skygge er tilbage i England; som vi kunne være enige med ham deri, at det er Statsforfatningen der opholder den offentlige Gudsdyrkelses Hellighed i Folkets Øine, eller at "Vankundighed er et Middel til at bevare en vis arvet Ærbødighed for Fædrenes Tro og det guddommelige Ord" At Gudstieneften, efter denne Forfatters Ord, er en uadskillelig Deel af Statsforfatningen, gielder ikke blot om England, men om enhver Stat, hvor en herskende Kirke er indført. Men ingensteds vil man finde, at Religiositet kan indpodes ved en Regieringsform, eller at Regenter kunne ved Forordninger og Kongebreve befale Folket at være gudfrygtigt. Allermindst kan man i England, et Land, hvor Nationalcharakteren med saamegen Frihed og Kraft har kunnet udvikle sig, antage Nationens Religiositet for en blot udvortes, ved Tvang eller Anordninger indført Form; saa lidt som for en Virkning af Hykleri eller Skinhellighed. Den engelske Nation lader sig, ligesaa lidt i religiøse, som i politiske Overbeviisninger, berøve sin herskende Menings frie Yttring; og at antage, at Hykleri skulde ligge til Grund for den større Agtelse, hvori Religionen og dens Udøvelse holdes i England, fremfor i andre Lande, var at røbe fuldkomment Ubekiendtskab med den engelske Nationalcharakteer. Englænderen har ikke mindste Grund til at ville synes mere gudfrygtig, end han er. Troens Rige er

i dette Land en Helligdom, som enhver vogter og freder efter sit Hiertes Kald. Vel er den herskende Kirkes Interesse nøie forenet med Statens, og, som det skeer overalt, saa er det og her, at hvor Religion og Politik mødes, har den sidste vidst at underordne den første. Staten fordrer den herskende Troes Bekiendelse af dens Embedsmænd og Nationens Repræsentanter; den vil, at Alle, der tage nogen Deel i Statsstyrelsen, skulle erkiende Regenten for Kirkens, ligesaavel som for Statens Overhoved. Men videre gaaer den ikke i sine Fordringer; og det er bekiendt, at den i øvrigt lader Folket have den allerstørste Frihed i Religionssager, som vel er mulig, og at der i England ikke gives den mindste Skygge af Religionstvang *). Det Eneste, som med Streng-

*) Det er naturligt, at man herimod vil indvende den Tvang, hvorunder nogle Millioner Catholiker i Irland endnu maae leve, skiøndt en Deel af de haardeste Love imod deres religiøse og politiske Frihed mod Slutningen af det 18de Aarhundrede bleve ophævede. Jeg er langt fra at billige hvad Retfærdighed og Menneskelighed maa erklære for et Brud paa deres evige Love; og jeg anseer det for en virkelig Ufuldkommenhed i den engelske Stat, at saa stort et Antal af dens Borgere ikke kunne deeltage i Constitutionens Fortrin. Men uagtet jeg ikke besidder Indsigt nok i alle Smaadele af Englands Statsforfatning, for at kunne bedømme, hvorvidt det var muligt, at den kunde lade sig forandre i den

hed overholdes, er at Afgifter til den herskende Kirke og dens Geistlighed, uden Undtagelse betales af enhver, til hvilken Religionssect han end bekiender sig. I øvrigt spørges der ikke efter, om een gaaer i den biskoppelige Kirke, eller hører Messe, eller besøger Quækernes Bedehuse, og enhver har ikke blot Frihed til at troe og tænke over Religionssager, som han

Hovedpost, om Kongens geistlige Myndighed, der ikke lader sig forene med den catholske Kirkes Grundsætninger: føler jeg dog alt for vel, at flere Millioner Mennesker maa have Ret til at hæve deres Stemme imod en Statsindretning, der i det mindste berøver dem en Deel af den politiske Frihed, som deres Medborgere af en anden Troesbekiendelse nyde godt af. Men da her i Særdeleshed er Tale om Religionens frie Bekiendelse og uhindrede Udøvelse, kan det ikke negtes, at Catholikerne i den Henseende, efter den engelske Regierings nærværende Aand og efter de i senere Tider formildede Love, ere ligesaa lidt underkastede nogen Tvang og Forfølgelse, og nyde en ligesaa uhindret Frihed, som enhver anden, fra den herskende Kirkes Lære afvigende Religionssect. Hvor ønskeligt for Menneskeheden, at Englands Statsstyrere ogsaa vilde finde Midler til at give Irlænderne borgerlige Rettigheder, og politisk Frihed lige med Englænderne! — og hvor sørgeligt, at det skal være Religionen, som paalægger nogle Millioner Mennesker de Lænker, hvis Uretfærdighed Fornuftens Stemme høit nok erklæter.

finder for godt; men kan endog aldeles uhindret tale om sin Tro og offentlig bekiende den, hvor og naar det lyster ham. Enhver Religionssect har Tilladelse at bygge eller indrette sig et Gudshuus eller en Forsamlingssal hvorsomhelst den finder Leilighed; dens Lærere kunne prædike deres Religionsgrundsætninger for aabne Døre, i hvor stridende de end kunne være mod den herskende Kirkes Lære; enhver Sect har ikke blot Frihed til at holde offentlig Gudstieneste, men nyder endog Lovenes kraftige Beskyttelse imod ethvert Brud paa denne Frihed. Saaledes kunde man maaskee sige, at der i England vel gives en herskende Kirke, men ingen herskende Religion — ingen Religion, hvis Bekiendelse man ved Tvang eller Anordning har søgt at giøre almindelig, eller hvis Lærere have faaet Rettighed til at troe og kalde sig de eneste, der kunne lede Folket til Gudsfrygt i Livet, og Salighed efter Døden; — og hvo tør negte, denne Statsindretning at være overeenssiemmende med den menneskelige Fornufts evige Love? — Aldrig hører man i England det stolte og formastelige Ord Tolerance nævnes; og ingensteds findes en mere uindskrænket Frihed i Tro og Gudsdyrkelse, ingensteds en mere fordragelig Aand, en mere broderlig Enighed i det borgerlige Liv imellem de mest forskiellige Religionssecter*); ingensteds en mere

*) Dette gielder imidlertid kun om de mere cultiverede Folkeclasser, og selv blandt disse maa man desværre undtage en stor Deel af den engelske

uhindret Leilighed for disse til at udbrede sig og udvikle deres Læresætninger. Denne ædle, menneskelige Aand, der viser sig saa stærk hos det engelske Folk, er et ligesaa hæderværdigt Træk i dets Charakteer, som det er rosværdigt for Regieringen, at den i senere Tider har handlet i Overeensstemmelse med denne Aand, og ikke understøttet den rettroende Intolerance og Lyst til Undertrykkelse og Forfølgelse, der finder Sted i den engelske Kirke, ligesom mere eller mindre i enhver anden Kirke, der er bleven herskende i en Stat.

Naar vi nu finde et Land, hvor Religion og offentlig Gudsdyrkelse under de forskielligste Former ei blot af Regieringen beskyttes, men agtes med Ærefrygt af Alle, fra Regenten til den ringeste Dagleier — hvor Kirkerne, endog ved en i sig selv lidet høitidelig Gudstieneste, og med en Geistlighed, hvis

Kirkes Geistlighed. Hos den engelske Pøbel, ja man kan sige hos hele Almuen, finder man derimod endnu ofte et saa fanatisk Had til Religionssecter, der afvige fra den engelske Kirke, som man ikke i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede skulde vente sig, og ikke vil møde i noget andet protestantisk Land. Det er bekiendt nok, at dette Had og denne sværmeriske Religionsiver, som mange Præster ikke undlade at give Næring, især yttrer sig mod Catholikerne, og at man endnu mod Slutningen af forrige Aarhundrede har seet de forargeligste og mest oprørende Virkninger af den rettroende engelske Pøbels Had til Kiættere.

Lærdom, Moralitet og Gaver til at opbygge Menighederne, ikke have det bedste Rygte, slittigen besøges — hvor Søndagens Helligholdelse endnu er mere end en tom Vedtægt, som endog Almuen troer sig for klog og fornem til at agte — hvor Ingen kan tvinges til at vise udvortes Ærbødighed mod Religionsskikke, og Alle gjøre det: naar vi end videre finde i dette Land, at Kiærlighed til Fædrelandet og Troskab mod Kongen ere almindelige Nationaldyder; at Enighed hersker blandt dets Borgere, og Frihed trives under Lovenes Hegn; at ved Siden af Overdaadighed og Rigdoms Fordærvelse, som dog maaskee i Forhold ikke er større i England, end i andre Lande, blomstre huuslige Dyder og huuslig Lykfalighed der ligesaa frodigen, som næsten almindeligen; og at i et Land, hvor den almindelig herskende Handelsaand nødvendig maa føde Egennytte og Vindesyge, disse Laster dog hverken have kvalt Nationalaand eller Sædelighedsfølelse, men denne endog yttrer sig i en næsten almindelig streng Agtelse for Moralitetens udvortes Former — naar vi betragte alt dette, og tillige betænke, i hvilken unaturlig Overspænding en saa langvarig Krig mod den hele Verden og en saa overordentlig politisk Stilling maa have bragt den engelske Nation — mon vi da vel have Ret til at troe, at dette Folk er saa ugudeligt, at Religion og Christendom ere saa reent forsvundne af dette Land, som Forfatteren af den anførte Verdenskrønike vil antage?

Det er vel ikke saa let, med Sikkerhed at bestemme, hvorledes denne Forfatter vil forklare sit Udtryk: at der i England ingen Christendom findes i Hierterne; thi forstaaer han herved blot de lutherske Dogmer efter den augsburgske Confession, saa har han maaskee Ret i, at mange af Englands Indbyggere antage dem alle, endeel kun faa, og Nogle maaskee ingen af dem; mener han derimod, som af det Følgende synes, at et christeligt Sindelag ikke er at finde hos denne Nation, og at den af Hiertets Religion, eller den, som ved Tro paa Gud leder Menneskет til Erkiendelse af sin Bestemmelse for Evigheden og til det Godes og Rettes Udøvelse i Livet, kun har en livløs Skygge tilovers: da har jeg erklæret, hvor meget jeg troer, han heri tager Feil, og hvor uretfærdigt han bedømmer en Nation, som selv dens Fiender lade vederfares den Ret, at Religionen hos den yttrer en saa kraftig Indflydelse paa det hele Liv, som man vanskeligen i vore Dage vil finde i noget andet Land*).

*) "Det er unegteligt — siger Franskmanden Ferry de St. Constant, der ikke hører til Englands Lovtalere, i hans Bog Londres & les Anglois. Paris 1804 — at Christendommens Grundsætninger yttre deres Virkninger i langt flere Tilfælde i Storbritanien, end i noget andet Land, hvor man mere stræber efter at opnaae Roes for Rettroenhed, end efter at udøve de Dyder, som hvile paa Fornuftens og Menneskelighedens Grundsætninger."

Da der nu efter min Overbeviisning ikke gives nogen sand Religion, uden den, som styrker Menneſket til en Vandel, der er dets høie Bestemmelse værdig, og ingen ægte Christendom, uden den, som yttrer sig i et christeligt Levnet: saa mener jeg, det først maa beviſes, at Kiærlighed, Manddom, Dyd, Fromhed, Redelighed og gode Sæder, tilligemed Agtelse for Religionens udvortes Helligdomme, ere forsvundne hos det engelske Folk, førend man kan have Ret til den Beskyldning, at christelig Tro der ikke mere er at finde. Jeg mener ogsaa, at kun der er Troen bleven til en livløs Skygge, hvor man indbilder sig at Religion bestaaer i Antagelsen af visse menneskelige Lærdomme, hvis Frugter ikke kiendes i Livet, og Gudsfrygt i at udøve udvortes Religionsskikke, uden at yttre nogen Tro paa Gud i sine Gierninger. For at beviſe det engelske Folks moralske Fordærvelse, ved Siden af dets Ugudelighed, hedder det hos Grundtvig: at medens Egennytte, Overdaadighed og Kiødslyst ere herskende hos Englænderne, og medens de falbyde Eder og Ægtekvinder paa Torvene, indbilde de sig at kunne frelse deres Siele ved at efterſige Kirkebønner og give Tiende. Det sidste er vist allermindst deres Tro, som ere mest hengivne til de nævnte Laster, hvilke Forfatteren synes at anvise et udelukkende Hiem i England, skiøndt man ikke behøver at reise saa langt for at finde dem i frodig Trivelse. At Eden ikke holdes i den tilbørlige Helligbed i England, og at derved afskyelige Misbrug

gives Indpas, skal være sandt nok; men dette vil man desværre ogsaa finde i andre Lande, hvor Folket er mindre religiøst, end det engelske, og det bør egentlig kaldes en Irreligiositet hos Regieringen. At Ægtekvinder sælges paa Torvene, er en Skik, som vel maa kaldes en selsom Levning fra Barbariets Tider; men som dog saa sielden udøves (og altid kun af den raaeste Pøbel, som et Surrogat for Ægteskabsskilsmisse) at den neppe bliver noget ubedrageligt Kiendemærke paa Nationens Ugudelighed. Der gives andre Lande — eller rettere, der gives vel intet Land, som kan fritages — hvor Ægtekvinder sælges, uden at føres paa Torvene, og hvor Ægteskabet er vanhelliget nok, skiøndt Manden just ikke kan føre sin Kone til Torvs som et Dyr, med Strikke om Halsen. Mon Forfatteren her kan finde mere Religion og Sædelighed, end i England? — I øvrigt vil det være let, foruden denne, at opdage flere næsten ligesaa underlige Levninger fra Barbariet i den engelske Lovgivning; men man vil dermed ligesaa lidt bevise den engelske Nations Ugudelighed. Hvormeget Barbarie fandt ikke Sted i Middelalderen? — Dog vil Hr. Grundtvig vist ikke drage i Tvivl, at Folk i hiin Tidsalder vare langt mere gudelige end Englænderne ere nuomstunder.

Inden jeg gaaer over til at omtale en af de skiønneste og ædelste Yttringer af den engelske Nations Religiositet, som ogsaa den Stiftelse, hvis Indretning og Fremgang jeg her vil beskrive, skylder sin Tilværelse, vil jeg kun enudn bemærke: at jeg ikke

er uvidende om, at hverken den offentlige Opdragelse (som vel paa en vis Maade i dette Land er national, men derfor slet ikke noget Mønster) eller den geistlige Stands Værdighed og Dueligheb til sit Kald, kunne ansees som fortrinlig virkende Aarsager til, at Religionen holdes i Agt og Hæder i England. Det engelske Folks Religiositet udgior en Deel af dets Nationalcharakteer. Derfor vil man finde, at den yttrer sig mere som noget, Englænderen har af Naturen, end ved Cultur og Opdragelse; derfor har den, uagtet slet Religionsunderviisning i Skolerne, en kraftig Støtte i det huuslige Livs Opdragelse ved Exempler og Grundsætninger; og i Englændernes Ungdomsliv søger man vist ikke med Urette en medvirkende Aarsag til den Agtelse for Religionen, der ogsaa hos de cultiverede Stænder endnu er saa levende og almindelig. Drengebørnene opdrages i England næsten uden Undtagelse, ikke i Forældrenes Hiem, men i offentlige og private Skoler, hvor de overladte til sig selv, tidligen vænnes til Selvstændighed og Selvtænkning, og derimod blive længe ubekiendte med det Følelsen dræbende Verdensliv, og ikke i de umodne Aar indpodes en Verdensklogskab, der saa tidt fører til Falskhed, overflødig Glimrelyst og Tomhed i Hiertet. Ferierne tilbringes altid i Hiemmet, som man sørger for, aldrig bliver Drengen og Ynglingen fremmedt. "Man sørger ogsaa for — efter Goedes Ord — at han bringer sit rene, uskyldige Sind, med alle dets barnlige Egenheder tilbage til sine Skolevenner. Saaledes bevares hos Drengen

hiin kiærlige Inderlighed i Siælen, den religiøse Følelses Helligdom, der saa let forstyrres i en tidlig Fortrolighed med Verden. Sandhedskiærlighed og Oprigtighed, som hans Jævninge i Skolen med Strenghed fordre af ham, lære ham tidlig at overvinde sig selv, og at vende Blikket til hans Indre. Naar da i denne lykkelige Periode den indvortes Verden aabner sig for ham, da aabne sig ogsaa, ved Uskylds Livsvarme, alle hellige og guddommelige Følelsers Spire. Thi i den skiønne Ungdomstid, da Himlen med fuld Klarhed speiler sig i det upletede Sind, behøves der intet Under, for at fylde Menneskets Siæl med det Guddommeliges Glands." Saaledes kan det forklares, at Englænderne kunne, selv med den maadeligste Religionsunderviisning, føre en levende religiøs Følelse fra Ungdommens Paradiis ind i det alvorlige Manddomsliv; og saaledes bliver det ogsaa mere klart, hvorfor Agtelse for Religionens udvortes Udøvelse er saa rodfæstet og saa almindelig hos alle Stænder, at Religionens Værdighed overholdes ligesaa meget, eller mere Menighedernes Andagt, end i Gudstienestens Former. Saa simple disse end ere, saamegen Høitidelighed hersker der dog ved den engelske Gudstieneste; og man tillægger i dette Land Menighedens fromme og opbyggende Exempel et høiere Værd, end Præsternes liturgiske Forretninger*).

*) Man finder det almindeligt hos alle Reisende, der have skrevet over England, at de berømme den

Men vilde jeg vise det engelske Folks Religiøsitet i dens ædelste Skikkelse, og dens mest glimrende Lys: da maatte jeg beskrive de talløse Indretninger til menneskelige Lidelsers Lindring, til Armods Hævaling, til Lasters Formindskning og Forebyggelse, til Arbeidsomheds Befordring, som skylde, ikke Staten eller Regieringen, men frivillig Forening af Borgere til et velgiørende og menneskekiærligt Øiemed, deres Tilværelse. At mange af disse Indretninger ere ligesaa overordentlig store, som mageløs fortræffelige, er bekiendt nok; og ligesaa at mange af dem, uden

Andagt og Høitidelighed, der hersker ved den engelske Gudstieneste. Altid — siger Goede — forsamles hele Menigheden til een Tid, og aldrig seer man enkelte Personer komme i Kirken midt under Gudstieneſten, eller gaae bort inden denne er til Ende. Ingen Lyd afbryder den overordentlig dybe Stilhed. Ved Synet af en til Gudstieneste forsamlet Menighed vil en Fremmed i England finde Udtrykket af from Andagt saa almindeligt, saa levende og saa rørende, som han sielden har seet det i nogen anden protestantisk Kirke. Hvilken Inderlighed i Bønnen! Hvilken Hengivenhed i Troen! Hvilken udvortes Ydmyghed for det høieste Væsen! Enhver, som har været Vidne til disse rørende Yttringer kan ikke andet, end antage dem for et Værk af indvortes Sindelag. I denne Henseende er den engelske Gudstieneste saa opbyggelig og sielsopløftende, at den sielden vil forfeile sin Virkning paa Sindets religiøse Stemning."

Capitaler, blot underholdes ved aarlige Sammenskud. Det bør heller ikke glemmes, at medens i andre Lande de fleste lignende Stiftelser skylde deres Oprindelse en ældre Tidsalder, da Fromhed og Gudsfrygt yttrede sig mere i Kiærlighedsgierninger, end i smukke Declamationer, ere de i England for det meste opstaaede i de nyeste Tider, formeres, udvides og forstørres Aar for Aar, og det i en Periode, da uhørte Byrder trykke Nationen. Det er i den engelske Nations altid redebonne Menneskekiærlighed, i dens høimodige Iver for at understøtte enhver velgiørende Stiftelse, ethvert stort og uegennyttigt Foretagende, enhver gavnlig Indretning, at en herlig Forening af Religion og Patriotisme aabenbarer sig; og uden at røbe enten utilgivelig Ukyndighed, eller lav Partiskhed og uværdig Dadlesyge, kan man ikke frakiende den engelske Nationalcharakteer den Berømmelse, at christelig Kiærlighed, Høimodighed, Velgiørenhed og Følelse for Menneskets Værdighed, høre til dens udmærkede Træk. Mon et Folk, om hvilket dette med Sandhed kan siges, mangler Religiositet — til hvilken Religionslære det end bekiender sig? Eller mon man kan frakiende et saadant Folk store og herlige Nationaldyder, fordi det heller ikke fattes store Feil?

Jeg kommer nu til mit egentlige Formaal, som er at meddele en kort Efterretning om et i England stiftet velgiørende Selskab, hvis Diemed er ligesaa stort og enkelt, som værdigt og ædelt; og hvis Hensigter ikke blot have mødt et almindeligt Bi-

fald, men og en saa kraftig Understøttelse, at det i mindre end 10 Aar har kunnet udbrede sin Virksomhed til alle fire Verdensdele. Dette Selskab, oprettet i London 1804, bærer Navn af det brittiske og udenlandske Bibelselskab (the britiſh and foreign Bible-Society) og dets eneste Formaal er: at fremme Udbredelsen af Bibelens Text paa ethvert Sted i og udenfor Storbrittanien, hvor den enten aldeles ikke er bekiendt, eller hvor der spores kiendelig Mangel paa den hellige Skrifts Bøger, eller hvor der gives Fattige og Trængende, der savne dem af Mangel paa Evne til at anskaffe sig dem. Flere lignende Selskaber vare alt tilforn oprettede i England; men de havde indskrænket deres Formaal til at udbrede Bibelen i de brittiske Riger, eller enkelte af sammes Landskaber. Dette Selskab udvidede sig, ei blot til Europa, men til den hele Jord. Saa stor en Virkekreds det valgte sig, og saa uendeligt det udvidede sine Arbeiders Maal, ved ei at udelukke noget Land, eller noget af Jordens Tungemaal, hvori Skriftens Ord kunde tolkes: saa bevarede det dog tillige en stor og herlig Enhed i dette Maal, ved at indskrænke det udelukkende til at mangfoldiggiøre Bibelens Text, som den Hovedkilde, hvorfra al christelig Religionskundskab maa udrinde; og Selskabet har uden Tvivl derved ogsaa sikkret sig en langt ædlere og mere velgiørende Virkning, en langt videre Udbredelse og kraftigere Varighed, end om det havde forbundet andre sideordnede Hensigter med sit store Formaal. Det har ikke paataget sig at udbrede den christelige

Religion, efter nogen særskilt Troesbekiendelse, men ene ved et Middel, hvis Gavnlighed til det tilsigtede Øiemed enhver Bekiender af den christne Tro, til hvad Religionssect han end hører, maa erkiende, og hvorved den derfor, ligesom med et almindeligt Baand, forener alle Secter til fælles Medvirkning og Deeltagelse i et Forehavende, hvis Øiemed er Christendommens Udbredelse ved det reneste og simpelste Middel. Det synes mig, som enhver, der kan fatte en stor Idee — hans religieuse Tro være hvilken den vil — maa finde noget Stort og Ophøiet i denne Plan, saa enkelt i dens Formaal, og saa overordentlig udvidet i dens Omfang; og Udfaldet viste ogsaa snart, at den i Europa blev modtaget med almindeligt Bifald, og i England med en saa rigelig Understøttelse, som ethvert stort Nationalforetagende i dette Land kan vente sig, og som i faa Aar satte Selskabet i Stand til at virke efter dets Plan endog i flere Verdensdele.

Det er ikke uinteressant at vide den første Anledning til dette Samfunds Oprindelse, for ogsaa i den at spore, hvorledes store Virkninger kunne udspringe af en Kilde, der synes liden og ringe, og hvori Ingen ahnede Spiren til et saa betydeligt Værk. En Præst fra Landet Wales, som var kommen til London, beklagede sig hoiligen for nogle af sine Venner over den Mangel paa Bibler, som fandt Sted i dette Land, og den Trang, som en stor Deel af Folket følte og yttrede til at faae dette Savn afhiulpet. Herved fattede Nogle af denne Præsts

Bekiendte det Forsæt, at faae en Forening bragt i Stand, hvis Hensigt blot skulde være, at skaffe Bibler i det Welske Sprog tilveie for denne Provinds af England. Efterat et saadant Samfund, i Begyndelsen ganske lidet i Antal, havde dannet sig, fandt man, at det kunde være saare gavnligt, at udstrække denne Omsorg for Bibelens Udbredelse til det hele Rige; og snart udvidedes Planen ogsaa til fremmede Lande. Selskabet organiserede sig under Bestyrelse af en Præsident (Lord Teignmouth) 8 Vicepræsidenter, hvoriblandt Biskoppen af London og 3 andre Biskopper, en udvalgt Commission af 36 Medlemmer, 3 Secretairer og en Skatmester. I de vedtagne Love bestemtes: at ligesom Selskabets almindelige Formaal skal være, at befordre en større Udbredelse af Bibelens Text, saa skal de Bibler, som det i Storbrittanien lader komme ud blandt Folket, blot være den authoriserede Oversættelse, uden noget Slags Anmærkninger eller Forklaringer. Endvidere: at enhver, som tegner sig for et aarligt Bidrag af en Guinee, er Medlem af Selskabet, enhver, som giver 10 Guineer paa engang til Selskabets Fond, er Medlem for Livstid, og enhver, som giver et aarligt Bidrag af 5 Guineer, er en af Selskabets Bestyrere, kan møde og give sin Stemme ved Commissionens Forsamlinger; at af denne Commissions 36 Medlemmer skal 6 altid være Udlændinge, bosatte i eller omkring London, og af de øvrige skal Halvdelen høre til den engelske Kirke, Halvdelen til andre christelige Religionssecter; at

enhver Præst, hvad enten han hører til den engelske Kirke eller ikke, er berettiget til, at give sin Stemme ved Commissionens Møder; at ethvert Medlem er berettiget til, med Commissionens Tilsyn, at kiøbe Bibler af Selskabets Forraad og til dets Priser, der skulle være saa lave, som mulig; med mere til Selskabets Indretning henhørende, hvoriblandt ogsaa, at det aarligen holder en almindelig Forsamling den første Onsdag i Maimaaned.

Allerede i det første Aar af Bibelselskabets Tilværelse, blev dets Plan optaget med stort Bifald, og fandt en meget ivrig Understøttelse i alle tre brittiske Riger. Det begyndte med Intet, og ved det første Aars Slutning havde det alt modtaget i aarlige Bidrag, i Gaver og ved indsamlede Collecter, en Sum af 5592 Pund Sterling. Ligesom til disse Collecter en ei ubetydelig Sum (573 Pund Sterling) var sammenskudt allene af Indbyggerne paa Øen Anglesey i Nord-Wales, hvoraf den største Deel leve i meget tarvelige Kaar*); saaledes saae man i den følgende Tid Iveren for at understøtte Bibelselskabets Bestræbelser at stige saa høit, at

*) En Præst i Nord-Wales skrev herom d. 22 Febr. 1805: "Der er Ingen blandt vort fattige Folk, som vil leve eller døe, uden at have bidraget sin Skiærv til at fremme saa berømmelig en Hensigt. Deres Iver for den gode Sag overgaaer Alt, hvad jeg tilforn har været Vidne til. Vi have endog ved adskillige Leiligheder anseet os forpligtede til at indskrænke deres Gavmildhed, og kun tage Halvdelen af hvad de tilbøde at give."

endog Børn og Lærlinge i mange Skoler, Opdragelsesanstalter, Arbeidshuse og Søndagsskoler giorde Sammenskud, som de sendte til Selskabet. Heller ikke varede det længe, inden Selskabets Plan blev bekiendt udenlands, og inden dets Virksomhed ogsaa havde udbredt sig i fremmede Lande. Alt i Aaret 1804 dannede sig, efter dets Mønster, et Bibelselskab i Nürnberg, hvilket det engelske Selskab understøttede, og med hvilket et Samfund i Schweitz forenede sig, da Armod og aftagende Velstand i dette Land ikke tillod, der at iværksætte Oprettelsen af et eget Selskab. Det er mærkeligt, at endog blandt Catholiker i Tydskland vandt det engelske Bibelselskabs Plan Opmærksomhed og Bifald, uagtet almindelig udbredt Bibellæsning hidtil har været stridende mod den catholske Kirkes Grundsætninger. En catholsk Præst i Schvaben udtrykte i et Brev til Hr. Steinkopf, tydsk Præst i London og en af Bibelselskabets Secretairer, paa en virkelig rørende Maade sin Glæde over denne Stiftelses ædle Hensigt, og Spørsmaalet, om det endnu er Catholikerne forbudet at læse Bibelen? oplyser han saaledes *):

*) Dette Brev af 18 Oct. 1804, læses i First Report of the british and foreign Bible-Society for the y. 1805. p. 35, og er et af de interessante Actstykker, ikke blot til Selskabets Historie, men til Kundskab om Christendommens nærværende Tilstand i saa mange Lande og Egne i og uden for Europa, af hvilke en betydelig Deel

„Det Trientske Concilium har allene fastsat: indiscriminata lectio Sacræ Scripturæ interdicta est. Vel underrettede Catholiker have altid blot taget dette i den Mening: at ikke alle Bibelens Bøger uden Forskiel skulde gives den almindelige Mand i Hænderne, og det med særdeles Hensyn til nogle Bøger i det gamle Testament. Desuden har dette Forbud aldrig været anseet som forbindende for det hele Samfund af catholske Geistlige i Tydskland; men saa meget er vist, at alle blinde Stivtroende (bigots) i vor Kirke have allevegne udspredt den Mening, at det var Lægfolk aldeles forbudet at læse Bibelen; og denne Fordom er desværre dybt indgroet, og herskende hos den største Deel af Folket. Imidlertid er der nuomstunder mange af vore Geistlige, baade i Schvaben og Baiern, som ivrigen anbefale Bibelens, især det nye Testamentes Læsning, og gjøre Alt hvad der staaer i deres Evne for at befordre den." Det varede heller ikke længere, end til det følgende Aar (1806), at man saae et Bibelselskab oprettet i Regensburg, hvis Hensigt gik ud paa at lade trykke og uddele blandt Fattige det nye Testamente efter en god catholsk Oversættelse — en Begivenhed, der vil blive mærkværdig i den catholske Kirkes Historie.

findes trykte som Tillæg til enhver af disse aarlig udkommende Reports, eller Beretninger om Bibelselskabets Foretagender.

Det kan ikke være mit Øiemed, at følge det engelske Bibelselskabs Udvidelse Aar for Aar. Enhver vil kunne skiønne, hvormeget det alt har virket til Udførelsen af dets Plan, ved at giennemløbe en kort og almindelig Oversigt over dets nærværende Tilstand og de vigtigste Foretagender, hvormed det har været sysselsat, fra Selskabets Stiftelse indtil dets aarlige Møde i Mai 1812.

I de brittiske Riger har det virket deels ved at besørge og bekoste Trykningen af et stort Antal Bibler i forskiellige Sprog til Uddeling saavel i de engelske Stater, som udenrigs, og ved at lade disse uddele, enten aldeles frit, eller til meget lave Priser i alle fire Verdensdele; deels ved at understøtte andre lignende Selskaber i Storbrittanien (f. Ex. det irlandske Bibelselskab i Dublin og Bibelselskabet i Cork) med Penge og Bibler; deels ved at give Anledning til, at en Mængde mindre Selskaber have dannet sig i England, i den Hensigt ved aarlige Bidrag at understøtte Hovedselskabet. Allene i eet Aar, fra Mai 1811 til Mai 1812 stiftedes i forskiellige engelske Stæder 53 saadanne Hielpeselskaber, hvis Bidrag i dette Aar udgiorde fra 20 indtil 1600 Pund Sterling; og det hele Antal af disse mindre Bibelselskaber beløb sig i Aaret 1812 til 88, adspredte i alle tre brittiske Riger. Det er besluttet, at ethvert saadant Hielpeselskab kan erholde Bibler for den halve Sum af dets aarlige Bidrag, beregnet efter Oplagsprisen; og alle disse mindre Selskaber ere opmuntrede til, hvert i sin Kreds, at undersøge

hvorvidt der findes Mangel paa Bibler iblandt Almuen, og hvorvidt der hos denne spores Lyst til at eie og skaffe sig Bibelen; samt at befordre Salget af Selskabets Bibler blandt den mere trængende Folkeclasse til en meget lav Priis, saasom Halvdelen eller Fierdedelen af Oplagspriisen. Selskabet har troet, og det vist med Grund, at hvor Almuesfolk ville kiøbe Bibelen til en meget taalelig Priis (f. Ex. den hele Bibel paa Engelsk i Octav, indbundet i Kalveskind for 4 Shilling, som er to Trediedele af Oplagspriisen) bør den hellere sælges, end reent skienkes dem; fordi Bogen, naar de have kiøbt den, om end for nok saa ringe en Priis, altid vil holdes mere i Hævd, end naar de have faaet den for intet; og fordi Selskabet ved de saaledes indkomne Penge vil sættes i Stand til at udvide sin Virkekreds saameget mere. — Desuden har Selskabet giort det til Lov, at ethvert Medlem, eller Enhver, som har tegnet sig for et aarligt Bidrag af en Guince, har Rettighed til hvert Aar at kiøbe Bibler for 5 Guineer, til de nedsatte Priser, der udgiøre omtrent to Trediedele af Oplagspriserne.

I det engelske, welske, gaeliske og irlandske Sprog har Bibelselskabet ladet trykke forskiellige Oplag, saavel af heleBibelen, som af det nye Testamente, hvilke det her er ufornødent at opregne. En Udgave af det nye Testamente i det manske Sprog, eller det som tales paa Øen Man (manks dialect) forøger endnu disses Antal. End videre har det be-

kostet og i England ladet trykke Udgaver af Bibelen og Testamentet i det fransk, spansk, portugisisk, italiensk, tydsk, og hollandsk Sprog, samt det nye Testamente paa dansk, hvoraf 5000 Exemplarer, til Brug for de danske Krigsfanger, tryktes i London. Saa har Selskabet ogsaa i England besørget en Udgave af hele Bibelen paa Arabisk, af det nye Testamente paa Gammel- og Ny-Græsk, trykt jævnsides, og af Johannes Evangelium paa to amerikanske Stammers Sprog (Mohawk og Esquimaux). I det Hele beløber sig Antallet af Exemplarer i de forskiellige Udgaver af Bibelen, som Selskabet i England selv, i en Tid af omtrent 8 Aar, har ladet trykke paa forskiellige Sprog, til 140,415 Bibler og 291,524 Testamenter. (Denne Angivelse naaer imidlertid ikke længere, end til 31de Marts 1812). Hvor meget dets Virksomhed har tiltaget, kan sees deraf, at af dette Antal vare over 105,000 Exemplarer af Biblen og Testamentet trykte allene i det sidste Aar af dette Tidsrum, eller fra Marts 1811 til Februar 1812.

Men hvad det engelske Bibelselskab har virket inden for det brittiske Riges Grændser i Europa, er kun den mindre Deel af dets Foretagender. England er en ubetydelig Plet imod den hele Verdens Kreds, som Selskabets Plan og Virksomhed omfatter med en ligesaa stor Iver, og en ligesaa menneskekiærlig Deeltagelse, som dets Medlemmers Fædreland. Man kan ikke uden Forundring overse,

hvor vidt det i saa faa Aar har udstrakt sine Forbindelser, og hvormeget det, saavel ved egen Virksomhed og Understøttelse, som ved Exempel og Opmuntring har kunnet udrette i et kort Tidsrum. Det kan vist ikke negtes, at den ypperlige Grundsætning, Selskabet har antaget: at gjøre det Gode, imedens man kan, og ikke udsætte den Hielp, som kan ydes, til en anden Dag, har bidraget meget hertil.

I Europa har en af de vigtigste Virkninger af det brittiske Bibelselskabs Bestræbelser været Oprettelsen af lignende Selskaber i forskiellige Lande, hvilke det alle rundeligen har understøttet. Af disse maa først nævnes det forhen omtalte tydske Bibelselskab, stiftet i Nürnberg, og siden forflyttet til Basel. Dette Selskab har, tildeels med Understøttelse af det brittiske, i disse Aar bekostet et Oplag paa 5000 Exemplarer af det protestantiske nye Testamente paa Tydsk, tre Oplag af hele Bibelen, trykt med staaende Skrifter, et Oplag af den franske protestantiske Bibel i Stereotyp-Plader, støbte i England, to Udgaver af det nye og een af det gamle Testamente for Indbyggerne i Graubündten i deres egen Dialect og en Udgave af det nye Testamente paa Italiensk. I Berlin oprettedes 1806 et Bibelselskab, som, understøttet af det brittiske Selskab og Kongen af Preussen, har besørget en Udgave af den bohmiske Bibel for Protestanterne i Bohmen og Schlesien; og da Oplaget af 3000 Exemplarer

fandtes meget utilstrækkeligt til at afhielpe Mangelen paa Bibler i Bøhmen og Mähren, har det brittiske Selskab ved en ny Gave af £00 Pd. Sterl. sat det i Stand til at besørge en Udgave af den bøhmiske Bibel med staaende Skrifter. Dette Selskab har endvidere besørget Udgaver af den polske Bibel paa 8000 Exemplarer og den lithauiske paa 3000 Exemplarer, hvilke Foretagender det brittiske Selskab har understøttet med 1500 Pund. Ligeledes har det i de seneste Aar understøttet det evangeliske Selskab i Stokholm med 1350 Pund til et betydelig Oplag af Bibelen i det svenske og en Udgave af det N. Testamente i det lappiske Sprog, hvoraf det brittiske Selskab ogsaa har ladet uddele 1000 Exemplarer i det norske Lapland. Et i Åbo oprettet Bibelselskab for Finland har det brittiske Selskab understøttet med 500 Pund, og den russiske Keiser med en lige stor Sum, til Bibelens Trykning i det finniske Sprog. Hvor stor Trang dette Land havde til en saadan Stiftelse, kan man skiønne deraf, at skiøndt 1,300,000 Mennesker tale det finniske Sprog, var det kun med megen Møie at man kunde faae et complet Exemplar af den finniske Bibel tilkiøbs, da den paa ny skulde udgives.

Et andet Land, hvor Mangelen paa Bibler var ligesaa stor, og hvortil derfor ogsaa det brittiske Selskab særdeles har henvendt dets velgiørende Opmærksomhed, var Island. Underrrttet ved dets Correspondenter i Kiøbenhavn og Island om, hvor høiligen dette Land trængte til at forsynes med

en ny Udgave af den hellige Skrift, og hvor velkommen en saadan Gave vilde være for dets fattige og gudfrygtige Indbyggere *), besluttede Selskabet ikke allene i Aaret 1807 at lade et Oplag paa 2000 Exemplarer af det islandske Ny Testamente, som et Samfund i Danmark bekostede, for dets Regning forøge med 3000 Exemplarer; men endog at besørge et Oplag paa 5000 Exemplarer af hele Bibe-

*) I to Breve, der findes i Tillægget til Bibelselskabets tredie Beretning for Aaret 1807, hedder det om Island: Bøger trykkes nuomstunder ikke mere i dette Land, da Bogtrykkeriet ei er i Stand; og dog er Læselysten saa stor, at man endnu afskriver Bøger paa Island. Skiøndt dette Land, med omtrent 47,000 Indbyggere og 305 Sognekirker, ingen lønnede Skolelærere har, findes der neppe een blandt hundrede, over tolv eller fiorten Aar, der ikke kan læse, og meget faa, der ei kunne skrive. Islænderne ere i Almindelighed meget religiøse, og Bibelen hører, tilligemed deres Sagaer og Eventyr, til deres kiæreste Læsning; ligesom det og er almindelig Skik der paa Landet, at huuslige Andagtsøvelser, ved hvilke Bibelen og andre gudelige Bøger oplæses, holdes i enhver Familie om Vinteren fra Michelsdag til Paaske. Imidlertid var Manglen paa Bibler i Aaret 1807 saa stor paa Island, at man neppe vilde kunne finde 40 eller 50 fuldstændige Exemplarer paa hele Øen, og man kunde reise hele Landet om, uden at finde et eneste Exemplar, som var at faae tilkiøbs.

len paa Islandsk trykket i Kiøbenhavn, foruden andre 5000 Ex. af det nye Testamente allene. Hertil gav det brittiske Selskab strax 500 Pund Sterling, hvortil Bibelselskabet i Edinburg endnu lagde 100 Pund*). Det islandske nye Testamente udkom i Kiøbenhavn 1807, og de fleste Exemplarer bleve endnu i dette Aar opsendte til Island. 500 Exemplarer, som det brittiske Selskab havde bestemt Biskoppen paa Island til Uddeling, vare blevne tilbage i Kiøbenhavn, da denne vor Hovedstad, ved et uhørt og skændigt Overfald af en engelsk Krigshær, næsten værgeløs, blev overgivet til en Beleirings Rædsler og et gruesomt Bombardements skrækkelige Ødelæggelse. Truffet af flere engelske Bomber, brændte ogsaa Huset, hvor Exemplarerne af det islandske Testamente giemtes, næsten af indtil Grunden; men en besynderlig Skikkelse af Forsynet vilde, at hvad der var et Værk af brittisk Ædelmodighed, ikke skulde forgaae ved den engelske Regierings Gruesomhed. Den Deel af Huset, hvor de indpakkede Exemplarer af det nye Testamente stode i Forvaring, skaanede Luerne med en ligesom synlig Ærbødighed for en Eiendom, der havde dobbelt Hellighed. Der vil gives Mange, der anse dette, for hvad de i deres Sprog kalde et ubetydeligt Tilfælde; men der vil ogsaa være de, hvis Hierte røres af det, som med sin naturlige Grund ligner en Undervirkning, eller en usædvanlig Aabenbaring af Begivenhedernes høiere Styrelse; derfor har jeg ogsaa her villet bevare Erindringen

*) I alt stiger Omkostningerne ved dette Oplag af den islandske Bibel til over 1200 Pund.

om denne Tildragelse. — Den islandske Bibel, som det brittiske Selskab lader trykke i Kiøbenhavn, og som allerede over et Aar har været under Pressen, vil i Vinter blive fuldendt, og til Foraaret sendt over til Island og der uddeelt ved den af Selskabet dertil Beskikkede, som er den skotske Præst Hr. Henderson, der siden Aar 1812 har med vor Regierings Tilladelse opholdt sig i Kiøbenhavn for at bestyre Trykningen af den islandske Bibel. Ligesom denne Lærde under hans Ophold i Danmark har beriget vor Litteratur med en kritisk Afhandling paa engelsk over Hans Mikkelsens nye Testamente, saaledes kan man ogsaa vente sig fra ham en almindelig Historie af de danske og svenske Bibel-Oversættelser.

Foruden de anførte Bibelselskaber i Basel, Berlin og Åbo, har man ogsaa seet lignende Selskaber stiftes i Estland og Liftland, hvilke det brittiske Samfund har understøttet med 1000 Pund St. til Trykningen af det N. Testamente i disse Provindsers Sprog. Man regnede, at her levede over 400,000 Familier, der ikke eiede en Bibel, skiøndt i de sidste 40 Aar næsten enhver har lært at læse*). End,

*) Efter de seneste Efterretninger (August 1813) er i denne Sommer Bibelselskaber oprettede i Dorpat, Mitau og Riga, og et Selskab, stiftet i Reval 1807, er bleven fornyet og indrettet efter samme Mønster, som det russiske i Petersborg. Der findes i Estland omkring Dorpat et Landskab, hvor henved 106,000 Mennesker tale en ganske

videre har det brittiske Bibelselskab bekostet de fornødne Materialier til Trykningen af det N. Testamente paa Tyrkisk, med hvilken Oversættelse nogle Missionairer, som et Selskab i Edinburgh har udsendt til Karass ved det caspiske Havs Bredder, ere sysselsatte; det understøtter Udgaven af det N. Testamente i det Kalmukkiske Sprog, hvorpaa Præsterne ved Brødre-Menigheden i Sarepta arbeide; og det har tilsiaaet en Gave af 500 Pd. til Bibelens Trykning i det ungerske og slavoniske Sprog.

En af de største og vigtigste Virkninger af det engelske Bibelselskabs Bestræbelser maa jeg her endnu omtale, uagtet den er senere end det Tidspunkt, hvor de Efterretninger, jeg har kunnet samle om Selska-

egen Dialect af det estlandske Sprog (hvilket igien ansees for beslægtet med det finniske); og det er mærkeligt, at Ingen veed Aarsagerne til, at denne særskilte Dialect midt i Landet har dannet sig. Man har i den to Udgaver af det nye Testament, men den sidste er trykt for 90 Aar siden; og der findes derfor endog Præster, som ikke eie Testamentet. I det Hele er Estland blandt alle protestantiske Lande det, som har været mest forsømt med Hensyn til Bibelens Udbredelse; skiøndt den estlandske Bibeloversættelse, skal være en af de bedste i Europa. (Uddrag af et Brev fra Hr. Paterson, der paa det engelske Bibelselskabs Vegne opholder sig i Rusland. Missionary Magazine. Vol. 18. Edinburgh. Sept. 1813.)

bets Foretagender, slutte. Rusland, dette uhyre Rige, hvor 40 til 50 Millioner Mennesker af alle Troesbekiendelser leve forenede under een Herscher, kunde ikke undgaae Selskabets Opmærksomhed, eller være udelukt af dets Virkekreds. Ved en af dets Medlemmer, Hr. Paterson, der giorde en Reise til dette Land, i den Hensigt at arbeide for Selskabets Maal, udbredtes i Ruslands Hovedstad Kundskab om det brittiske Bibelselskabs velgiorende Hensigter, og Lyst til at følge dets Spor. Sagen fandt her, ligesom i alle Lande, stort Bifald, og blev kraftig understøttet af den russiske Minister for Gudsdyrkelsen, Prinds Alexander Golizyn. Forslaget til et Bibelselskabs Oprettelse for Rusland og til Vedtægter for dette Selskab, erholdt den 6te Dec. 1812 Stadfæstelse ved en keiserlig Ukase; og den 23de Januar 1813 aabnedes dette Selskab med et høitideligt Møde i Prinds Golizyns Huus i Petersburg, hvori man saae Folk af alle Stænder og Troesbekiendelser og af mange forskiellige Nationer at tage Deel. Man saae her den græske Kirkes Metropolitan, Overhovedet for den catholske Kirke og den øverste lutherske Geistlige i Rusland; her vare Græsk- og Romersk-Catholske, Armeniere, Lutheranere, Calvinister, og Folk af næsten alle christelige Secter forsamlede; Alle vare besiælede af bröderlig Enighed, og Alle, giennemtrængte af en og samme Aand, glemte her enhver Forskiellighed i Religionsmeninger og følte med lige Varme for det fælles Maal, der havde forenet dem: Christendommens Udbredelse

giennem den hellige Skrift. Det Petersburgske Bibelselskab, hvis Præsident Prinds Golizyn blev, organiserede sig omtrent paa lige Maade som det brittiske; men indskrænkede sig til at fremme Bibelens Bekiendtgiørelse i alle øvrige Tungemaal, der tales af Ruslands Nationer, det russiske undtaget; fordi Bibelens Trykning i dette Sprog er overdraget udelukkende til den russiske Geistlighed. Allerede et Par Maaneder efter havde dette Selskab en Fond af 62,000 Rubler, hvortil ogsaa det brittiske Bibelselskab bidrog ved en anseelig Gave. Keiser Alexander tilkiendegav ikke allene Præsidenten og Selskabet sit Bifald; men forlangte ogsaa, at hans Navn maatte blive indskrevet som en af dets Medlemmer, og forsikrede det en Gave af 25,000 og et aarligt Bidrag af 10,000 Rubler.

Det vilde være for vidtløftigt at opregne alle de Arbeider og Bestræbelser til den hellige Skrifts Udtolkning i asiatiske Tungemaal og dens Udbredelse blandt Indiens mangfoldige Nationer, som Selskabet har foranlediget og understøttet med Penge. Det maa være nok at anføre, at det har Tid efter anden anvendt over 13,000 Pund til dette Øiemed, at indtil Aaret 1812 vare for Selskabets Regning større og mindre Dele af Bibelen oversatte i 25 asiatiske Sprog (hvoriblandt ogsaa Samskrit og Chinesisk) og tildeels trykte eller under Pressen*); og

*) I Alt var imod Slutningen af A. 1812 ved det brittiske Bibelselskabs Omsorg, og ved de med det

at det desforuden med betydelige Gaver har understøttet et indisk Bibelselskab, stiftet i Calcutta i Februar 1811, hvor ogsaa et Bibliothek af Bibel-Oversættelser er bleven oprettet.

Endelig har Virkningen af Selskabets Foretagender ogsaa yttret sig med stor Indflydelse i Nordamerica, hvor, efter det brittiske Samfunds Mønster, ikke mindre end 20 lignende Selskaber have dannet sig i forskiellige Stæder; af hvilke de fleste have modtaget Understøttelse, deels i Penge, deels i Bibler, af det brittiske Bibelselskab, hvis Afsødninger de alle kunne ansees at være.

Hvo vil undres over, efter at have overskuet den store Mark, som dette Selskab har valgt til sin Virksomhed, og de mange betydelige Foretagender, som det i saa kort et Tidsrum har udført, at disse ogsaa have krævet store Pengesummer? Selskabets Udgifter have i 8 Aar tiltaget fra 691 Pund, som de beløb sig til i det første Aar, der endte d. 31 Marts 1805, til 32,419 Pund, som de udgiorde i det sidste Aar 1811—1812. Derimod vare dets Indtægter i dette Aar 43,500 Pund, og det har hidtil endnu altid havt et aarligt Overskud. I Alt har dets Udgifter i disse 8 Aar beløbet sig til 113,416 Pund Sterling, eller over 452,000 Rdlr. Species.

forenede Selskaber i forskiellige Lande, hele Biblen, eller Dele af samme bekiendtgiort i 23 europæiske, 25 asiatiske og 2 americanske Sprog.

Dette maa være nok til Efterretning om en Stiftelse, hvis Plan og Formaal er af den Beskaffenhed, at dens Tilværelse, Indretning og Foretagender maa interessere den christelige Religions Venner i alle Stater og Lande, og som jeg derfor har anseet for en Gienstand, der ikke heller burde være os fremmed og ligegyldig, saameget mere, som Selskabets Virksomhed ogsaa har strakt sig til de danske Stater. Ligesom jeg troer, at den Fremgang, dette Selskab har havt, den Kraft og Iver, hvormed det af Høie og Lave, Rige og Fattige er bleven understøttet, kan være et Beviis for, at Religionen har mange Venner blandt den engelske Nation: saaledes troer jeg ogsaa, at Reenheden og Simpelheden i Selskabets Formaal maa sikkre det almindeligt Bifald og Agtelse, ligesom Gavnligheden af dets Virksomhed maa være indlysende for enhver, der tilskriver den christelige Religion en velgiørende Indflydelse paa Menneskeslægtens Held. Her er ikke Tale om Udbredelse af Religionssecters Meninger og Læresætninger, der i deres afvigende Former ofte have skiult en Deel af Christendommens Herlighed; men her er Talen om at mangfoldiggiøre og udbrede over den hele Jord de Bøger, der indeholde den christelige Religions ene Hovedkilde (thi som den ene maa være i Skriften, saa maa den anden være i den levende, giennem Tiderne forplantede Tro); og hvorledes end Christendommen i forskiellige Skikkelser har udviklet sig, og paa forskiellige Maader har virket paa Hierterne og giennemtrængt Aanden: saa

kan dog dens evige og uforanderlige Væsen ingen-andensteds være at finde, end i de hellige Skrifter, hvori den christelige Læres Sandheder først ere aabenbarede. At fremme disses Udbredelse blandt alle Verdens Folkeslægter, er et stort og herligt Formaal, hvortil alle Christendommens Bekiendere, til hvad særskilt Sect de end høre, maa føle sig kaldede at medvirke.

Jeg holder for, ikke at kunne slutte disse Blade bedre, end ved følgende Yttringer i en af de aarlige Beretninger fra det brittiske Bibelselskabs Commission: "Fritagelse for de sørgelige Ulykker, som ved Forsynets Beskikkelse have hiemsøgt andre Nationer, opfordrer os til Taknemmelighed mod det høieste Væsen, ved hvis Haand alle Begivenheder styres, og er en Grund mere til at forøge vor Forpligtelse, at stræbe efter at udbrede Guds Ære ved at fremme de hellige Skrifters Udbredelse. De seneste Aars Tildragelser maa giøre denne Tanke end mere levende hos os. Den Forudsætning kan ikke kaldes udsvævende, at blandt de mange tusinde Ulykkelige, der have lidt ved Krigens Elendigheder, uden at have taget virksom Deel i den, ere der ikke faa faa, som Bibelen, hvormed de ved Selskabets umiddelbare Omsorg eller middelbare Indflydelse ere blevne forsynede, have skienket den eneste Trøst i Fortvivlelsen. Men endog kun nogle faa Exempler paa en saadan Virkning, hvad enten vi see hen til Fængsler, eller Sygehuse eller Krigens talløse Elendigheder, eller til saa mange andre Ulykker, der fordre Religionens

Trøst, vilde skienke Selskabet en rigelig Giengieldelse for den Møie og de Midler, det herpaa har anvendt. Men Giengieldelse er ikke Selskabets Diemed — at prædike Evangeliet for de Fattige og at læge de sønderknuste Hierter, var den Herres eneste Syssel paa Jorden, som vi alle bekiende os at ville efterfølge; og denne Bekiendelse indeholder i sig selv den Forpligtelse, hvilken dette Selskabs Medlemmer have følt og erkiendt: at bidrage til at udbrede over den hele Jord de Skrifter, i hvilke hans Lære er nedlagt.

Det er til Hæder for dette Land, at saamange Selskaber der have dannet sig, i den Hensigt at forsyne den fattige Almue med den hellige Skrifts Bøger; men det er til særdeles Hæder for det brittiske og udenlandske Bibelselskab, at dets Virksomheds Kreds er ubegrændset; at det allerede har udstrakt den fra Island til det gode Haabs Forbierg og Van Diemens Land, fra Indostan og det caspiske Havs Bredder til Buenos Ayres og Nordamerikas Indsøer; og at dets Bestræbelser gaae ud paa at udbrede den sande Gudskundskab blandt fremmede Folkefærd, de være nære eller fierne, de være Christne, Muhammedanere eller Hedninger. Den Kappelyst, det ved sine Foretagender har vakt paa Fastlandet, og den Virksomhed, det har fremkaldt baade hiemme og udenlands, bevidner det Værd, som ligger i dets Exempel, og den Kraft, som dets Indflydelse har til at frembringe Virkninger, der ere af den høieste Vigtighed for Christendommen."

Indbydelse
til at levere Bidrag til en Samling af Folkesange.

Blandt Midlerne til et Folks Forædling har man med Grund regnet gode Folkesange, som et af de vigtigste. Morten Luther sætter Musicam næst efter Theologiam, og siger, at Sorger og fristende Tanker flye for Sangen. En berømt Skribent siger: „giv mig Raadighed over et Folks Sange, og jeg skal gjøre af det alt, hvad jeg lyster.“ — Hvor stor Indflydelse Homer og andre Digtere have havt paa Græker og Romere, er bekjendt nok. Men hvorfor hente Exempler saa langt tilbage i Tiden? Hvo læser Thaarups: „Du Plet af Jord o. s. v.“ uden at bevæges, og hvo synger den uden at opflammes af den ædle Lue, af hvilken vort Lands fordums Helte brændte?

Et Menneskes Sange have vist stor Indflydelse paa hans Tænke- og Handlemaade. De indprente sig hans Hukommelse, vække ved Melodiens Kraft hans Følelser, og ere saaledes hans bestandige Ledsagere, ved Arbejdet og i ledige Timer, i alvorlig Eensomhed og muntre Forsamlinger. Hvad der er Tilfældet med Individet, er ogsaa Tilfældet med en Samling af Individer, med en Nation. Er det nu vist, at en Nations Sange have megen Indflydelse paa dens Charakteer, saa er det ligesaa vist, at man ikke maa lade det mangle paa gode Nationalsange, naar man vil have en god Nationalcha-

rakteer. Vi have i vort Sprog et ikke ubetydeligt Antal af Sange, der kunne tjene til denne Hensigts Opnaaelse; men de ere tildeels gamle og glemte, tildeels adspredte og ubekjendte, tildeels fortrængte af slettere men nyere Arier.

Det staaer virkeligt, for nærværende Tid, omtrent lige slet til med Sangen i Paladset og i Hytten. Blandt de finere Klasser hører man jo sjeldent andet end meningsløse Theaterarier *), franske Equivoquer **) eller rasende svenske Drikkeviser ***), vel endog saadanne, der kalde sig Glædens Sange men ere Vellystens ****). Vi behøve jo blot at eftersee en af vore nyere Visesamlinger. Blandt en tallös Mængde af ovenomtalte Arier, finde vi maaskee nogle faa gode Sange *****), der dog ligesom nyttige Urter kvæles af den Mængde Ukrud, der omgiver dem.

*) F. Ex. I Ungdoms Aar, at skinsyg være ꝛc.
Ild var min Barm ꝛc.
Ved Morgenrødens første Skjær ꝛc.

**) F. Ex. Je quitte la montagne etc.

***) F. Ex. Snart er din Ungdomstid forsvunden ꝛc.
Når jag bäras ur mit Huus ꝛc.

****) F. Ex. Os Elskovs hulde Skaberinde ꝛc.
Skaal for hver Glut, hvis hulde Smiil ꝛc.
og utallige andre der lære os reent at rende efter Livet April, og naar da Døden gjør Ende paa Vellyster, skal der spilles paa vor Grav Puk, Mariage, Hantej, Gnav.

*****) Bedre at leve blandt iiskolde Bjerge ꝛc.
Hvor saare lidet hør dertil ꝛc.

Blandt Almuen hører man sjeldent eller aldrig andet end de elendige selvgjorte Soldatervise, eller de endnu elendigere, i Hadersleb fabrikerede i dette Aar trykte, Gadevise. Stundom har vel ogsaa en eller anden god Sang forvildet sig i dette Selskab; men er da næsten ukjendelig, deels formedelst den fryatelige „Melodunte," den har faaet af Visekræmmerne, deels ogsaa formedelst de talløse Trykfejl*) og andre smilde Forandringer Fabrikanten i Hadersleb har tilladt sig.

Det er saaledes vanskeligt at afgjøre, om de højere eller lavere Stænder ere bedst forsynede med slette Viser. Dog ere de første i denne Henseende langt bedre faren; thi de have det i deres Magt at vælge, og blandt det Meget som hvert Aar udkommer, er dog altid noget Lidet, som er godt. Med de lavere Folkeklasser er det derimod en anden Sag. De synge de Viser, som Visekræmmerne give dem i

*) Til Exempel kan tjene, at i et saadant forvanskket Exemplar af den bekjendte Vise: Bedste Pige see paa mig, uden Skulen, uden Svig ꝛc., hvor Elskeren siger til sin Pige, at han ei kan vide, hvilken Talisman hun har, er dette Talisman gjort om til Talemaad. Redakteuren kan have Ret i, at hans Publikum ikke veed hvad en Talisman er; men dette kan dog forklares det; hvorimod Talemaad er aldeles uforklarligt i den Forbindelse, hvori det staaer.

Hænderne, kunne ikke vælge, og om de kunde det, da have de ikke Meget at vælge iblandt. Bunkeflods Spindeviser, Hempels 25 udvalgte Almuesange, og Mønsters Almuesange (den eneste og derfor bedste Samling vi have i sit Slags) ere her tillands, foruden de ovenmeldte Haderslebere, de eneste, som det har staaet i Almuens Magt at forskaffe sig. Jeg troer at Frimann og Zetlitz skal have udgivet Sange for Almuen; men skjøndt det ikke har været mig muligt at faae dem at see, formoder jeg, at de indeholde for meget, der er Eget for Norge, til at være aldeles passende for den danske Almue. Jeg troer altsaa endnu bestandigt, at Almuen mangler gode Sange. At man har indseet og villet afhjelpe denne Mangel, derpaa er Sangbogen for Haandværksstanden et talende Bevis. Det samme gjelder om Hr. Biskop Hjorts Sangbog for Soldater, af hvilken det synes man torde love sig meget til Soldatens Forædling. Vist er det, at det er beundringsværdigt, hvorledes een Mand har kunnet forfatte saa mange Sange af eet Slags og i saa kort en Tid. Men en sørgelig Erfaring lærer, at Soldaten sjeldent eller aldrig synger disse Sange. Have de nogen Skyld deri, da er det maaskee, fordi de ligne hinanden vel meget, og moralisere en Smule mere end Soldaten er for at høre. Maaskee kan ogsaa den Omstændighed, at her ere saa mange samlede paa eet Sted, betage hver enkelt sin Interesse, og den Maade, hvorpaa den er bragt i Soldatens

Hænder, gjøre, at han maaskee sætter mindre Pris derpaa, da han maaskee anseer den med samme Øjne, som de Forholdsregler, der ellers gives ham, som noget, der hører med til Soldaterlivets Byrder og Besværligheder. Dertil kommer, at en Del af disse Sange mangle den Livelighed, der er en saa væsentlig Betingelse for en Folkesang. Imidlertid er det vist, at det var meget at ønske, om man kunde faae Soldaten til at ombytte nogle af disse Sange med sine forrige; og aldeles umuligt var det vist ej, naar de Herrer Officerer vilde vørdige Sagen den tilbørlige Opmærksomhed. Det er ikke hermed min Mening, at de skulle lære deres Undergivne at synge paa samme Maade, som de lære dem at exercere; det vilde da blive en Jammersang, man paa denne Maade tilvejebragte. Nej, det skulde blot skee, ved at tale med dem om disse Sange, synge nogle af dem i deres Paahør, eller lade Musiken spille Melodierne for dem. Men om denne Bestræbelse end kunde tænkes og lykkes, saa var dog dermed kuns Soldaten hjulpet, ikke hele den øvrige Almue. — Rahbeks Samling af Mindesange, skjøndt meget hensigtsvarende, indeholder dog kun en enkelt Deel af det, som en Almuesangbog burde indbefatte.

Den ny Udgave af Peder Syvs Kjæmpeviser ledsagede af Melodier, kan maaskee indsætte disse Viser i deres gamle Plads, som Folkets Yndlings-

sange; men jeg frygter dog, at dette ikke vil skee, fordi Udgaven kommer noget vel sildigt, saa at Viserne ikkun kunne erindres af faa Oldinge, og fordi den formodentligt vil blive for dyr til at kjøbes af Almuen. Tilmed kan Kjæmpeviserne selv ikke blive ret passende for Almuen, uden en fuldkommen Omarbejdning, hvilken af antikvariske Grunde vanskeligt kan foretages. Men kunne de end blive passende, saa ville de dog ikkuns tjene til Underholdning, ikke til Trøst i Modgang, Opmuntring til Glæde, eller Fremkaldelse af skjønne og ædle Følelser. Saa gavnlig som altsaa denne ny Udgave med Melodier kan være, saa er dog dermed ikke gjort Alt, hvad der kan gjøres, for at forskaffe Almuen Sange, og vi mangle saaledes endnu bestandigt i vort Sprog egentlige Folkesange; men især Almuesange.

Ønskeligt var det derfor om vore Digtere, lig en Thaarup, Baggesen, Zetlitz, Riber, Bunkeflod, Guldberg, Haste, stundom vilde nedstige fra de højere Regioner, og betænke deres talrige Brødres Tarv paa Jorden, at de hellere vilde nynnes af Ynglinger og Piger, end deklameres paa Theatret for et gabende Publikum. Ønskeligt var det, at vore Komponister, lig en Schultz og Zink, vilde foretrække det Simple, Kraftfulde og Rørende for det Kunstige og Beundringsværdige. Maaskee kunde dette mit Ønske gaae over til Haab, dersom det kunde lykkes mig at vise, hvor langt fortjenstligere det er, at arbejde for et heelt Folks Gavn, end for en enkelt

Hovedstads eller nogle enkelte Stænders Moerskab. Men da jeg frygter, at mine svage Evner ikke vil tillade mig at anstille denne Undersøgelse med nogenledes Held, og den desuden vilde føre mig for vidt, maa jeg indskrænke mig til at have gjort opmærksom derpaa, og bede vore Digtere, om ikke aldeles at opoffre sig til, saa dog at skjænke en liden Deel af deres Tid til Arbejder for den store Deel af Folket, for hvilken deres fleste Digte hidtil have været lukte Bøger; med andre Ord, bede dem at skrive Folke- og Almuesange.

Men førend jeg gaaer videre, bliver det nok nødvendigt, at jeg bestemmer, hvad jeg forstaaer ved de Ord Folkesang og Almuesang. Folkesang er enhver Sang der kan synges af, og er passende for hele Folket, Almuesang hver den der kan synges af, og er passende for den Deel af Folket vi kalde Almuen. Ligesom altsaa Folket indbefatter Almuen saaledes indbefatter Folkesange, Almuesange; men ikke omvendt. Det tydske Ord Volkslied indbefatter baade Folkesang og Almuesang, fordi Volk har baade Bemærkelse af Folk og af Almue. Münsters Samling bør kaldes Almuesange og ikke Folkesange; thi den indeholder et langt større Antal af hine, end af disse. Evalds „Kong Kristian stod ved højen Mast ꝛc." er en Folkesang; Zetlitzs: At Ladhed er parret med Smerte ꝛc." er en Almuesang. Skjøndt der saaledes virkeligt er en Forskjel, er dog Grændsen imellem Folkesang og Almuesang fast endnu vanske-

ligere at bestemme, end imellem Folk og Almue, og ved mangen en Sang er det næsten umuligt at afgjøre, om den hører til dette eller hiint Slags. Det er derfor meget undskyldeligt, at man bruger Navnene i Flæng; en god Folkesang er ogsaa Almuesang; thi interesserer den hele Folket, interesserer den ogsaa Almuen som en Deel af dette, og en skjøn Almuesang er ogsaa Folkesang; thi den interesserer hele Folket, fordi den er skjøn. Det kan saaledes ansees som en Prøve paa en Almuesang, om den tillige er Folkesang; thi nogle *) af vore nyere Almue-

*) F. Ex. af den kloge Torvekjørsel.

Søg ei paa Hjemvej hver en Kro!
Drik hvad til Nødtørft Du behøver!
Men slaa Dig ingensteds til Ro!
Du baader ei ifald Du tøver,
Fortjenesten i Løbet gaaer,
Og let Du Svirenykker faaer.

eller af Fynboen Niels Jensen.

Hans Seletøj blev ikke slængt
Hvor Hestene det sidst forlode,
Men ordentligt i Stalden hængt,
I Skuret Vogn og Plougtøj stode,
Og frie for Sol og Slud og Snee
De meget længe varede.

Saa velmeente og nyttige som disse Advarsler end kunne være, saa troer jeg dog, at det vil være ligesaa umuligt at faae Bønder til at synge dem, som at faae f. Ex. Studentere til at synge en Vise, hvori der stod: gaa flittigt paa Kollegier, men aldrig i Billardhuse.

sange, der holde sig altfor strængt til Begrebet af Sange for Almuen, og nedlade sig ganske i dens Sphære, underholde den alene med dens hverdags Omgivelser, eller med Klogskabs- og Sæderegler, ere maaskee mindre, end nogle andre, Almuesange, da Almuen aldrig i Evighed vil synge dem, og Folket langt mindre.

Det er nemlig ingen væsentlig Betingelse for en Almuesang, at Almuen skal kunne, hvad man kalder lære Noget deraf. Det er ikke umiddelbart ved at præke Moral, at Sange skulle være gavnlige for Sæderne; men middelbart ved at uddanne den æsthetiske Følelse, indgyde Kjærlighed til det Skjønne, Gode og Ædle o: for Moralitet. Men skal der være Lærdom i en Sang, da maa den ikke udtrykkeligt fremsættes; men blot ligge skjult deri; thi kun naar den Syngende selv uddrager den, vil han lægge den paa Hjerte. Ligesaalidet er det nødvendigt, at man i en Almuesang skal henvende Sangen mod den, for hvem den er bestemt, f. Ex. i en Sang for en Bonde, hvert Øieblik sige: min gode Landsbymand, mærk dette vel; det er kuns en Raaben Vagten i Gevær, som ikke nytter til noget.

Er det maaskee af Alt, hvad her er sagt endnu ikke klart, hvad jeg forstaaer ved en Almuesang, da vil jeg i Korthed sige, at jeg derved mener enhver god, skjøn, simpel og livelig Sang med en fattelig Melodi, og som er forstaaelig for Almuen, om ikke som den er, saa dog som den kan blive, og saadanne Sange er det jeg beder vore Digtere og Komponister

at forskaffe os. Skulde nu denne min Bøn ikke være ganske forgjæves, da agter jeg at foranstalte en Samling af saadanne Sange. Jeg vover da at bede mit Fædrelands Digtere at bære den med Bidrag. Originale danske Almuesange ere mig de kjæreste, dog ere Fordanskninger af fremmede ogsaa meget kjærkomne. Tydskerne have en stor Mængde Sange, der fortjene at oversættes. Blandt andet findes i mildheimisches Liederbuch et betydeligt Antal Sange, om hvilke dette næsten uden Undtagelse gielder. Desuden beder jeg enhver af mine Landsmænd, der skulde være i Besiddelse af nogen, ikke almindeligt bekjendt Folkesang, at sende mig den til Afskrivning, eller at gjøre mig opmærksom paa, hvor den er at finde. Jeg stoler især i denne Henseende paa de Herrer Præster paa Landet, deels fordi jeg er forvisset om, at mange af dem selv have følt Savnet af en saadan Sangbog, som den jeg arbejder paa at faae i Stand, deels ogsaa, fordi jeg kjender den Beredvillighed til at fremme ethvert nyttigt Foretagende, der altid har udmærket deres Stand.

Hvad Planen angaaer, da vil den omtrent blive den samme, som finder Sted i ovenmeldte, mildheimisches Liederbuch, von lustigen und ernsthaften Gesängen, über alle Dinge in der Welt und alle Umstände des menschlichen Lebens, die man besingen kann. Gesammelt für Freunde erlaubter Fröhlichkeit und ächter Tugend, die den Kopf nicht hängt. Denne Samling svarer nemlig nærmest af alle dem,

som jeg kjender, til det Ideal af en Sangbog, jeg har for Øine og vil stræbe at nærme mig til.

Flere Aar ville medgaae før Samlingen kan udkomme, saa meget mere som jeg ikkun kan opoffre den mine Fritimer; men derved vil det maaskee udvirkes, at ingen Sang skal findes deri, som jo har faaet sin Plads efter nøieste Overlæg, ikke alene med mig selv, men ogsaa med mine Venner. Mængden af de nye Sange vil beroe paa de Bidrag jeg erholder; dog skal ingensinde en slettere ny faae Fortrin for en bedre gammel; thi hvad der er godt og skjønt ældes aldrig.

For at vise, af hvad Slags omtrent jeg helst ønsker de originale eller fordanskede Bidrag, og tillige hvor nødvendigt det er, at Andre hjelpe mig, være det mig tilladt her at indrykke følgende Viser, som jeg har forfattet eller fordanskет, med Hensyn paa oftomtalte Sangbog, med den Forsikkring, at Samlingen skal blive vanziret med saa faa af Samlerens egne Produkter som muligt.

Blegerskен

(efter Vosses Bleicherinn)

Hvidne jevnt ved Solens Varme
Lerred! som med raske Arme
selv jeg spandt og vævede.
Dig bestænkte Jomfruhænder!
at Du fuldblegt Øiet blænder
lig den nattefaldne Sne!

Snart som Dyner og som Lagen
skal Du pryde Bryllupsdagen
under friske Rosers Duft;
thi vor Høitid Fa'er bestemte
just til Junimaaneds femte,
mens det er lidt kjølig Luft.

Hvem den Frier vel mon være,
skal jeg dig nu straxen lære,
dog først lidt Taalmodighed!
Det er ham, som sidste Gilde
Kortene opbrænde vilde,
og som aldrig spiller med.

Lidt fra Byen ved vor Stette
redded han vor Naboes Mette
fra uvane Bytyrs Horn.
Vi, da Jens kom ud at krige
og en Sygdom tog vor Pige,
høsted eene alt vort Korn.

Og ifjor ved Ildebranden
reddede han ene Manden
Konen og de fire Børn.
Han, da Prindsen bød ham Penge,
"Guldet giv til dem som trænge!",
sagde biister som en Bjørn.

Birkedommers fine Line,
Kammerpigen og Kathrine

nok saa lækkre giorde sig,
ved det sidste Maidagsgilde,
alle Kunster paa ham spilde
han dog elsker ene mig.

Skal jeg ringere da være?
Her i Landet, paa min Ære!'
Ingen bær til Hanne Nag.
Storken har hos Fromhed Bolig,
alt i fire Somre rolig
boer en Stork paa vores Tag.

Sandt! jeg høi Frisur ei bærer
intet Snørliv mig besnærer,
dog jeg kan mig lade see,
naar jeg hvidklædt gaaer til Dandsen,
flink og rød, og under Krandsen
rundtom bølge Lokkerne.

Tro mig! Hanne har og Penge,
hundred Kroner, samled' længe,
og to Sneese arvede;
lige nok i Kjøkken Kjælder
Kobbertøi, og, om det gjælder,
Sølvtøi, som er værdt at see

Ja der vil en Hvidsken blive,
naar vi nu skal Jaord give
og vor Præst da lyser til:
"Peter Søn af Gotfred Meier

og hans Kjæreſt Hanne Dreier —
tal i Tide, hvo ſom vil!

Spillemand! Du Svende tinge!
at Muſikken raſk kan klinge
naar for os I ſpille op.
Du hver Aften Dig maa øve,
ud paa Natten gjøre Prøve,
til din Kone ſiger: "ſtop".

Øv Dig vel paa Seraphiner,
Engelſk, Kontradands, Berliner
og den muntre ſkotſke Dands.
Naar da hver af Glæde ſpringer,
og Violen lyſtigt klinger,
da farvel du Jomfrukrands!

Norſk Jægervise.

(Mel. Pous aller à la chaſſe'il faût être matineux).

Før Dagſkiær hvidner Himmel
jeg gaar paa Jagten ud,
mens Stadens lade Vrimmel
tilbeder Søvnens Gud.
Saa hjerteglad jeg ſynger
og priſer Skaberen,
min Phantaſi mig gynger
til fjerne Kloder hen.

En Jæger sig ei vælter
paa bløden Edderduun,
af Regn han ikke smelter,
i Storm er Skoven luun,
Et Sneefog er hans Glæde,
naar Sporet herligt staar
flux er han der tilstede.
hei lystigt hvor det gaaer!

At dræbe frygtsom Hare
det er kuns Daad for Børn;
slig Tant jeg lader fare
jeg jager Ulv og Bjørn,
thi er min Fiende bange
da strax jeg bliver mild;
men kan jeg Mikkel fange
da mener jeg mig snild.

Du Herremand! som stamper
din Bondes Gjerder ned,
paa Jagt hans Korn nedtramper,
spildt er hans sure Sved.
Dit dyre Liv Du tage
for Stavrerne i Agt;
Dig hisset Djævle jage
vel i Parforcejagt.

De Piger sjeldent ere
den raske Jæger huld,

det Brødnid vist maa være;
han er jo tro som Guld.
Jeg derfor smukt mig tager
for Pigerne i Agt;
vi Skovens Bjørne jager,
men de paa os gjør Jagt.

Kun Du Amanda troner
fast i din Jægers Bryst,
selv under Skovens Kroner
din Tanke er hans Lyst,
Var Du en Jægerpige
og han din Jæger var,
hvor var paa Jorderige
saa lykkeligt et Par?

O. D. Lütken.

Skræddervise.

(Mel. Wer kennt nicht meines Standes Ehr.)

Hvo mig ei agter, er en Nar;
Hvor gik det til, hvis jeg ei var.
I gik vel som de gamle Guder
i Faareskind og Bjørnehuder;
ei Vinterpelts ei Sommerfrak
I ærbart bar naar Solen stak.

Min Kunst saa herligt pynter jer
med det, som Værn mod Kulden er.

Som det sig bør, alt efter Standen,
jeg klæder Kongen, Bondemanden,
selv Præstekraver, Ridderbaand,
tilskjær' og danner jo min Haand.

I Uniformen strundt og prud
en Kryster som en Helt seer ud.
Med største Ret jeg kan vel sige:
"jeg Klæder gjør og Folk tillige,"
thi mangen Herre fiin og net
saae ellers ud som et Skelet.

Duunhagen gjør jeg alt til Mand,
der Pigehjerter vinde kan.
Sin Gravitet jeg Brudgom giver,
og skjøn ved mig først Bruden bliver;
ja alle Bryllupsgjæsters Krop
jeg efter Moden studser op.

Men er et farligt Uveir nær,
man veed vel, hvordan Kvinder er,
Madam er syg, hvad hjelpe Piller?
Nei! lettere jeg Sygen stiller;
En ny og velsyet Kjol gier Fred,
fornyet Ømhed, Kjærlighed.

Den Hæslige jeg Ynde gi'er,
ja Oldingen selv yngre bli'er.

Saa kan jeg Hvermand nyttig være,
og sidde paa mit Bord med Ære,
indtil min Livstraad søndergaaer,
og jeg af Døden Fridag faaer.

Paa Sange for enkelte Stænder eller Haandværker have vi især stor Mangel, og derfor ønsker jeg fornemmeligen Bidrag af disse. Dog ønsker jeg ogsaa andre Sange; thi da Samlingen skal indeholde Viser, om ikke just om alle mulige Ting, saa dog om en stor Mængde af Tingene i Verden, som man kan besynge, saa kan enhver god Sang over hvilketsomhelst Æmne faae Plads deri. Formodentligt vil den ligesom mildheimisches Liederbuch komme til at bestaae af 3 Hovedafdelinger:

1) Verdens og alle Guds Skabningers Herlighed, som Menneskет seer og hører omkring sig eller nyder.
2) Menneskет, dets Natur, Bestemmelse, Egenskaber, Dyder og Laster, forskjellige Kjøn og Aldere.
3) Menneskет i Selskab med sine Lige, som Ven og Staldbroder, som Statsborger, i alle Stænder indtil Graven.

Skulde denne min Indbydelse ikke være aldeles frugtesløs, og erholder jeg Bidrag, der sætte mig i Stand til at udgive en nogenledes fuldstændig Samling, vil jeg see at besørge Melodier dertil, i det mindste for Sang eller første Violin, men, om muligt, ogsaa for anden Violin, Klaveer og Bas. Saaledes

troer jeg, at denne Samling ogsaa kunde være kjærkommen for Begyndere i Musikken, og for saadanne Musikelskere, der formedelst deres nære Rabeskab med Naturen, ikke finde sig tilfredsstillede ved vore sædvanlige Bataillestykker, Syngestykker og andre Nodesamlinger, hvor der som oftest findes en Deel for Virtuosen, noget for Øret men saa godt som intet for Følelsen og Hjertet. Den kunde maaskee ogsaa med Tiden tilveiebringe smaa Concerter i Familier og Selskaber paa Landet, der da kunde træde i Stedet for det aandsfortærende Kortspil og den kedsommelige Tobaksdiskurs eller Strikketøispasiar.

Men, "vil man maaskee indvende mig," hvad nytter det, at vore Digtere skrive Almuesange, vore Komponister sætte Melodier til dem, og Samlinger deraf foranstaltes, naar man ikke veed hvorledes de kunne bringes til Almuens Kundskab, hvorledes den kan lære at synge og finde Smag i dem? Uden, som vore sædvanlige Projektmagere at vente eller ønske at Regieringen skal befatte sig med en Sag der ligger udenfor dens Grændser, og befale min Sangbogs Indførelse i Skolerne; troer jeg dog at gode Sanges Udbredelse blandt Almuen ikke er noget umuligt Foretagende. Paa 2 Maader troer jeg det lod sig udføre. 1) Enten ved at bemægtige sig Fabrikken i Hadersleb og lære Visekræmmerne Musik, eller, 2) ved at lade Børnene i Skolerne lære, om ikke just Musik, saa dog at synge nogle gode Viser

rigtigt. Da det første ikke staaer i min Magt, maa jeg indskrænke mig til det andet. At jeg intet i denne Sag kan udrette uden de Herer Skolelæreres Hjelp, det veed jeg; men jeg veed ogsaa, at hos de fleste af disse baade Evne og Villie til at hjelpe mig ere forenede. Ein Schullehrer mus singen können, sonst seh' ich ihn nicht an, siger Morten Luther. Uden just ganske at bifalde denne Dom, da Naturen jo undertiden har nægtet, de ellers bedst begavede Mennesker Syngestemme, anseer jeg det dog virkeligt for et Fortrin hos en Skolelærer, at kunne Musik. Virkelig kan ogsaa det største Antal af vore Skolelærere nogen Musik, saa ot saare faa egentligt mangle Evne til at udbrede den. Hvad Villien angaaer, da tør jeg i den Henseende indestaae for de fleste. Især gjør jeg Regning paa kraftig Medvirkning af Seminaristerne fra Jonstrup. Deres Sangbog, der prydes med herlige Sange af Thaarup, Riber, og Melodier af Schulz og Zink, har givet dem, næsten uden Undtagelse, Lyst til Musikken, og den Iver for dens Dyrkelse og Udbredelse, der evigt skal hvile over den Stiftelse, hvorved Hr. Professor Zink var Lærer, skal følge dens Elever igiennem hele deres Liv. At en lignende Iver beseæler de andre Seminariers Lærlinge, har jeg Grund til at formode, og at adskillige af de ældre Skolelærere heri ikke staae tilbage, det veed jeg med fuldeste Vished. Saaledes troer jeg da at kunne regne paa de fleste Skolelæreres Bistand til gode Sanges Udbredelse blandt Almuen.

Maaden hvorpaa de kunne udbredes tænker jeg mig saaledes: I den Samling jeg agter at udgive findes ogsaa nogle Sange, passende for den barnlige Alder. Disse synger Læreren med Børnene 1 eller 2 Gange om Ugen; og kan saadan Sang bruges, som Flittigheds Belønning. Naar dette er skeet i nogen Tid vil Børnene nok faae Lyst at lære flere Sange, og de ville snart blive nysgjerrige efter at kjende den Visebog hvoraf disse Sange ere tagne. Nu kan Læreren give sig i Snak med dem om den, og da Prisen skal blive saa lav som muligt, kan han maaskee faae et eller andet af de meest formuende og ældste Børn til at anskaffe sig den. Iblandt Bønderdrengene findes ogsaa undertiden enkelte der kunne spille Violin og kjende Noder. Af saadanne samler Læreren om Søndagen nogle og opfører med dem smaa Concerter, og gjør dem ved den Leilighed mere og mere bekjendte med Sangbogen. Jeg troer saaledes at det meget vel er muligt at udbrede gode Sange blandt Almuen, naar man først havde en saadan Sangbog, som den jeg tænker mig, og det sikkre Haab jeg nærer, at den ved mine Landsmænds Hjelp skal komme i Stand, tilgive man, at jeg undertiden taler om den, som allerede existerende.

Hvad Formen angaaer da vil Versene for at spare Papir blive trykte ligesom Psalmer med uafbrudte Linier. I Forstningen støder det vel Øiet, men man vænner sig snart dertil, og hos Almuen vil en saadan Lighed med Psalmebogen maaskee endog

endnu være en Anbefaling. Men hvorfor tale om Formen, da Materien endnu ei er tilveiebragt?

Jeg vil slutte med det Ønske, at mine Landsmænd ville værdige denne Sag den Opmærksomhed, den fortiener. Jeg er saa inderligt overbeviist om dens Vigtighed, at i hvor nedslaaende det end vilde være for mig, om den ei fandt Bifald og Understøttelse, vilde jeg selv da, om Gud under mig Liv og Kræfter, vandre min Vei allene, og saaledes virke det lidet jeg kan til Moralitets og sandt Borgersinds Fremme *).

Lumby den 24de Octbr. 1813.

O. D. Lütken.

*) Skulde nu Nogen, efter denne Indbydelse, ville understøtte mig med Materialier, da kunne Bidragene afleveres i Kjøbenhavn hos Stud. theol. Flor, i Katteſundet No. 95, i Fyen hos mig selv i Lumby ved Odense, eller hos Boghandler A. Borch i Aalborg.